

“ศาสตร์พระราช” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร:

การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

“ศาสตร์พระราช” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร:
การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2566
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

THE KING'S PHILOSOPHY IN LITERARY WORKS IN THE REIGN OF KING BHUMIBOL
ADULYADEJ: THE STUDY OF CONCEPT, PRESENTATION TECHNIQUE AND VALUE

A Dissertation Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Doctor of Philosophy Degree in Thai
February 2023
Copyright 2023 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

“ศาสตร์พระราช” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร:

การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า

ของ อุบลวรรณ สายทอง

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. อรทัย เพ็ญยุระ)

ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ดร. วชิรินทร์ แก่นจันทร์)

กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอี่ยมพร ทิพย์เดช)

กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช)

อาจารย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา

(ดร. วรัญญา ยิ่งยงค์ศักดิ์)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

เรื่อง:	“ศาสตร์พระราชา” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า
ผู้วิจัย:	อุบลวรรณ สายทอง, วิทยานิพนธ์: ปร.ด. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา:	ดร. วชิรินทร์ แก่นจันทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร ทิพย์เดช ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช
คำสำคัญ:	ศาสตร์พระราชา, รัชกาลที่ 9, วรรณกรรม, แนวคิด, กลวิธีนำเสนอ, คุณค่า

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชา 2) ศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาศาสตร์และศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพ 3) ศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชา ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ผู้วิจัยศึกษาจากนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยม จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ทูมหาราช ไผ่แดง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา เขาช้อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะปิ้ง โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่งแนวคิดออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารทรัพยากรดิน โดยการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาดินเปรี้ยว ดินปนทราย ให้กลายเป็นดินที่สมบูรณ์สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ 2) ด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ จากสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการขุดสระน้ำกลางหมู่บ้านและการขุดบ่อน้ำเพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำ 3) ด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ จากสภาพปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า รวมถึงการเผาทำลายป่าเพื่อทำการเกษตรและการปลูกฝิ่น ได้มีการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ โดยการปลูกฝังให้ทุกคนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างคุ้มค่า การศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พบว่า 1) กลวิธีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาค้นองค์ประกอบของเรื่อง มี 4 กลวิธี ได้แก่ 1.1) กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ผ่านฉาก 1.2) กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ผ่านตัวละคร 1.3) กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ผ่านบทสนทนา และ 1.4) กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ผ่านการบรรยาย 2) กลวิธีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาค้นองค์ประกอบเพื่อสร้างจินตภาพ มี 5 ด้าน ได้แก่ 2.1) ด้านการได้ยิน 2.2) ด้านการมองเห็น 2.3) ด้านการได้กลิ่น 2.4) ด้านการรับรส และ 2.5) ด้านการสัมผัส การศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พบว่ามีคุณค่า 10 ประเภท ได้แก่ 1) คุณค่าด้านความเพียร 2) คุณค่าด้านความมีสติ 3) คุณค่าด้านการถือกุศล 4) คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน 5) คุณค่าด้านการรักษาระบอบชาติ 6) คุณค่าด้านรักแผ่นดิน 7) คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม 8) คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน 9) คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน 10) คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม นวนิยายทั้ง 9 เรื่อง ได้สะท้อนแนวคิดศาสตร์พระราชาศาสตร์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ อีกทั้งสอดแทรกกลวิธีการนำเสนอแนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพผ่านฉาก ตัวละคร บทสนทนา และการบรรยายได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการศึกษาคุณค่าด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ

Title: THE KING'S PHILOSOPHY IN LITERARY WORKS IN THE REIGN OF KING BHUMIBOL ADULYADEJ: THE STUDY OF CONCEPT, PRESENTATION TECHNIQUE AND VALUE

Author: Ubonwan Siathong, Dissertation: Ph.D. (Thai), University of Phayao, 2022

Advisor: Dr. Watcharin Kaenchan Co–advisor Assistant Professor Dr.Uamporn Thipdet Dr.Bandit Thipdet

Keywords: King's Philosophy, King RAMA 9, Literature, Concept, Presentation Strategies, Value

ABSTRACT

The aims of this current research were to 1) study the King's Philosophy 2) study presentation strategies of the King's Philosophy and the use of imagery 3) study the values of the King's Philosophy portrayed in the literature written during the reign of King Rama IX. The data was drawn from 9 excellent award winning novels namely, *The Great Field*, *Red Bamboo*, *Mr. Lee and Miss Ma*, *His Name is Kan*, *A Child of the Northeast*, *There is still pleasure in this place*, *That woman is Boonrod*, *The Throne Made of Leaves*, and *Bang-Ka-Pong*. Descriptive analysis statistics was used in analyzing the data. The results revealed that the study of the King's Philosophy appeared in the Literature written during the Reign of king Rama IX including 3 categories: 1) Soil management concept that deals with improving the condition of acid soil and sandy soil so that it can be used in agriculture, 2) Water management concept that aims at solving the water shortage problem by digging a pond in the middle of the village as well as a well to lessen the degree of water shortage issue, and 3) Forest management concept, the purpose of which is to solve the problem of illegal wood cutting as well as slash and burn area in order to grow poppies. The management is inclusive of utilization of forest resources by incubating everybody the local forest conservation awareness and the worthwhile utilizing of the forest. Regarding the study of the presentation strategies of the King's Philosophy and the art of using imagery in the literature written during the reign of King Rama IX, it was found that 1) the study of the presentation strategies of the King's philosophy includes 4 techniques namely, 1.1) the presentation strategies used in presenting the King's philosophy regarding the management of soil resources, water resources and forest resources via setting, 1.2) the presentation strategies used in presenting the King's philosophy regarding the management of soil resources, water resources and forest resources via characters, 1.3) the presentation strategies used in presenting the King's philosophy regarding the management of soil resources, water resources and forest resources via conversation and 1.4) the presentation strategies used in presenting the King's philosophy regarding the management of soil resources, water resources and forest resources via description. 2) The presentation strategies of the King's Philosophy by the use of imagery indicated the use of 5 types of imagery: 2.1) hearing 2.2) sight 2.3) smelling 2.4) taste and 2.5) touch. The study of the values of the King's Philosophy portrayed in the literature written during the reign of King Rama IX showed that there were 10 aspects of value namely, 1) effort 2) mindfulness 3) generosity (4) self–civic duty 5) natural awareness 6) patriotism 7) art and culture preservation 8) sustainability 9) persistence and 10) fostering social justice. The 9 novels not only reflected the King's Philosophy of King Rama IX on the management of soil resources, water resources and forest resources, but also presented the portrayal of the philosophy and the art of using imagery via setting, characters, conversation and description appropriately. Additionally, they portrayed the various types of values which will allow the readers to apply the insights into their lives regarding the royal idea of the late King Rama IX.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความสำเร็จของงานวิจัยเรื่อง “ศาสตร์พระราชา” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธี นำเสนอและคุณค่า ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ ที่เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาเรื่องนี้ อีกทั้งช่วยเปิดโลกทัศน์ด้วยการแนะนำแหล่งความรู้ที่มี ประโยชน์ และกรุณาตรวจวิทยานิพนธ์ด้วยตนเอง พร้อมทั้งให้คำชี้แนะด้วยความเมตตา และเอา ใจใส่เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ดร.วัชรินทร์ แก่นจันทร์ ประธานที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อมพร ทิพย์เดช และ ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้สละเวลาอันมีค่า ให้ข้อคิด คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง และเอาใจใส่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยรู้สึก เป็นเกียรติและเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้ กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ความคิด ตลอดจนแนวทางในการทำวิจัย

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาเอก คณะบดีคณะครุศาสตร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนและ คณะครูโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และให้กำลังใจจนงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาวในครั้งนี้ขอ อุทิศให้คุณยาย กง มารดา บิดา ครอบครัว ครู อาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

อุบลวรรณ สายทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	7
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชา	14
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงาน วรรณกรรม	26
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม.....	29
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	35
ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	35

การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	36
การนำเสนอผลการวิจัย	37
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	38
การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร	38
การศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร.....	58
การศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร.....	81
บทที่ 5 บทสรุป.....	162
สรุปผลการวิจัย	162
อภิปรายผลการวิจัย.....	168
ข้อเสนอแนะ.....	171
บรรณานุกรม	173
ประวัติผู้วิจัย	178

สารบัญภาพ

ภาพ

หน้า

1	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	8
---	------------------------------	---

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยโดยทรงยึดมั่นในธรรมิกราชด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่แผ่ไพศาลเหลือคณานับ พระธรรมจริยา พระวิริยะอุตสาหะนั้นเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาทั้งปวงชนชาวไทยและชาวต่างชาติ ต่างยกย่องและสรรเสริญในพระจริยวัตรอันงดงามของพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ ตลอดระยะเวลากว่า 70 ปีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมจักรีวงศ์ พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยยุทธวิธีและกุศโลบายนานัปการเพื่อให้ประชาชนชาวไทยอยู่ดีมีสุข ผ่านพ้นจากความทุกข์ยากความเดือดร้อน และบำบัดทุกข์ บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ให้ผ่านพ้นจากความยากจน ในขณะเดียวกันหากได้ศึกษาพระราชประวัติ และพระราชจริยวัตร ที่หลอมรวมสู่การปฏิบัติเพื่อก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้าไปทุกด้าน จะพบว่ามิไครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลากหลายสาขา เกือบ 5,000 โครงการ ตลอดจนพระราชดำริสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่พสกนิกรในวาระต่าง ๆ แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ทรงเป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” แนวพระราชดำริหรือหลักการทรงงานของพระองค์นับเป็น “ศาสตร์พระราชา” ซึ่งประชาชนชาวไทย สามารถน้อมนำเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการประกอบกิจกรรมกิจการงาน ให้บรรลุผลสำเร็จได้

“ศาสตร์พระราชา” ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พระราชทานไว้ นับหลักชัยในการดำเนินชีวิตของปวงชนชาวไทย เป็นแนวทางในการพัฒนาชาติ โดยเริ่มจากการพัฒนาคน ด้วยการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปว่าองค์ความรู้และแนวทางแห่ง “ศาสตร์พระราชา” นานาประเทศทั่วโลก สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรมศิลปากร, 2562, หน้า 10) แนวคิด “ศาสตร์พระราชา” เน้นเรื่องความสมดุลของธรรมชาติทรงเห็นว่าธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และสิ่งมีชีวิตต่างพึ่งพิงกันและเชื่อมโยงกันด้วยวิถีธรรมชาติอย่างเป็นวัฏจักร หากสิ่งใดเกิดผลกระทบก็จะส่งผลต่อเนื่องอย่างเป็นวงจร และสุดท้ายจะส่งผลต่อมนุษย์ พระองค์จึงทรงศึกษา และมีแนวพระราชดำริในการบำรุงรักษา พื้นฟูดินด้วยกระบวนการและวิถีทางธรรมชาติ การใช้หลักธรรมชาติช่วยสร้างและรักษาสมดุลของระบบนิเวศและช่วยสร้างดินให้มีชีวิต

ทรงเห็นความสำคัญของน้ำ ดังตรัสว่า “น้ำคือชีวิต” พระองค์ จึงได้ทรงคิดหาวิธีบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (อำพล เสนาณรงค์, 2558, หน้า 2) และดังที่ปรากฏในกระแสพระราชดำริสณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 ความว่า

“...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภคน้ำใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำ คนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า คนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้...”

ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำนั้น พระองค์ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม ทรงมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยง ทรงศึกษาค้นคว้าและหาแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ปรัชญาเกี่ยวกับการพัฒนาป่าไม้ ทรงมีแนวคิดโดยเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกหรือให้ราษฎรรักและหวงแหนต้นไม้ (คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560) อีกทั้งพระองค์ทรงนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และทรงประยุกต์เป็น “เกษตรทฤษฎีใหม่” เพื่อเป็นแนวทางประกอบอาชีพของประชาชน การดำรงชีวิตที่ค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งกล่าวถึงการพึ่งตนเอง พอประมาณ ไม่สุดโต่ง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล ไม่โลภมาก และมีความสามัคคี (อำพล เสนาณรงค์, 2558, หน้า 2)

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่พลกนิกรผ่านหนังสือ ด้วยเหตุที่ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านภาษาประจักษ์แก่สาธารณชน โดยทรงมีพระปรีชาสามารถด้านภาษาต่าง ๆ หลากหลายภาษาทั้ง ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาละติน ภาษาสันสกฤต และภาษาอังกฤษ พระองค์จึงทรงมีความรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง กอปรกับทรงสนพระราชหฤทัยในด้านอักษรศาสตร์ ทำให้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือที่ทรงคุณค่ามหาศาล ทั้งเรื่องตีโต เรื่องนายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ เรื่องพระมหาชนก เรื่องทองแดง อันเป็นเรื่องที่มีแนวคิดเชิงสั่งสอนให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ได้โดยตรง และหากใช้วิจารณ์ญาณได้พิฉินพิเคราะห์ให้ถ่องแท้ ผู้อ่านจะได้ปรัชญา อุดมการณ์ที่ลึกซึ้งซึ่งแฝงอยู่ งานพระราชนิพนธ์ของพระองค์นับเป็นคำสอนที่ผู้อ่านจะรับได้ไม่ยาก และทรงเจตนาให้ผู้อ่านได้รับสารในด้านคุณธรรมควบคู่กับความรู้และความบันเทิงจากงานพระราชนิพนธ์ (อัมรา เล็กเริงสินธุ์, 2549, หน้า 20-21)

ด้วยเหตุดังกล่าว พลกนิกรต่างประจักษ์ในกุศโลบายที่ทรงเผยแพร่ความรู้ผ่านงานวรรณกรรม จึงได้ดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเขียนได้สอดแทรก “ศาสตร์พระราชฯ” อันเป็นองค์ความรู้และแนวทางการปฏิบัติอันทรงคุณค่า ลงในบทประพันธ์ของตน ดังที่ปรากฏในนวนิยายหลายเรื่อง อาทิ นวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่สี่กับนางมา ของ กาญจนา นาคินทร์ เป็นนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชฯด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ความบางตอนได้กล่าวถึงวิถีชีวิต

ของชาวนาที่อยู่ชนบท และได้นำหลักการของศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังความว่า

“...ที่บ้านของมาลินีไม่มีความเดือดร้อนเนื่องจากขาดแคลนน้ำเลย เพราะคุณยาย ผู้รอบคอบเข้าใจสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ท่านชุดบ่อลึก ๆ ไร่ถึงสามบ่อรอบ ๆ ขอบบ่อ ปลุกต้นไม้ไว้เป็นร่มเงากันแดดเผาหน้าระเหย...” (กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238)

เนื้อหาในนวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมาข้างต้น ปรากฏแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน โดยกล่าวถึงคุณยายของมาลินีมีความรู้และเข้าใจสภาพของพื้นที่ในท้องถิ่นคุณยายของมาลินีชุดบ่อลึกไว้สามบ่อ และคุณยายใช้วิธีการปลุกต้นไม้ไว้รอบขอบบ่อ เพื่อกันแดดไม่ให้น้ำระเหยออกไป ดังนั้นจะเห็นว่าคุณยายของมาลินีเข้าใจถึงวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรดิน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้แล้วในนวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา ยังกล่าวถึงวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เห็นเด่นชัด ความว่า

“...คุณยายมีถังใส่น้ำฝนถังใหญ่ ๆ ถึงสองถัง และยังมีโถมั่งกรวางเรียงกันอยู่เกือบรอบบ้าน ทุก ๆ โถง มีฝาปิดเรียบร้อย ชังน้ำฝนไว้เต็ม น้ำเหล่านี้เก็บพอสำหรับใช้ในบ้าน...” (กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238-239)

นวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมาข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อถึงฤดูฝนคุณยายมีถังใส่น้ำฝนใหญ่ ๆ สองถัง และมีโถมั่งกรวางเรียงกันอยู่เกือบรอบบ้าน เพื่อเก็บน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง คุณยายมีความเข้าใจในวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสามารถพึ่งตนเองได้สอดคล้องตามแนวคิดศาสตร์พระราช และยังปรากฏคุณค่าตามแนวคิดศาสตร์ราชาด้านการเกื้อกูล คือ การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เมื่อถึงฤดูแล้งบ้านไหนไม่มีเงินที่จะซื้อน้ำ คุณนายวันก็จะเกื้อกูลแบ่งปันน้ำในสระของตนให้กับผู้ที่กำลังเดือดร้อน รวมถึงสัตว์เลี้ยงด้วยโดยไม่ต้องซื้อ จนชาวบ้านตื่นตื่นใจในความเกื้อกูล เผื่อแผ่ แบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านเมื่อยามเดือดร้อน ดังความว่า

“...หากใครยากจนขั้นแสนจริง ๆ จะถือถังถือหม้อมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งบึงแห้ง ทุ่งคลองก็แตกกระแหง มีควายบางตัวหนีเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองสิบสองมากินน้ำบ่อบ้านคุณนายวัน อิ่มหน้าสำราญแล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้นพอดี คลองเหล่านี้อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตน มาพบคุณนายวันกำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยง ควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยงของตนเอง ชายผู้นั้นตื่นตื่นใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงพื้นดินนั่นเอง...”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238-239)

นอกจากนี้ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ซึ่งเป็นนวนิยายที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวรรณกรรมยอดเยี่ยมที่นักศาสตร์พระราชามาใช้ในการเขียนตามแนวคิด ศาสตร์พระราชา อีกเรื่องหนึ่งได้นำเสนอเรื่องราวจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนพบเห็นมา ถ่ายทอดในรูปแบบนวนิยาย โดยได้เขียนเป็นตอน ๆ ความยาว 36 ตอน เพื่อพิมพ์ลงใน นิตยสารฟ้าเมืองไทย ช่วงปี พ.ศ. 2518-2519 การนำเสนอเรื่องราว “ลูกอีสาน” ใช้วิธีการเล่า เรื่องราวโดยผ่านเด็กชายคุณ ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในถิ่นชนบทของอีสานที่จัดได้ว่าเป็นถิ่นที่แห้งแล้ง แห่งหนึ่งของไทย ดังความว่า

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าดับไวเกือบเท่าพ่อ ไม้ที่เอามาทำดับหญ้าคานั้นพ่อทำจาก ไม้ไผ่ที่แก่จัด คือพ่อไปหาต่อไม้ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่ตีนนิดหน่อย ยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเหลาให้เกือบกลมโดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นตุ่มตะขอไว้ เพื่อผูกเครื่องมือที่ใช้สานหญ้าคาเข้าดับไม้ให้หลุดออกและเครื่องมือที่ผูกดับหญ้าคา นี้ เรียกชื่อว่า เครื่องชูด เครื่องชูดนี้เหนียวแน่นกว่าเครื่องมืออื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของ มันก็มีกึ่งก้านน้อย และโตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูตใบเครื่องชูดออก ครั้งหนึ่ง พอรูตใบและกึ่งมันออกจากเครื่องจะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นาน ยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันนี้มีลักษณะเหนียว ถ้าติดเมื่อกกว่า จะหลุดหายไปก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(คำพูน บุญทวี, 2537, หน้า 151-152)

นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ข้างต้นกล่าวถึงการเปลี่ยนหลังคาเรือนบ้านของคุณ คุณได้อธิบายการทำหลังคาบ้าน การเตรียมอุปกรณ์ วิธีการทำดับหญ้าคา การใช้ดับมุงหลังคา กันแดดกันฝน และที่สำคัญนั้นวัสดุต่าง ๆ ที่นำมาใช้ล้วนหาได้จากท้องถิ่นของตน นวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน จึงสะท้อนให้เห็นการนำแนวคิดศาสตร์พระราชามาใช้ในการบริหารจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ คนกับป่าต้องอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ใน เนื้อความข้างต้นยังนำเสนอคุณค่าความเข้าใจจากเหง้าวิถีไทย อันหมายถึงการเข้าใจวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของถิ่นที่อยู่อาศัยของตน สะท้อนวิถีชีวิตการนำวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นมาใช้ ทำหลังคาบ้าน ซึ่งพบการทำดับหญ้าคานี้ได้ในแถบชนบททางอีสาน

จากการนำเสนอศาสตร์พระราชามา ทำให้เห็นชัดว่าแนวคิดศาสตร์พระราชาก็พระองค์ ทรงพระราชทานให้แก่ประชาชนนั้นมีประโยชน์อย่างหาที่สุดมิได้ และจะเห็นได้ว่านวนิยาย ที่สอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชานี้เป็นสะพานในการถ่ายทอดหลักการทรงงาน

ที่พระองค์ทรงพิจารณาแล้วว่า มีประโยชน์แก่พสกนิกรไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดสำคัญ ที่ผู้เขียนได้นำเสนอและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนวนิยายที่ได้รับการยกย่องนั้นมีลักษณะใด อย่างไร นอกจากนี้ศึกษาคคุณค่าที่ปรากฏในนวนิยายว่ามุ่งนำเสนอคุณค่าใด อีกทั้งการศึกษา ดังกล่าว เป็นการเผยแพร่ให้ประชาชนได้ซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณ พร้อมทั้งร่วมสืบสาน พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในขณะเดียวกันยังเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมลักษณะเดียวกัน และเพื่อต่อยอดการศึกษา ให้ลึกซึ้งต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
2. เพื่อศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
3. เพื่อศึกษาคคุณค่าศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาเอกสารจากหนังสือนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัย รัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราชชาติ จำนวน 9 เรื่อง ดังนี้

- 1.1 มาลัย ชูพินิจ. (2497). **ทุ่งมหาธาตุ**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- 1.2 ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. (2498). **ไม้แดง**. กรุงเทพฯ: ชัยฤทธิ์
- 1.3 กาญจนา นาคนันท์ [นามแฝง]. (2508). **ผู้ใหญ่วีลีกับนางมา**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- 1.4 สุวรรณี สุคนธา [นามแฝง]. (2513). **เขาชื่อกานต์**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- 1.5 คำพูน บุญทวี. (2519). **ลูกอีสาน**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- 1.6 ศรีฟ้า ลดาวรรณ [นามแฝง]. (2519). **แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์**. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- 1.7 โบตัน [นามแฝง]. (2524). **ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- 1.8 กฤษณา อโศกสิน [นามแฝง]. (2528). **บุษบกใบไม้**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

1.9 วินทร์ เลียววาริณ. (2550). **บางกะโพ้ง**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรประกอบด้วย แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้

2.2 ศึกษากรณีศึกษาเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยใช้กรอบแนวคิดของ อารยา ทองเพชร (2550) ประกอบด้วย กรณีศึกษาเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนา และการบรรยาย

2.3 เพื่อศึกษาคคุณค่าศาสตร์พระราชชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยใช้หัวข้อในการศึกษาของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2562) ประกอบด้วย คุณค่าด้านความเพียร ความมีสติ การถือคุณการปฏิบัติหน้าที่ของตน การรักธรรมชาติ การรักแผ่นดิน การรักศิลปวัฒนธรรม การกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ความบากบั่นวิริยะอดทน และปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม

ข้อตกลงเบื้องต้น

ศาสตร์พระราชชาติ คือ ศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานไว้เพื่อเป็นหลักชัยในการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ศาสตร์พระราชชาติในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร หรือพระนามของพระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมนาถบพิตร หรือจะใช้ในพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ที่พระองค์ทรงถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชชาติแก่ประชาชนชาวไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร หมายถึง วรรณกรรมที่ได้รับการดัดแปลงจากกระทรวงวัฒนธรรม จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ท่องมหาราช ไร่แดง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์ ผู้หญิงคนนั้น ชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะโพ้ง

ศาสตร์พระราชา หมายถึง องค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงคิดหาวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ ผ่านนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง ได้แก่ ทุงมหाराช ใฝ่แดง ผู้ใหญ่สีกับนางมา เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะโพ้ง

แนวคิดศาสตร์พระราชา หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงคิดหาวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ ไปประยุกต์ใช้โดยผ่านตัวละครในนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง ได้แก่ ทุงมหाराช ใฝ่แดง ผู้ใหญ่สีกับนางมา เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะโพ้ง

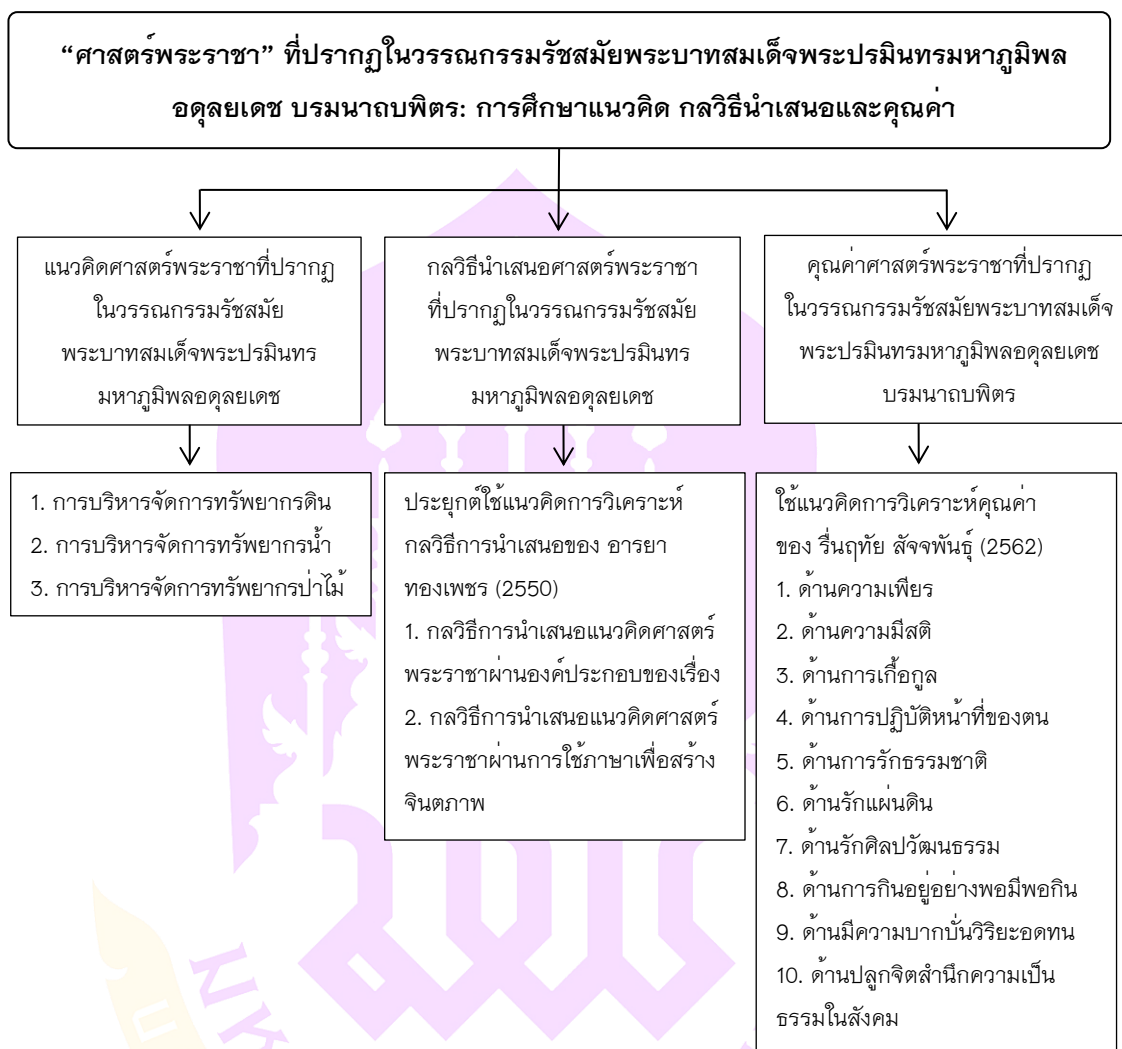
กลวิธีนำเสนอแนวคิด หมายถึง องค์ประกอบที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิด เพื่อช่วยเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดมากยิ่งขึ้นผ่านองค์ประกอบของเรื่อง ได้แก่ กลวิธีนำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง กลวิธีนำเสนอแนวคิดผ่านการสร้างตัวละคร กลวิธีนำเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนา กลวิธีนำเสนอแนวคิดผ่านการบรรยาย และผ่านการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพ

คุณค่าศาสตร์พระราชา หมายถึง คุณประโยชน์ที่ได้รับตามแนวคิดศาสตร์พระราชา ในสมัยรัชกาลที่ 9 ที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง ได้แก่ คุณค่าด้านความเพียร คุณค่าด้านความมีสติ คุณค่าด้านการเกื้อกูล คุณค่าการปฏิบัติหน้าที่ของตน คุณค่าด้านการรักธรรมชาติ คุณค่าด้านรักแผ่นดิน คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน และคุณค่าด้านปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
2. ทำให้เข้าใจกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
3. ทำให้ทราบคุณค่าศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
4. เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดศาสตร์พระราช
5. เป็นแนวทางในการศึกษาแนวคิด กลวิธีการนำเสนอ และคุณค่าที่ปรากฏในเรื่องสั้น และนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ศาสตร์พระราชา” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา
 - 1.1 ความรู้เบื้องต้นของศาสตร์พระราชา
 - 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชา
 - 2.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดศาสตร์พระราชา
 - 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชา
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม
 - 3.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม
 - 3.2 ประเภทของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม
 - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม
 - 4.1 ความหมายของคุณค่าในงานวรรณกรรม
 - 4.2 ประเภทของคุณค่าในงานวรรณกรรม
 - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา

ความรู้เบื้องต้นของศาสตร์พระราชา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 28–29) อธิบายความหมายของ ศาสตร์พระราชา คือ การน้อมนำพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากำหนดเป็นหลักปฏิบัติเป็น “ศาสตร์ของแผ่นดิน” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระราชดำรัส เมื่อปี 2554 ว่า

“...เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุขโดยต้องคำนึงเรื่องภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญ คือ นักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์และเป็นเรื่องของจิตใจ...”

คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติรวบรวมกฎหมายที่สนับสนุนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2560, หน้า 19-20) อธิบายว่า ศาสตร์ของพระราชทาน อันได้แก่ องค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กว่า 4,000 โครงการ และผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นผลของการทรงงานอย่างหนัก ตลอดรัชสมัยของพระองค์ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีหลักในการพัฒนา 3 ขั้นตอน ได้แก่ หลักคิด คือ เป้าหมายในการทรงงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน หลักทฤษฎี คือ แนวคิดและทฤษฎีที่ได้มีการทดสอบและพิสูจน์แล้วและได้พระราชทานสู่การปฏิบัติจริง และหลักปฏิบัติ คือ ขั้นตอนของการดำเนินงานโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล ในการดำเนินโครงการได้พระราชทานหลักการ “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” เข้าใจ คือ เข้าใจสภาพภูมิประเทศและมนุษย์ เข้าถึง คือ เข้าถึงภูมิสังคมและข้อมูลเพื่อให้การสร้างสรรค์นั้นตอบสนองความต้องการของประชาชน และพัฒนา คือ กำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาด้วยความรู้และภูมิปัญญาที่ไม่จำกัดอยู่เพียงมิติใดมิติหนึ่ง รวมถึงการทดลองและปรับปรุงจนได้ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและประยุกต์ใช้ได้ไม่รู้จบ ในการพัฒนาประเทศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ในการทรงงานเพื่อพลกนิกรของพระองค์ ตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติพระองค์ ทรงมีหลักการทรงงานดังนี้ คือ ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำตามลำดับขั้นตอน มีวิธีคิดแบบองค์รวม ทำให้ง่าย ไม่ยึดติดตำรา แก้ปัญหาจากจุดเล็ก ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ระเบิดจากข้างในคือ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่จะเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาลีก่อน ประหยัดเรียบง่าย และได้ประโยชน์สูงสุด การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการดำเนินงาน ความเพียรปลูกป่าในใจคน คือ ให้ประชาชนมีสำนึกเรื่อง การอนุรักษ์และ พัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ประโยชน์ส่วนรวมชาติตน คือ กำไรหมายความว่า การเสียคือการได้

การให้และการเสียสละเป็นการกระทำอันก่อให้เกิดผลกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร บริการรวมที่จุดเดียว ทำงานอย่างมีความสุข และสุดท้ายแต่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน คือ รู้ รัก สามัคคี รู้ คือ รู้ปัจจัยทั้งหมด รู้ปัญหา รู้วิธีการแก้ปัญหา รัก คือ รักที่จะลงมือปฏิบัติ สามัคคี คือ ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้สำเร็จลุล่วง

สำนักกรรมการ สำนักเลขาธิการผู้แทนราษฎร (2560, หน้า 6) กล่าวว่า ศาสตร์พระราชาโดยการศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และเมื่อได้ประมวลสิ่งต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงกระทำ รวมถึงความหมายจากผู้รู้ต่าง ๆ จึงนำเสนอความหมายของ “ศาสตร์พระราชา” หมายถึง บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาป้องกันปัญหา เพื่อประโยชน์แก่พสกนิกรและส่งผลกระทบต่อชนชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน

สมบัติ นพรัก (2561, หน้า 28) ได้ให้ความหมาย ศาสตร์พระราชา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากปัญญาด้วยการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จนกระทั่งเป็นโครงการพระราชดำริถึง 4,685 โครงการ ครอบคลุมปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญต่อชีวิต ได้แก่ ด้านแหล่งน้ำ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตร ด้านคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและการศึกษา และการดำรงชีวิต ด้านส่งเสริมอาชีพของมนุษยชาติตั้งแต่เกิดจนตาย องค์ความรู้ทั้งหมด คือ แนวทางการดำเนินการตาม “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งหมด “ศาสตร์พระราชา” เกิดจากแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปศาสตร์พระราชา หมายถึง องค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงคิดหาวิธีค้นคว้าทดลองเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่พสกนิกรของพระองค์ ซึ่งมีการบริหารจัดการทรัพยากรหลายด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งน้ำ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตร ด้านคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสาธารณสุข ด้านสังคม และการศึกษา และพระองค์ทรงใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์เป็นแนวทางแห่ง “ศาสตร์พระราชา” เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา

วรลักษณ์ ชมพู (2556) ได้ศึกษาภาพสะท้อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเพร่าท์ ในละครโทรทัศน์เรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และ แนวคิดเพร่าท์ (PROUT) ในละครโทรทัศน์เรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์และการนำมาใช้งานได้จริง

ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการดำรงชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและแนวคิดเพอร์มาทอของ ประภัท วันจัน ซาร์การ์ ที่ปรากฏในละครตลอดทั้งเรื่อง ผ่านลักษณะของตัวละครหลัก บทสนทนา กิจกรรมต่าง ๆ ความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในหมู่บ้านคลองหมาหอน ผลจากการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเพอร์มาทอถูกนำเสนอผ่าน ละครเรื่องนี้อย่างชัดเจน หลักการที่เกี่ยวข้องมากที่สุดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักความพอประมาณและการใช้เหตุผลรวมทั้งหลักความรู้ และการมีภูมิคุ้มกัน อีกทั้งหลักวิธีการนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ หลักศีลธรรมของการเป็นผู้นำ หลักการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการจัดสรรอย่างมีเหตุผลและหลักความเท่าเทียมกันของแนวคิดเพอร์มาทอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกนำมาปฏิบัติควบคู่ไปด้วยในลักษณะเดียวกัน หลักจิตปัญญา หลักการใช้ศักยภาพทุกด้านอย่างสูงสุด และหลักการนี้นำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นหลักการของแนวคิดเพอร์มาทอ (PROUT) ที่เห็นได้ชัดเจน รวมถึงหลักศีลธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีความสอดคล้องกันถูกนำเสนอด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเพอร์มาทอ (PROUT) มีความสอดคล้อง และสามารถนำมาปรับใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กุลวดี มกรภิรมย์ (2558) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง 72 ปี มก. ผู้ใหญ่สี่กับนางมา และศาสตร์แห่งแผ่นดิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศาสตร์แห่งแผ่นดินที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ปฏิบัติตามพันธกิจ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่สี่กับนางมา มิได้เป็นเพียงนวนิยายสุขนาฏกรรมโรแมนติกที่น่ารื่นรมย์ และแสดงให้เห็นถึงความประทับใจของสังคมไทยที่มีต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมการเกษตรของไทยแบบดั้งเดิมเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดสภาพสังคมชนบทไทยร่วมสมัยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของบ้านเมืองได้อย่างสมจริง นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นเสมือนบันทึกรายความทรงจำที่ช่วยให้คนสมัยหลังเห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงที่รัฐกำลังพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอันเป็นรากฐานของเศรษฐกิจไทยในขณะนั้น ส่งผลให้วิถีการเกษตรของไทยเปลี่ยนไป มีการใช้แรงงานมนุษย์น้อยลง และเกษตรกรรมแผนใหม่ตลอดจนเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากโลกตะวันตกเข้ามา มีบทบาทต่อวิถีชีวิตเกษตรกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งไปกว่านั้น นวนิยายเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นความชื่นชมของคนทั่วไปที่มีต่อการเกษตร อันเป็นศาสตร์แห่งแผ่นดินที่เลื่องลือชาวโลก ดังที่มาลีณี กล่าวถึงเรื่องการทำนาว่าเป็น “งานสำคัญที่เลี้ยงท้องมนุษย์ให้อิ่มหนำพื้มนอยู่ทุกวันนี้” (กาญจนา นาคนันทน์, 2540, หน้า 41) ที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นวนิยายเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นความทรงจำของสังคมไทยที่มีต่อบทบาทและพันธกิจของ

มหาวิทยาลัย ในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่บ่มเพาะศาสตร์แห่งแผ่นดิน ผลิตภัณฑ์ สาขาการเกษตรและสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องออกไปพัฒนาประเทศและฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนทั่วไปด้วย

สุภาวดี ยาศิ (2559) ศึกษารูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการนำเสนอวรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคม โดยได้แบ่งวรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ออกเป็น 3 ประเภท จำนวน 24 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประเภท มีรูปแบบการประพันธ์ 4 รูปแบบ คือ นวนิยาย นิทาน นวนิยายสำหรับเด็กและเยาวชน และการ์ตูน มีการใช้ภาษาเชิงวิชาการ พรรณนาโวหาร และอุปมาโวหารพรรณนาฉาก ใช้บรรยายโวหารในการเล่าถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ฉากโวหารยกตัวอย่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนิทาน ด้านโครงเรื่องพบว่า มี 3 ลักษณะคือ 1) โครงเรื่องแสดงพฤติกรรมมารบิโศคนิยมและความโลภของตัวละคร 2) โครงเรื่องแสดงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 3) โครงเรื่องแสดงการใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ด้านเนื้อหาพบว่า แก่นเรื่องคือ ผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตสามารถนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก้ไขปัญหาได้ ด้านตัวละครพบตัวละคร 2 ลักษณะ คือ 1) ตัวละครในชนบท ประกอบไปด้วย นักปกครองท้องถิ่น และชาวบ้านที่มีฐานะยากจน 2) ตัวละครในเมือง ด้านฉาก พบฉาก 2 ลักษณะ คือ ชนบทและในเมือง ด้านบทสนทนา พบว่า ตัวละครนักปกครองท้องถิ่น จะเป็นผู้เล่าถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้ฟังเป็นตัวละครชาวบ้าน ด้านความขัดแย้ง พบความขัดแย้งระหว่างสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กับความขัดแย้งระหว่างจิตใจของตัวละครเอง ด้านปัญหา อุปสรรคข้อจำกัดในการนำเสนอ พบว่า โครงเรื่อง แก่นเรื่องฉาก ตัวละคร บทสนทนา และความขัดแย้ง มีลักษณะคล้ายคลึงกันจนขาดความน่าสนใจ รวมถึงข้อจำกัดในด้านการผลิตและการเผยแพร่พบว่า วรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผลิตขึ้นในช่วงวาระสำคัญเท่านั้น

วัชรนันท์ ชูทัพ (2562) ได้ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในนวนิยายเรื่องลุงเย็น คนสามัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในนวนิยายเรื่องลุงเย็น คนสามัญ ผลการศึกษา พบว่า ในนวนิยายเรื่องลุงเย็น คนสามัญ ได้นำเสนอให้เห็นการพัฒนาประเทศตามลำดับขั้น เริ่มตั้งแต่การสร้างรากฐานความมั่นคงในระดับเบื้องต้นให้เกิดขึ้นก่อน คือ ความพอมี พอกิน และพอใช้ ของคนส่วนใหญ่ให้มั่นคงแข็งแรง โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้รากฐานมั่นคงแล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญให้เติบโตขึ้นตามลำดับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่นำเสนอผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงให้อนุสติ

แก่ผู้อ่าน โดยชี้แนะว่าควรนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะแนวทางดังกล่าว ก่อเกิดการสร้างรากฐานชีวิตอย่างมั่นคง แข็งแกร่ง ตามทางสายกลาง คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทาของพระพุทธศาสนา เส้นทางสายนี้ แม้ไร้ซึ่งเกียรติยศ แต่ก็ทำให้คน ร่มเย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้ก็ยังแสดงให้เห็นอีกว่า การพัฒนาตามแนวทางของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นการพัฒนาที่เน้นองค์รวม โดยมุ่งความสุขของบุคคล ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยอิงไปกับรากเหง้าดั้งเดิมอย่างสัมพันธ์สอดคล้อง หรือที่เรียกกันว่า เป็นการพัฒนาบนรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน แนวทางการพัฒนาดังกล่าว ทำให้การดำเนิน ชีวิตเกิดความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกได้เป็นอย่างดี วรรณกรรมเรื่อง ลุงเย็น คนสามัญ จึงเป็นผลงานการประพันธ์ที่นำเสนอวาทกรรมเศรษฐกิจ พอเพียง การสร้างแต่งวรรณกรรมเรื่องนี้ขึ้น ก็เพื่อแพร่กระจายวาทกรรมดังกล่าวไปสู่ผู้อ่าน อันเป็นอุดมการณ์ของผู้แต่งที่ปรารถนาจะมองเห็นคนในสังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขภายใต้ สังคมที่เราร้อน

จากที่ผ่านมามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับศาสตร์พระราชานี้เพียงบางประเด็นเฉพาะอย่างยิ่ง จะเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น ดังนั้นจึงควรที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชานี้ ในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของผู้วิจัยที่จะศึกษาในครั้งนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชานี้

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดศาสตร์พระราชานี้

สำนักกรมวิชาการ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2560, หน้า 14-15) ได้สรุป แนวทางการเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ได้ 3 ประการ

1.1 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชานี้ ประกอบด้วย

1.1.1 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชานี้โดยมีมติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ที่ถือเป็นวิธีการแห่งศาสตร์ พระราชานี้ คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมีความเป็นมาและสาระสำคัญ ดังนี้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นยุทธศาสตร์พระราชทานให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ได้รับการยอมรับ ในการเผยแพร่และเป็นที่ยอมรับกัน คือ เป็นกรณีที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่หน่วยงาน ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติในการ ดำเนินงาน แต่ยุทธศาสตร์นี้เป็นที่ทราบกันว่า เป็นพระอัจฉริยภาพที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็น แบบอย่างให้แก่เหล่าข้าราชการใต้เบื้องพระยุคลบาท ได้ประจักษ์ถึงผลสัมฤทธิ์แห่งยุทธศาสตร์นี้

มาเป็นเวลานานแล้ว โดยจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจในการทรงงานต่าง ๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป

จากพระราชกรณียกิจในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงแก้ปัญหาในสถานที่ต่าง ๆ พระองค์จะทรงศึกษาเพื่อทรงทราบข้อมูลก่อน เมื่อได้ข้อมูลพอสมควรก็จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พื้นที่ โดยจะเห็นว่าการทรงงานของพระองค์ในพื้นที่นั้น ในพระหัตถ์จะมี แผนที่ ดินสอ เพื่อทรงเปรียบเทียบในพื้นที่จริง หากไม่ถูกต้องจะทรงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลหรือเป็นการกำหนดจุดพิกัดต่าง ๆ ไว้ใช้ประโยชน์ ที่สำคัญทรงใช้กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพในสถานที่จริง และอาจทรงใช้กล้องส่องทางไกลร่วมด้วย ตลอดจนการที่พระองค์ทรงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากข้าราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจะทรงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อนำไปประกอบพระราชวินิจฉัยในการแก้ไขปัญหาการเข้าไปทรงงานในพื้นที่จึงเป็นกรณีที่พระองค์ทรงเก็บข้อมูล ทั้งทางด้านกายภาพและข้อมูลทางด้านสังคม ในอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการสร้าง ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของฝ่ายราชการ ผู้ปฏิบัติกร รวมถึงทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทรงดำเนินการเพื่อการ “เข้าใจ” และขณะเดียวกันก็เป็นการ “เข้าถึง” ด้วย และหลังจากนั้น จึงเป็นการเข้าแก้ไขปัญหามาที่พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวทาง คือ การ “พัฒนา” ดังตัวอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย สรุปได้ดังนี้

เข้าใจ: ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง: เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และความสัมพันธ์ร่วมจิตร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน

พัฒนา: เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาก็จะดำเนินการไปอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

1.1.2 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “ภูมิสังคม” พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อค้นคว้าวิจัยแสวงหารูปแบบ การพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพ “ภูมิสังคม” ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสภาพพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คน จุดประสงค์หนึ่งในการจัดตั้งศูนย์ศึกษา การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ การศึกษา ทดลอง แนวทางการพัฒนาแบบ

บูรณาการ เห็นได้จากการนำหน่วยงานต่างกอง ต่างกรม ต่างกระทรวงมาทำงานเป็นคณะร่วมกัน แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นการผสมผสานความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ถือเป็นแหล่ง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ติดต่อสื่อสาร ระหว่างบุคคล 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน

1.1.3 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “การสร้างคนด้วยการศึกษา และการเรียนรู้” พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ฉะนั้น การดำเนินงานทางด้านการศึกษาของพระองค์จะทรงมุ่งเน้นการอุดหนุนช่องว่างทางการศึกษาที่ภาครัฐ อาจจัดบริการทางการศึกษาเข้าไปยังไม่ถึง เช่น ในพื้นที่ที่มีปัญหาทางความมั่นคง พระองค์ก็จะทรงดำริให้มีระบบการศึกษาที่ดำเนินการเป็นการเฉพาะ อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พระองค์ก็ทรงส่งเสริมการศึกษาหรือวิจัยงานต่าง ๆ ที่ก่อประโยชน์แก่ ประเทศชาติในสาขาต่าง ๆ ในหลายด้าน ทรงก่อตั้งทุน การมอบทุน มอบรางวัลในสาขาต่าง ๆ หลายสาขา นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการด้านการศึกษา นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ

1.1.4 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “หลัก 3 ป.” วิษณุ เครืองาม (2560, หน้า 30-32) กล่าวไว้ว่า หลัก 3 ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปรีชา และปฏิเวธ ซึ่งมีความหมายดังนี้

ปฏิบัติ ทรงทำให้เห็นเป็นประจักษ์ในด้านปฏิบัติไม่ว่าจะทรงงานปฏิบัติในด้าน การทรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาแก่พลกนิกร การพัฒนาต่าง ๆ การสร้างหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น ไปจนถึงการปฏิบัติในการครองพระองค์ในฐานะพ่อของแผ่นดิน หรือพระราชจริยวัตรที่มีต่อสมเด็จพระศรีนรินทรบรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสสงขลานครินทร์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุก ๆ คน รวมถึงในส่วนที่เป็นการครองพระองค์ในด้านการใช้จ่าย การใช้สิ่งของให้มีประโยชน์สูงสุด ไม่ได้มีความฟุ่มเฟือยหรือหรูหรา ทรงดำรงตนอย่างสมถะ นับเป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติให้แก่พลกนิกรได้อย่างแท้จริง

ปรีชา ทรงสอนให้เรียนตามที่ทรงสอนและสามารถทำได้จริง โดยในส่วน ของปรีชาดี เป็นการให้ความสำคัญในการศึกษาสำหรับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ที่ได้พระราชทานผ่านพระราชดำริในการตั้งสถานศึกษา หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การพระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส การพระราชทานหลักการทั้งในด้านวิชาความรู้ การปลูกฝัง

ด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม การทรงสอนผ่านหนังสือพระราชนิพนธ์ การปลูกความรักชาติผ่านบทเพลงพระราชนิพนธ์ หรือทรงฟื้นฟูและอนุรักษ์ด้านประเพณี วัฒนธรรมไทย รวมถึงทรงสอนผ่านพระราชจริยวัตรของพระองค์ด้วย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อประชาราษฎร์และประเทศชาติเป็นส่วนรวม

ปฏิเวธ ผลจากการกระทำ แสดงให้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์เพื่อขับเคลื่อนศาสตร์พระราชา ออกไปสู่ประชาชน ทั้งในส่วนของปฏิบัติและปรีชาญาณ ที่ได้ทรงทำมาตลอดอย่างต่อเนื่องยาวนานตลอดพระชนม์ชีพ ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปถึงผลดีแห่งการที่ทรงกระทำโดยในส่วนที่เป็น ที่ประจักษ์ชัดเจนมากคือ โครงการต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงริเริ่มและแก้ไขปัญหาให้แก่พสกนิกรทั่วประเทศ รวมถึงการที่ภาคส่วนต่าง ๆ และประชาชนที่ได้ยินยอมนำเอาแนวพระราชดำริไปปฏิบัติก็จะประจักษ์แก่ตนเองถึงผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง หลังการนำไปปฏิบัติ ทั้งในส่วนของประชาชนโดยทั่วไป และในภาคธุรกิจที่ได้ยินยอมนำแนวทางที่พระองค์ได้พระราชทานทั้งในส่วนของเกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

1.1.5 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลักการทรงงาน 23 ข้อ” ความรู้ ความเข้าใจหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ เห็นคุณค่าและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และขยายไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสร้าง “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” สืบไป หลักการทรงงาน 23 ข้อ ซึ่งสอดคล้องกับฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์ (2561, หน้า 19) ได้ระบุถึงกรอบการดำเนินงานตามแนวคิดศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ คือ การศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและสามารถช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

2) การระเบิดจากข้างใน คือ การพัฒนาคนต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนให้มีสภาพพร้อมที่จะรับเสียดก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

3) การแก้ปัญหาจากจุดเล็ก คือ การมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อน

4) การทำตามลำดับขั้น คือ การพัฒนาตามลำดับขั้นให้มีความพอมีพอกิน พอใช้ ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

5) การเข้าใจภูมิสังคม คือ การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในทางสังคมวิทยา

6) การคิดแบบองค์รวม คือ การมองอย่างครบวงจร เชื่อมโยงปัญหา วิธีแก้ไขปัญหา และพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นระบบ

7) การไม่ติดตำรา คือ การพัฒนาที่อนุโลมและรวมชอมกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนในชุมชน

8) การประหยัด เรียบง่าย คือ การแก้ปัญหาด้วยความเรียบง่าย และประหยัด สามารถทำได้เองหรือหาได้ในท้องถิ่น และประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหา

9) การทำให้ง่าย คือ ทำให้เกิดการคิดค้นดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงาน การพัฒนาเป็นไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญคือสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และระบบนิเวศโดยส่วนรวม ใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทาง

10) การมีส่วนร่วม คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นแม้กระทั่งการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์

11) การเห็นประโยชน์ส่วนรวม คือ การปฏิบัติงานทุกอย่างโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน

12) การบริการรวมที่จุดเดียว คือ การเน้นการสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือ ร่วมแรงใจกัน ช่วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มักจะต่างคนต่างทำ และยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปรเปลี่ยนเป็นการร่วมมือกันโดยไม่มีเจ้าของ และสามารถอำนวยความสะดวกสูงสุดให้กับประชาชน

13) การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ คือ การเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ ให้ธรรมชาติและมนุษย์เกื้อกูลกันทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน จะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

14) การใช้อุทธธรมปราบอุทธธรม คือ การแก้ไขปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาวะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบปกติ เช่น การบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวา ซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

15) การปลูกป่าในใจคน คือ การรณรงค์ให้ตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้

16) การใช้แนวคิดขาดทุนคือกำไร คือ การยอมเสียอะไรบางอย่างเพื่อให้ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า

17) การพึ่งตนเอง คือ การแก้ปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม

18) การพอกพูนอกิน คือ การพัฒนาเพื่อให้ชาวบ้านประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิต แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

19) การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวทางในการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

20) การซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน คือ ความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ ไม่คิดทรยศ ไม่หลอกลวง

21) การทำงานอย่างมีความสุข คือ การทำงานโดยไม่คิดหวังอะไรตอบแทน

22) การมีความเพียร คือ ความบากบั่น พยายามจนกว่าจะทำงานต่าง ๆ ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

23) การรู้ รัก สามัคคี คือ การรู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา มีความรักที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ และการทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ

1.2 หัวใจของศาสตร์พระราชา หัวใจของศาสตร์พระราชา เป็นศาสตร์หรือแนวคิดในการสอนคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความพอเพียง ความเพียร สติปัญญา วินัย ความเสียสละ ความสามัคคี ฯลฯ แนวคำสอนดังกล่าวแล้ว วิเคราะห์ สังเคราะห์จากพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ณ วโรกาสต่าง ๆ (ชูลิทธิ ชูชาติ, 2559, หน้า 27-61) หัวใจของศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย ศาสตร์แห่งการพัฒนา ศาสตร์แห่งความประพฤติ และศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน

1.3 ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการนำศาสตร์พระราชาไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล หรือเรียกว่าการนำความรู้ในศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน หรือ 3 มิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาประเทศให้มั่นคง ยั่งยืน ไปสู่การปฏิบัติจริง หรือเดินตามรอยเท้าพ่อในการปฏิบัติตนปฏิบัติงาน เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ สหกรณ์ การจัดการดิน การจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม นวัตกรรม เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากข้อมูลแนวคิดศาสตร์พระราชา สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดเป็นแนวทางของหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งพระองค์ใช้หลักการทรงงานที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย การใช้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มิติ “ภูมิสังคม” มิติ “การสร้างคนด้วย การศึกษาและการเรียนรู้” มิติ “หลัก 3 ป.” มิติ “หลักการทรงงาน 23 ข้อ” นอกจากนี้ยังกล่าวถึงศาสตร์พระราชาก็กล่าวถึงการบริหารจัดการน้ำ การบริหารจัดการสหกรณ์ การบริหารจัดการดิน การบริหารจัดการป่า การบริหารจัดการนวัตกรรมการเกษตรทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2542, หน้า 22-32) ได้เขียนบทความ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กล่าวถึง แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกิดจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการที่ได้ทรงคิดค้นดัดแปลงปรับปรุงและแก้ไขให้การพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นงานที่ดำเนินการไปได้โดยง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยส่วนรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น สำหรับความสังเขปในแต่ ละกลุ่มงานดังกล่าวมีดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่อง “น้ำ”: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไปว่า พระองค์คือปราชญ์ในเรื่องน้ำของแผ่นดินอย่างแท้จริง ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการทรงงานหนักตรากตรำยังไม่เคยหยุดหย่อนนั้นงานพัฒนาที่สำคัญยิ่งของพระองค์ คือ งานที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ศาสตร์ทั้งปวงที่เกี่ยวกับน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำ การเก็บกัก การระบาย การควบคุม การทำน้ำเสียให้เป็นน้ำดี ตลอดจนการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมนั้นย่อมประจักษ์ชัดและได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระองค์นั้นหาผู้เสมอเหมือนได้ยากยิ่ง

แนวคิดและทฤษฎีที่ทรงดำเนินการเกี่ยวกับน้ำในลักษณะต่าง ๆ กันมาแสดงให้เห็นพอสังเขป ณ ที่นี้เพียงสองถึงสามประการ เช่นแนวคิด เรื่อง น้ำดีไล่น้ำเสีย ในการแก้ไขมลพิษทางน้ำนั้น ทรงแนะนำให้ใช้หลักการแก้ไขโดยใช้น้ำที่มีคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้ช่วยผลักดันและเจือจางน้ำเน่าเสียให้ออกจากแหล่งน้ำของชุมชนภายในเมืองตามคลองต่าง ๆ เช่น คลองบางเขน คลองบางซื่อ คลองแสนแสบ คลองเทเวศร์ และคลองบางลำพู เป็นต้น วิธีนี้จะกระทำได้ด้วยการเปิด ปิดประตูอาคารควบคุมน้ำ รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงจังหวะน้ำขึ้น และระบายน้ำสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในระยะน้ำลง ผลก็คือ น้ำตามลำคลองต่าง ๆ มีโอกาสไหลถ่ายเทหมุนเวียนกันมากขึ้น น้ำที่มีสภาพทรงอยู่กับที่และเน่าเสียก็จะกลับกลายเป็นน้ำที่มี

คุณภาพดีขึ้นด้วยวิธีธรรมชาติง่าย ๆ อย่างที่ไม่มีผู้ใดคิดมาก่อนเช่นนี้ได้มีส่วนทำให้น้ำเน่าเสียตามคูคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีสภาพดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในปัจจุบันวิธีการง่าย ๆ เช่นนี้ คือการนำระบบการเคลื่อนไหวของน้ำตามธรรมชาติมาจัดระเบียบแบบแผนขึ้นใหม่ เป็น “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เรียบง่าย” ไม่ขัดกับหลักธรรมชาติ แต่สอดคล้องและนำไปสู่ประโยชน์ที่ต้องการได้ ต่อยอดธรรมชาติของกรุงเทพมหานครที่บึงมักกะสัน ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของแนวคิดในเรื่องการบำบัดน้ำเสียของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงได้วางแนวพระราชดำริพระราชทานไว้ว่า เมืองใหญ่ทุกแห่งต้องมีปอด คือสวนสาธารณะไว้หายใจหรือฟอกอากาศ ในขณะเดียวกันก็ควรมีแหล่งน้ำไว้สำหรับการกรองสิ่งสกปรกเน่าเสีย ทำหน้าที่เสมือนเป็น “ไต” ธรรมชาติ จึงได้ทรงใช้บึงมักกะสันเป็นแหล่งน้ำที่รองรับน้ำเสียจากชุมชนในเขตปริมณฑลและในกรุงเทพมหานคร โดยทรงเปรียบเทียบว่าบึงมักกะสัน เป็นเสมือนไตใจธรรมชาติของกรุงเทพมหานคร ที่เก็บกักและฟอกน้ำเสีย ตลอดจนเป็นแหล่งเก็บกักและระบายน้ำในฤดูฝน และที่บึงแห่งนี้เองก็ได้โปรดให้มีการทดลองใช้ผักตบชวาซึ่งเป็นวัชพืชที่ต้องการกำจัดอยู่แล้วมาช่วยดูดซับความสกปรกปนเปื้อน รวมตลอดทั้งสารพิษต่าง ๆ จากน้ำเน่าเสีย ประกอบเข้ากับเครื่องกลบำบัดน้ำเสียแบบต่าง ๆ ที่ได้ทรงคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นเอง โดยเน้นวิธีการที่เรียบง่าย ประหยัด และไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนในพื้นที่นั้น มีพระราชกระแสในเรื่องนี้ว่า “...สวนสาธารณะ ถือว่าเป็นปอด แต่บึง (บึงมักกะสัน) เป็นเสมือนไตฟอกเลือด ถ้าไตทำงานไม่ดีเราก็ตาย อยากให้เข้าใจหลักการของความคิดนี้” บึงมักกะสันในปัจจุบัน ได้ทำหน้าที่ไตธรรมชาติของกรุงเทพมหานคร อย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีส่วนช่วยบรรเทามลพิษทางน้ำและเป็นแหล่งศึกษาทดลองด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพและการนำของเสียมาใช้ให้ก่อประโยชน์ได้อย่างดี ยิ่งแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีอยู่มากและหลากหลายดังได้กล่าวไว้แล้ว โดยนับตั้งแต่แนวความคิดในโครงการเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ของประเทศ เช่นโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเกิดจากน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยถึงปัญหาวิกฤติการณ์น้ำที่จะเกิดขึ้นแก่ประเทศไทยในอนาคตคือ ปัญหาน้ำท่วมกับปัญหาน้ำแล้งซึ่งเกิดขึ้นสลับกันอยู่ตลอดเวลา สร้างความสูญเสียอันยิ่งใหญ่แก่เกษตรกรและประชาชนโดยทั่วไปอยู่เป็นประจำ จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการจัดสร้างโดยเร่งด่วนเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำชลประทานในการเกษตรกรรมในฤดูแล้ง เพื่อป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างในฤดูน้ำหลาก เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสียในเขตกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่ในภาคกลางและเพื่อผลประโยชน์ทางอ้อมนานัปการที่จะบังเกิดขึ้นสำหรับในเรื่องนี้ได้เคยมีพระราชกระแสไว้ด้วยความห่วงใยว่า “...หากประวิงเวลาต่อไปไม่ได้ทำเราก็ตองอดน้ำแน่

จะกลายเป็นทะเลทรายและเราก็จะอพยพไปไหนไม่ได้โครงการนี้คือ สร้างอ่างเก็บน้ำสองแห่ง แห่งหนึ่งคือที่แม่น้ำป่าสัก อีกแห่งหนึ่งคือที่แม่น้ำนครนายก สองแห่งรวมการจัดเก็บน้ำเหมาะสมพอเพียงสำหรับการบริโภคการใช้น้ำในเขตกรุงเทพและเขตใกล้เคียงในที่ราบลุ่มของประเทศไทย แนวความคิดหลักในเรื่องที่จะต้องมีการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันบรรเทาน้ำท่วม ในฤดูน้ำหลากนั้นก็เนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า แม่น้ำป่าสักมีปริมาณน้ำเฉลี่ยปีประมาณ 2,400 ล้านลูกบาศก์เมตร เฉพาะปริมาณน้ำถ้าเฉลี่ยในเดือนกันยายนและตุลาคม จะมีถึงประมาณ 1,600 ล้านลูกบาศก์เมตร เนื่องจากเป็นฤดูฝน แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าปริมาณน้ำเหล่านี้ ถูกปล่อยทิ้งลงทะเล โดยเปล่าประโยชน์แทนที่จะได้เก็บกักไว้ใช้เพื่อการเกษตรกรรม การอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง เพื่อช่วยลดความสูญเสียจากอุทกภัยซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำได้ ทั้งนี้เนื่องจาก ไม่มีระบบเก็บกักน้ำที่สมบูรณ์นั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นย้ำหลายครั้งและให้ความสำคัญแก่โครงการนี้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากหากดำเนินการได้สำเร็จโดยเร็วปัญหาและวิกฤตการณ์เกี่ยวกับน้ำในทุกรูปแบบของประเทศไทยก็จะบรรเทาเบาบางลงได้แน่นอนนอกเหนือไปจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักแล้วทางภาคใต้ของประเทศไทยก็ประสบกับปัญหาของน้ำท่วม น้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็ม อันเป็นผลทำให้การเกษตรไม่ได้ผลดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่โดยรอบเขตพรุ และที่ใกล้กับเขตดินพรุ เช่น บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและบริเวณลุ่มน้ำบางนรา เป็นต้น โดยมีหลักการสำคัญให้วางโครงการและก่อสร้างระบบแยกน้ำสามารถออกจากกัน คือ ระบบป้องกันน้ำเปรี้ยวจากพรุที่ทำให้พื้นที่เกษตรเป็นกรด ระบบป้องกันน้ำเค็มบุกรุก และระบบส่งน้ำจืดช่วยเหลือพื้นที่เกษตรกรรม และเพื่อการอุปโภคบริโภคเกี่ยวกับโครงการนี้ได้ทรงวางแนวคิดและวิธีการในเรื่องการแยกน้ำแต่ละประเภทในพื้นที่เดียวกัน ให้แยกออกจากกัน ด้วยวิธีการที่แยบยลอาจแสดงถึงพระอัจฉริยภาพในศาสตร์ของน้ำอย่างแท้จริง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องดิน: โดยลักษณะเดียวกันกับเรื่อง “น้ำ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดินเพื่อการเกษตรกรรมไว้หลายประการ ทั้งนี้รวมถึงการใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์และป้องกันการพังทลายของหน้าดิน จนประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางของการใช้เทคนิคและวิชาการหญ้าแฝกที่ประสบผลสำเร็จ และมีความก้าวหน้ามากที่สุดในโลกปัจจุบันนี้ด้วยแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับดินนั้น ที่สมควรยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขปในส่วนนี้ มีดังต่อไปนี้ คือ วิธีการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวด้วยกันแก่งดิน ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่าสภาพพื้นที่ดินทางภาคใต้มีสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด ทำการเพาะปลูกไม่ได้เนื่องจากมีกรดกำมะถัน อันเป็นสาเหตุของดินเปรี้ยวอยู่เป็นอันมากวิธีการแก้ไขก็คือใช้กรรมวิธีการแก่งดินให้เปรี้ยว

ด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันเพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดินให้มีกรดจัดมากขึ้น จนถึงที่สุด จากนั้นจึงมีการปรับปรุงดินเปรี้ยวโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น โดยการควบคุมระบบน้ำ ใต้ดิน เพื่อป้องกันการเกิดกรดกำมะถันการใช้วัสดุปูนผสมประมาณ 1-4 ตันต่อไร่ การใช้น้ำ ชะล้างจนถึงการเลือกใช้พืชที่จะเพาะปลูกในบริเวณนั้น การแก้ดินโดยวิธีการที่ได้ พระราชทานไว้ นั้น สามารถทำให้บริเวณพื้นที่ดินที่เป่ลาประโยชน์และไม่สามารถทำอะไรได้ กลับฟื้นคืนสภาพที่สามารถทำการเพาะปลูกได้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยวิธีการอันเกิดจากพระปรีชา สามารถโดยแท้ การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดินก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคิดค้นวิธีการใช้และดัดแปลงจากวิธีการสมัยเก่าที่ใช้กันมา แต่ครั้งโบราณ โดยพระราชทานแนวคิดและทฤษฎีการใช้หญ้าแฝกให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตามลักษณะและสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน เช่น การปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวตามแนวระดับ ขวางตามความลาดชันของเขา การปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาการพังทลายของดินที่เป็น ร่องน้ำลึก การปลูกในพื้นที่ลาดชัน และการปลูกเพื่อการอนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน ซึ่งผลสำเร็จ จากการนี้ส่วนหนึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือจากนานาประเทศ จนกระทั่งสมาคมด้านการป้องกัน การพังทลายของดินระหว่างประเทศได้ทุนเกล้าถวายรางวัลอันทรงเกียรติแด่พระองค์ในฐานะ ที่ทรงเป็นนักอนุรักษ์ดินและสภาพแวดล้อมที่มีผลงานยอดเยี่ยมในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ปรับปรุงบำรุงดินนั้น ได้พระราชทานแนวคิดว่าการปรับปรุงพัฒนาที่ดินที่สำคัญคือต้องอนุรักษ์ ผิวดิน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไว้ให้ได้ ไม่ลอกหน้าดินทิ้งไปต้องสงวนไม้ยืนต้นที่ยังเหลืออยู่ เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของพื้นดินไว้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม: นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำรินั้น ยังคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึง ธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของ พระองค์นั้น ทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ในด้านต่าง ๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นเป็นสังเขป คือ ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ 3 อย่าง เป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือเพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุก ทำลายป่าไม้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง คือ

ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านี้ นอกจากเป็นการเก็บเกี่ยวและอำนวยประโยชน์ใน 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้อื่นๆจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำและคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยประโยชน์อย่างอื่นที่ 4 ซึ่งเป็นผลพลอยได้ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติโดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่ว่า บางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติ ขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยให้ตามสภาพธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปลูกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไปและปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศบริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้ว ยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้จึงเป็นที่มาของคำว่า ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันโดยหมู่ผู้ทั่วไป ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้นเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้โดยวิธีง่าย ๆ ประหยัด และได้ผลดี นั่นคือการสร้างฝายเล็ก ๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้นมีอยู่สองประเภท คือ ฝ่ายต้นน้ำลำธารสำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงใต้ผิวดิน เพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้นและอีกประเภทหนึ่งคือ ฝ่ายดักตะกอนดินและทรายไม่ให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝ่ายทั้งสองประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยประโยชน์แก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง ตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อาเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกประการหนึ่ง คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยการดำเนินการตามแนวทฤษฎีใหม่อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปีเป็นการอำนวยประโยชน์ต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป ด้วยทฤษฎีใหม่อันเกิดจากภาพปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระองค์นั้น มีหลักสำคัญง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน สรุปได้ว่าพื้นที่ถือครองโดยถาวรของเกษตรกรไทยอนุমানว่า จะมีเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ แบ่งพื้นที่ตามวิธีการทฤษฎีใหม่จะเป็นนาข้าว 5 ไร่ พืชไร่ 5 ไร่ ไร่ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึกประมาณ 4 เมตร จุน้ำได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร หรือสูตรสาม 30 30 30

พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร กิตฺติคุโณ) (2561) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาราชและสภาพปัญหาป่า ชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านกรวด และอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ และเพื่อเสนอแนวทาง การอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาราชและสภาพปัญหาป่าชุมชนในเขตอำเภอ บ้านกรวด อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีการนำศาสตร์พระราชาราชเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าไม้ การบริหารจัดการน้ำมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่า สภาพปัญหามีการบุกรุกพื้นที่ทำกินการหาของป่า และทำไม้เพื่อการค้าซึ่งมีการประนีประนอมอยู่บนพื้นฐานข้อตกลงของคณะกรรมการชุมชนหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้แก่ ไตรสิกขา ศีล 5 และหิริโหดตปปะ โดย ไตรสิกขา เป็นหลักการเชิงโครงสร้างให้มีการวางกฎกติกา วางแผน และมีปัญญากำกับให้ชุมชน ปฏิบัติตามอย่างพอเหมาะ ศีล 5 เป็นหลักประกันชุมชนด้านชีวิต ทรัพย์สิน และความซื่อสัตย์ต่อกัน วางกรอบ ข้อตกลงร่วมกันไม่ให้เกิดปัญหาในการบุกรุกป่าและสร้างจิตสำนึกด้วยหิริโหดตปปะ ไม่ฝ่าฝืนข้อห้ามของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ มี 3 แนวทาง ดังนี้ (1) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา โดยการนำศีล มาเป็นกรอบวางกฎระเบียบเพื่อให้ชุมชนได้ปฏิบัติอย่างพอเหมาะ นำสมาธิมาเสริมความมุ่งมั่น จดจ่อในการแก้ปัญหาและรักษาสภาพของป่าชุมชน นำปัญญามาเป็นหลักการคิดหาเหตุและสรุปผลของการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม (2) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักศีล 5 โดยการวางกฎข้อตกลงของชุมชนไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักของป่า วางกฎกติกาในการใช้ป่าร่วมกัน รักษาดูแลป่า ประสานแนวคิดจากหลักพุทธธรรมกับวิถีชุมชน ไม่กล่าวเท็จ ไม่รับจ้างตัดไม้ ไม่ตัดไม้มาหมักคองและหมั่นตรวจตราดูแลรักษาป่าชุมชนปลูกป่าทดแทนเพื่อความยั่งยืนและ (3) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักหิริโหดตปปะ ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ด้านความละอาย การห้ามจิตไม่ฝ่าฝืน ไม่ทำลายและละเว้นการกระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

จากมีผู้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีและศาสตร์พระราชาราช ศาสตร์แห่งการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถที่ล้ำลึก พระองค์ไม่จำกัดลงเฉพาะเรื่องของเกษตรกรรม การเพาะปลูก แต่พระองค์ยังสนพระทัยเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

แก่ประเทศชาติ รวมถึงแบ่งเบาภาระอุดหนุนว่างและเสริมงานด้านการพัฒนาประเทศของรัฐบาลอย่างประสานสอดคล้องกัน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม กลวิธีเสนอแนวคิดในวรรณกรรมนั้น มีผู้ให้ความรู้และแสดงข้อคิดเห็นไว้ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2527, หน้า 93) กล่าวว่า การนำเสนอแนวคิดในนวนิยายว่าการเสนอแนวคิดจะสอดแทรกอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครหรือคำพูดของตัวละครในการเสนอแนวคิดนี้ ผู้แต่งจะไม่เสนอออกมาโดยตรง มักจะสอดแทรกซ่อนเร้นอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่อง ซึ่งผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดแนวคิดเหล่านี้มาสู่ผู้อ่านโดยผ่านตัวละคร สอดคล้องกับที่ อิงอร สุพันธ์ุณีวิช (2547, หน้า 110) ได้อธิบายถึงกลวิธี การนำเสนอแนวคิดที่กล่าวถึง โครงเรื่อง ตัวละคร กลวิธี และภาษาที่สื่อแนวคิดนั้น ๆ ออกมาด้วยเพราะแนวคิดจะปรากฏได้ก็ต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ ผู้เขียนอาจเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร ผ่านคำพูดบรรยายหรือบทสนทนา ด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยเน้นให้เข้าใจแนวคิดได้ดีขึ้น และสายทิพย์ นุกุลกิจ (2539, หน้า 114) อธิบายว่า การค้นหาสารัตถะหรือแนวคิดของเรื่องจะกระทำได้ที่ต่อเมื่อ ผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมจบแล้ว เพราะสารัตถะหรือแนวคิดนั้นมักปรากฏขึ้นอย่างสม่าเสมอเมื่อเรื่องดำเนินไป ทั้งนี้ผู้แต่งอาจบอกสารัตถะหรือแนวคิดของเรื่องแก่ผู้อ่านโดยตรงหรือให้ตัวละครเป็นผู้บอกหรือให้ชื่อเรื่องเป็นสื่อก็ได้ แต่โดยมากแล้วผู้แต่งจะไม่นิยมบอกโดยตรงแต่ปล่อยให้เป็นที่ของผู้อ่านที่ค้นหาเอง

จากการให้ความหมายของคำว่า กลวิธีในการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรมจึงหมายถึง องค์ประกอบที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอเพื่อเน้นให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจแนวคิดที่ผู้เขียนได้เขียนงานวรรณกรรมออกไป โดยมีองค์ประกอบโครงเรื่อง ตัวละคร การใช้ภาษาในการสนทนา

2. ประเภทของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม สำหรับกลวิธีเสนอแนวคิดในวรรณกรรมนั้น มีนักวิชาการได้แบ่งประเภทไว้ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2527, หน้า 71-76) ได้กล่าวถึงประเภทของกลวิธีการนำเสนอในงานในวรรณกรรมไว้ 6 ประเภท ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และการปิดเรื่อง ส่วน สายทิพย์ นุกุลกิจ (2543, หน้า 181-183) ได้กล่าวถึงประเภทของกลวิธีการนำเสนอในงานในวรรณกรรมไว้ 6 ประเภท เช่นเดียวกัน คือ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร

บทสนทนา ฉาก และ บรรยายภาค และ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2539, หน้า 72-73) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การวิเคราะห์กลวิธีการเสนอแนวคิดในงานในวรรณกรรมไว้ โดยเน้นที่ บทสนทนา และตัวละคร เพื่อใช้พิจารณาทัศนคติของนักประพันธ์ เราอาจพิจารณาจากคำพูดของตัวละครจากวิธีที่นักเขียนได้บรรยายแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาตรง ๆ หรืออาจแฝงไว้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ เราอาจพิจารณาด้วยว่านักประพันธ์ใช้วิธีอะไร เช่น ให้ตัวละครสองตัวสนทนา โต้แย้งกัน แล้วทำให้เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้น ให้ความคิดเห็นของตัวละครที่มีความนึกคิดตรงกับตนเป็นฝ่ายถูก หรืออาจทำให้ตัวเอกของเรื่องมีทัศนคติตรงกับทัศนคติของตน หรือทำให้ตัวที่ไม่สำคัญ กล่าวถึงลักษณะของตนปรากฏให้แจ่มแจ้ง บางคนก็แอบแฝงไว้ต้องเพ่งพิศจับผิดกันมากจึงจะจับได้ว่าผู้เขียนมีความคิดเห็นอย่างไรแน่ หรืออาจต้องอ่านหนังสือที่นักประพันธ์คนหนึ่งคนใดแต่งหลายเรื่องแล้วจึงจะจับได้ก็มี

สรุปได้ว่า ประเภทของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรมตามทัศนคติของนักวิชาการต่าง ๆ ได้นำเสนอโดยภาพรวมกลวิธีนำเสนอแนวคิด แนวคิดของผู้เขียนนั้นจะถ่ายทอดผ่านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก บรรยายภาค และการปิดเรื่อง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำวิจัยการวิเคราะห์กลวิธีนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรมไว้ดังนี้

วาสนา ไชยรัตน์ (2534) ได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องสั้นของสุรัชย์ จันทิมาธร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด กลวิธีการแต่ง และท่วงทำนองการแต่ง ผลการศึกษา พบว่าในวรรณกรรมเรื่องสั้นของ สุรัชย์ จันทิมาธร มุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา ความเชื่อ วัฒนธรรมและศาสนา นอกจากนี้พบว่ากลวิธีการแต่งเรื่องสั้นของสุรัชย์ จันทิมาธร มีลักษณะเฉพาะตน โดยโครงเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของตัวละคร ดำเนินเรื่องใช้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบผู้เขียนเป็นผู้รู้แจ้งเห็นสังคมน ฉากและบรรยายภาคส่วนใหญ่เป็นสภาพสังคมเมืองหลวง ซึ่งในงานวิจัยของ ประรารณา บัวเชย (2537) ได้วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของประภัสสร เสวิกุล และเสาวคนธ์ อุปพงศ์ (2537) ได้วิเคราะห์กลวิธีการเขียนนวนิยายของ ประภัสสร เสวิกุล โดยพบว่า ประภัสสร เสวิกุล ใช้กลวิธีการเสนอแนวคิดโดยใช้บทสนทนาผ่านตัวละคร กลวิธีจิตประวัติ กลวิธีการเล่าเรื่อง และใช้กลวิธีการเสนอแนวคิดโดยการใส่บทสนทนามากกว่าวิธีอื่น และพบกลวิธีการเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการเสนอแนวคิดโดยตรงจากผู้เขียน กลวิธีการเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่อง และกลวิธีเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ ส่วน ลัดดา ราตรีพิฤกษ์ (2541) ได้วิเคราะห์แนวคิด

กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมของ ปิยะพร คักดีเกษม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแนวคิด กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษา ผลการศึกษา พบว่า ปิยะพร คักดีเกษม มีกลวิธีการเสนอแนวคิดโดยการใช้แก่นเรื่อง และมันทนา ใบชา (2541) ได้ศึกษาแนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของสตรี ช่วง 6 ตุลาคม 2519-23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการเสนอแนวคิดทางการเมือง 4 วิธี คือ กลวิธีการนำเสนอผ่านโครงเรื่องใหญ่ กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวทางการเมืองโดยตรง นอกจากนี้ในส่วนของนวนิยายที่ไม่ได้มีเนื้อหาทางด้านการเมืองโดยตรง นักเขียนจะใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดทางการเมืองในโครงเรื่องย่อยเพื่อเสริมเนื้อเรื่องนวนิยายให้มีความเข้มข้นยิ่งขึ้น โดยใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดทางการเมืองผ่านบทสนทนาของตัวละครสำคัญ ส่วน ดวงมน จิตรจำนงค์ และวนิดา มูลิโก (2545) ได้วิเคราะห์ตัวละครในนวนิยาย ของ “ศรีฟ้า ลดาวัลย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยาย 2 เรื่อง คือ สมการวัย และตุ๊กตามนุษย์ โดยศึกษาองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นของบทประพันธ์ อีกทั้งวิธีการสร้างตัวละคร ตลอดจนทัศนคติของผู้แต่งที่สัมพันธ์กับคุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์ ผลการศึกษา พบว่าตัวละครในนวนิยายทั้ง 2 เรื่อง มีบทบาทและลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับแก่นเรื่องและทัศนคติของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี ลักษณะนิสัยของตัวละครซึ่งพัฒนาไปอย่างสมเหตุสมผลตามโครงเรื่องและพฤติกรรมที่เห็นได้รอบด้าน ทำให้ตัวละครเอกส่วนใหญ่มีความดึงดูดใจ อันเป็นเหตุให้ประเมินคุณค่าทางวรรณศิลป์ได้ในระดับสูง นอกจากนี้ ภาวนิตา จิตนุกูล (2547) วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิด ในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้น ผลการศึกษา พบว่า ศิลา โคมฉายใช้แนวคิด 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ส่วนกลวิธีการเสนอแนวคิดพบ 4 วิธี คือ การเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร การเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง การเสนอแนวคิดผ่านฉาก และการเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ และอารยา ทองเพชร (2550) ได้วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นง โฉน ปริญญาธวัช จำนวน 10 เรื่อง โดยใช้การศึกษาเอกสารและนำเสนอผลการศึกษาเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นง โฉน ปริญญาธวัช มีกลวิธีการนำเสนอแนวคิด 4 กลวิธี คือ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง ซึ่งผู้เขียนสร้างโครงเรื่องไว้ 4 ลักษณะ ตามลำดับดังนี้ โครงเรื่องที่แสดงถึงความพากเพียรพยายามของตัวละคร โครงเรื่องที่แสดงถึงความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว โครงเรื่องที่แสดงถึงภัยจากธรรมชาติ และโครงเรื่องที่แสดงถึงการพัฒนาอาชีพและชุมชน

กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการสร้างตัวละคร ทั้งตัวละครเอกและตัวละครประกอบ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนา และกลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการบรรยาย โดยเน้นไปที่การบรรยายพฤติกรรม อุปนิสัยและความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่แฝงแนวคิดไว้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม สามารถสรุปได้ว่าการวิเคราะห์กลวิธีนำเสนอแนวคิดมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการเล่าเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยการบรรยาย กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านฉาก กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านสัญลักษณ์ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านจิตประวัติ และกลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านชื่อเรื่อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม

1. ความหมายของคุณค่าในงานวรรณกรรม

พิทยา ว่องกุล (2540, หน้า 1) ได้อธิบายถึงคุณค่าในงานวรรณกรรมไว้ว่า วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ชาติที่เจริญแล้วทุกชาติจะต้องมีวรรณกรรมเป็นของตนเอง และวรรณกรรมจะมีมากหรือน้อย ดีหรือเลว ก็แล้วแต่ความเจริญของงานแห่งจิตใจของชนในชาตินั้น ๆ วรรณกรรมเป็นเครื่องชี้ให้รู้ว่า ชาติใดมีความเจริญทางวัฒนธรรมสูงแค่ไหน และยุคใดมีความเจริญสูงสุด ยุคใดมีความเสื่อมทรามลง เพราะฉะนั้นวรรณกรรมแต่ละชาติจึงเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่า ยุคใดจิตใจของประชาชนในชาติ มีความเจริญหรือเสื่อมอย่างไร

ตรีศิลป์ บุญขจร (2547, หน้า 5-7) กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมไว้ดังนี้ วรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่าจะนักเขียนจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า วรรณกรรมเป็นคัมภีร์แห่งยุคสมัย เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัยนั่นเอง ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม อาจเป็นไปได้ 3 ลักษณะ

ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคมวรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม หมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรม หมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน Raymond Williams ผู้ศึกษาวรรณกรรมเชิงสังคม เรียกนามธรรมในวรรณกรรมว่าเป็น “โครงสร้างของความรู้สึก”

ซึ่งหมายถึงทั้งค่านิยม ความรู้สึก ความปรารถนา และชีวิตจิตใจของคนในทัศนะความรู้สึกของผู้เขียน ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทั้งทางด้านการกระทำและความคิดของมนุษย์ต่อสังคม

ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมือง สภาพการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของเขา การพิจารณาอิทธิพลของสังคมต่อนักเขียน ควรให้ความสนใจว่านักเขียนได้รับอิทธิพลจากสังคมอย่างไร และเขามีท่าทีสนองตอบต่ออิทธิพลเหล่านั้นอย่างไร อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรมยังเป็นไปได้ในอีกลักษณะหนึ่ง คือ สภาพเศรษฐกิจและการเมืองกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจอาจทำให้นักเขียนต้องเขียนตามใจผู้อ่าน หรือตามใจเจ้าของสำนักพิมพ์ ส่วนด้านการเมือง การจำกัดขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นก็เป็นการบั่นทอนเสรีภาพของนักเขียน ฐานะของนักเขียนในสังคมจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ นักเขียนที่ดีจะปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจากการบีบบังคับทางเศรษฐกิจและการเมือง นักวิจารณ์วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งเรียกนักเขียนที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางสังคม “นักเขียนชั้นสอง”

ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีส่วนสร้างสรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านแล้วยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม Leo Lowenthal นักสังคมวิทยา กล่าวว่า “ศิลปินวาดภาพที่เป็นจริงเสียยิ่งกว่าตัวความจริงเอง” ซึ่งหมายถึง นักเขียนสามารถเข้าใจโลกและมองสภาพความเป็นจริงได้ลึกกว่าคนทั่วไปมองเห็นด้วยทัศนะที่กว้างไกลและลุ่มลึก ภาพที่เขาให้จึงเป็นจริงยิ่งกว่าความเป็นจริง เพราะเป็นแก่นแท้ที่กลั่นกรองแล้วของความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จึงเป็นอมตะ เพราะไม่เพียงแต่จะเสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังสามารถคาดคะเนความเป็นได้ในอนาคตอีกด้วย อิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตาม อย่างไรก็ตามในวรรณกรรม และอิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำ แนวความคิดของสังคม และผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

พองจันทร์ สุขยิ่ง และคณะ (2550, หน้า 85) กล่าวถึงคุณค่าของงานในวรรณกรรมไว้ดังนี้

1. ให้ข้อคิดต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต

ให้พยายามปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทางด้านสังคมอันไม่เคยหยุดนิ่ง นอกจากนี้ ชำนาญ รอดเหตุภัย (2552, หน้า 61) ได้แบ่งคุณค่าของวรรณกรรมไว้ 3 ลักษณะดัง คือ

1. คุณค่าทางอารมณ์ (emotional value) เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินเจริญใจ ก่อให้เกิดอารมณ์หวั่นไหวคล้อยไปตามรสชาติของสำนวนภาษา กวีโวหาร และอรรถรส คือ เนื้อหาสาระของเรื่อง

2. คุณค่าสติปัญญา (intellectual Value) ที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้ประสบการณ์ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

3. คุณค่าทางศีลธรรม (moral value) วรรณกรรมที่ช่วยยกระดับจิตใจของผู้อ่าน ให้สูงขึ้น ทำให้เป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดี จิตใจผ่องใส ดงงาม ไม่คล้อยตามอำนาจของกิเลสตัณหา ฝ่ายต่ำ ถึงพร้อมด้วยจิตสำนึกสาธารณะ และค่านิยมที่พึงประสงค์

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทของคุณค่าในงานวรรณกรรม แบ่งได้เป็น การสร้างทักษะด้านความรู้ ความคิด การสร้างสรรค์ความบันเทิงใจ พัฒนาสติปัญญา รู้คุณค่า ของศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของคนในสังคม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม มีนักวิชาการได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ วันเพ็ญ พิณอักษร (2546) ได้วิเคราะห์คุณค่าของ มนุษย์ในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของมนุษย์ ซึ่งเป็นคุณค่าทางจริยธรรม จากนวนิยายเรื่องเวลาในขวดแก้ว และลวดลายมังกร ผลการศึกษา พบว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องแสดงว่า มนุษย์ที่มีคุณค่าหรือคนที่สร้างคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ขึ้นมาด้วยตนเอง และ/หรือสร้างขึ้นด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อันเกื้อกูลต่อการเผชิญปัญหา สาระสำคัญที่ผู้ประพันธ์เน้นในเรื่อง เวลาในขวดแก้ว ก็คือ ประสบการณ์ทำให้มนุษย์เติบโตขึ้น มีพัฒนาการทางปัญญาจนเข้าใจความเป็นจริง มีพัฒนาการทางปัญญาจนเข้าใจความเป็นจริง และแก้ไขความอ่อนแอทางจิตใจ ตลอดจนจนการถอยหนีไปสู่ความหมกมุ่นกับอดีตได้ ส่วนเรื่อง ลวดลายมังกร แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จทางเศรษฐกิจไม่เพียงเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต การขาดหลักยึดทางคุณธรรมหรือความอ่อนแอทางจริยธรรมจะทำให้มนุษย์ประสบปัญหาหนัก ในชีวิต โดยเฉพาะเมื่อเกิดความสับสนทางคุณค่า การยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง ความทะเยอทะยาน และการมุ่งครอบครอง นอกจากนี้ในประเด็นของคุณค่าในงานวรรณกรรม พรพรม บุญถนอม (2551) ได้ศึกษาลักษณะเด่นและคุณค่าของนวนิยายไทยรางวัลวรรณกรรม สร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2522-2546) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวม ของนวนิยายไทยรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งประเทศไทย (ซีไรต์) ตั้งแต่ พ.ศ. 2522

ถึง พ.ศ. 2546 เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะเด่นและคุณค่า ผลการวิจัยสรุปได้ว่านวนิยายไทยซีไรต์ มีลักษณะเด่นในด้านเนื้อหา ด้านแนวคิด และด้านกลวิธีการประพันธ์ ในด้านเนื้อหา พบว่ามีความหลากหลาย ได้แก่ วิถีชีวิตชนบท ความไม่เป็นธรรมในสังคม ชีวิตครอบครัวปรัชญาชีวิต โรแมนติก ประวัติศาสตร์การเมือง ธรรมะ/วิทยาศาสตร์ สังคมอุดมคติ ในด้านแนวคิดก็มีความหลากหลายเช่นกัน ได้แก่ แนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดด้านสังคม แนวคิดด้านปรัชญา แนวคิดด้านการเมือง และแนวคิดด้านธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ ส่วนลักษณะเด่นด้านกลวิธีการประพันธ์ของนวนิยายซีไรต์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลวิธีในการนำเสนอเรื่องและส่วนของการใช้ภาษา ในส่วนกลวิธีการนำเสนอ พบว่ามีความหลากหลายและทวีความซับซ้อนขึ้นเป็นลำดับ เช่น มีการใช้กระแสสำนึก มีการใช้สัญลักษณ์ มีการล่องหนนิยามการแต่ง มีการประสานศิลปะการเล่าเรื่องหลายแบบเข้าด้วยกัน เป็นต้น ในส่วนของการใช้ภาษา พบว่า มีความเด่นในด้านการสรรคำ และการใช้โวหารภาพพจน์ ลักษณะเด่นดังกล่าวข้างต้นทำให้นวนิยายไทยซีไรต์มีคุณค่าทั้งทางสังคมและทางวรรณศิลป์ กล่าวคือ นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ข้อคิดให้ความรู้ต่าง ๆ มีสำนวนภาษาที่น่าสนใจ และการสร้างสรรค์วรรณกรรมแบบใหม่ และวิจิตร รุ่งแสง และสารภี ขาวดี ได้ศึกษาเรื่องคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของ สุมาลี บำรุงสุข บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมเยาวชนของ สุมาลี บำรุงสุข 5 เรื่อง ได้แก่ ปริศนาหน้าร้อน มือกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่อง ของมาเหมียว มาเหมียวและเพื่อน และใครดีที่สุดในแนวทาง การวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมของสายทิพย์ นุกูลกิจ และการศึกษาคุณค่างานบันเทิงคดี ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิเคราะห์ พบว่า วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง ให้คุณค่า 3 ด้าน ได้แก่ (1) คุณค่าด้านอารมณ์วรรณกรรม ทุกเรื่องสามารถส่งผลกระทบต่ออารมณ์ ผ่านกลวิธีการ ประพันธ์ 9 วิธี ได้แก่ การสร้างแก่นเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศของเรื่อง การสร้างบทสนทนา การใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง ท่วงทำนองการเขียน การตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอน และการใช้ภาพประกอบ (2) คุณค่าด้านปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พบคุณธรรมที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านตัวบท 8 ประการ ได้แก่ ความเมตตากรุณา การรักษา ความสะอาด ความมีวินัย การรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล การรู้จักประหยัดอดออม การรู้หน้าที่ การส่งเสริมประชาธิปไตย และการสร้างนิสัยรักการอ่าน และ (3) คุณค่าด้านความรู้ พบว่า วรรณกรรมได้นำเสนอความรู้แก่ผู้อ่าน 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย ความรู้เกี่ยวกับนิทาน และความรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ทั้งของไทย และต่างประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรม สามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรมจากที่มีผู้ศึกษานั้น คุณค่าที่ผู้อ่านจะได้รับจากการศึกษางานวรรณกรรม ได้แก่ คุณค่าด้านความบันเทิง คุณค่าด้านความรู้ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และคุณค่าด้านวรรณศิลป์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาแนวคิด กลวิธี และคุณค่า จากศาสตร์พระราชชาติปรากฏในนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยม ในสมัยรัชกาลที่ 9 จำนวน 9 เรื่อง โดยกำหนดระเบียบวิธีวิจัยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดงานวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การนำเสนอผลการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัย รัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราชชาติ จำนวน 9 เรื่อง ดังนี้

1. มาลัย ชูพินิจ. (2497). **ทุ่งมหาพระราช**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
2. ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. (2498). **ไม้แดง**. กรุงเทพฯ: ชัยฤทธิ์
3. กาญจนา นาคนนท์ [นามแฝง]. (2508). **ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา**. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
4. สุวรรณี สุคนธา [นามแฝง]. (2513). **เขาชื่อกานต์**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
5. คำพูน บุญทวี. (2519). **ลูกอีสาน**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
6. ศรีฟ้า ลดาวรรณ [นามแฝง]. (2519). **แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์**. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
7. โบตัน [นามแฝง]. (2524). **ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
8. กฤษณา อโศกสิน [นามแฝง]. (2528). **บุษบกใบไม้**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
9. วินทร์ เลียววาริณ. (2550). **บางกะโพ้ง**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. สืบรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดศาสตร์พระราชา เพื่อนำไปกำหนดกรอบตัวบทที่จะนำมาศึกษา

2. กำหนดกรอบตัวบทนวนิยายที่นำมาศึกษา และศึกษาตัวบทนั้นอย่างละเอียด

3. ศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ประกอบด้วย แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้

4. ศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยใช้กรอบแนวคิดของ อารยา ทองเพชร (2550) ประกอบด้วย กลวิธีนำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนา และการบรรยาย

5. ศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยใช้หัวข้อในการศึกษาของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2562) ประกอบด้วย คุณค่าด้านความเพียร ความมีสติ การถือกุศลการปฏิบัติหน้าที่ของตน การรักธรรมชาติ การรักแผ่นดิน การรักศิลปวัฒนธรรม การกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ความบากบั่นวิริยะอดทน และปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. จัดระบบข้อมูลจากบันทึกผลการวิเคราะห์นวนิยาย 9 เรื่อง ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยม ในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาเพื่อจัดกลุ่มแนวคิด ดังนี้

1.1 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน

1.2 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

1.3 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้

2. จัดระบบข้อมูลจากบันทึกผลการวิเคราะห์นวนิยาย 9 เรื่อง ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยม ในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาเพื่อจัดกลุ่มกลวิธีนำเสนอแนวคิด โดยใช้กรอบแนวคิดของ อารยา ทองเพชร (2550) ดังนี้

2.1 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง

2.2 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการสร้างตัวละคร

2.3 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนา

2.4 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการบรรยาย

3. จัดระบบข้อมูลจากบันทึกผลการวิเคราะห์หน่วยย่อย 9 เรื่อง ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยม ในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาเพื่อจัดกลุ่มคุณค่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชา โดยใช้หัวข้อในการศึกษาของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2562) ดังนี้

3.1 คุณค่าด้านความเพียร

3.2 คุณค่าด้านความมีสติ

3.3 คุณค่าด้านการเกื้อกูล

3.4 คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน

3.5 คุณค่าด้านการรักธรรมชาติ

3.6 คุณค่าด้านรักแผ่นดิน

3.7 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม

3.8 คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน

3.9 คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน

3.10 คุณค่าด้านปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม

การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบบพรรณนาวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของวิธีวิทยาแบ่งเป็น 3 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 บท ได้แก่ บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และบทที่ 5 บทสรุป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นวนิยายมีความสำคัญในฐานะของการเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องราวผ่านเนื้อเรื่อง ที่มีได้เพียงนำเสนอความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ยังมีนำเสนอสาระความรู้และสะท้อนแง่คิดต่าง ๆ อีกด้วย นวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามศาสตร์พระราชา จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ผู้ใหญ่สีกับนางมา ทุงมหการาช ใฝ่แดง เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์ ผู้หญิงคนนั้น ชื่อบุญรอด บุชบกใบไม้ และบางกะปิ๊ง ได้สอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงคิดค้นวิธีการบริหารทรัพยากรดิน การบริหารทรัพยากรน้ำ และการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ผ่านกลวิธีการนำเสนอแนวคิดตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยาย ดังจะได้นำเสนอต่อไป

แนวคิด หมายถึง แนวทางการปฏิบัติในการนำองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงคิดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา โดยเน้นปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ การบริหารทรัพยากรดิน การบริหารทรัพยากรน้ำ และการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยปรากฏในนวนิยาย 9 เรื่อง ดังนี้

การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่งแนวคิดออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

1. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งนำเสนอแนวทางในการดูแลรักษา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากดิน และข้อจำกัดของการใช้ดินตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง และสามารถแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรดิน ได้ 2 ประเภท ได้แก่ การบริหาร

ทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาและการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกัน บางพื้นที่สภาพของดินไม่เอื้ออำนวยต่อการเกษตรกรรม เนื่องจากเกิดปัญหาดินเสื่อมโทรมขาดคุณภาพ ดังนั้นการฟื้นฟูสภาพดินจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาดินให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ นวนิยายจึงนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวด้านการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาที่พบจากดิน อันส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของตัวละคร โดยปรากฏดังนี้

ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน และเรื่อง บางกะปิ แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของดินทั้งสภาพดินที่ปนทราย ดินที่แห้งแล้งขาดความชุ่มชื้นจนแห้งแตกเป็นขุย และปัญหาจากสภาพดินเปรี้ยว ดังความว่า

“วันหนึ่งเป็นวันร้อนมากที่สุด ขณะที่เด็ก ๆ สามคนเล่นอยู่ใต้ถุนเรือน คุณเห็นแม่เดินออกไปที่กองทรายหน้าบ้านแล้วคุ้ยทรายหยิบเอาไข่ไก่ขึ้นมาสามลูก แม่กลับขึ้นไปบนเรือนแล้วหิ้วกระติบข้าวเหนียวกับถ้วยปลาแดกลงมาแจกไข่ให้เด็ก ๆ คนละลูก เด็ก ๆ ปั่นข้าวเหนียวจิ้มปลาร้าส่งเข้าปากแล้วกัดกินไข่ไก่ตามลงไปทีละน้อยด้วยความอร่อย” (คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 12)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าสภาพพื้นที่หมู่บ้านของคุณประสบปัญหาดินที่ปนทราย ปัญหาของดินปนทราย คือ สภาพดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ถูกชะล้างพังทลายและหน้าดิน ไม่ได้รับการดูแล ขาดความชุ่มชื้น ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ตัวละครนำปัญหาที่พบไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ เพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว โดยตัวละครแสดงกลวิธีการใช้ประโยชน์จากดินปนทรายเพื่อเป็นกระบวนการในการทำอาหารให้สุก ด้วยวิธีการทำไข่หมกทรายอันเป็นวิธีที่เรียบง่าย คือ นำไข่ไก่ดิบไปฝังในทรายที่ร้อนระอุจนทำให้ไข่สุกและสามารถรับประทานได้ ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากดินปนทรายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ และแสดงให้เห็นถึงความอดทน รวมถึงการต่อสู้กับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ ยังมีอีกตอนที่บรรยายถึงสภาพความแห้งแล้งในหมู่บ้านของคุณ ดังความว่า

“ดวงตะวันโด่งฟ้าขึ้นมาเรื่อย ๆ เมื่อไปถึงกลางทุ่งนา คุณก็ไล่จับตั๊กแตนหัวแข็งต้นหญ้าตามคันนาที่คุณเห็นนั่นเหลือแต่ตอสิ้น ๆ ดินในฝืนนามีสีซี้ถ้าปนทรายแดงแตกอยู่เป็นขุย ๆ ต้นข่อยที่ยืนอยู่ห่าง ๆ กันนั้นก็ใบโกร๋นแทบทุกต้น นาน ๆ จะมีเสียงเกราะคอควยแว่วมาเป็นพัก ๆ” (คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 49)

จากตัวอย่าง เนื้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของดินปนทราย หมายถึง ดินที่มีทรายปนอยู่ในเนื้อดินมากกว่าดินปกติทั่วไป ดินปนทรายเป็นปัญหาต่อการทำการเกษตรอย่างมาก สภาพหมู่บ้านที่ตัวละครเอกอย่าง “คุณ” อาศัยอยู่นั้น เมื่อพระอาทิตย์ สาดส่อง จะทำให้ดินเก็บความชื้นได้ไม่ทันก ส่งผลให้คนในหมู่บ้านประสบกับความเดือดร้อน จากภัยแล้งนี้ ไม่สามารถทำการเกษตรได้ ผู้เขียนทำการบรรยายลีของผืนดิน ดังที่ปรากฏใน ประโยค “สีซีใ้ถ้ำปนทรายแดงแตกอยู่เป็นชุย ๆ” ซึ่งสภาพสีของดินที่ปรากฏนี้ เป็นสภาพปัญหา ของดินที่มีความเป็นต่างสูงอันเนื่องมาจากภาวะแล้งที่ยาวนาน จึงส่งผลให้สภาพของดินแห้ง และแตกกระแหง วิฤตการณ์ภัยแล้งนี้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัยอาณานิเวศและสิ่งมีชีวิต ที่ต้องตกกระท้ำลำบาก อยู่ในสภาพที่เดือดร้อนและอดอยาก นอกจากนี้ ในนวนิยายเรื่อง บางกะโพ้ง แสดงให้เห็นสภาพปัญหาของดินที่พบและเป็นอุปสรรคในการทำการเกษตร ตัวละครจึงใช้ความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ดังความว่า

“...ตอนนี้ได้เวลาไถนาแล้วใช้ไหมคะ”

“ยังรอฝนตกลงมาอีกครั้งก่อน”

“ทำไมคะ”

“ให้ดินจืด เวลาวิดน้ำเข้านา น้ำจะได้ใสไม่เป็นฟอง ถ้าเป็นฟอง แสดงว่า ดินเปรี้ยว ข้าวกล้าจะไม่งาม”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2543, หน้า 59)

จากตัวอย่าง เป็นการสนทนาระหว่างตัวละครอย่างครุฑแดงและโทน ที่ต้องการ จะแก้ไขปัญหาสภาพดินเปรี้ยว วิธีการแก้ไขปัญหามาจากสภาพดินเปรี้ยว คือ เมื่อเกิดภาวะ ดินเปรี้ยวจัด ต้องใช้กลวิธีการทำให้ดินจืดลด โดยวิธีการเติมน้ำลงผืนนา จากนั้นขังน้ำไว้ ประมาณสองถึงสามวัน เมื่อความเปรี้ยวของดินลดลงแล้วจึงจะสามารถเพาะปลูกพืชได้ ซึ่ง “ดินเปรี้ยวหรือดินมีปฏิกิริยาเป็นกรดจัด” คือ ดินที่กำลังมี เคยมี หรือมีแนวโน้มว่ามีกรด กำมะถันในชั้นดิน จนเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของพืช และอาจเป็นพิษต่อข้าวได้ อันส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาสภาพดินในเนื้อความดังกล่าว สอดคล้องกับแนวพระราชดำริที่กล่าวถึงวิธีการ “แก้งดิน” โดยทรงใช้วิธีเลียนแบบธรรมชาติ ทรงย่นระยะเวลาช่วงแล้งและช่วงฝนในรอบปีให้สั้นลง คือ ปล่อยให้ดินแห้งหนึ่งเดือน และขังน้ำ ให้ดินเปียกสองเดือนสลับกันไป เพื่อเร่งปฏิกิริยาให้ดินเปรี้ยวจัด และทรงใช้ปูนมาร์ล ซึ่งมี คุณสมบัติเป็นด่างผสมคลุกเคล้ากับหน้าดิน เพื่อลดความเป็นกรดได้ดีในระดับหนึ่ง จากนั้น

ทรงใช้น้ำชะล้างและทรงควบคุมระดับน้ำใต้ดินควบคู่ไปด้วยอันเป็นวิธีการที่สมบูรณ์ที่สุด และให้ได้ผลมากกับที่ดินที่เป็นกรดรุนแรง ความเปรี้ยวของดินจะค่อย ๆ เจือจางจนดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, หน้า 158)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน และ เรื่อง บางกะปิ๊ง ที่พบปัญหาดินปนทราย ตัวละครก็นำปัญหาดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ในการเป็นกระบวนการที่ทำให้อาหารสุก โดยอาศัยความร้อนระอุของดินและเม็ดทรายอีกทั้ง การแก้ไขปัญหาสภาพดินเปรี้ยวหรือดินเป็นด่างสูง ตัวละครก็ได้แสดงให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาจากสภาพดิน โดยการขังน้ำเพื่อลดความเปรี้ยวของดิน จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชาก็เป็นศาสตร์ที่ช่วยแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาดินจากสภาพปัญหาต่าง ๆ อันทำให้เข้าใจสภาพของดิน และแก้ไขได้ตรงจุด เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากดินและสามารถเพาะปลูกพืชทางการเกษตรได้ รวมถึงสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนดินเพื่อการใช้ประโยชน์ในภายภาคหน้า

1.2 การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์

ดินเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตเพราะดินเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างปัจจัยสี่ให้แก่มนุษย์รวมถึงสัตว์ เพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ดินยังส่งผลทางด้านเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์ประกอบกิจกรรมที่ต้องใช้ประโยชน์จากผืนดินหลายรูปแบบ

นวนิยาย เรื่อง ทุงมหाराช เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา และ เรื่อง ลูกอีสาน เป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาการบริหารทรัพยากรดิน เพื่อการใช้ประโยชน์จากดินในหลาย ๆ ด้าน อีกทั้งตัวละครแสดงให้เห็นถึงการที่ใช้ประโยชน์จากดินในด้านการเกษตร รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ดังความว่า

“เมื่อเดือน 5 ผ่านไป และงานไร่ที่เกาะหน้าบ้านชุกมือขึ้น หญิงสาวก็เกือบไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่อนาคตของชีวิตหลอนอยู่ได้ เพราะนอกจาก พืชผลหลายอย่างจะเริ่มแก่และสุก ภาระที่จะต้องเร่งเก็บใบยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รออยู่ข้างหน้าเกาะใหญ่ ซึ่งเหยียดยาวอยู่นอกฝั่งกลางแม่ปิง แต่ปากคลองสวนหมากเหนือจนจดหัวบ้านคลองสวนหมากใต้ อาจจะเป็นแหล่งกลางของการทำไร่ฝักและพืชผลอื่น ๆ ของชาวตำบลนั้น...”

“...ครั้งหนึ่งเมื่อท่านตกลงใจจะทำไร่กัน ท่านก็เพียงแต่เลือกที่ดินที่ท่านชอบใจ ถางและเผาป่าพงตามกำลังที่ท่านจะสามารถทำได้ ลงข้าวโพด พักทอง แดงไทย ยาสูบ ถั่วทอง หรือถั่วแระ แล้วท่านก็ดูแลรักษาตายหญ้าและไถนกลไ้กาไปจนกว่า จะได้ผล”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 39-40)

จากตัวอย่าง นวนิยาย เรื่อง ทุ่งมหาราช กล่าวถึงครอบครัวของ “สุดใจ” ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยใช้ประโยชน์จากที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ประชาชนได้มี แหล่งทำกินเพื่อเลี้ยงชีพ ครอบครัวของสุดใจมีที่ดินต่ำกว่าทำไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าว เธอใช้ ประโยชน์ในการปลูกพืชหมุนเวียนสลับกันไป ทั้งยาสูบ พืชตระกูลแตงทั้งหลาย และผักต่าง ๆ นานา เห็นได้ว่าตัวละครกล่าวถึงสภาพวิถีชีวิตของเหล่าผู้ที่อาศัยอยู่คลองสวนหมาก แล้วใช้ แนวคิดศาสตร์พระราชาในด้านเกษตรกรรม การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อบำรุงดิน นอกจากนี้ การปลูกพืชหมุนเวียนดังกล่าวยังสามารถช่วยลดการเกิดโรคและลดศัตรูพืชได้อีกด้วย

มีความตอนหนึ่ง ในนวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา กล่าวถึงการใช้ประโยชน์ จากดิน โดยการขุดลอกดินในแปลงนา เพื่อช่วยระบายน้ำและขนถ่ายพืชผลทางการเกษตร ดังความว่า

“เธอรีบเดินออกจากบริเวณบ้าน มีถนนปูนดินเดินทะลุออกท้องนาได้สองข้างทาง คุณยายท่านจ้างคนยกเครื่องทำสวนปลูกผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ให้ผล แล้วทั้งสิ้น ตลอดระยะทาง 5 เส้น จากคลองขึ้นมาเต็มหน้า ที่ข้างถนนด้านขวา ขุดคู 2 วา ยาวตลอดที่กลางนาสำหรับระบายน้ำไหลและใช้เรือขนข้าวได้ในฤดู เก็บเกี่ยวบางปี ซึ่งน้ำมาก คุณีชาวบ้านที่มีที่นาติดต่อกันเคยมาขออาศัย ใช้ประโยชน์ ซึ่งคุณนายวัน ก็ยินดีเอื้อเฟื้อ”

(กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 43)

จากตัวอย่าง ตัวละครแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากดิน โดยคุณนายวัน ได้ขุดลอกดินทำร่องน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ ขนส่งข้าว และขนถ่ายพืชผลทางการเกษตร ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ตัวละครสามารถบริหารจัดการดิน โดยใช้ประโยชน์จากดินได้ตาม แนวทางศาสตร์พระราชา ในด้านการบริหารทรัพยากรดินให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ก็ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่าน

การบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดิน ปรากฏการใช้ธรรมชาติดูแลธรรมชาติ โดยใช้สัตว์ที่อาศัยในดินอย่างไส้เดือนดูแลพื้นดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ดังความว่า

“เมื่อเข้าไปถึงเรือนริมบ้านหลังหนึ่ง ลุงเจ้าของเรือนรู้เรื่องก็เอามาจับดูให้พ่อพูดว่าชอบใจหลาย ๆ แล้วตรงไปที่กอกล้วยข้างเรือน พ่อขุดดินลงไปเกือบมิด ต่อมจับสามสี่ก็ก็มีไส้เดือนตัวเท่าดินสอด่าไต่ยั่วเยี้ยไปหมด พ่อจึงลงหยิบไส้เดือนหย่อนลงในกระบอกที่คุณถืออย่างว่องไวแล้วขุดอีก ไส้เดือนตัวไหนโผล่หัวขึ้นมาจะเลื้อยออก คุณก็หยิกหัวมันแรง ๆ จนมีน้ำเมือกสีขุ่น ๆ ปนแดงไหลออก แล้วมันก็หดหัวลงไป พ่อบอกว่าไส้เดือนนี้มีเพศผู้และเพศเมียอยู่ในตัวเดียวกัน ตัวไหนถูกจับขุดกลางตัว มันจะสามารถแพร่พันธุ์ไปได้อีก คุณก็ได้แต่ยิ้มและนึกอยู่ว่าพ่อนี้ช่างรู้มากจริง ๆ”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 264–265)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าพ่อและคุณใช้ประโยชน์จากดิน ปรากฏในตอนที่พ่อและคุณชักชวนกันออกหาไส้เดือนเพื่อนำมาใส่เบ็ดตกปลา เมื่อขุดดินได้สักกระยะก็พบกับไส้เดือนขนาดใหญ่หลายตัว จากเนื้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสมดุลทางธรรมชาติ เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิดรวมถึงไส้เดือน ซึ่งไส้เดือนมีคุณประโยชน์ในการบำรุงดินและช่วยย่อยอินทรียสาร เปรียบเสมือนเครื่องจักรกลในธรรมชาติ อันส่งผลให้ดินมีช่องว่างและช่วยให้ดินร่วนซุย ทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้น

ดังนั้น จากข้อมูลการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดินที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหाराช เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา และเรื่อง ลูกอีสาน เนื้อหาแสดงถึงการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดิน ผ่านตัวละครที่ประยุกต์ใช้การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม ทั้งการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อช่วยบำรุงรักษาดินและลดการเกิดศัตรูพืช การขุดลอกดินเพื่อกักเก็บน้ำและการขนส่งผลิตผลทางการเกษตร รวมถึงดินเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์อย่างไส้เดือน จึงกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชานำมาซึ่งการใช้ประโยชน์จากดินอย่างคุ้มค่า ผ่านตัวละครในนวนิยาย

2. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ คือ การดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากน้ำ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยาย ทั้ง 9 เรื่อง โดยสามารถแบ่งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ ได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาและการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา

น้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สำหรับกิจกรรมการเกษตร และการเพาะปลูกพืชประเภทต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำแตกต่างกัน นวนิยายจึงนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิต โดยสภาพปัญหาน้ำที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค

นวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา และ เรื่อง ลูกอีสาน ได้แสดงให้เห็นการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา ดังความว่า

“ที่บ้านของมาสินีนี้ไม่มีความเดือดร้อนเนื่องจากขาดแคลนน้ำเลยเพราะคุณยายผู้รอบคอบเข้าใจสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ท่านขุดบ่อลึก ๆ ไปถึงสามบ่อรอบ ๆ ขอบบ่อปลูกต้นไม้ไว้เป็นร่มเงา กันแดดเผา น้ำระเหยออกไปในบ่อปล่อยผักบุ้งและกระเฉดลอยเป็นแพ ๆ อยู่เกือบเต็มบ่อทั้งสามนี้เรียงรายอยู่ติด ๆ กัน พอน้ำงวดวิดเอาปลาจากบ่อที่หนึ่ง ขุดลอกให้ลึกแต่งขอบบ่อเรียบร้อย แล้วก็วิดน้ำจากบ่อที่สองเข้าไปซึ่งไว้ในบ่อที่หนึ่ง จนกระทั่งเสร็จหมดทั้งสาม บ่อน้ำที่ถูกวิดขุ่นข้นอยู่ไม่นานโคลนตมก็นอนกันกลับใสดังเดิม ใช้เลี้ยงสัตว์และรดต้นไม้ได้ไม่ขาดแคลน ส่วนน้ำดื่มและน้ำใช้ในบ้านคุณยายมีถังใส่น้ำฝนถึงใหญ่ ๆ ถึงสองถัง และยังมีโถงมังกรวางเรียงกันอยู่เกือบรอบบ้าน ทุกโถงมีฝาปิดเรียบร้อย ชั่งน้ำฝนไว้เต็ม น้ำเหล่านี้กินพอสำหรับใช้ในบ้าน ฤดูแล้งคุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาทผู้ซื้อมาหาบไปเองหากใคร ชนแค้นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งถึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง มีความยาก บางตัวหนีเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองสิบสองมากินน้ำที่บ่อบ้านคุณนายวันอ้อมหน้าสำราญแล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้นพอดี

คลองเหล่านี้อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตนมาพบ คุณนายวันกำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยงควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยง ของท่านเอง ชายผู้นั้นตื่นตื่นใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงที่พื้นดินนั่นเอง”

(กาญจนนา นาคินทร์, 2547, หน้า 238-239)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา กล่าวถึง บ้านของตัวละครอย่าง “มาลินี” ที่ไม่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งแต่อย่างใด อันเนื่องมาจาก “คุณนายวัน” คุณนายของเธอสามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นอย่างดี และเหมาะสม ต่อการอุปโภคบริโภคทั้งคนและสัตว์ อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายให้มีรายได้เพิ่มเติม ความตอนหนึ่งในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ที่กล่าวถึงสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำ ดังความว่า

“ต่อจากนั้นหลวงพ่อก็บอกว่า มีน้ำโองน้ำกินบนโรงเรียนยังไม่มี ต้องคอยให้ ขบวนเกวียนขายหม้อขายไหบ้านอื่นมาถึง จึงจะมีโองใส่ กินน้ำบนกุฎไปก่อน แต่อย่าตักน้ำให้มาก ให้กะดูพออิ่มเพราะน้ำกินหายาก พวกจวน้อยหรือ สามแฉกรต้องไปหาดักมาแต่ไกล ๆ ส่วนกระบวยตักน้ำนั้นวางให้ดี ระวังอย่าให้ ตกแตกเพราะกะลามะพร้าวมันหายาก”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 92-93)

จากตัวอย่าง พบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ตัวละครอย่าง “หลวงพ่” จึง แก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำด้วยการมุ่งนำเสนอให้เยาวชนตระหนักและเห็นความสำคัญของน้ำ ปลูกจิตสำนึกและปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่นักเรียนให้ช่วยกันประหยัดน้ำ เพื่อให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นการช่วยสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญ ต่อการใช้ทรัพยากรน้ำ

ดังนั้น การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา และ เรื่อง ลูกอีสาน จะเห็นได้ว่านวนิยายทั้งสองแสดงให้เห็น การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาด้านความแห้งแล้งของพื้นที่ อันส่งผลต่อการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค ผู้เขียนสร้างตัวละครให้บริหารจัดการสภาพพื้นที่ด้วยการขุดบ่อน้ำไว้ โดยรอบผืนนาของตัวเอง เพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ ช่วยด้านการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ผู้เขียนยังสร้างตัวละครให้เป็นดั่งศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน อบรมสั่งสอน และปลูกจิตสำนึก ปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เด็กนักเรียนให้รู้จักคุณค่าของน้ำ รู้จักประหยัดน้ำ

และบริโภคน้ำให้พอประมาณ ศาสตร์พระราชาก็มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและบรรเทาสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำ รวมถึงการพัฒนากระบวนการบริหารทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึงและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคแก่ประชาชน

2.2 การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์

น้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยน้ำ รวมถึงพืชก็ต้องใช้น้ำในการเจริญเติบโตและการดำรงอยู่ ดังนั้นทรัพยากรน้ำจึงมีคุณประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย นวนิยายเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ ทั้งในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

นวนิยายเรื่อง *ทุ่งมหาธาร* และเรื่อง *ลูกอีสาน* แสดงให้เห็นถึงประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรน้ำทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ ดังความว่า

“หน้าหนาวเป็นหน้าปลา และพร้อมกับังานไร่ที่เกาะซึ่งเริ่มขึ้น แต่น้ำลด ทุก ๆ เข้าเรือหมูหรือชะล่าจะนำปลากด ปลาแค้ ตะพาก ตะเพียน แม้กระทั่งสวายและกระโท่เต็มลำจากรันจิบหรือหาดชุมชนเบ้ตราว ณ ที่ใดในบริเวณแม่น้ำหน้าคลองสวนหมากกลับเข้ามาสู่บ้าน” (มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 66)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าผู้คนในชุมชนแห่งนี้นอกจากทำไร่แล้ว ยังประกอบอาชีพการประมง ผู้เขียนบรรยายถึงการเข้าสู่ฤดูหนาว น้ำในแม่น้ำปิงมีฝูงปลาอาศัยอยู่มากมายซึ่งหนีน้ำมาจากทางใต้ว่ายทวนน้ำขึ้นมา ชาวบ้านจึงใช้แหและลงมอจับปลาเพื่อนำไปค้าขายหรือประกอบอาหารในฤดูหนาวนี้ จึงกล่าวได้ว่า น้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ ทั้งการใช้น้ำเพื่อการหาเลี้ยงชีพ ทำการเกษตรเพาะปลูกพืชต่าง ๆ และหาปลาเพื่อนำมาประกอบอาหาร นอกจากนี้มีความตอนหนึ่งในนวนิยาย เรื่อง *ลูกอีสาน* ปรากฏการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ ดังความว่า

“หนองน้ำแห่งนี้กว้างยาวลึกสามสี่เส้นเห็นจะได้ สีของน้ำค่อนข้างจะขุ่น มีรอยวัวควายอยู่ริมหนองทั่วไป ตามน้ำริมหนองมีต้นหญ้าสูง ๆ สีเขียวขึ้นอยู่เป็นหย่อม ๆ ด้านหนึ่งของหนองเป็นป่าละเมาะไม้เตี้ย ๆ ชาวบ้านหมู่หนึ่งนั่งดูดยาอยู่ตรงนั้น ตะโกนมาว่า “มาทางนี้” ลุงกาจึงเดินนำหน้าตรงไป ผู้ใหญ่บ้านเดินออกมาหาก่อนใคร ๆ แล้วชวนไปนั่งใกล้ ๆ ชาวบ้านแอบบอกว่า ลักประเดี๋ยวลูกบ้านมาพร้อมกันแล้วก็ลงมือจับปลากันเลย”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 256)

จากตัวอย่าง ครอบครัวของคุณและคนในชุมชนนั่งเกวียนมาจอดที่บริเวณหนองน้ำของหมู่บ้าน โดยได้รับการอนุญาตจากผู้ใหญ่บ้าน ให้คุณและคนชุมชนที่ร่วมเดินทางเข้ามาหาปลาด้วยกัน แสดงให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารีมีน้ำใจของคนในหมู่บ้านที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อแผ่และแบ่งปัน หนองน้ำนี้เป็นหนองน้ำสงวนของหมู่บ้านซึ่งมีสัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา จึงกล่าวได้ว่าหนองน้ำแห่งนี้แหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีประโยชน์ต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญและใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค รวมถึงบรรเทาภาวะวิกฤตภัยแล้งได้อีกด้วย

ดังนั้น จากข้อมูลการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ ในนวนิยายเรื่อง ทุงมหาราช และ เรื่อง ลูกอีสาน โดยตัวละครสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประยุกต์ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชในการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อจัดสรรน้ำในการอุปโภคบริโภค และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยพบการใช้ประโยชน์จากน้ำในด้านการประมงและการสร้างแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์เพื่อกักเก็บน้ำ อีกทั้งเป็นแหล่งเพาะพันธ์สัตว์น้ำ การขุดบ่อ และการสร้างแหล่งน้ำจึงช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำ และยังแสดงให้เห็นว่า น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคนและสัตว์

3. แนวคิดการบริหารทรัพยากรป่าไม้

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ คือ การดูแลรักษา ปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าไม้ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากป่าไม้ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปราบภูผ่าน นวนิยาย ทั้ง 9 เรื่อง โดยสามารถแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรป่าไม้ได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหาและการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหา

ป่าไม้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิต การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ พบกับปัญหาหลายประการ ดังนี้

ในนวนิยาย เรื่อง บางกะปิ้ง และ เรื่อง บุษบกใบไม้ แสดงให้เห็นการบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหา ทั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การถางป่า รวมถึงการเผาป่า เพื่อผลประโยชน์ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังความว่า

“โธมัสไปที่ภูเขาส่งตั้งตระหง่านตรงนั้นมาชั่วนาตาปี” ตอนนี้อย่างกะโปกของเรา
เริ่มออกอาการ ‘หัวโล้น’ แล้ว”

“ฝีมือพวกตัดป่า”

“พ่อว่าของป่าไม่มีเหลือแล้ว พวกตัดป่าบู๊บู๊ป่าเสียแทบไม่มีเหลือหากินยาก
เข้าทุกวัน”

“...ข้าเบื่อตัวเองเหลือเกินที่ต้องพูดเรื่องมองภาพกว้างซ้ำซากอย่างนี้หลายครั้ง
เราต้องบอกพวกนั้นว่าป่าคือหัวใจของชีวิตที่นี่ การตัดไม้ทำลายป่าเป็นการ
ทำลายอนาคตในระยะยาว ลูกหลานของเราจะไม่มีกิน เมื่อนั้นอาจจะต้องเดือดร้อน
ต้องไปทำงานรับจ้าง คนแก่ต้องไปขอทานในกรุง ผู้หญิงต้องไปขายตัวเพราะการตัด
ป่าแท้ ๆ ที่เดียว”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2545, หน้า 117, 124)

จากตัวอย่าง เป็นปัญหาที่มีกลุ่มคนลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก
ส่งผลให้ผืนป่าถูกทำลายจนมีลักษณะเป็นภูเขาหัวโล้น ผลของการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ผู้คน
ในชุมชนขาดแหล่งหาอาหาร ขาดแหล่งเลี้ยงชีพ เพราะไม่มีผลผลิตจากป่าไม่นำมาบริโภคและ
ค้าขายเหมือนแต่ก่อน รวมถึงทำให้ผู้คนในชุมชนไร้ทางเลือกในการประกอบอาชีพ ผู้คนในชุมชน
ต่างต้องปรับเปลี่ยนอาชีพ ส่วนหนึ่งต้องเป็นรับจ้าง บ้างก็เป็นขอทาน ส่วนผู้หญิงก็เป็นโสเภณี
และจากเหตุการณ์ที่มีกลุ่มคนลักลอบตัดไม้ ผู้คนในหมู่บ้านจึงช่วยกันป้องกันและปลูกจิตสำนึก
เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่าด้วยวิธีการบวชป่า ดังความว่า

“โยมโธมัสจะให้เอาตมาไปเทศน์พวกนั้นหรือ?”

“ขอรับ”

“หลวงพ่อยิ้ม “เสียเวลาเปล่า เคยไปมาแล้ว พวกตัดป่าก็รับปาก แต่ไม่มีอะไร
เกิดขึ้น”

“แต่...”

“โธมัสก็รู้ เราเคยเอาผ้าเหลืองไปผูกกับต้นไม้ใหญ่ แล้วได้ผลที่ไหนละ บวช
ต้นไม้ตอนกลางวัน พอกลางคืนพวกนั้นก็จับต้นไม้สึกเสีย”

“ก็คงต้องบวชไปเรื่อย ๆ”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2545, หน้า 125-126)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า “การบวชป่า” เป็นแนวคิดเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ซึ่งประยุกต์ใช้ร่วมกับพิธีกรรมทางศาสนาโดยสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ที่เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธาร โดยหลวงพ่อลี้ถึงเห็นสภาพอากาศในหมู่บ้านที่เปลี่ยนไป ถึงกับต้องถอนใจ เพราะเป็นผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่าที่กำลังเป็นปัญหาใหญ่ ได้แก่ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล อากาศขาดความชุ่มชื้น และภูเขาเริ่มเป็นรอยแห้วเพราะไม่มีต้นไม้ปกคลุม สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากฝีมือมนุษย์ แม้จะใช้วิธีทางศาสนาเข้าไปสร้างจิตสำนึก อย่างใช้จีวรผูกกับต้นไม้ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการทำพิธีบวชป่า ถึงอย่างนั้นก็ไม่ใช่เป็นผล ยังพบการตัดไม้ทำลายป่าเช่นเดิม นอกจากนี้ยังพบปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจากกลุ่มนายทุนพ่อค้าไม้ รวมไปถึงข้าราชการบางส่วน อันส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ ดังความว่า

“สามภพออดสะดุ้งไม่ได้ ป่าที่บเป็นป่า ๆ ถูกโค่นทำลายลงไป...แปร สภาพเป็นคฤหาสน์ใหญ่ ๆ ของเอกชน เป็นพรมเปอร์เซีย เป็นเพชรเม็ดโป้งบนนิ้วเรียวยาวของหญิงสาว เป็นเนื้อหนังมังสา ซึ่งหาได้มีแก่นสารอย่างใดกับใครไม่ แม้แต่กับผู้ที่ซื้อหลอนช่างน่าขนพองสยองขวัญเสียนักหนา เมื่อตระหนักได้ว่า ป่าไม้นับแสน ๆ ไร่ของทุก ๆ ภาค ถูกมือมืดเหล่านี้ลอบโค่นจนเหี้ยนเตียนหมดแล้วจริง ๆ ภาวะแห้งแล้งและน้ำท่วมจึงเป็นเรื่องแก้ยากที่สุด

“แล้วคุณนี่ก็อายุใจมั่งไหมละ” สามภพถามยิ้ม ๆ

“อือ” หลอนนิ่งคิด “ก็ไม่เชิงหรอกคะ เพราะหล้าเองก็ไม่เคยได้เห็น ป่าหัวโล้นซักที แล้วถึงเห็น...ก็คงไม่รู้สึกอะไรมั้ง คนเราถ้าไม่มีอะไร สะทอนถึงตัวตรง ๆ ละก็ มันนี่ก็อะไรไม่ค่อยจะออกสักเท่าไรหรอกคะ” ...

...งานป่าไม้เป็นงานที่มีแต่อุปสรรค อุปสรรคเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เรื่องของ “คน” คือผู้บริหารระดับสูงจนถึงผู้น้อย นั่นคือความไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ป่าทุกป่าที่ถูกกินถูกกินไปจนเกือบหมดประเทศทุกวันนี้เพราะข้าราชการช่วยกัน “ขาย” ด้วยอีกแรงหนึ่ง ต่อจากนั้นก็เป็นคนนอกที่ชวนกันเข้ามาบุกรุกแสวงหาประโยชน์ รวมทั้งกำลังเจ้าหน้าที่กำลังเครื่องมือใช้ที่ไม่เพียงพอ

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 337, 439)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าแม้แต่กลุ่มของรัฐที่ควรจะอนุรักษ์และปกป้องป่าไม้ แต่กลับเป็นผู้ทำลายเสียเอง ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าจากเนื้อความข้างต้น เกิดจากกลุ่มผู้ปฏิบัติ

หน้าที่ของภาครัฐ ที่เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม โดยร่วมมือกับนายทุน ที่ลักลอบตัดไม้ เพื่อแลกกับเงินจำนวนมหาศาล

ขณะเดียวกัน นอกจากจะพบปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าแล้ว ยังพบ ปัญหาการลักลอบเผาป่าและการเกิดไฟป่าตามธรรมชาติ ที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องร่วมมือกันแก้ไข ดังความว่า

“ใครจุดระ คีนนี้” เขาบ่นงม้ง่า มองดูไฟซึ่งกำลังรุกไกลเข้ามาทุกคน รวมทั้ง เขาด้วย ต่างช่วยกันขุดดินเป็นพัลวันและโค่นต้นไม้บางต้น หากหมู่ซ้อสด ๆ ซึ่งขวาง ระหว่างไฟกับกลุ่มคนพอสมควรแล้ว

“มันต้องมีคนจุดแน่ละฮะ” ภิปรายตอบพลางใช้จอบโหมฟันลงไป ยามหน้าลิว หน้าขาวน ไม่มีใครถือตัวว่าเป็นใคร พอจะลงมือทำอะไรได้ก็ทำไป เพียงเพื่อสงวน ทรัพย์สินอันมีค่าเหล่านี้ไว้ เพราะการที่จะปล่อยให้ไฟลุกลามไปเรื่อย ๆ ตามยถากรรม นั้นก็ยอมได้ แต่ไฟป่าแต่ละครั้งจะทำลายความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน ทำให้เกิด โรคพืชได้ง่าย รวมทั้งความชื้นในดินก็จะแห้งเหือด พืชขาดน้ำที่จะนำมาหล่อเลี้ยง ความเจริญเติบโต กว่าจะขุดเสร็จก็เหนื่อยหอบไปตาม ๆ กัน กลุ่มพนักงานและ คนงานชวนกันถอยร่นออกไปจากแนวกันไฟที่สร้างขึ้นรับความฉุกเฉินเฉพาะหน้า แลดู ไฟที่ไหม้ลามต้นไม้เมื่อสักครู่แล้วหยุดอยู่เพียงนั้น สามภพเคยผจญไฟป่ามาแล้ว หลายหน ทุกครั้งที่แลดูไฟไหม้ป่า เขาก็ได้แต่สลดสังเวช

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 439)

จากตัวอย่าง ตัวละครซึ่งเป็นผู้ดูแลและปลูกป่าในเขตป่าสงวน กำลังพยายาม แก้ไขปัญหาการเกิดไฟป่าโดยสร้างแนวกันไฟ ตัวละครใช้วิธีการขุดดินและโค่นต้นไม้เพื่อลด ความรุนแรงของไฟป่า และภิปรายกล่าวถึงสภาพปัญหาที่จะตามมาหลังจากเกิดไฟป่าขึ้น คือ สภาพพื้นผิวดินด้านบนหรือที่เรียกว่า “หน้าดิน” ที่ถูกเผาไหม้จะสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ต้นไม้ที่จะเจริญเติบโตเองตามธรรมชาติก็จะลดน้อยลง อันเนื่องมาจากสภาพดินที่ขาดแร่ธาตุ นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดโรคระบาดในพืชอีกด้วย ปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลกระทบของ การเกิดไฟป่าทั้งสิ้น

ยังมีความอีกตอนหนึ่งที่สะท้อนสภาพปัญหาจากการเกิดไฟป่า ที่ส่งผลกระทบต่อ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และมีผลต่อปัจจัยทางชีวภาพต่อดิน ดังความว่า

“ข้างนอกรถ กลุ่มชายหนุ่มยังคงยืนคุยกันอยู่ เขตเอ่ยขึ้นเบา ๆ”

“คุณป้าหอยเชียวนะคะ ที่สามสังเกตหรือเปล่า”

“สังเกต” เขายิ้มในหน้า แต่ก็เปลี่ยนเรื่องทันที “ไอไฟนี่นะคุณเขตพอไหม แล้วมันก็จะเผาตั้งแต่ไม่ใหญ่ ไม่เล็ก กล้าไม่ระจอยร่อยทั้งหลาย กระทั่งหญ้าที่เรามิไฉ่ สำหรับคลุมดินก็กวอดวายไปหมด ป่าบางท้องถิ่นที่ถูกเผาซ้ำแล้วซ้ำอีกนะคุณ ไม่ใช่หนสองหน พอฝนตกฝนก็ชะเอาไอ้ความสมบูรณ์ของหน้าดินไปเกลี้ยงเหลือแต่หิน ความยากลำบากมันอยู่ตรงนี้ ตรงที่เราไม่สามารถจะปลูกป่าบางตอนให้คืนเป็นป่าสมบูรณ์ได้”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 176)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในระบบนิเวศ อันก่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ทำลายป่าไม้ด้วยการเผาจะส่งผลกระทบต่อตั้งแต่ต้นไม้ใหญ่ไปจนถึงวัชพืชเล็ก ๆ อีกทั้งในบางพื้นที่มักเกิดไฟป่าซ้ำ ๆ ย่อมก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ป่าที่ถูกเผาจะทำให้ไม่มีต้นไม้ วัชพืช หรือหญ้าปกคลุมดิน เมื่อฝนตกลงมาน้ำฝนจะกัดเซาะหน้าดินที่อุดมสมบูรณ์ให้ไหลไปกับกระแส น้ำ ส่งผลให้การปลูกป่าทดแทนดำเนินไปได้ช้าเพราะดินขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้มีความต่อนหนึ่งที่ฝ่ายอนุรักษ์และปกป้องป่าไม้พยายามฟื้นฟูป่าที่ถูกทำลาย ด้วยวิธีการปลูกป่าทดแทน แต่ก็พบกับอุปสรรคมากมาย ดังความว่า

“วัฒนาหยุดรถด้วย และเดินมาที่รถของสามภพ ยกมือเท้าเอวบ่นดัง ๆ

“ไอ้ท่า...แล้วนี่เอ็งก็ปลูกตายห่ากันพอดีซีวะ ไอ้ป้ารายมันเจ็บใจ พอไม้โตวันโตคืน ไฟก็ไหม้เป็นร้อย ๆ ไร่

ก็ป้ารายยืนอยู่ข้างหลัง เอ่ยขึ้นด้วยเสียงเคียด ๆ

“ผมเจ็บแสบฉิบหายเลยแหละพี่ บางทีก็นึกนะว่าภูนี่มีเวรจริง ๆ เผลอไม่ได้ เผลอเป็นคนโดนตี” วัฒนาหันมาตบไหล่เพื่อนรุ่นน้องผู้กำลังเดือดร้อน

“ภูเองก็เวรวะ” อีกฝ่ายหนึ่งเลยหัวเราะ

“พวกเรานี่มันเวรทั้งขึ้นทั้งล่องแหละ บอกแล้วไม่ใช่หรือ เราปลูกคนอื่นตัด เราปลูกคนอื่นเผา เราสงวนคนอื่นทำลาย เราจึงต้องคอยสะกดความขมขื่นของเรา ให้ปลู่งผ่านไป เดี่ยวจะบ้าซะง่าย ๆ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 175)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า มีการปลูกป่าทดแทน จากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ดังที่ “วัฒนากา” ผู้เป็นหัวหน้าหน่วยปราบปรามผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ได้มาเยี่ยมและพูดคุยกับสามภพ ซึ่งเป็นรุ่นน้องที่จบจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน เขาได้ตัดพ้อถึงการต้องเผชิญกับความยากลำบากและความท้าทายจากกลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้และเผาป่า ซึ่งภิปราายเป็นผู้ช่วยของสามภพ เขาเป็นคนที่ดูแลปลูกป่าในเขตป่าสงวนที่รับผิดชอบ วัฒนากาลำถึงกลุ่มคนเผาป่าที่มีเป็นจำนวนมาก จนฝ่ายที่อนุรักษ์ป่าไม้หมดกำลังใจ ตัวละครอย่างสามภพและภิปรายตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ในการปลูกป่าทดแทน เพราะพวกเขาต้องการจะปลูกป่าต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อทดแทนป่าที่ถูกเผาไหม้

ดังนั้น การบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหา ปรากฏในนวนิยายเรื่อง บางกะโพ่ง และเรื่อง บุษบกใบไม้ จะเห็นได้ว่านวนิยายทั้งสองเรื่องแสดงให้เห็นการบริหารทรัพยากรป่าไม้ จากสภาพปัญหา พบการลักลอบตัดไม้ทำลายป่ารวมถึงการเผาทำลายผืนป่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งไฟป่าอาจจะเกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ แต่มีโอกาสน้อยมาก ดังนั้น ไฟป่าส่วนใหญ่ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ล้วนเกิดขึ้นจากน้ำมือมนุษย์ เพียงเพื่อหวังให้มีพื้นที่ในการทำการเกษตร หรือนำมาใช้สอยประโยชน์อย่างอื่น และหากการเผาป่าไม่สามารถควบคุมพื้นที่ได้อย่างทันท่วงที จะทำให้เกิดมลพิษอย่างมหาศาลที่เป็นผลกระทบเป็นวงกว้าง โดยสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อในระยะยาว เมื่อปริมาณป่าไม้ลดจำนวนลงย่อมส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางธรรมชาติ อันจะก่อให้เกิดวิกฤตภัยแล้ง สภาพอากาศแปรปรวน ปัญหาแมลงและศัตรูพืช และการไร่ที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์ป่า ศาสตราจารย์พระราชาจึงกล่าวถึงการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งแนวพระราชดำริการปลูกป่าทดแทนเป็นอีกหนทางหนึ่งในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ เป็นแนวการพัฒนาป่าไม้ให้ยั่งยืน ดังพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า

“...การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผนโดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมมือกันสำรวจจุดต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง สำหรับต้นที่ปลูกทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายนั้น ควรใช้ต้นไม้โตเร็ว ที่มีประโยชน์หลาย ๆ ทางคละกันไป และควรปลูกพืชคลุมแนวร่องน้ำต่าง ๆ เพื่อยึดผิวดินและให้เก็บรักษาความชุ่มชื้น นอกจากนั้นจะต้องสร้างฝายเล็กเพื่อหนูนน้ำส่งไปตามเหมือง ไปใช้ในพื้นที่เพาะปลูก 2 ด้าน ซึ่งจะทำให้ น้ำค่อย ๆ แผ่ขยายออกไป ทำความชุ่มชื้นให้บริเวณนั้นด้วยในการนี้จะต้องอธิบายให้ราษฎรรู้ว่า

การที่ปริมาณน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติลดลงนั้น ก็เพราะมีการทำลายป่าต้นน้ำ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์....”

พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2520 ณ สถานีหลวงพัฒนาชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ยังทรงกล่าวถึงการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งถูกบุกรุกแผ้วถาง จนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม หรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายอย่างหนัก จำเป็นอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนจากส่วนพื้นที่ที่ลดน้อยลง ซึ่งพระองค์ทรงแนะแนววิธีฟื้นฟูพื้นที่ป่าลักษณะนี้ ความตอนหนึ่งว่า

“...ปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็ว คลุมแนวร่องน้ำ เสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้น ค่อย ๆ ทวีขึ้น และแผ่ขยายออกไปทั้งสองข้างร่องน้ำ อันจะทำให้ต้นไม้งอกงามขึ้น และจะมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า ซึ่งจะเกิดขึ้นง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น ส่วนต้นไม้ยืนต้น ไม้ผล ต้นไม้ ใช้ทำฟืน ต้นไม้ใช้ในการก่อสร้างตลอดจนต้นไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ประโยชน์ได้อย่างอเนกประสงค์... ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างต่อไปอีก ต้นไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี...” พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520 ณ โครงการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เกษตรกรรมชาวเขา บ้านป่าเลา อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

(สุขพอที่พอให้, 2556, สื่อออนไลน์)

3.2 การบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์

ป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ล้วนต้องอาศัยพึ่งพิงป่าไม้ ป่าไม้จึงมีประโยชน์มากมาย อาทิ การนำต้นไม้มาแปรรูปสร้างที่อยู่อาศัย หรือการนำผลผลิตจากป่าไม้มาอุปโภคบริโภค

นวนิยาย เรื่อง บุษบกใบไม้ กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากป่า โดยการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ไว้อย่างเหมาะสมเพื่อให้ได้ประโยชน์ดังความว่า

“ทำไมคุณถึงไม่ปลูกสักละ ทำไมไม่ปลูกสักมาก ๆ” สามภพหัวเราะประโยคนี้ เขามักจะได้ฟังเป็นประจำจนรู้สึกว่ารำคาญสักนี้โตช้ามากครับ ต้องใช้เวลาถึงหกสิบปี

กว่าจะใช้การได้ ความจริงไม้ซอญี่ก็เป็นสกุลของไม้สักเหมือนกันนะครับเพียงแต่โตเร็วกว่า คือ เราจำเป็นต้องปลูกไม้โตเร็วราว ๆ สี่สิบเปอร์เซ็นต์สำหรับใช้สอยในท้องถิ่นระหว่างที่เราคอยไม้โตช้า” เขาพูดเรื่อย ๆ เนิบ ๆ นัยน์ตามองตรงเฉพาะดวงหน้ารักรู้ “อย่างพวกกระถินณรงค์ ยูคาลิป สนทะเล สนปฏิพันธ์อะไรพวกนี้เป็นไม้โตเร็ว คือ เราแยกการปลูกป่าออกเป็นสองลักษณะ เพื่อรักษาต้นน้ำลำธารราวสี่สิบเปอร์เซ็นต์ อันนี้เราจะปลูกป่าตามไร่ร้างบนภูเขา ส่วนใหญ่จะปลูกพวกไผ่หรือไม้สนเขา อีกลักษณะหนึ่ง ปลูกป่าเพื่อผลิตไม้ทางเศรษฐกิจแปดสิบเปอร์เซ็นต์ป่าสักนี้เราปลูกตามคั่นถิ่นกำเนิดเดิมของมันคือตั้งแต่อุตรดิตถ์ขึ้นไป”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 270)

จากตัวอย่าง สามภพกล่าวถึงพื้นที่ที่ตัวเองดูแลและปลูกป่าทดแทน ซึ่งบริเวณนี้ปลูกต้นซอญี่เป็นส่วนใหญ่ ต้นซอญี่เป็นไม้สกุลเดียวกับสักแต่เจริญเติบโตได้รวดเร็วกว่าหลายเท่า ดังนั้นพื้นที่นี้ จึงเลือกปลูกต้นซอญี่ซึ่งเป็นต้นไม้ที่โตไวและดูแลรักษาง่าย รวมถึงให้ร่มเงาเพื่อทดแทนต้นไม้ที่เติบโตช้า รวมถึงการปลูกไม้โตไวอื่น ๆ อย่างกระถินณรงค์ ยูคาลิปตัส สนทะเล และสนประดิพัทธ์ อันจะสามารถนำเนื้อไม้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ได้โดยตรง หรือเพื่อการค้า การก่อสร้าง รวมถึงการใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้ไวกว่าเช่นกัน สอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ความตอนหนึ่งว่า

“.... การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา จะต้องปลูกต้นไม้หลาย ๆ ชนิดเพื่อให้ได้ประโยชน์เอนกประสงค์คือมีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งเมื่อตัดไม้ใช้แล้วก็ปลูกทดแทน หมุนเวียนทันที....” พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2520 ณ โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(สุขพothiพื่อให้, 2556, สื่อออนไลน์)

นอกจากนี้ในเนื้อความยังกล่าวถึงการปลูกป่าเพื่อรักษาต้นน้ำและการปลูกป่าเพื่อผลิตไม้ทางเศรษฐกิจ โดยจัดสัดส่วนเฉลี่ยออกเป็นสี่สิบต่อแปดสิบเปอร์เซ็นต์ แสดงให้เห็นว่าตัวละครอย่างสามภพ สามารถนำศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางในการปลูกป่าไม้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมีการปลูกไม้ผลที่กินได้ ปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้ และปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้

เชิงเศรษฐกิจด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า ดังพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2523 ณ โรงแรมรินคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ความตอนหนึ่งว่า

“...การปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้พืชนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์อื่นที่ 4 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธารด้วย...”

อีกทั้งในนวนิยาย เรื่อง ทุงมหาพราน เรื่อง ลูกอีสาน ก็ปรากฏการกล่าวถึง การใช้ประโยชน์จากป่า ทั้งการตัดยาง ตัดต้นหวาย ทำไต้หรือตีฝิ่งฝั้ง ดังความว่า

“ตั้งแต่ปลายเดือน 5 เป็นต้นมา เมื่อเสร็จงานสงกรานต์ บรรดาชายฉกรรจ์ ต่างก็เข้าป่า ตัดยาง ตัดหวาย ทำไต้ หรือตีฝิ่งตามแต่จะถนัด หลายครอบครัว ยกไปตั้งปางทำนาที่น้ำลาด หลายครอบครัวที่วังกระทะ และหลายครอบครัวที่ทำขี้เหล็ก คลองสวนหมากใต้เป็นตำบลที่เล็กอยู่แล้วไม่ถึง 50 หลังคาเรือน ความเงียบเหงาเปล่าเปลี่ยวเหมือนอยู่ในป่าช้า เมื่อขาดเพื่อนบ้านไปหลายครอบครัว ในฤดูนั้น จึงเริ่มส่งความรู้สึกสะท้อนเข้าไปในทรวงอกของสุดใจในทันทีทันใดงานที่ไร้ของหลอนเสร็จสิ้นลง...”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 41)

จากตัวอย่าง คลองสวนหมากอันเป็นบ้านเกิดของตัวละครอย่าง “สุดใจ” มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนในชุมชนสามารถทำรายได้ให้กับครอบครัว โดยการทำเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ทั้งการตัดยาง ตัดหวาย เสาะหารังผึ้งมาขาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากป่าทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านหลายครัวเรือนเหล่านี้ใช้ประโยชน์ของผืนป่าเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกร ป่าไม้จึงส่งผลกระทบต่ออารยวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน อีกความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ พบผลผลิตจากผืนป่าอีกมากมายแม้จะเป็นช่วงฤดูแล้ง ดังความว่า

“นอกจากยาดัง น้ำมันยาง ไต้ สีเสียด และเปลือกขยั้น ซึ่งเป็นสินค้าที่เขา กว้านซื้อไว้สำหรับหน้าแล้ง เพื่อล่องลงมาใต้ ไผ่กระยาเลย และเบญจพรรณก็อยู่ในความคิดของรีนด้วย ทุก ๆ ปี ชาวบ้านนั้นจะเข้าป่า อย่างใกล้ชิดเศรษฐกิจและวังกระทะ อย่างไกล นานบ่อคำ ทำขี้เหล็ก และโป่งน้ำร้อน แล้วก็ลากไม้ซึ่งตัดทิ้งคาต่อไว้แต่ปีก่อน

ออกมาของไว้มตลิ่ง คนละต้นสองต้นแล้วแต่กำลังของตนจะทำได้ และทุก ๆ ปี พ่อค้าไม้จากเหนือ จากใต้ จะลงมาหรือขึ้นไปรับซื้อผู้เป็นแพล่องมาขายตลาดปากน้ำโพ”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 67)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าเมื่อฤดูทำไร่เสร็จสิ้น เหล่าผู้ชายแข็งแรงที่ต่างเป็นกำลังสำคัญในการทำเกษตรกรรมจะเข้าป่าเพื่อหาของป่ามาขายทำให้มีรายได้เพิ่มเติม อาทิ ยาตั้ง น้ำมันยางไต้ สีเสียด และเปลือกขยั้น สิ่งเหล่านี้เป็นสินค้าที่ค้าขายส่งออกไปยังภาคใต้ โดยมีพ่อค้ามากมายต่างมาซื้อและล่องแพไปขายยังปากน้ำโพ นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ยังพบการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ดังความว่า

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าดัดไวเก็บบเทาพ่อ ไม้ที่เอามาทำดัดหญ้านั้น พ่อทำจากไม้ไผ่ที่แก่จัด คือพ่อไปหาตอไม้ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่ตีนนิดหน่อย ยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเหลาให้เก็บบกลม โดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นตุ่มตะขอไว้เพื่อผูกเครือไม้ที่ใช้สานหญ้านาคเข้าดัดไม่ให้หลุดออก และเครือไม้ที่ผูกดัดหญ้านั้นเรียกชื่อว่า เครือซูด เครือซูดนี้เหนียวแน่นกว่าเครือไม้อื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของมันก็มียางน้อย และโตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูดใบเครือซูดออกครึ่งหนึ่ง พอรูดใบและก้านออกจากเครือจะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นานยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันนี้มีลักษณะเหนียว ถ้าติดเมือก กว่าจะหลุดหายไปก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 51-52)

จากตัวอย่าง การนำหญ้านาคมาทำเป็นหลังคาบ้าน จัดเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อการดำรงชีวิต หญ้านาคเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ คนอีสานใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยนำหญ้านาคมาสานหรือไผ่เป็นดัดสำหรับมุงเป็นหลังคาเพื่อลดความร้อนแทนการใช้สังกะสี อีกทั้งการนำหญ้านาคที่ขึ้นตามธรรมชาติย่อมช่วยให้เกิดความประหยัดค่าใช้จ่าย การสานหญ้านาคของตัวละครทั้งพ่อและแม่ สะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ และปลูกจิตสำนึกให้รู้จักความพอประมาณในการใช้ชีวิต ความอีกตอน ที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ โดยนำเปลือกต้นเสม็ดมาย้อมแหด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดังความว่า

“วันหนึ่งพ่อปลุกคุณให้ลุกขึ้นก่อนสว่าง พ่อบอกว่าไปช่วยกันตากเปลือกเส้มนัดมาย้อมแห เพราะแหที่พ่อเอามาซุนวันก่อนเส้นอ่อนหมดแล้ว คุณถามว่าทำไมไม่เอาเส้มนัดความย้อมเหมือนแต่ก่อน พ่อบอกว่าเส้มนัดความหายากเอาเปลือกเส้มนัดมาแช่น้ำแล้วย้อมก็ได้ เพราะเปลือกเส้มนัดมียางเหนียวเหมาะที่จะย้อมแหเหมือนกัน” (คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 174)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครที่สามารถนำวัสดุจากพรรณไม้ที่หาได้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง ต้นเส้มนัดเป็นต้นไม้ที่มีจำนวนมากในแถบภาคอีสาน ในนวนิยายกล่าวถึงตัวละครซึ่งนำไปเปลือกเส้มนัดมาย้อมแหซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน นอกจากนี้จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนแล้ว ยังช่วยป้องกันการเกิดอันตรายจากสารเคมีที่นำมาย้อม ซึ่งอาจทำให้เกิดสารตกค้างได้ อันอาจก่ออันตรายต่อผู้บริโภคและทำลายธรรมชาติ

ดังนั้น การบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องบุษบกใบไม้ เรื่องทุ่งมหาธาต และเรื่องลูกอีสาน แสดงให้เห็นว่าต้นไม้มีคุณค่าและสร้างคุณประโยชน์ให้กับมนุษย์ชาติอย่างมหาศาล ทั้งใช้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน ทำเครื่องเรือนใช้สอย รวมถึงการค้าขายไม้เพื่อสร้างรายได้เลี้ยงชีพ นอกจากนี้ต้นไม้ยังให้ร่มเงาและสร้างความสมดุลในระบบนิเวศอีกด้วย ศาสตร์พระราชาก็เป็นการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนได้รับรู้ถึงประโยชน์ของป่าและอยู่ร่วมกับป่าไม้อย่างเกื้อกูลกัน ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญในเรื่องการบริหารจัดการป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างถูกวิธี ต้องปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าไม้ รู้ถึงคุณประโยชน์ของป่า ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา ควบคุมกับการอนุรักษ์ดินและน้ำไปด้วย

จากการศึกษาพบแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ปรากฏมากที่สุด พบ 11 ข้อความ รองลงมา แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน พบ 6 ข้อความ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ พบ 4 ข้อความ ตามลำดับ จะเห็นได้ว่านวนิยายปรากฏ การบริหารทรัพยากรป่าไม้ ทั้งจากสภาพปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการลดจำนวนของป่าไม้ และส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางธรรมชาติ ทั้งเกิดภัยแล้ง สภาพอากาศแปรปรวน ปัญหาแมลงและศัตรูพืช และการไร่ที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์ป่า ส่วนการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ นวนิยายได้แสดงให้เห็นว่าต้นไม้มีคุณค่าและสร้างคุณประโยชน์ให้กับมนุษย์ ทั้งใช้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน ทำเครื่องเรือนใช้สอย รวมถึงการค้าขายไม้เพื่อสร้างรายได้เลี้ยงชีพ ด้านการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา ที่ปรากฏในนวนิยายได้สะท้อนปัญหาดิน ได้แก่ ดินปนทราย และดินเปรี้ยว และการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดิน นวนิยายได้แสดงการบริหาร

ทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดิน โดยผ่านตัวละครที่ประยุกต์ใช้ประโยชน์จากดินในด้านเกษตรกรรม นอกจากนี้ การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาพบว่านวนิยาย ได้แสดงให้เห็นการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาด้านความแห้งแล้งของพื้นที่ อันส่งผลต่อการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ผู้เขียนจึงสร้างตัวละครให้สามารถบริหารจัดการสภาพพื้นที่ด้วยการขุดบ่อน้ำไว้โดยรอบผืนนาของตัวเอง เพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ และผู้เขียนยังสร้างตัวละครให้เป็นตั้งศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน อบรมสั่งสอน และปลูกจิตสำนึกปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เด็กนักเรียนให้รู้จักคุณค่าของน้ำ รู้จักประหยัดน้ำ และบริโภคน้ำให้พอประมาณ และในด้านการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ ผู้เขียนสร้างตัวละครสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประยุกต์ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชาในการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการจัดสรรน้ำในการอุปโภคบริโภค และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

การศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

กลวิธีการนำเสนอแนวคิด กล่าวถึงกลวิธีที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดในการนำองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงได้เสนอวิธีแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา โดยเน้นปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรดิน แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ผ่านฉาก ตัวละคร บทสนทนา และการบรรยาย ในนวนิยายที่ได้รับรางวัลกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราชา จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ทุงมหाराช (พ.ศ. 2497) ไผ่แดง (พ.ศ. 2498) ผู้ใหญ่สีกับนางมา (พ.ศ. 2508) เขาชื่อกานต์ (พ.ศ. 2513) ลูกอีสาน (พ.ศ. 2519) แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ (พ.ศ. 2519) ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด (พ.ศ. 2524) บุษบกใบไม้ (พ.ศ. 2528) และบางกะโป้ง (พ.ศ. 2550)

1. กลวิธีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านองค์ประกอบของเรื่อง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นกลวิธีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ปรากฏในนวนิยายประกอบด้วย 4 กลวิธี คือ กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านฉาก กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการใช้ตัวละคร กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนา กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยาย ดังนี้

1.1 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาราชผ่านฉาก

กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาราชผ่านฉาก คือ การถ่ายทอดแนวทางหรือหลักการการจัดการปัญหาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยถ่ายทอดผ่านการจำลองสถานที่ที่เรียกว่าฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การแสดงสมจริงยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมเห็นภาพเหตุการณ์ชัดเจน ส่งผลให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับเหตุการณ์นั้น โดยองค์ประกอบของฉาก (Setting) ประกอบด้วยสถานที่ เวลา และบรรยากาศ ตามท้องเรื่องที่ผู้เขียนเขียนบอกให้ทราบว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ณ ที่ใด แบบใด เมื่อใด ซึ่งใช้วิธีการบรรยายให้เห็นภาพชัดเจนตรงไปตรงมา ดังนี้

ในนวนิยายเรื่อง ทุงมหาพราน ได้บรรยายถึงสถานที่ ถ่ายทอดเนื้อหาผ่านการใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาราชผ่านฉากในด้านการจัดการทรัพยากรดิน ดังความว่า

“เมื่อเดือน 5 ผ่านไป และงานไร่ที่เกาะหน้าบ้านชุกมือขึ้น หญิงสาวก็เกือบไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่อนาคตของชีวิตหลอนอยู่ได้ เพราะนอกจากพืชผลหลายอย่างจะเริ่มแก่และสุก ภาระที่จะต้องเร่งเก็บใบยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รออยู่ข้างหน้า เกาะใหญ่ ซึ่งเหยียดยาวอยู่นอกฝั่งกลางแม่บึง แต่ปากคลองสวนหมากเหนือจนจดหัวบ้านคลองสวนหมากใต้ อาจจะเป็นแหล่งกลางของการทำไร่ฝักและพืชผลอื่น ๆ ของชาวตำบลนั้น”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 39)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการนำเสนอฉาก (Setting) คือเกาะที่มีพื้นที่กว้างขวาง อยู่บริเวณนอกชายฝั่งของแม่น้ำปิง ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้ เพื่อทำการเกษตรหลายรูปแบบ เกาะกลางแม่น้ำปิงขนาดใหญ่ดังกล่าว เกิดจากกระแสน้ำปิงที่พัดพานำดินจนเกิดการทับถมก่อตัวเป็นเกาะ ทำให้ดินพื้นที่นี้ชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์ ซึ่งดินเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการเกษตร เนื่องจากเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของพืช ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถทำไร่และเพาะปลูกพืช ผลไม้ ให้มีผลผลิตดี ชาวบ้านหลายครัวเรือน รวมถึงครอบครัวของสุตใจซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องทุงมหาพราน ใช้ประโยชน์ของดินจากเกาะกลางแม่น้ำปิงดังกล่าวเพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่ ปลูกพืชผล ตันยาสูบ ปลูกฝัก และพืชพรรณอื่น ๆ ที่หลากหลาย

สอดคล้องกับคำพูดที่มาจากศาสตร์พระราชาด้านทรัพยากรดิน ที่ทรงแนะนำการจัดเตรียมดิน ความตอนหนึ่งว่า “การจัดเตรียมดินสำหรับเพาะปลูกตามพื้นที่ลาดชัน

จะต้องปลูกหญ้าหรือพืชอื่นยึดผิวดินไว้ไม่ให้ถูกฝนหรือกระแสน้ำชะล้างได้ เพราะหากผิวดินถูกชะล้างทำลายเสียแล้วก็จะทำการเพาะปลูกไม่ได้ผล เนื่องจากดินจะจืดและเสื่อมคุณภาพ” พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520 ณ บ้านผาปู่จอม ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (พลังคนสร้างสรรค์โลก, ม.ป.ป., สื่อออนไลน์)

นอกจากนี้ นวนิยายเรื่องลูกอีสาน มีความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากดิน โดยใช้ฉาก (Setting) ดังความว่า

“วันหนึ่งเป็นวันร้อนมากที่สุด ขณะที่ได้เด็ก ๆ สามคนเล่นอยู่ที่ถ้ำนอน คุณเห็นแม่เดินออกไปที่กองทรายหน้าบ้านแล้วค่อยทรายเป็นเอาไขไก่ขึ้นมาสามลูก แม่กลับขึ้นไปบนเรือน แล้วหิ้วกระบี่ขั่วเหนียวกับถ้วยปลาแดกลงมาแจกไขให้เด็ก ๆ คนละลูก เด็ก ๆ ปั่นขั่วเหนียวจิ้มปลาร้าส่งเข้าปากแล้วก็ดกไขไก่ตามลงไปทีละน้อยด้วยความอรรอย”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 12)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าผู้เขียนนำเสนอฉาก (Setting) ที่ทำให้นึกถึงสภาพของความร้อน ซึ่งแผดเผาพื้นดิน ผนวกกับอาณาบริเวณของภาคอีสานที่สภาพพื้นผิวของดินแห้งแล้ง ส่งผลให้ตัวละครปรับแนวทางการดำเนินชีวิตให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากดินปนทรายที่ถูกแสงแดดสาดส่อง เพื่อเป็นกระบวนการอันทำให้อาหารสุก ดังที่ปรากฏในประโยค ‘ค่อยทรายเป็นเอาไขไก่ขึ้นมาสามลูก’ แสดงให้เห็นว่าเมื่อบนแผ่นดินร้อนระอุจนส่งผลให้ไขสุกได้ ประกอบกับนำมาเป็นอาหาร จากการบรรยายของผู้เขียน ฉากนี้ทำให้เห็นสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ผ่านการสะท้อนพฤติกรรมต่าง ๆ อาทิ ที่นำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ แสดงความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นร่วมกับสภาพความแห้งแล้งของดิน ทำให้ตัวละครตกอยู่ในสภาวะจำทนต่อความยากลำบาก ต้องอดทนต่อพื้นผิวดินที่ปราศจากความชุ่มชื้น นอกจากนี้ยังมีอีกความตอนหนึ่งที่ปรากฏฉาก (Setting) เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นดินอันแห้งแล้ง ดังความว่า

“ดวงตะวันโด่งฟ้าขึ้นมาเรื่อย ๆ เมื่อไปถึงกลางทุ่งนา คุณก็ไล่จับตั๊กแตนหัวแข็งต้นหญ้าตามคันนาที่คุณเห็นนั้นเหลือแต่ตอสิ้น ๆ ดินในฝืนนามีสีซีใ้ถ้าปนทรายแดงแตกอยู่เป็นชุย ๆ ต้นข่อยที่ยืนอยู่ห่าง ๆ กันนั้น ก็ใบโกร๋นแทบทุกต้น นาน ๆ จะมีเสียงเกราะคอควายแว่วมาเป็นพัก ๆ (คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 49)

จากตัวอย่าง พบว่าผู้เขียนบรรยายฉาก (Setting) ผ่านตัวละครที่ชื่อว่า “คุณ” ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพในสมองที่ประกอบด้วยท้องทุ่งนาอันแห้งแล้ง พื้นดินอันกว้างใหญ่ที่ปรากฏเป็นสีน้ำตาลแดงและสีดำสลับกัน เป็นสภาพปัญหาของดินที่มีความเป็นด่างสูง เป็นผลมาจากสภาวะแห้งแล้ง และพื้นดินแตกกระแหง ไม้่น่าชม ด้วยสภาพพื้นผิวดินดังกล่าวส่งผลให้ใบไม้ร่วงหล่นจากต้น จนหมด ผลกระทบเหล่านี้เป็นวิกฤตการณ์ภัยแล้ง มีผลต่อผู้คนที่อาศัยอาณาบริเวณและสิ่งมีชีวิตที่ต้องตกกระท้ำลำบาก อยู่ในสภาพที่เดือดร้อนและอดอยาก

สรุปได้ว่า กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านฉากในการบริหารจัดการทรัพยากรดิน เรื่อง ทุ่งมหาธาต และเรื่อง ลูกอีสาน สะท้อนให้เห็นการใช้ประโยชน์จากดินเพื่อการเพาะปลูก ผู้เขียนได้นำเสนอฉาก (Setting) เกาะกลางแม่น้ำปิงที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านสามารถทำไร่ เพาะปลูกพืช ผลไม้ ให้มีผลผลิตดี และใช้ประโยชน์จากดินด้านการเกษตร อีกทั้ง ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี กล่าวถึงการบริหารทรัพยากรดิน จากสภาพปัญหาที่พบจากความแห้งแล้งของดิน ตัวละครต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและต่อสู้กับความยากลำบากพยายามใช้ชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอันแห้งแล้งนี้ เพื่อให้ผ่านพ้นกับปัญหาดังกล่าว ดังนั้น กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านฉากในการจัดการทรัพยากรดิน จึงช่วยให้ผู้อ่านเล็งเห็นการใช้ประโยชน์จากดินด้านการเพาะปลูก สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยความแห้งแล้งของดิน รวมถึงแสวงหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข ให้สามารถใช้ประโยชน์จากดินได้ โดยนำแนวคิดศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ และพัฒนาให้พื้นที่ในภาคอีสานมีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อการใช้ประโยชน์จากดินต่อไป

ในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาธาต มีกลวิธีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านฉากในการจัดการทรัพยากรน้ำ ดังความว่า

“หน้าหนาวเป็นหน้าปลา และพร้อมกับการไร้ที่เกาะซึ่งเริ่มขึ้นแต่น้ำลด ทุก ๆ เข้า เรือหมู่หรือชะล่าจะนำปลากัด ปลาแค้ ตะพาก ตะเพียน แม้กระทั่งสวายและกระให้เต็มลำจากร้านจิบหรือหาดชุมนุมเบ็ดราว ณ ที่ใดในบริเวณแม่น้ำหน้าคลองสวนหมากกลับเข้ามาสู่บ้าน” (มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 66)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านฉาก (Setting) ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำในหมู่บ้านของสุดใจซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดกับแม่น้ำปิง ฉากนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพในสมองที่ประกอบด้วยความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำซึ่งมีปลาเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านนอกจากทำไร่แล้ว ยังประกอบอาชีพการประมง อีกทั้ง ฉากยังบรรยายถึงการชุมนุมของเหล่านักตกปลาเพื่อหาปลาหลากหลายชนิด ฉากนี้แสดงให้เห็นว่าน้ำเป็นปัจจัยหลัก

ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการใช้น้ำเพื่อการหาเลี้ยงชีพและทำการเกษตรเพาะปลูกพืชต่าง ๆ น้ำจึงมีผลกระทบต่ออาการดำรงชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านนี้ นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ยังนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามาจากด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ และแสดงการบริหารทรัพยากรน้ำ จากสภาพปัญหาที่พบประเด็นสำคัญ คือ สภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ก่อให้เกิดความแห้งแล้งในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคน สัตว์ และการเพาะปลูก ดังความว่า

“ที่บ้านของมาลีนี้ไม่มีความเดือดร้อนเนื่องจากขาดแคลนน้ำเลย เพราะคุณยายผู้รอบคอบเข้าใจสภาพแวดล้อมในท้องนาเป็นอย่างดี ท่านชูดบ่อเล็ก ๆ ไล่ถึงสามบ่อรอบ ๆ ขอบบ่อปลูกต้นไม้ไว้เป็นร่มเงากันแดดเผา น้ำระเหยออกไปในบ่อปล่อยให้ผักบุงและกระเฉดลอยเป็นแพ ๆ อยู่เกือบเต็มบ่อทั้งสามนี้เรียงรายอยู่ติด ๆ กัน พอน้ำงวดวิดเอาปลาจากบ่อที่หนึ่ง ชูดลอกให้ลึกแต่งขอบบ่อเรียบร้อย แล้วก็วิดน้ำจากบ่อที่สองเข้าไปยังไว้ในบ่อที่หนึ่ง จนกระทั่งเสร็จหมด ทั้งสามบ่อน้ำที่ถูกวิดขุ่นข้นอยู่ไม่นานโคลนตมก็นอนกันกลับใสดังเดิม ใช้เลี้ยงสัตว์และรดต้นไม้ได้ไม่ขาดแคลน ส่วนน้ำดื่ม และน้ำใช้ในบ้านคุณยายมีถึงใส่น้ำฝนถึงใหญ่ ๆ ถึงสองถัง และยังมีโองมั่งกรวางเรียงกันอยู่เกือบรอบบ้าน ทุกโอง มีฝาปิดเรียบร้อย ชั่งน้ำฝนไว้เติมน้ำเหล่านี้กินพอสำหรับใช้ในบ้าน ฤดูแล้งคุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาทผู้ซื้อมาหาบไปเอง หากใครยากจนขึ้นแค้นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งถึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง มีความบางตัวหนึ่งเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองสิบสองมากินน้ำที่บ่อบ้านคุณนายวัน อิ่มหน้าสำราญแล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้นพอดี คลองเหล่านี้อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตนมาพบคุณนายวันกำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยงควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยงของท่านเอง ชายผู้นั้นตื่นตื่นใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงที่พื้นดินนั่นเอง”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238 – 239)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรน้ำ จากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ เนื้อหาในเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา แสดงให้เห็นกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามา โดยมีการนำเสนอฉาก (Setting) คือฉากทุ่งนาที่อุดมสมบูรณ์และมีร่มไม้หลายแห่ง อันเกิดจากการบริหารจัดการน้ำที่ดี มีการสร้างแอ่งน้ำเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ

นอกจากนี้ตัวละครคุณนายวันยังมีการเก็บปริมาณน้ำฝนเพื่ออุปโภคบริโภค ขณะเดียวกัน ผู้เขียนก็นำเสนอนฉาก (Setting) สถานที่เดิม แต่มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของน้ำ คือ ปริมาณน้ำลดน้อยลง ดินปราศจากความชุ่มชื้น ดังที่ปรากฏในประโยค ‘บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งถึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง’ แสดงให้เห็นถึงสภาพการขาดแคลนน้ำอย่างหนัก และจากสภาพการขาดแคลนน้ำดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความมุมานะของตัวละครอย่าง “ควาย” ที่ต้องขวนขวายหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค

สอดคล้องกับพระราชดำรัสที่มาจากศาสตร์พระราชาด้านทรัพยากรน้ำ ที่ทรงแนะนำ การจัดเตรียมน้ำ ความตอหนึ่งว่า “หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำ น้ำบริโภคและน้ำใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำ คนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้” พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตกรุงเทพมหานคร (สยามรัฐออนไลน์, 2559, สืบออนไลน์)

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาต และเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งกล่าวถึงฉาก (Setting) การบริหารทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมและถูกวิธี ได้แก่ ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีพ ใช้สำหรับกิจกรรมการเกษตรและการเพาะปลูกพืชประเภทต่าง ๆ รวมถึงมีการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคและกักเก็บเพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดฤดูกาล ศาสตร์พระราชาก็เป็นแนวทางแห่งการประยุกต์ใช้การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ ดังเช่นการขุดบ่อน้ำในพื้นที่ของตัวเอง เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ อีกทั้งเป็นแหล่งอาหารให้กับคนและสัตว์ ดังนั้น กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการจัดการทรัพยากรน้ำจึงช่วยให้ผู้อ่านได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำยิ่งขึ้น

ในนวนิยายเรื่อง บางกะปิ้ง ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังความว่า

“โทนซีไปที่ภูเขาซึ่งตั้งตระหง่านตรงนั้นมาชั่วนาตาปี” ตอนนี่เขาบางกะปิ้งของเราเริ่มออกอาการ ‘หัวโล้น’ แล้ว”

“ฝีมือพวกตัดป่า” พ่อว่าของป่าไม่มีเหลือแล้ว พวกตัดป่าขี้ขี้ป่าเสียแทบไม่มีเหลือหากินยากเข้าทุกวัน”

“...ข้าเบื่อตัวเองเหลือเกินที่ต้องพูดเรื่องมองภาพกว้างซ้ำซากอย่างนี้หลายครั้ง เราต้องบอกพวกนั้นว่าป่าคือหัวใจของชีวิตที่นี่ การตัดไม้ทำลายป่าเป็นการทำลาย

อนาคตในระยะยาว ลูกหลานของเราจะไม่มีกิน เมื่อนั้นอาจจะต้องเดือดร้อนต้องไปทำงานรับจ้าง คนแก่ต้องไปขอทานในกรุง ผู้หญิงต้องไปขายตัวเพราะการตัดป่าแท้ ๆ ที่เดียว”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2545, หน้า 117, 124)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าผู้เขียนสร้างฉาก (Setting) เพื่อที่เขาที่ไร้ความเชี่ยวชาญอันเป็นผลมาจากการถูกทำลายโดยการตัดไม้ ดังที่ปรากฏในประโยค ‘ตอนนี้เขาบางกะโพ้งของเราเริ่มออกอาการหัวโล้นแล้ว ฝีมือพวกตัดป่า’ และผลของการตัดไม้ทำลายป่าทำให้ผู้คนในชุมชนขาดแหล่งหาอาหาร เพราะไม่มีผลผลิตจากป่าไม้นำมาบริโภคเหมือนแต่ก่อน รวมถึงทำให้ผู้คนในชุมชนไร้ทางเลือกในการประกอบอาชีพ เนื่องจากไม่ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของป่าในการเลี้ยงชีพอีกต่อไป จากฉากดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน เพราะผู้คนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้ง ป่าไม้เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของตัวละครเหล่านี้ ดังที่ปรากฏในประโยค ‘บอกพวกนั้นว่าป่าคือหัวใจของชีวิตที่นี่’

ดังพระบรมราชาโชวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2521 ความตอนหนึ่งว่า “ธรรมชาติแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล และอากาศ มิได้เป็นเพียงสิ่งสวย ๆ งาม ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเรา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราด้วย” (MGR Online, 2560, สืบออนไลน์)

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากป่าไม้นั้นมีหลายปัจจัย นอกจากนั้นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้มีหลายกรณี ยกตัวอย่างเช่น ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในการดำเนินชีวิต หรือนำส่วนประกอบของต้นไม้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ปรากฏผ่านนวนิยายเรื่อง บางกะโพ้ง นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ ผ่านฉากด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งใช้ฉาก (Setting) ภูเขาหัวโล้นเป็นสิ่งที่สะท้อนปัญหาของการตัดไม้ทำลายป่าในชุมชนบ้านบางกะโพ้ง ทำให้เห็นว่าหากป่าไม้ถูกทำลายลงไปปริมาณมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลและสภาพแวดล้อมอีกมากมาย เช่น ลัดตัวป่า ดิน น้ำ รวมถึงอากาศ และเมื่อป่าไม้ถูกทำลายจนสิ้น จะส่งผลไปถึงสภาพดินและแหล่งน้ำ

อีกด้วย ตัวละครเอกอย่าง “โชน” และผู้คนในหมู่บ้านจึงต่างช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้และปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านของตน

1.2 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในนวนิยาย เนื่องจากทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง รวมถึงเป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินเรื่อง เพราะต้องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึกและเรื่องราวต่าง ๆ ถ้าหากไม่มีตัวละครแล้ว (character) เรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

ในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาธาต ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรดิน ดังความว่า

“เมื่อเดือน 5 ผ่านไป และงานไร่ที่เกาะหน้าบ้านชุกมือขึ้น หญิงสาวก็เกือบไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่อนาคตของชีวิตหลอนอยู่ได้ เพราะนอกจากพืชผลหลายอย่างจะเริ่มแก่และสุก ภาระที่จะต้องเร่งเก็บใบยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รออยู่ข้างหน้าเกาะใหญ่ ซึ่งเหยียดยาวอยู่นอกฝั่งกลางแม่ปิง แต่ปากคลองสวนหมากเหนือจนจดหัวบ้านคลองสวนหมากใต้ อาจจะเป็นแหล่งกลางของการทำไร่ฝักและพืชผลอื่น ๆ ของชาวตำบลนั้น”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 39)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าผู้เขียนใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรดิน โดยเนื้อความกล่าวถึงตัวละครเอกอย่าง “สุดใจ” เธอมีบุคลิกลักษณะเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียร มุมนานะ เป็นกำลังหลักให้กับครอบครัว เธอประกอบอาชีพเกษตรกร เพราะปลูกพืชผักต่าง ๆ นานา และใบยาสดหรือใบยาแห้ง สิ่งที่ตัวละครอย่างสุดใจเพาะปลูก ล้วนแต่เป็นผลผลิตที่สามารถนำไปบริโภคเองและนำไปค้าขายได้ แสดงให้เห็นว่า ดินเป็นต้นกำเนิดของการเกษตรกรรม ดินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของพืช พืชได้อาศัยดินเป็นแหล่งอาหารในการเจริญเติบโต ขยายพันธุ์ และใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวลำต้น เมื่อพืชเจริญเติบโตก็จะกลายเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์ ตัวละครอย่างสุดใจสามารถใช้ดินให้เกิดประโยชน์ โดยนำเสนอการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินในหมู่บ้านได้อย่างหลากหลาย

สรุปได้ว่า กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรดิน ในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาธาต มีการสร้างลักษณะตัวละครที่เด่นชัด คือ

ขยันหมั่นเพียร มุมานะ บากบั่น ต่อสู้กับความยากลำบาก แม้สุดใจจะเป็นตัวละครเอกหญิง แต่สามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ด้านการเกษตรไม่ต่างกับตัวละครชาย สุดใจต้องเผชิญกับความทุกข์ยากจากความจน เพราะเนื้อแท้ของปัญหาความยากจน มีรากฐานจากดินเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะการขาดแคลนดินที่ดีที่อุดมสมบูรณ์ หรือดินที่ไม่มีคุณภาพ แต่ก็ยังยืนหยัดต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตัวของเขาเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินเพื่อสร้างรายได้ยังชีพ จนสามารถเลี้ยงดูสมาชิกคนในครอบครัว

ในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่สีกับนางมา ได้บรรยายถึงกลวิธีนำเสนอแนวคิด ศาสตร์พระราชา ผ่านการสร้างตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ดังความว่า

“ที่บ้านของมาลินีนี้ไม่มีความเดือดร้อนเนื่องจากขาดแคลนน้ำเลย เพราะคุณยายผู้รอบคอบเข้าใจสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ท่านขุดบ่อลึก ๆ ไปถึงสามบ่อรอบ ๆ ขอบบ่อปลูกต้นไม้ไว้เป็นร่มเงา กันแดดเผา น้ำระเหยออกไป ในบ่อปล่อยผักบุ้งและกระเฉดลอยเป็นแพ ๆ อยู่เกือบเต็มบ่อทั้งสามนี้เรียงรายอยู่ติด ๆ กัน พอน้ำงวดวิตเอาปลาจากบ่อที่หนึ่ง ขุดลอกให้ลึกแต่งขอบบ่อเรียบร้อย แล้วก็วิดน้ำจากบ่อที่สองเข้าไปข้างไว้ในบ่อที่หนึ่ง จนกระทั่งเสร็จหมดทั้งสาม บ่อน้ำที่ถูกวิดขุ่นขึ้นอยู่ไม่นานโคลนตกก้นบ่อกลับใสดังเดิม ใช้เลี้ยงสัตว์และรดต้นไม้ได้ไม่ขาดแคลน ส่วนน้ำดื่มและน้ำใช้ในบ้านคุณยายมีถังใส่น้ำฝนถังใหญ่ ๆ ถึงสองถัง และยังมีโถงมังกรวางเรียงกันอยู่เกือบรอบบ้าน ทุกโถงมีฝาปิดเรียบร้อย ช่างน้ำฝนไว้เต็ม น้ำเหล่านี้กินพอสำหรับใช้ในบ้าน ฤดูแล้ง คุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาทผู้ซื้อมาหาบไปเอง หากใครยากจนขั้นแค้นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งถึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง มีควายบางตัวหนีเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองสิบสองมากินน้ำที่บ่อบ้านคุณนายวัน อิ่มหน้าสำราญแล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้นพอดี คลองเหล่านี้อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตนมาพบคุณนายวันกำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยงควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยงของท่านเอง ชายผู้นั้นตื่นตื่นใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงที่พื้นดินนั่นเอง”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238-239)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยตัวละคร “คุณนายวัน” มีลักษณะนิสัยขยัน รอบคอบ และใจดี สามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นอย่างดี ผู้เขียนสร้างตัวละครคุณนายวันให้เป็นผู้หญิงที่มีความอดทน ชอบเรียนรู้ ถ้วนถี่ และมีน้ำใจต่อทุกคนที่ได้รับความเดือดร้อน จะเห็นได้ว่า คุณนายวันเข้าใจสภาพพื้นที่ผืนนาของตนเองอย่างยิ่ง ด้วยความกังวลเรื่องน้ำ คุณนายวันจึงขุดบ่อน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้รอบ ๆ ผืนนาของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการเก็บปริมาณน้ำฝนเพื่ออุปโภคบริโภคในหน้าแล้ง อีกทั้งผู้เขียนได้นำเสนอการรักษาปริมาณน้ำในบ่อ ได้แก่การปลูกต้นไม้ไว้โดยรอบเพื่อให้ร่มเงา และปลูกผักเกษตรเพื่อลดการระเหยของน้ำ ซึ่งผู้เขียนใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละคร โดยสร้างตัวละครคุณนายวันเพื่อนำเสนอการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ก็มีการนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเช่นกัน ดังความว่า

“ต่อจากนั้นหลวงพ่อก็บอกว่า มื้อนี้โองน้ำกินบนโรงเรียนยังไม่มี ต้องคอยให้ขบวนเกวียนขายหม้อขายไหบ้านอื่นมาถึง จึงจะมีโองใส่ กินน้ำบนกุฎิไปก่อน แต่อย่าตักน้ำให้มาก ให้กะดูพออิ่มเพราะน้ำกินหายาก พวกจวน้อยหรือสามเณรต้องไปหาตักมาแต่ไกล ๆ ส่วนกระบวยตักน้ำนั้นวางให้ดี ระวังอย่าให้ตกแตกเพราะกะลามะพร้าวมันหายาก”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 92-93)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนสร้างตัวละคร (character) อย่าง “หลวงพ่อ” ซึ่งมีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาพุทธ และปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมเป็นคนดี ดังนั้น ในตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมุ่งนำเสนอให้เยาวชนตระหนักและเห็นความสำคัญของน้ำ ดังที่ปรากฏในประโยค ‘กินน้ำบนกุฎิไปก่อน แต่อย่าตักน้ำให้มาก ให้กะดูพออิ่ม เพราะน้ำกินหายาก พวกจวน้อยหรือสามเณรต้องไปหาตักมาแต่ไกล ๆ’ ในเรื่องลูกอีสาน อันเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ภาคอีสานซึ่งเป็นพื้นที่แห้งแล้งและห่างไกลความเจริญขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค จึงต้องทนใช้น้ำอย่างประหยัด เพราะแหล่งน้ำต่าง ๆ ในหมู่บ้านเริ่มแห้งขอด ผู้เขียนจึงสร้างตัวละคร (character) หลวงพ่อ ให้เป็นดังศูนย์รวมจิตใจของ

คนในหมู่บ้าน และปลูกจิตสำนึก ปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับนักเรียนในการช่วยกันประหยัดน้ำ บริโภคน้ำให้พอประมาณ

สรุปได้ว่า กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชารผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรน้ำในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา และเรื่อง ลูกอีสาน ผู้เขียนสร้างตัวละคร (character) ให้มีความรู้ความสามารถ ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำดังเช่นคุณนายวัน และสร้างตัวละครที่เป็นปูชนียบุคคลดังเช่นหลวงพ่อบุ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักและเห็นความสำคัญในการอุปโภคและบริโภคน้ำอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์การขาดแคลนน้ำ ดังนั้น กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชารผ่านการสร้างตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ จึงช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้ในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รู้จักใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังคำกล่าวที่ว่า “น้ำคือชีวิต”

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ยังนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชารผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้อีกด้วย ดังความว่า

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าดับไวกเกือบเท่าพ้อ ไม้ที่เอามาทำดับหญ้านั้น พ้อทำจากไม้ไผ่ที่แก่จัด คือพ้อไปหาตอไม้ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่ตีนนิดหน่อย ยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเวลาให้เกือบกลม โดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นตุ่มตะขอไว้เพื่อผูกเครือไม้ที่ใช้สานหญ้าคาเข้าดับไม่ให้หลุดออก และเครือไม้ที่ผูกดับหญ้านี้เรียกชื่อว่า เครือชูด เครือชูดนี้เหนียวแน่นกว่าเครือไม้อื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของมันก็มีกิ่งก้านน้อย และโตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูดใบเครือชูดออกครึ่งหนึ่ง พ่อรูดใบและกิ่งมันออกจากเครือจะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นานยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันมีลักษณะเหนียว ถ้าติดเมื่อกกว่าจะหลุดหายไปก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 51-52)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าผู้เขียนใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชารผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยตัวละครในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ได้แก่ พ้อและแม่ของคุณ ได้นำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชารในเรื่องการนำวัสดุที่อยู่ในธรรมชาติใกล้ตัวอย่างหญ้าคาและไม้ไผ่เพื่อนำมาใช้สร้างเป็นหลังคาบ้าน ซึ่งหญ้าคาเป็นวัชพืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ดังที่ตัวละคร (character) พ้อและแม่ของคุณ

ได้ใช้หย้าคามาสร้างเป็นหลังค้ำบ้าน นอกจากนี้พ่อของคุณยังนำเปลือกต้นไม้มาย้อมสีของแห ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อสีย้อมผ้าและไม่ทำลายธรรมชาติอีกด้วย ดังความว่า

“วันหนึ่งพ่อปลุกคุณให้ลุกขึ้นก่อนสว่าง พ่อบอกว่าไปช่วยกันตากเปลือกเส้มนัดมาย้อมแห เพราะแหที่พ่อเอามาซุนวันก่อนเส้นอ่อนหมดแล้ว คุณถามว่าทำไมไม่เอาเส้มนัดมาย้อมเหมือนแต่ก่อน พ่อบอกว่าเส้มนัดหายากเอาเปลือกเส้มนัดมาแช่น้ำแล้วย้อมก็ได้ เพราะเปลือกเส้มนัดมียางเหนียวเหมาะที่จะย้อมแหเหมือนกัน” (คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 174)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าพ่อของคุณเป็นตัวละคร (character) ที่มีภูมิความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ม โดยนำเปลือกต้นเส้มนัดซึ่งเป็นต้นไม้อาศัยในอาณาบริเวณหมู่บ้าน จากนั้น ตัวละครพ่อตากเปลือกต้นเส้มนัด จากนั้นนำเปลือกมาต้ม ผู้เขียนนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยแสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครที่สามารถนำวัสดุจากพรรณไม้ที่หาได้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราช ผ่านตัวละครด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยนำเสนอผ่านตัวละคร (character) พ่อแม่ของคุณ อยู่ร่วมกับป่าอย่างเกื้อกูลกัน ตลอดจนรู้จักนำพืชจากป่ามาบริโภคใช้สอย สำหรับใช้ในการก่อสร้างและหัตถกรรม นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์จากพื้นป่าอย่างชาญฉลาดและยั่งยืน โดยการนำวัสดุจากพืชพรรณนานาชนิดที่เรียงรายอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ปรับปรุงที่อยู่อาศัย โดยไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายใด ๆ และการนำเปลือกไม้ที่หาได้จากพื้นที่ของตนมาย้อมแห ซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการจับปลาอันหล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นป่าไม้จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อตัวละครเหล่านี้

1.3 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนา

บทสนทนาเป็นคำพูดของตัวละครที่โต้ตอบหรือเจรจาระหว่างตัวละครในนวนิยาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยดำเนินเรื่อง ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปด้วยดี ลดความเบื่อหน่ายของผู้อ่านที่จะต้องอ่านบทบรรยายหรือบทพรรณนาที่ยืดยาวติดต่อกัน นอกจากนี้บทสนทนา (Dialogue) ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครต่อเหตุการณ์นั้น ๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากบทสนทนาจะช่วยสร้างความสมจริงให้กับเนื้อเรื่อง และยังทำให้เนื้อเรื่องให้หน้าติดตาม อีกทั้งยังทำให้ทราบลักษณะบุคลิกภาพของตัวละครผ่านคำพูดจากการสนทนา

ในนวนิยายเรื่อง บางกะปิ๊ แสดงกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรดิน ดังความว่า

“...ตอนนี้ได้เวลาไถนาแล้วใช้ไหมคะ”

“ยังรอฝนตกลงมาอีกครั่งก่อน”

“ทำไมคะ”

“ให้ดินจืด เวลาวิดน้ำเข้านา น้ำจะได้ใสไม่เป็นฟอง ถ้าเป็นฟองแสดงว่าดินเปรี้ยว ข้าวกล้าจะไม่งาม”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2543, หน้า 58-59)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของดิน เป็นบทสนทนา (Dialogue) การพูดโต้ตอบระหว่างครูหนูแดงและโชน ที่กล่าวถึงความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาสภาพดินเปรี้ยว โดยดินเปรี้ยวเกิดจากดินที่มีปฏิกิริยาเป็นกรด ซึ่งมีผลกระทบต่ออาการเจริญเติบโตของพืช และอาจเป็นพิษต่อข้าวได้ ทำให้มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ดังที่ปรากฏในประโยค “ให้ดินจืด เวลาวิดน้ำเข้านา น้ำจะได้ใสไม่เป็นฟอง ถ้าเป็นฟอง แสดงว่าดินเปรี้ยว ข้าวกล้าจะไม่งาม” ดังนั้น บทสนทนาช่วยให้เกิดความสมจริง รวมถึงช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยายของผู้เขียน อีกทั้งบทสนทนายังแสดงลักษณะอุปนิสัยและความนึกคิดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละคร ผ่านคำพูดได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น

การแก้ปัญหาสภาพดินในบทสนทนาดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชดำริที่มาจาก ศาสตราจารย์ราชาด้านทรัพยากรดินโดยวิธีการ “แก้งดิน” ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เริ่มจากการแก้งให้ดินเปรี้ยว ด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไป เพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดิน เป็นการแก้งดินให้เปรี้ยวจนถึงขีดสุด จากนั้นจึงใช้วิธีการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวตามแนวพระราชดำริต่อไป ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเริ่มต้นครั้งแรกที่ ศูนย์พิภูลทอง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2527 (พอเพียง, 2564, สื่อออนไลน์)

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง บางกะปิ ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิด ศาสตราจารย์ราชา ผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรดิน ซึ่งดินเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของพืช บทสนทนาข้างต้นมีความสำคัญในการถ่ายทอดแนวคิด ศาสตราจารย์ราชา ส่งผลให้ผู้อ่านได้เข้าใจวิธีการแก้ไขปัญหาลักษณะดินที่เป็นทรัพยากรอันสำคัญต่อการเกษตร ผ่านบทสนทนาของตัวละคร

นอกจากนี้ นวนิยายเรื่อง บุษบกใบไม้ ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิด ศาสตราจารย์ราชา ผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ตัวละครใช้คำพูดโต้ตอบสื่อสารกัน โดยกล่าวถึงปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจากกลุ่มนายทุนพ่อค้าไม้ ดังความว่า

“สามภพอดสะดุ้งไม่ได้ ป่าทึบเป็นป่า ๆ ถูกโค่นทำลายลงไป...แปรสภาพเป็น
คฤหาสน์ใหญ่ ๆ ของเอกชน เป็นพรมเปอร์เซีย เป็นเพชรเม็ดโตไปบนนิ้วเรียวยาวของหญิงสาว
เป็นเนื้อหนังมังสา ซึ่งหาได้มีแก่นสารอย่างใดกับใครไม่ แม้แต่กับผู้ที่ซื้อหล่อน ช่างนำ
ขนพองสยองขวัญเสียนักหนาเมื่อตระหนักได้ว่า ป่าไม้นับแสน ๆ ไร่ของทุก ๆ ภาค
ถูกมือมืดเหล่านี้ลอบโค่นจนเหี้ยนเตียน

“แล้วคุณนี่ก็อายใจมั่งไหมล่ะ” สามภพถามยิ้ม ๆ

“อือ” หล่อนนั่งคิด “ก็ไม่ใช่หรือหว่า เพราะหล่อนเองก็ไม่เคยได้เห็น ป่าหัวโล้น
ซักที แล้วถึงเห็น...ก็คงไม่รู้สักอะไรมั่ง คนเราถ้าไม่มีอะไร สะท้อนถึงตัวตรง ๆ ละก็
มันนี่ก็อะไรไม่ค่อยจะออกสักเท่าไรหรือหว่า”...

...งานป่าไม้เป็นงานที่มีแต่อุปสรรค อุปสรรคเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เรื่องของ “คน” คือ
ผู้บริหารระดับสูงจนถึงผู้น้อย นั่นคือความไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ป่าทุกป่าที่ถูกกิน
ถูกกลืนไปจนเกือบหมดประเทศทุกวันนี้เพราะข้าราชการช่วยกัน “ขาย” ด้วยอีกแรงหนึ่ง
ต่อจากนั้นก็เป็นคนนอกที่ชวนกันเข้ามาบุกรุกแสวงหาประโยชน์ รวมทั้งกำลังเจ้าหน้าที่
กำลังเครื่องมือใช้ที่ไม่เพียงพอ

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 337, 439)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าบทสนทนา (Dialogue) ของสามภพกับหล่อนลูกสาว
ของนักธุรกิจค้าไม้ในจังหวัดเชียงราย สามภพกล่าวถึงเบื้องหลังความร่ำรวยของพ่อค้าไม้
ซึ่งหล่อนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการลักลอบตัดไม้และการแผ้วถางป่า จนทำให้ครอบครัวมีทรัพย์สิน
มหาศาลและฐานะที่ร่ำรวย แต่หล่อนไม่รู้สักผิดหรือกระดากที่จะทำสิ่งไม่ดีอย่างการทำลาย
ป่าไม้เหล่านั้นแต่ประการใด ดังที่ปรากฏในประโยค ‘ก็ไม่ใช่หรือหว่า เพราะหล่อนเองก็ไม่เคยได้เห็น
ป่าหัวโล้นซักที แล้วถึงเห็นก็คงไม่รู้สักอะไรมั่ง คนเราถ้าไม่มีอะไร สะท้อนถึงตัวตรง ๆ ละก็
มันนี่ก็อะไรไม่ค่อยจะออกสักเท่าไรหรือหว่า’

ขณะเดียวกัน นอกจากกลุ่มนายทุนแล้วก็มีข้าราชการบางส่วนที่ร่วมมือกัน
คดโกง แสวงหาประโยชน์จากผืนป่า รุกล้ำพื้นที่ป่าเพื่อตัดต้นไม้ แสดงให้เห็นว่าแม้แต่กลุ่มของรัฐ
ที่ควรจะมีหน้าที่อนุรักษ์และปกป้องป่าไม้ แต่กลับเป็นผู้ทำลายเสียเอง ด้วยเหตุนี้การอนุรักษ์และฟื้นฟู
ทรัพยากรป่าไม้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกภาคส่วนทั้งรัฐ เอกชน และประชาชน ต้องมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน โดยยึดหลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามแนว
พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ฉะนั้น การจะสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน ต้องให้ทุกคน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาต้นไม้ด้วยการมีจิตสำนึกร่วมกัน และไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ให้โอวาทกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จฯ เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานต้นน้ำพัฒนาทุ่งจ้อ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2514 ความตอนหนึ่งว่า “...ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อนแล้วคนเหล่านั้นก็พากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” (มติชน, 2559, สืบออนไลน์)

นอกจากนี้ ในนวนิยายเรื่อง บุษบกใบไม้ ได้นำเสนอกลวิธีที่น่าเสนอแนวคิด ศาสตราจารย์ราชา ผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้กับบทสนทนาหนึ่ง โดยกล่าวถึงการแบ่งกลุ่มออกเป็นสองฝ่าย ที่ด้านหนึ่งต้องการจะรักษาป่าไม้ให้อุดมสมบูรณ์ กับอีกด้านหนึ่งต้องใช้ประโยชน์จากป่าไม้แต่ต้องตัดและเผาป่า ดังความว่า

“วัฒนาหยุดรถด้วย และเดินมาที่รถของสามภพ ยกมือเท้าเอวบ่นดัง ๆ

“ไอ้ห...แล้วนี่เ็งก็ปลูกตายห่ากันพอดีชะวะ ไอ้ปรายมันเจ็บใจ พอไม้โตวันโตคืน ไฟก็ไหม้เป็นร้อย ๆ ไร่ก็ปรายยืนอยู่ข้างหลัง เอ้ยขึ้นด้วยเสียงเครียด ๆ

“ผมเจ็บแสบฉิบหายเลยแหะพี่ บางทีก็นึกนะว่ากูนี้มีเวรจริง ๆ เผลอไม่ได้ เผลอเป็นคนโดนตี” วัฒนาหันมาตบไหล่เพื่อนรุ่นน้องผู้กำลังเดือดร้อน

“กูเองก็เวรวะ” อีกฝ่ายหนึ่งเลยหัวเราะ

“พวกเรานี้มันเวรทั้งขึ้นทั้งลงแหละ บอกแล้วไม่ใช่หรือ เราปลูกคนอื่นตัด เราปลูก คนอื่นเผา

เราสงวนคนอื่นทำลาย เราจึงต้องคอยสะกดความขมขื่นของเราให้พลุ่พลุ่ไป
เดี่ยวจะบ้าชะ

งาย ๆ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 175)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าบทสนทนา (Dialogue) ระหว่างวัฒนา ภิปราย และสามภพ สนทนาเรื่องการลักลอบตัดไม้และเผาป่า เมื่อทางราชการเป็นฝ่ายดูแลสภาพแวดล้อม ทรัพยากรป่าไม้ ปลูกต้นไม้และพยายามฟื้นฟูป่าเพื่อหวังให้ภูเขาหลายลูกกลับมาเขียวขจี แต่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและความท้าทายจากกลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้และเผาป่า ฝ่ายที่อนุรักษ์ป่าไม้จึงหมัดกำลังใจในการสานต่อเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์พรรณไม้และธรรมชาติ

บทสนทนาทำให้ทราบถึงสถานการณ์ที่กำลังแย่งของผืนป่าไทย อันมาจากการกระทำของมนุษย์ ที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ฉะนั้นการที่จะป้องกันรักษาป่าอันเป็นทรัพยากรล้ำค่า จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของหน่วยราชการ และประชาชนทุกฝ่ายที่เปรียบเสมือนฟันเฟือง ประกอบในตัวเครื่องจักร ที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ความตอนหนึ่งว่า

“คนที่ไร่ที่อยู่ที่ทำกินก็ต้องรู้สึก ว่า พวกที่ต้องการรักษาป่าคือศัตรูชัดขวาง ความสุขของเขา ฉะนั้นป่าก็เป็นที่ต้องห้ามชัดประโยชน์ของพวกที่ไร่ที่ดิน ทางเลือก ทางเดียวคือทำให้ป่าที่อยู่ เป็นทางหากินของพวกเขาโดยมีคนของทางราชการช่วยจัด และดูแลผลประโยชน์ของพวกไร่ที่อยู่ และผลที่เลิศของส่วนรวมคือ “น้ำ” ซึ่งจำเป็น ต่อชีวิตที่สุด” พระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 26 ธันวาคม 2525

(ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 6 (สงขลา), ม.ป.ป., สื่อออนไลน์)

นอกจากปัญหาการตัดไม้และเผาป่าจากเงื้อมมือมนุษย์แล้ว ยังพบปัญหา การเกิดไฟป่าเองตามธรรมชาติ ดังความว่า

“ข้างนอกรถ กลุ่มชายหนุ่มยังคงยืนคุยกันอยู่ เขตเอเย่ขึ้นเบา ๆ”

“คุณปีหงอยเขี้ยวนะคะ พี่สามสังเกตหรือเปล่า”

“สังเกต” เขายิ้มในหน้า แต่ก็เปลี่ยนเรื่องทันที “ไอไฟนี่นะคุณเขตพอไหม้แล้ว มันก็จะเผา

ตั้งแต่ไม้ใหญ่ ไม้เล็ก กล้าไม้กระจอยร่อยทั้งหลาย กระทั่งหญ้าที่เรามิไว้สำหรับ คลุมดินก็กวอดวายไปหมด ป่าบางท้องที่ถูกเผาซ้ำแล้วซ้ำอีกนะคุณ ไม่ใช่หนสองหน พอฝนตกฝนก็ชะเอาไฉ่ความสมบูรณ์ของหน้าดินไปเกลี้ยงเหลือแต่หิน ความยากลำบาก มันอยู่ตรงนี้ ตรงที่เราไม่

สามารถจะปลูกป่าบางตอนให้คืนเป็นป่าสมบูรณ์ได้”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 176)

จากตัวอย่าง เป็นบทสนทนา (Dialogue) ปัญหาการเกิดไฟฟ้าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในบทพูดคุยโต้ตอบได้กล่าวถึงปัญหาไฟฟ้าที่เป็นมหันตภัยร้าย เมื่อเกิดไฟขึ้นในป่า มันจะเผาผลาญทุกสิ่งอันเป็นเชื้อเพลิงธรรมชาติ ตั้งแต่ต้นไม้ใหญ่ไปจนถึงวัชพืชเล็ก ๆ นอกจากนั้นจากบทสนทนาดังกล่าวทำให้ทราบว่า ไฟป่ายังส่งผลต่อพื้นผิวดินด้านบน และเมื่อผิวดินถูกทำลาย ก็จะทำให้สูญเสียหายในภาคเกษตรกรรมไปด้วย ราษฎรเพาะปลูกไม่ได้ ไม่มีผลผลิต สิ่งก็ตามมาก็คือไม่มีรายได้มาจุนเจือ ชาวไร่และชาวนาก็ยากจนลง ทั้งหมดเป็นห่วงโซ่ที่กระทบต่อกันเป็นทอด ๆ แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงสภาพปัญหาป่าไม้ที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง บางกะปิ และเรื่อง บุษบกใบไม้ ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ถ่ายทอดสภาพปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและการเกิดไฟฟ้า ซึ่งผลกระทบที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ การเสียสมดุลทางธรรมชาติอันส่งผลกระทบต่อสภาพดิน น้ำ อากาศ พันธุ์พืช และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ รวมถึงปัญหาวิกฤตภัยธรรมชาติ อาทิ การเกิดภาวะภัยแล้ง และปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ จนไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ ดังนั้น บทสนทนาที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างข้างต้น ทำให้ผู้อ่านทราบถึงสภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์การตัดไม้ทำลายป่า เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักและเห็นความสำคัญของป่าไม้ที่เหลือน้อยลง รวมถึงสร้างจิตสำนึกให้กับผู้คนในสังคม

1.4 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยาย

การบรรยายเป็นการอธิบายหรือพรรณนา ที่ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบเรื่องราวเหตุการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นอย่างชัดเจน ซึ่งผู้เขียนใช้ลีลาในการประพันธ์สำหรับการนำเสนอแบบบรรยาย คือเน้นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เห็นภาพ เพื่อให้ได้บรรยากาศในการอ่าน

ในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราช ผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดิน ดังความว่า

“เธอรีบเดินออกจากบริเวณบ้าน มีถนนพูนดินเดินทะลุออกท้องนาได้สองข้างทาง คุณยายท่านจ้างคนยกร่องทำสวนปลูกผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ให้ผลแล้วทั้งสิ้นตลอดระยะทาง 5 เส้น จากคลองขึ้นมาเต็มหน้า ที่ข้างถนนด้านขวาชุดคู่ 2 วายาวตลอดที่กลางนาสำหรับระบายน้ำไหล และใช้เรือขนข้าวได้ในฤดูเก็บเกี่ยวบางปี

ซึ่งน้ำมาก คุณนี้ชาวบ้านที่มีที่นาติดต่อกันเคยมาขออาศัยใช้ประโยชน์ ซึ่งคุณนายวันก็ยินดีเอื้อเฟื้อ”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 43)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นได้ว่าในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดิน โดยบรรยายถึงสภาพท้องทุ่งนาที่คุณนายวัน ยายของมาลีนี้ ได้ขุดคุ้ยน้ำกลางนาเพื่อทำสวนปลูกผลไม้ อีกทั้ง ยังใช้น้ำนี้เพื่อขนถ่ายพืชผลทางการเกษตรต่าง ๆ ผู้แต่งได้เขียนบรรยายเนื้อเรื่องทำให้ผู้อ่านเห็นภาพบรรยากาศในท้องทุ่งนาที่คุณนายวันได้ขุดคุ้ยน้ำและใช้ประโยชน์จากคูน้ำอย่างชัดเจน รวมถึงให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันด้วย แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่เลี้ยงชีพโดยอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของดิน นอกจากนี้ ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ก็ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดิน ดังความว่า

“เมื่อเข้าไปถึงเรือนริมบ้านหลังหนึ่ง ลุงเจ้าของเรือนรู้เรื่องก็เอามาจับให้พอพอพูดว่าขอบใจหลาย ๆ แล้วตรงไปที่กอกกล้วยข้างเรือน พอขุดดินลงไปเกือบมิดค้ำมจอบสามสี่ลึกก็มีไส้เดือนตัวเท่าดินสอด่าไต่ยั่วเยี้ยไปหมด พอจึงลงเหยียบไส้เดือนหย่อนลงในกระบอกที่คุณถืออย่างว่องไว แล้วขุดอีก ไส้เดือนตัวไหนโผล่หัวขึ้นมาจะเลื้อยออก คุณก็เหยิกหัวมันแรง ๆ จนมีน้ำเมือกสีขุ่น ๆ ปนแดงไหลออก แล้วมันก็หดหัวลงไป พอบอกว่าไส้เดือนนี้มีเพศผู้และเพศเมียอยู่ในตัวเดียวกัน ตัวไหนถูกสับขุดกลางตัว มันจะสามารถแพร่พันธุ์ไปได้อีก คุณก็ได้แต่ยิ้มและนึกอยู่ว่าพ่อนี้ช่างรู้มากจริง ๆ”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 264-265)

จากตัวอย่าง บทบรรยายนี้แสดงให้เห็นว่าดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสมดุลทางธรรมชาติ ดินเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิดรวมถึงไส้เดือน พอและคุณต้องการไส้เดือนเพื่อนำไปใช้เป็นเหยื่อสำหรับตกปลา จึงทำการขุดดินเพื่อเสาะหาไส้เดือน ซึ่งทั้งสองสามารถหาได้เป็นจำนวนมาก ไส้เดือนเป็นสัตว์ที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ เปรียบเสมือนเครื่องจักรกลในธรรมชาติ ที่ทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้น ซึ่งจำนวนและปริมาณความหนาแน่นของไส้เดือนที่มีอยู่ในดินเป็นผลพวงมาจากดินที่อุดมสมบูรณ์

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา และเรื่อง ลูกอีสาน ได้นำเสนอ กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดิน ทั้งการใช้ ประโยชน์จากการขุดคุ้ยน้ำ และการใช้ประโยชน์จากดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ อาศัยของสัตว์อย่างไส้เดือน ซึ่งเป็นผู้ย่อยสลายอินทรีย์สารในดิน ช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโต ของพืช แสดงให้เห็นว่า “ดิน” เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคน พืช และสัตว์ ซึ่งผู้เขียน ได้บรรยายทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อหาของเรื่องมากยิ่งขึ้น รวมถึงเข้าใจการถ่ายทอดเรื่องราว ผ่านเหตุการณ์ที่มุ่งนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชด้านการจัดการทรัพยากรดินอีกด้วย ศาสตร์พระราชจึงเป็นแนวทางแห่งการประยุกต์ใช้การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านเกษตรกรรม เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์อย่างไส้เดือน

นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน นอกจากจะนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์ พระราชา ผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรดินแล้ว ยังมีการนำเสนอกลวิธีนำเสนอ แนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำอีกด้วย โดยใช้ประโยชน์ จากน้ำในการดำเนินชีวิต ดังความตอนหนึ่งที่ผู้ใหญ่บ้านได้อนุญาตให้ครอบครัวของคุณและคน ในชุมชน ที่ร่วมเดินทางมาด้วยกัน หวานแหจับปลาในหนองน้ำของหมู่บ้าน ดังความว่า

“หนองน้ำแห่งนี้กว้างยาวสักสามสี่เส้นเห็นจะได้ สีของน้ำค่อนข้างจะขุ่น มีรอย วัวควายอยู่ริมหนองทั่วไป ตามน้ำริมหนองมีต้นหญ้าสูง ๆ สีเขียวขึ้นอยู่เป็นหย่อม ๆ ด้านหนึ่งของหนองเป็นป่าละเมาะไม้เตี้ย ๆ ชาวบ้านหมู่หนึ่งนั่งดูดยาอยู่ตรงนั้น ตะโกนมาว่า “มาทางนี้” ลุงกาจึงเดินนำหน้าตรงไป ผู้ใหญ่บ้านเดินออกมาหาก่อน ใคร ๆ แล้วชวนไปนั่งใกล้ ๆ ชาวบ้านแกบอก ว่า สักประเดี๋ยวชาวบ้านมาพร้อมกัน แล้วก็ลงมือจับปลากันเลย”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 256)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าผู้เขียนบรรยายเนื้อความนี้ โดยให้ผู้อ่านสร้างจินตภาพ ในสมองอันมีหนองน้ำที่ขุ่นมัว ประกอบกับบริเวณรอบหนองน้ำมีวัชพืชขึ้นสูงระดับเป็นบางจุด หนองน้ำดังกล่าวเป็นพื้นที่ของคนในหมู่บ้าน ครอบครัวของคุณและคนในชุมชนนั่งเกวียนมาจอด บริเวณหนองน้ำเพื่อเข้าไปหาปลา โดยได้รับการอนุญาตจากผู้ใหญ่บ้าน หนองน้ำแห่งนี้ เป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีปลาชุกชุมจำนวนมาก ผู้คนในชุมชนจึงได้รับประโยชน์ จากการทำกิจกรรมการตกปลา การประกอบอาชีพ อีกทั้งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ รวมถึง ใช้ในการอุปโภคบริโภคและบรรเทาภาวะวิกฤตภัยแล้ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตัวอย่างข้างต้น

บรรยายถึงสภาพหนองน้ำในหมู่บ้าน ทำให้เห็นภาพของหนองน้ำและสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งทั้งคนและสัตว์ต่างอาศัยแหล่งน้ำนี้เพื่ออุปโภคบริโภค อีกทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์น้ำ อีกด้วย

นอกจากนี้ ในนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา มีความตอนหนึ่งได้นำเสนอ กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยบรรยายถึงที่บ้านของมาลินีที่ปราศจากการขาดแคลนน้ำต่อการอุปโภคและบริโภค เนื่องจากคุณนายวัน ขุดบ่อน้ำในพื้นที่ของตนเอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ ซึ่งเนื้อเรื่องบรรยายถึงวิธีการดูแลบ่อน้ำและการรักษาปริมาณน้ำด้วยการปลูกต้นไม้ล้อมรอบบ่อเพื่อหวังฟุ้งร่มไม้และลดการระเหยของน้ำ ดังความว่า

“ที่บ้านของมาลินีนี้ไม่มีความเดือดร้อนเนื่องจากขาดแคลนน้ำเลย เพราะคุณนาย ผู้รอบคอบเข้าใจสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ท่านขุดบ่อลึก ๆ ไว้ถึงสามบ่อ รอบ ๆ ขอบบ่อปลูกต้นไม้ไว้เป็นร่มเงากันแดดเผา น้ำระเหยออกไปในบ่อปล่อยผักบุ้ง และกระเฉดลอยเป็นแพ ๆ อยู่เกือบเต็มบ่อทั้งสามนี้เรียงรายอยู่ติด ๆ กัน พอน้ำงวด วิตเอาปลาจากบ่อที่หนึ่ง ขุดลอกให้ลึกแต่งขอบบ่อเรียบร้อย แล้วก็วิดน้ำจากบ่อที่สอง เข้าไปขังไว้ในบ่อที่หนึ่ง จนกระทั่งเสร็จหมดทั้งสาม บ่อน้ำที่ถูกวิดขุ่นขี้มูกไม่นาน โคลนตมก็นอนกันกลับใสดังเดิม ใช้เลี้ยงสัตว์และรดต้นไม้ได้ไม่ขาดแคลน ส่วนน้ำดื่ม และน้ำใช้ในบ้านคุณนายมีถังใส่น้ำฝนถังใหญ่ ๆ ถึงสองถัง และยังมีโถงมังกรวางเรียงกัน อยู่เกือบรอบบ้าน ทุกโถงมีฝาปิดเรียบร้อย ขังน้ำฝนไว้เติมน้ำเหล่านี้เกินพอสำหรับใช้ ในบ้าน ถูคุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาทผู้ซื้อมาหาบไปเอง หากใคร ยากจนขั้นแค้นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปัน ให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งถึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง มีควายบางตัว หนีเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองสิบสองมากินน้ำที่บ่อบ้านคุณนายวันอิมหน้าสำราญ แล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้น พอตี คลองเหล่านี้ อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตนมาพบคุณนายวัน กำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยงควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยงของท่านเอง ชายผู้นั้นตื่นตื่นใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงที่พื้นดินนั่นเอง”

(กาญจนา นาคินทร์, 2547, หน้า 238-239)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำ เนื้อความในเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา แสดงให้เห็นกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาน้ำ โดยมีการบรรยายทุ่งนาที่อุดมสมบูรณ์และมีร่มไม้หลายแห่ง อันเกิดจากการบริหารจัดการน้ำที่ดี มีการสร้างแอ่งน้ำ เพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ นอกจากนี้ตัวละครคุณนายวันยังมีการเก็บปริมาณน้ำฝน เพื่อบรรเทาวิกฤตภัยแล้ง

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน และเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ผู้เขียนนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาน้ำผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยกล่าวถึงการขุดบ่อน้ำในพื้นที่ของตัวเองรวมถึงการสร้างหนองน้ำในหมู่บ้าน เพื่อการจัดสรรน้ำในการอุปโภคบริโภคตามความต้องการ อีกทั้ง น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตทั้งคนและสัตว์ ผู้เขียนได้บรรยายให้ผู้อ่านเห็นสภาวะการมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักและเห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ ดังนั้น การนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาน้ำผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ จึงทำให้เห็นภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน และยังเป็นแนวทางการบริหารจัดการน้ำตามแนวคิดศาสตร์พระราชาน้ำ

นอกจากนี้ นวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาธาต ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาน้ำผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังความว่า

“ตั้งแต่ปลายเดือน 5 เป็นต้นมา เมื่อเสร็จงานสงกรานต์ บรรดาชายฉกรรจ์ต่างก็เข้าป่า ตัดยาง ตัดหวาย ทำไร่ หรือตีผึ้งตามแต่จะถนัด หลายครอบครัวยกไปตั้งปางทำนาที่น้ำลาด หลายครอบครัวที่วังกระทะ และหลายครอบครัวที่ท่าซี้เหล็ก คลองสวนหมากใต้เป็นตำบลที่เล็กอยู่แล้วไม่ถึง 50 หลังคาเรือน ความเงียบเหงาเปล่าเปลี่ยวเหมือนอยู่ในป่าซีก เมื่อขาดเพื่อนบ้านไปหลายครอบครัวในฤดูนั้น จึงเริ่มส่งความรู้สึกระหัดระอ้าเข้าไปในทรวงอกของสุดใจในทันทีทันใดงานที่ไรของหล่อนเสร็จสิ้นลง...”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 41)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการบรรยายเนื้อความ เป็นเรื่องราวการบริหารทรัพยากรป่าไม้ สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนปากคลองสวนหมาก ที่หลังจากผ่านพ้นเทศกาลสงกรานต์ เหล่าผู้ชายที่แข็งแรงต่างเป็นกำลังสำคัญในการทำเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ทั้งการตัดยาง ตัดหวาย เสาะหารังผึ้งมาขาย ซึ่งต้นไม้และพรรณพืชต่าง ๆ นานา หรือแม้แต่การหารังผึ้งดังกล่าว ต้องเสาะหาในป่าธรรมชาติตามชนบทเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้าน

หลายครัวเรือนเหล่านี้ใช้ประโยชน์ของผืนป่าเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกร ป่าไม้จึงส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนนี้ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้คนในชุมชน เพราะประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ได้นำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังความว่า

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าตบไผ่เกือบเท่าพ่อ ไม้ที่เอามาทำตบหญ้านั้น พ่อทำจากไผ่ไผ่ที่แก่จัด คือพ่อไปหาตบไผ่ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่ตีนนิดหน่อย ยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเหลาให้เกือบกลม โดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นตุ่มตะขอไว้เพื่อผูกเครือไม้ที่ใช้สานหญ้านั้นเข้าตบไม้ให้หลุดออก และเครือไม้ที่ผูกตบหญ้านี้ เรียกชื่อว่า เครือซุด เครือซุดนี้เหนียวแน่นกว่าเครือไม้อื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของมันก็มีกิ่งก้านน้อย และโตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูดใบเครือซุดออกครึ่งหนึ่ง พอรูดใบและกิ่งมันออกจากเครือจะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นานยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันนี้มีลักษณะเหนียว ถ้าติดเมื่อกว่า จะหลุดหายไปก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 51-52)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนบรรยายถึงการนำหญ้านี้มาผูกเป็นตบเพื่อสร้างหลังคาบ้าน เมื่อถึงเวลาเปลี่ยนหลังคา ทั้งพ่อและแม่ของคุณจะร่วมมือช่วยกันทำหลังคา โดยนำวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ได้แก่ หญ้าคาและไผ่ไผ่ ในเนื้อเรื่องได้บรรยายกลวิธีการทำตบโดยใช้หญ้านี้และไผ่ไผ่อย่างละเอียด ซึ่งผู้เขียนนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ แสดงให้เห็นว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตและเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ อันได้แก่ที่อยู่อาศัย เป็นการประยุกต์ใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

สรุปได้ว่า ในนวนิยายเรื่อง ทุงมหाराช และเรื่อง ลูกอีสาน ได้นำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่านการบรรยายด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสะท้อนสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้ ทั้งคนและป่าต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย การที่ป่าไม้มีจำนวนมากเท่ากับว่าจะทำให้ทรัพยากรอื่น ๆ เพิ่มจำนวนตามมา แต่ในทางตรงกันข้าม หากป่าไม้ลดจำนวนลง

ความสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติก็จะลดลงตามมา ดังนั้นป่าไม้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญในเรื่องการบริหารจัดการป่าไม้ ต้องปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญ ของป่าไม้ รู้ถึงคุณประโยชน์ของป่า ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธี ตลอดจนรู้จักนำพืชจากป่ามาบริโภคใช้สอย เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปรีดิมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งตามแนวพระราชดำริรวมถึงพระราชดำรัส ของพระองค์ นอกจากมุ่งที่จะส่งเสริมและปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นแล้ว ยังส่งเสริม สานต่อในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของคนในชนบทด้วย แม้ว่าในยุคที่สังคมชนบท กลับกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ต่าง ๆ แนวพระราชดำริและพระราชดำรัสของพระองค์ยังคงเป็นทางออกที่ประเสริฐสุด และ นำไปปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะเรื่องของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ที่แม่จะถูกทำลายลง เพราะฝีมือมนุษย์หรือภัยธรรมชาติก็ตาม ทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้ที่พระราชทานไว้จึงเป็นทางแก้ ที่ช่วยฟื้นฟู พัฒนาและอนุรักษ์ผืนป่าให้ดำรงอยู่เป็นแหล่งพึ่งพิงของมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ ทั้งหลายได้ต่อไปที่สำคัญความรู้ต่าง ๆ ในการดูแลรักษาป่าได้ขยายผลไปสู่ราษฎร สิ่งหนึ่งที่ พระบาทสมเด็จพระปรีดิมนทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นย้ำ คือ การให้คน กับป่าอยู่ด้วยกันได้อย่างยั่งยืน เกื้อกูลกัน คนมีหน้าที่ดูแลรักษาป่า ป่าก็จะให้คุณประโยชน์แก่ ชีวิตคน จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะร่วมกันรักษาผืนป่าของแผ่นดินให้คงอยู่ ถึงรุ่นลูกหลานต่อไปในอนาคต สอนของพระราชดำริและพระราชดำรัสในการอนุรักษ์ผืนป่า ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน (สุขพอกที่พอให้, 2556, สื่อออนไลน์)

จากการศึกษาพบว่ากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ผ่านฉากและกลวิธี นำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ผ่านการบรรยาย ปรากฏมากที่สุด พบ 6 ข้อความ รองลงมา กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ผ่านการใช้ตัวละคร พบ 5 ข้อความ และกลวิธีนำเสนอ แนวคิดศาสตร์พระราชานี้ผ่านบทสนทนา พบ 4 ข้อความตามลำดับ จะเห็นได้ว่ากลวิธีนำเสนอ แนวคิดศาสตร์พระราชานี้ผ่านฉาก นวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงฉากและได้บรรยายปัญหาที่เกิดจาก สภาพดินที่แห้งแล้ง และการแก้ไขปัญหของตัวละคร พบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ตัวละคร สามารถแก้ไขปัญหโดยการขุดบ่อน้ำและใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า พบปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า และสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ ผ่านการบรรยายได้สะท้อนสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้ ทั้งคน และป่าต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่สิ่งมีชีวิต

ทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย ส่วนกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามาผ่านตัวละคร ผู้เขียนสร้างตัวละครที่ใช้ประโยชน์จาก ดิน น้ำ และป่าไม้ ได้อย่างรู้คุณค่า ตัวละครได้แสดงถึงการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านั้น และการนำเสนอกลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามาผ่านบทสนทนาทำให้เห็น ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่สะท้อนถึงการใช้แนวคิดการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ เช่น ตัวละครได้ถ่ายทอดสภาพปัญหาของดิน การขาดแคลนน้ำ และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และการเกิดไฟป่า

การศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชาก็ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

คุณค่า หมายถึง คุณประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชามาในสมัย รัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราชามา จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ทุงมหाराช ไร่แดง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะปิ๊ง ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดในการศึกษาของ รื่นฤทัย ลัจจพันธุ์ (2562) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ และจัดแบ่งประเภทของคุณค่าไว้ออกเป็น 10 ด้าน โดยปรากฏคุณค่าด้านความเพียร พบ 20 ข้อความ มากที่สุด รองลงมา คุณค่าด้านการเกื้อกูล พบ 18 ข้อความ คุณค่าด้านรักใน ศิลปวัฒนธรรม พบ 15 ข้อความ คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน พบ 12 ข้อความ คุณค่า ด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน พบ 10 ข้อความ คุณค่าด้านการรักแผ่นดินและคุณค่าด้าน การปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม พบ 7 ข้อความ คุณค่าด้านความมีสติ พบ 5 ข้อความ คุณค่าด้านการรักธรรมชาติ พบ 4 ข้อ ความคุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน พบ 2 ข้อความ ตามลำดับ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. **คุณค่าด้านความเพียร** หมายถึง ความพากเพียร พยายามเพื่อให้สิ่งที่ทำนั้น ประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านความเพียร ออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1 **คุณค่าด้านความเพียรในการทำงาน** หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ในการทำงานโดยมุ่งให้ประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...เข้ารับปากสุดใจเขาไว้ว่าการถอดกำไลของเขาจะไม่อายใคร ทุกสิ่งทุกอย่าง จะต้องเป็นไปสมหน้าสมตา ข้ายังมีเจตนาแน่วแน่ว่ามันจะต้องเป็นไปตามนั้น พังจำปา ข้าไม่ใช้คนร่ำรวยอะไรนักหนา พยายามสะสมเงินทองที่ได้จากค้าขาย 2 ปีหลังนี้ก็ไม่กี่ชั่ง

เคราะห์ดีลงไปถูกระบายกอก ถูกหวยรยสองสามครั้ง ได้รับมรดกจากยายที่ชาณูกอกอง ถึงได้ซื้อเรือ ชื่อของ ชื่อทองมาสำหรับจะแต่งเมียกะเขาสักคน เป็นคนแรกในชีวิต คิด ๆ ก็น่าชั้น แต่มันจะต้องเป็นไปตามที่ข้าตั้งใจไว้ ข้าจะบอกเอ็งจำปาว่าข้าตั้งใจไว้อย่างไร 10 ซึ่งสำหรับสินสอด 10 บาท สำหรับทองหมั้น เรือนหอมุ้งแฝก ฝาปรี้อ ฟืนกระดาน นั้นแหละข้าจะให้สุดใจ...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 59)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาต จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานที่ปรากฏออกมาในรูปแบบพฤติกรรมของตัวละคร โดยตัวละครมีเจตนาที่ชัดเจนแน่วแน่ มุ่งมั่นตั้งใจทำงาน คือ “ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามสมหน้าสมตา ข้ายังมีเจตนาแน่วแน่ว่ามันจะต้องเป็นไปตามนั้น” และ “จำปาข้าไม่ใช่คนร่ำรวยอะไรนักหนา พยายามสะสมเงินทองที่ได้จากค้าขาย 2 ปีหลังนี้ก็ไม่กี่ซึ่ง เคราะห์ดีลงไปถูกระบายกอก ถูกหวยรยสองสามครั้ง ได้รับมรดกจากยายที่ชาณูกอกอง ถึงได้ซื้อเรือ ชื่อของ ชื่อทองมาสำหรับจะแต่งเมียกะเขาสักคน เป็นคนแรกในชีวิต คิด ๆ ก็น่าชั้น แต่มันจะต้องเป็นไปตามที่ข้าตั้งใจไว้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรพยายามในการทำงาน เพื่อมุ่งหวังให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนชนบทที่ต่อสู้กับความยากจนและความยากลำบาก ประกอบอาชีพค้าขายในต่างเมือง เพื่อหารายได้ไปใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน เพื่อทำให้ตนเองประสบความสำเร็จแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความตั้งใจในการทำงาน เพื่อสร้างฐานะและสร้างความสุขสบายให้แก่ครอบครัว ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ทุ่งมหาธาต

...ในบรรดาชายฉกรรจ์เหล่านั้น รื่นจะรวมอยู่ด้วยคนหนึ่งเสมอไป ไม่ว่าเพื่อนบ้าน จะทำมาหากินอะไรเขาเป็นต้องทำด้วย และทำได้ดีกว่าเกือบทุกกรณีไป ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่หรือหาปลา ทำนาหรือตัดหวาย ทำได้หรือดักน้ำมันยาง เขาไม่เคยอยู่ว่าง แม้เวลารว่างจะอยู่เหลือพอสำหรับชนบทเล็ก ๆ ที่อุดมสมบูรณ์เช่นนั้น และในยุคอย่างนั้น ทุก ๆ วัน หมายถึงงานสำหรับเขา และชีวิตหมายถึงความกระปรี้กระเปร่า ไรที่เกาะขยายเนื้อที่ออกไปอีกหลายไร่ จำนวนต้นยาเพิ่มขึ้นอีกหลายร้อย...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 66)

จากตัวอย่างในเรื่องทุ่งมหาธาต จะเห็นได้ว่าการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครที่มีความมุมานะและขยันหมั่นเพียร สร้างฐานะขึ้นมาได้จากการทำงาน คือ “ไม่ว่าเพื่อนบ้านจะทำมาหากินอะไรเขาเป็นต้องทำด้วย และทำได้ดีกว่าเกือบทุกกรณีไป ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่หรือหาลา ทำนาหรือตัดหวาย ทำได้หรือตักน้ำมันยาง เขาไม่เคยอยู่ว่าง” และ “ทุก ๆ วัน หมายถึงงานสำหรับเขา” ซึ่งการแสดงออกทางพฤติกรรมดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงาน โดยมุ่งให้ประสบความสำเร็จและสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนชนบทที่ต้องต่อสู้กับความยากจนและความยากลำบากในการทำงานหาเลี้ยงชีพ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศและลดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

...รีนมีเวลาพักผ่อนอยู่กับบ้านไม่ได้ถึงเดือนดี ขณะที่แพมไม่ เส่า และเรือโกลง ยังล่องผ่านหน้าบ้านไป ไม่เว้นแต่ละวัน เพราะฤดูของการล่องแพยังไม่สิ้นสุดนั่นเอง เขาก็ออกเดินทางไปติดต่อดอกไม้กับบรรดาซาประจำเก่า ๆ ทางภาคเหนือ แล้วก็เลยลงไปทางใต้ โดยมีได้คิดเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนกระทั่งฤดูหนาวผ่านไปอีกหนึ่ง การตระเตรียมต่าง ๆ จึงเสร็จสิ้นลง...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 185)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงตัวละครที่ใช้เวลาในการทำงานตลอดทั้งปี ขยันหมั่นเพียรเดินทางไปทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ โดยไม่รู้สึกละเลยหรือรู้สึกเหน็ดเหนื่อยกับการทำงาน คือ “เขาก็ออกเดินทางไปติดต่อดอกไม้กับบรรดาซาประจำเก่า ๆ ทางภาคเหนือ แล้วก็เลยลงไปทางใต้ โดยมีได้คิดเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนกระทั่งฤดูหนาวผ่านไปอีกหนึ่ง การตระเตรียมต่าง ๆ จึงเสร็จสิ้นลง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนชนบทที่ต้องต่อสู้กับความยากจนและความยากลำบากในการทำงาน นำเงินที่ได้จากการทำงานมาใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกันกับความเพียรพยายามในการทำงาน จากเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา

...เมื่องานไถในนาของมาลินีเสร็จเรียบร้อยแล้ว วันรุ่งขึ้นสินวัตรได้ไถนาต่อไปที่
 ที่นาของนายหยวก ซึ่งอยู่ติดต่อกับนาของมาลินีทางด้านใต้ เขาออกไปทำงานแต่
 เข้าตรู่เช่นเดียวกับทุกวัน ในขณะที่งานไถนากำลังชุกเช่นนี้ เขาพยายามช่วยนายเหว่า
 ให้มากที่สุดเท่าที่เขาจะช่วยให้ งานด้านติดต่อกับอำเภอหากควรจะเว้นได้เขาก็เว้นเสีย
 คนสุจริตทั้งหลายต่างก็มีธุระการงานจะต้องทำด้วยกันทั้งนั้น ถึงแม้จะยังไม่ได้ลงมือทำ
 ในท้องนา แต่ก็มีส่วนในท้องร่องเรือกสวนซึ่งปัจจุบันนี้มีผู้นิยมทำกันมากขึ้นตามอย่าง
 คุณนายวัน...

(กาญจนา นาคนนท์, 2547, หน้า 221)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้ใหญ่นักกับนางมา จะเห็นได้ว่าการแสดงออกทาง
 พฤติกรรมของตัวละครสินวัตรที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและประกอบอาชีพรับจ้างไถนาได้
 แสดงออกทางพฤติกรรมถึงความเพียรพยายามในการทำงานด้านการเกษตร โดยมุ่งหวังให้
 ประสบความสำเร็จ คือ “วันรุ่งขึ้นสินวัตรได้ไถนาต่อไปที่ที่นาของนายหยวก ซึ่งอยู่ติดต่อกับนา
 ของมาลินีทางด้านใต้ เขาออกไปทำงานแต่เข้าตรู่เช่นเดียวกับทุกวัน ในขณะที่งานไถนากำลังชุก
 เช่นนี้ เขาพยายามช่วยนายเหว่าให้มากที่สุดเท่าที่เขาจะช่วยให้” การแสดงออกทางพฤติกรรม
 ดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกร
 ที่ทำงานอยู่กับท้องไร่ท้องนาและนำความรู้ทางด้านเกษตรมาช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน
 ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริม
 การผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรม
 ภายในประเทศ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงพฤติกรรมความเพียรพยายาม
 ในการทำงาน โดยมุ่งหวังให้ประสบความสำเร็จแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึง
 พฤติกรรมความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่นักกับนางมา

...งานถอนหญ้าและใส่ปุ๋ยในท้องนายังไม่เสร็จลงง่าย ๆ เพราะนากว้างขวางถึง
 สามร้อยไร่ มาลินียังไม่เข็ดเรื่องเจ็บเล็บ บางวันยังออกไปช่วยเขาอีก พอกลับมาถึงบ้าน
 ก็รีบล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรค หมูโตขึ้นมาก ที่ผสมพันธุ์ไว้ใหม่ตั้งท้อง
 แล้วทุกตัว ส่วนไก่ไข่น้อยลงทุกที บางวันเก็บไม่ได้เลย นายทองใบบ่นทุกวัน แต่มาลินี
 แกล้งทำเป็นหูทวนลมเสีย ยิ่งคงเลี้ยงดูให้อิ่มหมีพื้มน้อย่างเดิม...

(กาญจนา นาคนนท์, 2547, หน้า 407-408)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงตัวละครมาลินีที่ทำงานด้วยความเพียรพยายาม ทั้งการถอนหญ้าและใส่ปุ๋ยในท้องนา รวมถึงการได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน คือ “งานถอนหญ้า และใส่ปุ๋ยในท้องนายังไม่เสร็จลงง่าย ๆ เพราะนากว้างขวางถึงสามร้อยไร่ มาลินียังไม่เช็ด เรื่องเจ็บเล็บ บางวันยังออกไปช่วยเขาอีก” ความเพียรพยายามดังกล่าว ถือเป็นคุณค่า ด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนการดำเนินชีวิตของชาวเกษตรกรที่ทำงานอยู่กับท้องนา มีการถอนหญ้าและใส่ปุ๋ยเพื่อให้ได้ผลผลิตที่งดงาม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนภายในประเทศและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

...จลาหัวเราะเบา ๆ

“เดี๋ยวนี้ถนนยังไม่ทันสร้าง ที่ดินที่รู้จักกันก่อนว่าจะอยู่ใกล้ ๆ ก็ถูกจับจองหมดแล้ว ...ผม มีความคิดบางอย่างครับครู แต่ครูหรืออีกหลาย ๆ คนอาจจะคิดว่าผมฝันเกินไปก็ได้”

“ลองถ้าตั้งใจทำจริงแล้ว ไม่มีอะไรเป็นแค่ความฝันหรอกครับ ผู้กอง” ครูพูดกล่าวต่อไปว่า

“ผู้กองคงไม่ทราบว่ ก่อนที่ผมจะเป็นถึงครูใหญ่ผมเคยเป็นแต่ภารโรง จบเพียงชั้นประถมสี่เท่านั้นเอง ผมอยากเป็นครู แล้วผมก็พยายามจนได้เป็น”...

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 91-92)

...มันชื่นใจเหมือนตอนที่เขาเรียนสำเร็จได้ติดตามบ่นว่าข้างละดวง...ชื่นใจคล้ายกัน ผิดกันแต่ว่าครั้งนั้นเขาลิงโลดตามประสาเด็กหนุ่มที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว แต่คราวนี้มันชื่นใจเงียบ ๆ จลาเพิ่งรู้ว่าชาวไรชานาบางคนนั้นคงรักแผ่นดินที่ทำมาหากินของพวกเขาด้วยความรู้สึกแบบเขากำลังรู้สึกสีเขียวข่มแผ่กว้างมองดูเกือบสุดสายตาต่อกับแผ่นดินสีน้ำตาลที่กำลังบุกเบิกขยายออกไปทุกที่ด้วยกำลังกาย และหยาดเหงื่อของเขา กับคนอื่นเพียงลิบกว่าคน...กำลังกายแท้ ๆ ผืนดินส่วนหนึ่งต้นมันท์ที่เขา กำลังทดลองปลูกด้วยไหลมันกำลังออกงามรออีกหน่อยเถิด รอให้ถึงฝนหน้าคงได้ไหลจากต้นที่นำมาขยายพันธุ์มากมาย และเมื่อนั้นที่ดินนับร้อยไร่ของเขา คงเขียวข่มด้วยมันท์...

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 209-110)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ในเรื่องแผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ เป็นการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังให้ประสบความสำเร็จผ่านตัวละครครูพูดที่เพียรพยายามตั้งใจทำงานจากอาชีพการโรงโม่โรงเรียนและเติบโตก้าวหน้าเป็นครูใหญ่ คือ “ก่อนที่ผมจะเป็นถึงครูใหญ่ ผมเคยเป็นแต่ภารโรงจบเพียงชั้นประถมี่เท่านั้นเอง ผมอยากเป็นครู แล้วผมก็พยายามจนได้เป็น” และผ่านตัวละครจลาที่เพียรพยายามต่อสู้กับความยากลำบากในการทำงานปรับพื้นที่ป่าทำไร้ทดลองปลูกมันท์ คือ “ด้วยกำลังกาย และหยาดเหงื่อของเขากับคนอื่นก็เพียงสิบกว่าคน...กำลังกายแท้ ๆ ผืนดินส่วนหนึ่ง ต้นมันท์ที่เขาทำล้งทดลองปลูกด้วยไหลมันท์กำลังอกงาม” ซึ่งการแสดงออกจกตัวอย่างทั้ง 2 ดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิต กระจายรายได้และบริการทางสังคม

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังให้ประสบความสำเร็จแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังทำตามความฝันให้สำเร็จ ดังจะเห็นได้จากเรื่องแผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์

โสภารรณคร่ำครวญ “คนทำสวนทำไร้มีอยู่สองประเภท ... ค่อย ๆ ทำไปอย่างชาวบ้าน หักร้างถางพงไปที่ละนิดละหน่อย ปลูกกระต๊อบอยู่กับอีกพวกหนึ่งที่เขามีเงิน มีอิทธิพล...แต่คุณไม่ใช่ทั้งสองประเภท...โอ้...โสอยากให้คุณเลิกคิดเลิกทำมันไม่มีทางที่คุณจะร่ำรวยขึ้นมาได้หรือคะคุณจลา”

“แต่ผมคิดว่าได้ มันต้องได้...ถ้าเราไม่ท้อถอย”

“โสมองไม่เห็นทางใคร ๆ ก็ว่าผลที่สุดจะลงรอยเดียวกับเมื่อครั้งที่คุณอาของคุณไปทำสวนผลไม้ที่ละแม คือต้องทิ้งมันในที่สุด

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 122)

จากตัวอย่างในช่วงต้น กล่าวถึงตัวละครจลาที่ลาออกจากระบบราชการแล้วมาทำไร้ปลูกมันท์ โดยพลิกพื้นแผ่นดินที่เป็นป่ากร้าง ตัวละครได้แสดงออกถึงความมุ่งมั่น ตั้งใจมีความพากเพียรในการทำงาน เพื่อมุ่งหวังให้ตนเองประสบความสำเร็จ คือ “แต่ผมคิดว่าได้ มันต้องได้...ถ้าเราไม่ท้อถอย” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนบทบาทการเปลี่ยนวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

...ไ้เรือตอนที่เห็นอยู่เบื้องหน้า ถ้าไปปลูกสร้างเป็นเรือนพักร้อนอยู่ตามไร่
ชายทะเลของเศรษฐีตัดจรีตอยากเล่นเป็นคนจนอยู่กระท่อม มันก็คงดูเก๋เหมือนกัน
แต่สำหรับคนที่ต้องเห็นมันเป็น ‘บ้าน’ และต้องอยู่เพื่อทำงานแน่ละ

...จะ ‘ต้อง’ อยู่อย่างอดทนสักหน่อยเสาะไม้แก่นแข็งแรงได้สูงเลยหัว เพื่อกัน
สัตว์ร้ายในตอนดึก บันไดไม้ไผ่ชันขึ้นได้ พื้นปากไม้ไผ่ผ่าซีกทาบปากไม้ไผ่รวก หลังคา
ตบตองตั้งชื่อจากชาวบ้านปากโน้นก็พอเป็นที่ซุกหัวนอนไปก่อนได้หรอก หากินกับ
แผ่นดินนี้มันเหน็ดเหนื่อยแทบสายตัวจะขาดอย่างนี้เอง มีน้ำเล่าคนที่เกิดมาหากินกับ
แผ่นดินถึงอยากหนีไปหางานที่เบากว่า นี่ถ้าไม่มูมานะ ไม่อายุที่ใครต่อใครเขาหัวเราะ
เยาะลวงหน้าเอาไว้ก็เห็นจะคิดถอยอยู่เหมือนกัน วันสองวันแรกที่ลงมือจับขวานจับจอบ
ด้วยตัวเองมันทั้งปวดทั้งเมื่อย พอถึงวันที่สามเป็นไข้ระบมไปทั้งเนื้อทั้งตัวนอนซม
ตลอดวันตลอดคืน พอค่อยยังชั่วเอาใหม่ เอาให้มันชินให้ได้มีอันที่จริงมันก็ร้านอยู่แล้ว
เพราะเป็นมือผู้ชาย ‘ตัวผู้’ ไม่ใช่ ‘ตัวเมีย’ ถึงอย่างนั้นยังพอ ลองปวดแสบปวดร้อน
อยู่หลายวัน กว่ามันจะหนาขึ้นร้านขึ้นจนไม่เจ็บ...

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 155-156)

จากตัวอย่างในเรื่องแผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ เป็นการแสดงออกถึงความเพียรพยายาม
ในการทำงานผ่านตัวละครจลาที่ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นตั้งใจทำงาน พินทุปรการร้างเพื่อชุดไถ
พรวนดิน ทำไร่มีนัทตามทีตัวละครตั้งใจไว้ ถึงแม้จะได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน คือ “วันสอง
วันแรกที่ลงมือจับขวานจับจอบด้วยตัวเองมันทั้งปวดทั้งเมื่อย พอถึงวันที่สามเป็นไข้ระบมไปทั้งเนื้อ
ทั้งตัวนอนซมตลอดวันตลอดคืน” และ “ลองปวดแสบปวดร้อนอยู่หลายวัน กว่ามันจะหนาขึ้น
กร้านขึ้นจนไม่เจ็บ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและ
สะท้อนวิถีชีวิตการทำไร่ทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างพื้นที่ดินเพื่อเพาะปลูกและยกระดับ
การผลิตพืชเกษตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3
โดยรัฐบาลมุ่งเน้นปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกระจายบริการเศรษฐกิจสู่ชนบท
เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังให้ประสบความสำเร็จ
จากเรื่อง แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์

...แล้วจะทำยังไงกันคะนี่ คนงานเหลืออยู่ไม่กี่คน จะขุดดินพันหญ้ากันไหวหรือคะ ตั้งสิบ ๆ ไร่ยังงี้ ที่ที่เผาค้างอยู่ก็อีกตั้งเยอะแยะ”

“ก็ต้องค่อย ๆ ทำไปก่อน ทำได้แค่นั้นก็แค่นั้นรอจนกว่าจะหาคนได้ไม่เป็นไร หรอกครับ งานโรงงานสวนธรรมตามันก็ต้องใช้ความอดทนอยู่แล้วไม่ใช่งานรับงานด่วนที่จะต้องทำให้เสร็จ ๆ ภายในกำหนดเวลา ถ้ายังไม่มีคนจริง ๆ ผมก็เอามันแค่ว่าโพตเจ็ดสิบกว่าไร่นี้ก่อน พอเก็บแล้วก็เผา ปลุ๊กข้าวโพตเตาะเตาะต่อไปอีก ทำมันแค่นี้ไปก่อน...

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 310-311)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงตัวละครลาที่ทำงานในไร่มันท์ พื้นฟูพื้นดิน และป่าให้เป็นไร่ ซึ่งต้องใช้ความอดทนและความตั้งใจในการทำงาน คือ “ก็ต้องค่อย ๆ ทำไปก่อน ทำได้แค่นั้นก็แค่นั้นรอจนกว่าจะหาคนได้ไม่เป็นไร หรอกครับ งานโรงงานสวนธรรมตามันก็ต้องใช้ความอดทนอยู่แล้วไม่ใช่งานรับงานด่วนที่จะต้องทำให้เสร็จ ๆ ภายในกำหนดเวลา” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวเกษตรกรที่ต้องใช้ความอดทน ความพยายามในการทำงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ พัฒนาชนบทและพัฒนาชุมชน ยกกระตือรือร้นได้ของประชาชน และริเริ่มโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร

...เขาเป็นหัวหน้าช่างเทคนิคซ่อมเครื่องปั้น เป็นนายช่างใหญ่อายุมากแล้ว เขาเองอยากมากกราบคุณครูด้วยคะ แต่ให้หนูมาล่วงหน้าก่อน เขาบอกเดี๋ยวครูจะตกใจอยู่ ๆ ก็ไหลเข้ามา” บุญรอดเปลี่ยนท่าหนึ่ง วิชชุตาขยับ แหวตาแสดงความสนใจมากขึ้น “ที่จริงก็ไม่จำเป็นหรอกนะคะ ครูก็รู้อยู่แล้ว หนูยังทำขนมส่งอยู่คะ วันวานทำ 1 ทั้งวันเลย ต้องทำล่วงหน้าเอาไว้บ้างเพราะหยุดส่งเสียหลายวันมาเที่ยวนี้ หนูไม่อยากเลิกงานของตัวเอง หนูอยากมีรายได้แยะ ๆ บุญรอดยังไม่เลิกกหรอกคะ”

“คนขยันนะเขาไม่เรียกกหรอก ก็ดีแล้ว มีอาชีพเป็นตัวของตัวเองก็ดี หนองุ่นเป็นไงมั่งละ พี่ ๆ ด้วย” ครูอรพินถามสารทุกข์สุกดิบของคนอย่างทั่วถึง...

(ไต้ตัน, 2524, หน้า 170)

จากตัวอย่างในเรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด เป็นการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังสร้างฐานะที่มั่นคงให้กับตนเองและครอบครัว ผ่านตัวละครบุญรอด ที่ทำขนมขาย เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายจุนเจือภายในครอบครัว คือ “หนูยังทำขนมส่งอยู่ค่ะ วันวานทำ 1 ทั้งวันเลย ต้องทำล่วงหน้าเอาไว้บ้างเพราะหยุดส่งเสียหลายวันมาทีวี่หนูไม่ยอมยกเลิกงานของตัวเอง หนูอยากมีรายได้แยะ ๆ บุญรอดยังไม่เลิกงกหรือคะ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นการคุณค่าด้านความเพียรในการทำงาน และสะท้อนวิถีชีวิตในการทำงานเพื่อหารายได้และไม่ให้ครอบครัวลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจ กระจายรายได้และสนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำ ประกอบอาชีพสุจริตภายในภูมิภาค

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อมุ่งหวังสร้างฐานะที่มั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จดังจะเห็นได้จากเรื่อง บุชบกไปไม้

...ชีวิตบนนี้มันแห้งแล้ง เอ็งก็เห็น งานของเรานี้มันทำกันชั่วชีวิต...หมดชีวิตเราแล้ว...ลูกหลานก็จะต้องทำต่อไปไม่รู้จบ มันไม่ได้เห็นความสำคัญ หรือแม้แต่เงาของความสำเร็จจรดอยู่ตรงนั้นตรงนี้เหมือนงานอื่น” เขาพูดต่อไป...อย่างที่ทำให้อภิปรายซาบซึ้ง

จริงอยู่หรือ ทั้งเขาและหัวหน้าเป็นข้าราชการ เท่ากับรับจ้างรัฐบาลทำงานนี้เช่นเดียวกับข้าราชการอื่น ๆ แต่งานนี้มีพิเศษตรงที่ต้องสร้างแข่งกับการทำลาย งานใดก็ตามที่มีการทำลายล้างทุกรูปแบบแอบอยู่ คนที่ทำงานนั้นต้องมีกำลังใจสูงลิบจึงพอจะสู้กับการทำลายได้

“ผมรู้แจ้งแทงตลอดอยู่แล้วนี่ครับ หัวหน้า”

“ถึงงั้นข้าก็กลัวเองท้อเสียก่อน งานป่าไม้นี้เป็นงานปิดทองใต้พระบาท ไม่ใช่แค่หลังพระ พูดถึงว่า...ถ้ารักจะกินดินกินทรายไม่ใช่กินเงินกินทองนะนะ ใ้อพวกจ้องกินเงินกินทองนั่น ไม่ต้องเอ่ยถึงเขาหรือ...”

“...หัวหน้าเชื่อผมเถอะ เชื่อเถอะว่าผมไม่ท้อง่าย ๆ แน่ ภูเขานี้เป็นของเราครับ...ป่าทั้งป่าก็เป็นของพวกเรา เราต้องดูแลมันเหมือนกับดูแลบ้านเราเอง...หัวหน้าไม่เชื่อหรือว่าผมรักมัน...จริง ๆ ผมถึงอยู่ได้ไงอะ

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 283-284)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงตัวละครสามภพและภิปราย ที่ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลป่าไม้และภูเขาในพื้นที่ทุรกันดาร ทั้งสองรักและศรัทธาในการปฏิบัติหน้าที่ มุ่งมั่นพยายามในการทำงานและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย คือ “งานของเรานี้มันทำกันชั่วชีวิต...หมดชีวิตเราแล้ว...ลูกหลานก็ยังคงต้องทำต่อไปไม่รู้จบ” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนวิถีชีวิตของเจ้าหน้าที่ดูแลป่าไม้ที่ต้องอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ลดความเสี่ยงโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จ ในเรื่อง บุษบกใบไม้

...แต่เราก็พยายามนะฮะ ทุกฝ่ายก็พยายามผ่านตรงจุดที่ถูกเจาะทิ้งไป”

สามภพบอก “ทางกองอนุรักษ์ต้นน้ำก็พยายามหาพืชอื่นมาปลูกทดแทนให้ที่เรากำลังให้เขาทดลองปลูกกาแฟอยู่ ก่อนขึ้นดอยคุณก็คงเห็นดอกไม้มั่งมั่ง เราพยายามทำทุกอย่างที่จะให้การปลูกผืนนี้ค่อยลง... (กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 390)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงตัวละครสามภพที่ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลป่าไม้และภูเขา ปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งตัวละครใช้ความอดทนและความเพียรพยายามในการทำงาน อนุรักษ์ป่าไม้นำพืชชนิดอื่นมาปลูกทดแทน เพื่อลดการปลูกผืนลง คือ “ทางกองอนุรักษ์ต้นน้ำก็พยายามหาพืชอื่นมาปลูกทดแทนให้” และ “เราพยายามทำทุกอย่างที่จะให้การปลูกผืนนี้ค่อยลง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรพยายามในการทำงานและสะท้อนวิถีชีวิตของเจ้าหน้าที่ดูแลป่าไม้ที่อดทนและมีความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นมีบทบาทและระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน เน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมประเทศ

...หลายอาทิตย์นี้ผมศึกษาเรื่องตึกแดง ผมพบวิธีกำจัดตึกแดงด้วยวิธีใหม่แล้วง่ายและถูกกว่าใช้ยาฆ่าแมลง และไม่มีสารพิษตกค้างด้วย... (วินทร์ เลียววาริณ, 2550, หน้า 54)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกอกโพ้ง เป็นการแสดงออกถึงความเพียรพยายามในการทำงานผ่านตัวละครโทน ที่นำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านและเปิดโอกาสให้คนในหมู่บ้านได้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการนำวิทยาศาสตร์มาพัฒนาชุมชน คือ “ผมพบวิธีกำจัดตึกแดงด้วยวิธีใหม่แล้วง่ายและถูกกว่าใช้ยา

ฆ่าแมลง และไม่มีสารพิษตกค้างด้วย” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการทำงานและสะท้อนการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียงและให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.2 คุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิต หมายถึง การพากเพียรในทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อการดำรงชีวิต หรือเลี้ยงชีพตน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...พอร้องอยู่อย่างนั้นนานสักชั่วโมง ก็รู้สึกเหนื่อยและเสียงอ่อนลง พอจึงบอกให้คุณช่วยร้องด้วย แล้วคุณก็ร้องเหมือนพอ อุต ๆ ๆ ไม่นานนักพอก็บอกว่าได้ยินเสียงพรีด ๆ ของนกขุมดิน แล้วพอก็อิงไปที่ตาข่าย พอคุณวิ่งไปถึงนกขุมตัวหนึ่งก็ดันพับ ๆ แล้วในตาข่ายอันหนึ่ง สายป่านเล็ก ๆ ของตาข่ายรัดเข้าตามปีกและหางของมัน แทบกระดิกไม่ได้ พอถอนคันตาข่ายขึ้นส่งให้คุณถือแล้วจึงไปเก็บตาข่ายอีกสี่อัน พอบอกว่า ต้องเอานกขุมทั้งตัวไปให้หมอยาในตอนเช้านี้...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 123)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความเพียรในการดำรงชีวิตผ่านตัวละครพ่อคุณและคุณที่เพียรพยายามส่งเสียงร้องดังจับนกขุม เพื่อนำไปต้มยาสมุนไพร คือ “พอร้องอยู่อย่างนั้นนานสักชั่วโมง ก็รู้สึกเหนื่อยและเสียงอ่อนลง พอจึงบอกให้คุณช่วยร้องด้วย แล้วคุณก็ร้องเหมือนพอ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิต และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับความยากลำบากและพากเพียรหาอาหารเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกระดับการผลิตและรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้น และเน้นการพัฒนาคน สนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรในการดำรงชีวิต พากเพียรหาอาหารเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความเพียรในการดำรงชีวิต พากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในชีวิต ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...แม่ปลุกคุณให้ลุกขึ้นแต่ตอนเช้าตรู่เพื่อช่วยกันหาจิ้งหรีดไปทำกินที่เรือนย่าตามที่ที่คิดจนบอกไว้ เมื่อวานคุณดีใจลุกขึ้นไปล้างหน้า ลวก ๆ แล้วตามแม่ลงไป แม่เอาช้อนส่งให้คุณสะพาย แล้วไปเอาเสียมสองเล่มที่เล้าไก่มาส่งให้คุณเล่มหนึ่ง บอกว่าจิ้งหรีดหน้านี้ต้องหาชุดในรูจึงจะได้มากินแล้วเดินนำหน้าคุณไปทางเรือนของจันดี มีเสียงพอตะโกนตามหลังว่า

“นุ่งผ้าขึ้นผืนเดียวไปป่าระวังแตนลิต่อยหัวนมเอานะ”

แม่พาคุณไปที่โคกขี้เหล็ก แม่ว่าจิ้งหรีดยามนี้หายากมากถ้าเป็นยามเกี่ยวข้าวแล้วใหม่ ๆ ไปตามตอพงจะได้ง่าย และเมื่อในนาหมดความชุ่มเย็นจิ้งหรีดจะเข้าป่าไปอยู่ตามใต้พุ่มไม้ในป่าหมดความชุ่มลงอีกมันจะขุดรูอยู่ จิ้งหรีดตัวผู้ทำหน้าที่ขุดรูแล้วตัวเมียจะตามลงไปอยู่ด้วย ถ้าตัวเมียจะออกไข่มันจึงจะขึ้นมาไข่ตามใต้พุ่มไม้ เมื่อมันแตกไข่เป็นตัวใหญ่ ก็จับคู่กันไปหาขุดรูอยู่ใหม่อีก...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 138-139)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึง ความเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในชีวิต ผ่านตัวละครแม่คุณที่พาคุณไปหาจิ้งหรีดในป่ามาทำอาหารให้คนในครอบครัวได้รับประทาน เนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต คือ “แม่ปลุกคุณให้ลุกขึ้นแต่ตอนเช้าตรู่เพื่อช่วยกันหาจิ้งหรีดไปทำกินที่เรือนย่าตามที่ที่คิดจนบอกไว้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิตและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต เชิญกับปัญหาความยากจน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการกระจายความเจริญสู่ชนบท ยกกระตือการผลผลิต กระจายรายได้ และบริการสังคมมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงความเพียรในการดำรงชีวิต หากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในชีวิตในเรื่องลูกอีสาน

...พอเหงื่อไหลออกตามตัวไม่มากนักก็ได้ใส่เดือนเกือบเต็มกระบอกรบอก บอกคุณเอาดินปิดปากกระบอกรบอกให้ดีแล้วเอาจอบไปคืบให้ลุงจิ้งลากลับขณะเดินกลับพอเล่าว่าเคยลุงเมฆไปใส่เบ็ดที่บึงใหญ่แห่งหนึ่งกว่าจะไปถึงต้องค้างคืนถึงสองคืนพอพากันเกี่ยวใส่เดือนได้สองสามคันเบ็ด ลุงเมฆก็แก้ววังโง ๆ ขึ้นไปอยู่บนบก เพราะฝูงปลิงมันยื้อเยี้ยไปหมด คินนั้นลุงเมฆเลยนอนอยู่บนขนานาคคนเดียว พอรุ่งเช้าพอจิ้งพาแกลกลับและแบ่งปลาให้ลุงเมฆเท่า ๆ กันคนละห้าตัว ส่วนพอนั้นถึงจะกลับปลิงก็ทนเอายามมันเกาะขาพอมาก ๆ พอจะเอาอีโต้ขูดมันออก...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 265)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความเพียรในการดำรงชีวิตที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคผ่านตัวละครพ่อคุณที่มีความพากเพียรหาปลาทำอาหารเพื่อความอยู่รอด ถึงแม้จะได้รับบาดเจ็บจากการถูกปลิงดูด คือ “พ่อเหงื่อไหลออกตามตัวไม่มากนักก็ได้ใส่เดือนเกือบเต็มกระบอก” และ “คืนนั้นลุงเมฆเลยนอนอยู่บนขนานาคนเดียว พอรุ่งเช้าพ่อจึงพาแกกลับและแบ่งปลาให้ลุงเมฆเท่า ๆ กัน คนละห้าตัว ส่วนพ่อนั้นถึงจะกลัวปลิงก็ทนเอายามันเกาะขาพอมาก ๆ พ่อจะเอาอีโต้ขูดมันออก” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิตและสะท้อนวิถีชีวิตที่ตัวละครต้องดิ้นรนหาอาหารเพื่อความอยู่รอดและเผชิญปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างเมืองและชนบท และเน้นการเร่งรัดพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

...พ่อคุณเบ็ดไปเรื่อย ๆ คุณก็เดินเลียบฝังตามไป เมื่อสุดสายเบ็ดพ่อก็แบกข้องขึ้นมาวางดังอีก คุณเปิดข้องที่ไม่มีตีนสำหรับลายน้ำออก พ่อก็จัดแจงถายปลาลงเสียงพลวกพรวก เสียงปลากดกับปลาตุกคิ่นอยู่ในข้อง ทำให้คุณดีใจเหลือหลาย อยากตะโกนไปบอกจันตีว่าปลาทางนี้มากเหลือเกิน พ่อก็ลุนน้ำลงไปอีก “บัดนี้ต้องได้เต็มข้องอีกแน่ ๆ” พ่อคงจะหมายถึงว่าถ้าเอาปลามาถายใส่ข้องหนที่สอง ข้องที่คุณเฝ้าอยู่คงเต็มแน่ ๆ เพราะคุณกะดูปลามันเลยครึ่งข้องขึ้นมาแล้ว ครั้นพ่อขึ้นมาครั้งที่สองก็ทำให้คุณโมโหมากทีเดียว เพราะพ่อบอกว่าปลาไม่ค่อยกินเบ็ดเสียเลย แต่ก็ยังดีอยู่หนอยที่ได้มากเกือบครึ่งข้อง คุณเปิดฝาข้องออก พ่อก็บอกว่าไม่ต้องแล้ว พ่อจะหาไม้มาหาบกลับไปที่พักเดี๋ยวนี้ คุณไม่พูดอะไรอีก พ่อพ่อได้ไม้มาท่อนหนึ่งสอดเข้าที่หูข้องสะบัดขึ้นบ่า คุณก็หยิบไต่กับกระบอกใส่เดือนขึ้นแล้วเดินตามพ่อไปด้วยความเสียดายยิ่ง...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 269)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในชีวิตผ่านตัวละครพ่อคุณที่มีความตั้งใจ อดทน เพียรพยายามหาปลา เพื่อนำมาทำอาหารให้คนในครอบครัว ได้รับประทาน คือ “บัดนี้ต้องได้เต็มข้องอีกแน่ ๆ” พ่อคงจะหมายถึงว่าถ้าเอาปลามาถายใส่ข้องหนที่สอง ข้องที่คุณเฝ้าอยู่คงเต็มแน่ ๆ เพราะคุณกะดูปลามันเลยครึ่งข้องขึ้นมาแล้ว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิตและสะท้อนวิถีชีวิตที่ตัวละครต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน ดำรงชีวิตด้วยการหาปลาเพื่อมาเลี้ยงคนในครอบครัวให้อยู่รอด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นปรับ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ พัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อการส่งออกแทนการนำเข้า ยกเว้นรายได้อัน
ของประชาชน และขยายการสาธารณสุขให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

1.3 คุณค่าด้านความเพียรในการเรียน หมายถึง ความพากเพียรในการศึกษา
เล่าเรียนจนประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...หนูจืดเริ่มเข้าโรงเรียนอนุบาล บุญรอดจึงมีเวลาว่างมากขึ้น หลอนทำงาน
คล่องรวดเร็ว งานบ้านมากมายหลอนทำไม่นานก็เสร็จ ซักผ้าอ่างโต ๆ ใช้เวลาไม่ถึง
ชั่วโมง หลอนขี้เลื้อยผ้าสะอาด รีดผ้าเรียบ ครั้วเป็นระเบียบ ครูอรพินแทบไม่ต้องตะ
อะไรเลยนอกจากทำกับข้าว บางอย่างที่ยากเกินไปสำหรับบุญรอด บุญรอดมีเวลา
ท่องหนังสือ หลอนสอบชั้นประโยคระดับสามระดับสี่ได้ในเวลาเพียงสองปี “รอดเรียน
จบแล้ว พอแล้ว” หลอนบอกกับครูอรพิน...

(ไพบัตน์, 2524, หน้า 32)

จากตัวอย่างในเรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด เป็นการแสดงออกถึงความเพียร
ในการเรียนผ่านตัวละครบุญรอดที่รับจ้างทำงานบ้านและมีความเพียรพยายาม แสวงหาความรู้
ขณะทำงาน ให้ความสำคัญกับการศึกษาจนประสบความสำเร็จ คือ “บุญรอดจึงมีเวลาว่างมากขึ้น
หลอนทำงานคล่องรวดเร็ว งานบ้านมากมายหลอนทำไม่นานก็เสร็จ” และ “บุญรอดมีเวลา
ท่องหนังสือ หลอนสอบชั้นประโยคระดับสามระดับสี่ได้ในเวลาเพียงสองปี” การแสดงออก
ดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการเรียนและสะท้อนวิถีชีวิตตัวละครที่ต้องมุ่งมั่น
พากเพียรในการศึกษาเล่าเรียนจนตนเองประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ กระจาย
รายได้และสนับสนุน ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตของประชาชน ลดความแตกต่าง
ระหว่างเมืองและชนบท เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงความเพียรในการเรียน แสวงหา
ความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษในเรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด

...กิจการดีเงินเดือนก็คงดีสินะ บุญรอด

“ดีก็ของคุณป้อมเขา หนูได้แต่เงินเดือน แต่คุณป้อมเขาก็ขึ้นเงินเดือนให้หนูคะ
หนูไปเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติมด้วยคะ ครูเรียนกับลามี่ในฐานทัพนั่นแหละ
เขารับสอนรายบุคคล ตอนนี่หนูพูดชักคล่องแล้ว”... (ไพบัตน์, 2543, หน้า 46)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความเพียรในการเรียนผ่านตัวละครบุงอรอด ที่รับจ้างทำงานบ้านและมีความเพียรพยายามเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาทักษะการสื่อสาร ด้านภาษาอังกฤษให้ดีขึ้น คือ “หนูได้แต่เงินเดือน แต่คุณป้อมเขาก็ขึ้นเงินเดือนให้หนูคะ หนูไปเรียน ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมด้วยคะ ครูเรียนกับเล่มในฐานที่พั่นแหละ เขารับสอนรายบุคคล ตอนนี หนูพูดชักคล่องแล้ว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านความเพียรในการเรียนและ สะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษาหาความรู้และพัฒนาฝึกฝน ทักษะด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจ พัฒนาชนบท สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด ส่งเสริมการรวมกลุ่ม ฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพ และเกษตร

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาราช ผู้ใหญ่ลี กับนางมา ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุงอรอด บุษบกใบไม้ และบางกะโป้ง ดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงความเพียรในการทำงาน ความเพียรในการดำรงชีวิต และความเพียรในการเรียน เพื่อมุ่งหวังให้ตนเองประสบความสำเร็จ และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้น ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชามุ่งนำเสนอคุณค่าด้านความเพียร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ประชาชนสามารถนำ คุณค่าด้านความเพียรไปประยุกต์ปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเองได้ เพราะหากทุกคน มีความเพียรเป็นหลักปฏิบัติ ไม่ว่าจะปฏิบัติงานใด ย่อมส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จได้ตามที่ มุ่งหวัง

2. คุณค่าด้านการเกื้อกูล หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน อุทิศตน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านการเกื้อกูล ออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 คุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อเพื่อนบ้าน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...หมดกัน หมดตัวคราวนี้เอง” แก่พิมพ์่าต่อไป “ไม่มีอะไรเหลือ นอกจาก เลือดฝ้ายที่พันตัว” เป็นการเปล่าประโยชน์ที่เขาจะซักไซ้ไล่เลียแกต่อไป รื่นทันไปหาริ้ว ผู้พี่และรอยผู้น้อง ซึ่งได้แต่ยืนจ้องดูเขาเขม็ง

“พาพ่อคะแม่เขาไปอยู่ที่เรือนจำปาก่อน แล้วค่อยคิดแก้ไขกันต่อไป”

“ที่นอน เต้าไฟ หม้อไห โองน้ำ ข้าวสาร ไม่มีอะไรเหลือทั้งนั้น” ยายอ่อนจันทร์ คร่ำครวญต่อไปอีก

“ไปเถอะ ไปรวมกันอยู่ที่นั่นก่อน ฉันจะเลยไปดูเขาทางบ้านใต้” รื่นบอกเป็น
ครั้งสุดท้าย...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 204-205)

จากตัวอย่างในเรื่องทุ่งมหาธาต เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน ความเกื้อกูลที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือต่อเพื่อนบ้าน อันเนื่องมาจาก คนในหมู่บ้านประสบอัคคีภัยทางธรรมชาติ คือ “พาพ่อกะแม่เขาไปอยู่ที่เรือนจำปาก่อน แล้วค่อยคิดแก้ไขกันต่อไป” และ “ไปเถอะ ไปรวมกันอยู่ที่นั่นก่อน ฉันจะเลยไปดูเขาทางบ้านใต้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน เพื่อมุ่งหวังให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้แก่คนในหมู่บ้าน และสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน แถบชนบทที่ต้องต่อสู้กับความยากจนและความยากลำบากจากเหตุการณ์อัคคีภัยทางธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...เธอรีบเดินออกจากบริเวณบ้าน มีถนนพูนดินเดินทะเลลุออกท้องนาได้ สองข้าง
ทางคุณยายท่านจ้างคนยกร่องทำสวนปลูกผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ให้ผลแล้วทั้งสิ้น
ตลอดระยะทาง 5 เส้นจากคลองขึ้นมาเต็มหน้าที่ข้างถนนด้านขวาชุดคู่ 2 วา
ยาวตลอดที่กลางนาสำหรับระบายน้ำไหลและใช้เรือขนข้าวได้ในฤดูเก็บเกี่ยว บางปี
ซึ่งน้ำมาก คุณนี้ชาวบ้านที่มีที่นาติดต่อกันเคยมาขออาศัยใช้ประโยชน์ ซึ่งคุณนายวัน
ก็ยินดีเอื้อเพื่อ...

(กาญจนา นาคนนท์, 2547, หน้า 43)

...มาวันนี้ตั้งใจว่าจะมาขอขบพระคุณที่กรุณาเอื้อเพื่อคุณยายและดิฉัน
ด้วยประการทั้งปวง” “โอ๊ย-ไม่เป็นไร เราชาวบ้านนอกช่วยกันอย่างนี้แหละ ที่นี่ก็นับถือคุณนาย
วันเหมือนญาติผู้ใหญ่ เสียตายคุณแม่ของคุณบุญน้อย ด่วนหนีไปเสียก่อน... (กาญจนา นาค
นนท์, 2547, หน้า 65)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อ
เพื่อนบ้าน ผ่านตัวละครคุณนายวันที่เกื้อกูลช่วยเหลือเพื่อนบ้าน บริหารจัดการใช้ประโยชน์จาก
คูน้ำในการใช้เรือขนข้าวช่วงฤดูเก็บเกี่ยว คือ “มีถนนพูนดินเดินทะเลลุออกท้องนาได้ สองข้างทาง
คุณยายท่านจ้างคนยกร่องทำสวนปลูกผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ให้ผลแล้วทั้งสิ้น” “คุณนี้ชาวบ้าน

ที่มีที่นาติดต่อกันเคยมาขออาศัยใช้ประโยชน์ ซึ่งคุณนายวันก็ยินดีเอื้อเฟื้อ” และ “เราชาวบ้านนอกช่วยกันอย่างนี้แหละ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวเกษตรกรที่ต้องขุดคุ้ยน้ำเพื่อระบายน้ำในฤดูน้ำหลากและใช้เรือขนข้าวช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นสร้างนโยบายหลักด้านเกษตรกรและการนำเครื่องจักรเข้ามาลดแรงงานมนุษย์ เช่นเดียวกับที่การแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านที่เอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปันน้ำในสระให้กับชาวบ้านที่กำลังเดือดร้อนในช่วงฤดูแล้ง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา

...ทุกโถงมีฝาดปิดเรียบร้อย ชั่งน้ำฝนไว้เต็ม น้ำเหล่านี้เก็บพอสำหรับใช้ในบ้าน ฤดูแล้งคุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาท ผู้ซื้อมาหาบไปเองหากใครยากจนขั้นแค่นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ บางปีที่แล้งมาก ๆ จนกระทั่งบึงแห้ง ท้องคลองก็แตกกระแหง มีควายบางตัวหนีเจ้าของเดินข้ามทุ่งมาจากคลองลึบสองมากินน้ำที่บ่อบ้านคุณนายวัน อิมหน้าสำราญแล้วก็เดินกลับบ้านโดยดี รวมระยะที่มันเดินไปและกลับ 120 เส้นพอดี คลองเหล่านี้อยู่ห่างกันคลองละ 60 เส้น วันหนึ่งเจ้าของเดินตามควายของตนมาพบคุณนายวันกำลังหิ้วน้ำขึ้นจากบ่อเลี้ยงควายของตนอยู่ราวกับมันเป็นสัตว์เลี้ยงของตนเอง ชายผู้นั้นตื่นตัวใจถึงกับนั่งลงกราบคุณนายวันลงที่พื้นดินนั่นเอง...

(กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 238-239)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงการแสดงออกของตัวละครคุณนายวันที่เกื้อกูลเอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปันน้ำในสระให้กับชาวบ้านที่กำลังเดือดร้อนในช่วงฤดูแล้ง ส่งผลทำให้คุณนายวันเป็นที่รักและน่าเคารพนับถือของชาวบ้าน คือ “น้ำเหล่านี้เก็บพอสำหรับใช้ในบ้าน ฤดูแล้งคุณนายวันได้ขายราคาหาบละหนึ่งบาทผู้ซื้อมาหาบไปเอง หากใครยากจนขั้นแค่นจริง ๆ จะถือถังถือหม้อหิ้วมาขอไปดื่มบ้าง คุณนายวันก็ยินดีแบ่งปันให้เสมอ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน ไม่มีน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ลงทุนสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การประปา การสร้างเขื่อนชลประทาน

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปันเพื่อนบ้านด้วยการช่วยเหลือเรื่องน้ำแล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความเกื้อกูล

เพื่อนบ้านด้วยการช่วยเหลือให้โอกาสทางอาชีพเพื่อนบ้านที่พ้นโทษออกจากเรือนจำ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา

“พ่อไม่รวยหรือกะ พ่อเห็นว่านายหล่อน่ะเขาเป็นคนดี แต่เขาโชคร้าย เพิ่งออกจากคุกมา ไม่มีอาชีพอะไร พ่อจึงช่วยให้เขาได้มีอาชีพ”

“คนดีทำไมติดคุกละ ?”

“เขาขับรถชนคนตายซะ ต้องติดคุก ตอนอยู่ในคุกเมียมีชู้ แซงที่นายขายบ้านเอาเงินไปหมดเลย”

“โชคดีนะที่เขามาพบผู้ใหญ่ลีใจดีเข้า”

“ซะ แต่นายหล่อน่ะก็เป็นคนดีด้วย พ่อจึงช่วย”

(กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 96)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ไม่มื้งานทำและให้โอกาสเพื่อนบ้านได้มื้งานทำ มีรายได้สามารถเลี้ยงดูตนเองและคนในครอบครัวได้ คือ “พ่อไม่รวยหรือกะ พ่อเห็นว่านายหล่อน่ะเขาเป็นคนดี แต่เขาโชคร้าย เพิ่งออกจากคุกมา ไม่มีอาชีพอะไร พ่อจึงช่วยให้เขาได้มีอาชีพ” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ช่วยเหลือเพื่อนบ้านให้มีโอกาสในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นเพิ่มผลผลิตด้านเกษตรกรรมให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสนับสนุนการประกอบอาชีพสุจริตของประชาชน

...นายเพิ่มหัวหน้าพ่อครัวเตรียมหาลูกน้องตัวเก่ง ๆ ไว้ถึงห้าคน ครัวของมาลีนี้ใหญ่พอสำหรับรับสถานการณ์เช่นนี้ได้ในวันสุกดิบ แยกเลี้ยงวัวที่ท้ายคลองสิบสอง ลัมวัวร์รถทุกเรือเอามาช่วยถึงสองตัว พร้อมกับมาช่วยเข็นหินทุบให้เสร็จแล้วจึงกลับ นายเพิ่มต้องทำอาหารเลี้ยงสองมือ หม้อกระทะที่จะทำอาหารแยกต้องเอาไปซัดล้างให้หมดกลืนหมูก่อน สีนวัตร เคยไปช่วยแยกพวกนี้ปราบโรคระบาดสัตว์ ซึ่งเป็นแก้ว และควายเมื่อสองปีก่อน พวกเขายังคิดถึงบุญคุณไม่หายพอรู้ว่าผู้ใหญ่จะแต่งงาน ก็รีบบอกทันทีว่าจะเอาวัวมาช่วยทำมั่วไรก็ไม่ฟัง...

(กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 535)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครที่นำสิ่งของมาช่วยในงานแต่งงานของผู้ใหญ่ลี นำวัวและเนื้อหมูมาประกอบอาหารภายในงานแต่งงาน เพื่อให้งานแต่งงานสำเร็จลุล่วง คือ “นายเพิ่มหัวหน้าพ่อครัวเตรียมหาลูกน้องตัวเก่ง ๆ ไล่ถึงห้าคน ครัวของมาลีนี้ใหญ่พอสำหรับรับสถานการณ์เช่นนี้ได้ ในวันสุกดิบ แยกเลี้ยงวัวที่ท้ายคลองสิบสอง ล้มวัวบรรทุกเรือเอามาช่วยถึงสองตัว พร้อมกับมาช่วยเชือดหันทุบให้เสร็จแล้วจึงกลับ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านเกษตรกรที่นำเนื้อวัว เนื้อหมูที่ได้จากการเลี้ยงหรือจากการประกอบอาชีพมาประกอบอาหารช่วยงานแต่งงานของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นนโยบายหลักด้านการเกษตรและการนำเครื่องจักรเข้ามาลดแรงงานมนุษย์ ส่งเสริมสนับสนุนด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ในเรื่องนายมีมีชามอ่างใบหนึ่ง ในนั้นมีปลาอยู่สองสามตัว

“จะเอาไปขายหรือ”

“ผมเอามาให้หมอ” นายมีว่า “ได้ปลาหลายอยู่เมื่อคืน ปลาใหม่มันหลงน้ำ”

“ทำไมไม่เอาไปขาย” นายมียิ้ม ๆ แต่ไม่ได้ตอบเรื่องซื้อขาย

“ปลานี้กินดี หายาก”

“ก็นั่นละซี จะได้เก็บเอาเงินไว้ใช้ ออย่าเอามาให้ฉันเลย...นายมี”

“ไม่เป็นไรครับ ออยากให้หมอได้กิน”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 176)

จากตัวอย่างในเรื่องเขาชื่อกานต์ เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครนายมีที่แสดงความมีน้ำใจหาปลามาให้คุณหมอกานต์ที่ประสบภัยน้ำท่วมเข้าบ้าน คือ “ผมเอามาให้หมอ” นายมีว่า “ได้ปลาหลายอยู่เมื่อคืน ปลาใหม่มันหลงน้ำ” และ “ไม่เป็นไรครับ ออยากให้หมอได้กิน” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตที่ตัวละครมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ปลาให้เพื่อนบ้านที่ประสบภัยน้ำท่วม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นขยายขอบเขตแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ครอบคลุมถึงพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านที่เกื้อกูลแบ่งปันอุปกรณ์ผลไม้เพาะปลูกในการหาอาหารเลี้ยงชีพแก่เพื่อนบ้านที่พึ่งย้ายเข้ามาแหล่งที่ทำกินใหม่ ดังจะเห็นได้จากในเรื่อง ลูกอีสาน

“เมื่อลุงหนวดโค้งปล่อยมือพ่อ ก็เดินไปจับแขนคนอื่น ๆ อีกในขณะมีเสียงสังลา
กันอยู่นั้น ก็มีผู้ใหญ่บ้านแบกก้วยดิบเคว้อใหญ่มาสองเคว้อ มอบให้ลุงอีกคนหนึ่ง”

“ก้วยดิบนะพ่อ ผู้ใหญ่ให้ไปทำไม” คุณถามพ่อ

“มันจะสุกตามทางไปเรื่อย ๆ”

“พ่อดีจะให้เขาไปกินตามทางบ้างไหม”

“ให้แล้ว พ่อให้ตาข่ายดักนกขุ่มกับลุงคนเมื่อกี้และแม่ก็ให้สวิงซ้อนปลาไปผืนหนึ่ง”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 27)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน
ผ่านตัวละครผู้ใหญ่บ้านที่ได้แบ่งปันผลไม้ และแม่คนที่ได้มอบสวิงหาปลาให้กับเพื่อนบ้าน
ทั้งตาข่ายดักนกและสวิงหาปลาล้วนเป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญต่อการหาอาหารเพื่อเลี้ยงชีพ
คือ “ผู้ใหญ่บ้านแบกก้วยดิบเคว้อใหญ่มาสองเคว้อ มอบให้ลุงอีกคนหนึ่ง” และ “พ่อให้ตาข่าย
ดักนกขุ่มกับลุงคนเมื่อกี้และแม่ก็ให้สวิงซ้อนปลาไปผืนหนึ่ง” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็น
คุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องเผชิญกับปัญหา
ความยากจน จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ในการหาอาหารเลี้ยงชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
ยกระดับการผลิต กระจายรายได้และบริการทางสังคม เช่นเดียวกันกับการแสดงออก
ของตัวละครที่เกื้อกูล เอื้อเฟื้อ แบ่งปันผลไม้ให้กับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง
ลูกอีสาน

...ในพลันป่าบัวศรีอยู่เรือนห่างกันสักสองเส้นก็ถือลูกมะตูมสีเหลืองอ่อนขึ้นมา
ลูกหนึ่ง กะตุลูกมะตูมก็ราว ๆ เท่ากำปั้นผู้ใหญ่ ป่าบัวศรีบอกว่าที่เรือนของแกก็กินข้าวกับแจ่ว
เหมือนกัน หลวงพ่อเคนให้ลูกมะตูมสุกมาสองลูกนี่ถึงบุญหลายจึงแบ่งมาให้ลูกหนึ่ง... (คำพูน
บุญทวี, 2562, หน้า 42)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน
ผ่านตัวละครป่าบัวศรีที่ได้เกื้อกูล เอื้อเฟื้อ แบ่งปันผลไม้ให้แก่เด็ก ๆ เนื่องจากหมู่บ้านของป่าบัวศรี
เข้าสู่ฤดูแห่งแล้งหาผลไม้และอาหารได้ยากลำบาก คือ “หลวงพ่อเคนให้ลูกมะตูมสุกมาสองลูก
นี่ถึงบุญหลายจึงแบ่งมาให้ลูกหนึ่ง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อ
เพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชนบทที่เข้าสู่ฤดูแห่งแล้งจะหาผลไม้และอาหารมาดำรง
เลี้ยงชีพตนเองและคนภายในครอบครัวได้อย่างยากลำบาก และเผชิญกับปัญหาความยากจน
ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษา

เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกกระตักการผลิต กระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมสู่ชนบท ปรับปรุงสถาบันและองค์กรทางด้านเกษตร และรักษาระดับราคาสินค้าเกษตร เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่เกื้อกูล เอื้อเฟื้อ แบ่งปันอาหารและเสื้อผ้าให้เพื่อนบ้าน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...แม่บอกว่าเอื้อยคำกองใจดี เอาผ้าขาวม้ามาฝากไว้ให้คุณนั่งเล่นกับเอาป่นปลาอย่างให้แม่เก็บไว้ในครัว คุณจึงผลัดกางเกงกับเสื้อออกไปหยิบผ้าขาวม้าผืนน้อยมีตาใหญ่ ๆ ขึ้นมุง แล้วเข้าไปในครัวหาข้าวกิน เมื่อปลดก่องข้าวลงมาเปิดฝาเห็นถ้วยป่นปลาอย่าง คุณก็รีบล้วงข้าวเหนียวจ้ำด้วยความอระอวยป่นปลาอย่างที่เอื้อยคำกองเอามาให้นี้เหมือนกับที่แม่เคยทำเมื่อหลายครั้งคือแม่ใส่น้ำลงไปหม้อต้มสักหนึ่งกระบวย เอาปลาร้าใส่ลงไปกะออย่าให้เต็มมากแล้วเอาปลาอย่างหรือปลาสดใส่ลงไปอีก จึงยกขึ้นตั้งบนก้อนเส้าเตาไฟ ขณะที่รอให้น้ำในหม้อเดือดและให้เนื้อปลาเปื่อยแม็กก็เอาไม้ไผ่ชิ้นเล็ก ๆ เสียมปลายให้แหลมเสียบพริกแห้งกับหัวหอมหนึ่งกลีบย่างไปจนเกรียม จึงใส่ลงในครกโขลกพอให้แตกแล้วตักปลาออกมา เสือกเอาแต่เนื้อดำให้เข้ากันจนแหลกตักออกมาใส่ถ้วยจึงเอาต้มในหม้อคนเท่านั้นที่ป่นกินได้...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 101-102)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครเอื้อยคำกองที่มาเยี่ยมครอบครัวคุณและเอื้อเฟื้อ แบ่งปันป่นปลาอย่างให้แม่คุณและมอบผ้าขาวม้าให้คุณไว้สำหรับนั่งเล่น คือ “แม่บอกว่าเอื้อยคำกองใจดี เอาผ้าขาวม้ามาฝากไว้ให้คุณนั่งเล่นกับเอาป่นปลาอย่างให้แม่เก็บไว้ในครัว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีอาหารหรือเครื่องนุ่งห่มจะนำมามอบแบ่งปันให้เพื่อนบ้านเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นกระจายรายได้และบริการทางสังคมลดอัตราการเพิ่มประชากร กระจายบริการทางเศรษฐกิจและสังคม

...เมื่อไปถึงข้างบนเรือนเดี่ยวเดี่ยว ทิดจุ่นก็ยิ้มแต่ขึ้นมา ส่งห่อใบตองกล้วย ให้แม่ห่อหนึ่ง บอกว่าเป็นห่อปลาสามที่ซื้อจากร้านญวน แยกได้แบ่งให้ย่าตัวหนึ่ง เอาไปไว้ให้แม่แกตัวหนึ่ง เอามาให้เรือนคุณนี่ตัวหนึ่ง แม่แกห่อออกก็เห็นปลาขาว ตัวโตเท่าครึ่งฝ่ามือของคุณ กลิ่นหอมปนเปรี้ยวชนิด ๆ ของปลาสามทำให้คุณน้ำลายสอ ที่เดียว แล้วแม่จึงเข้าไปในครัวไฟ...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 136)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครทิดจุ่นที่ได้เกื้อกูล แบ่งปันปลาสามให้ครอบครัวคุณ แสดงความมีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน คือ “ทิดจุ่นก็ยิ้มแต่ขึ้นมา ส่งห่อใบตองกล้วยให้แม่ห่อหนึ่ง บอกว่าเป็นห่อปลาสามที่ซื้อจากร้านญวน แยกได้แบ่งให้ย่าตัวหนึ่ง เอาไปไว้ให้แม่แกตัวหนึ่ง เอามาให้เรือนคุณนี่ตัวหนึ่ง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านที่เผชิญความยากลำบาก ทำให้ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงความมีน้ำใจสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนบ้าน ด้วยการเกื้อกูลแบ่งปันอาหารให้กับเพื่อนบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างเมืองและชนบท และเน้นการเร่งรัดพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่เกื้อกูล แบ่งปัน มอบหินไฟให้กับเพื่อนบ้าน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...ก่อนพวกลุงเข้มจะกลับพ่อของคุณเอาหินไฟมาแจกคนละก้อน ทิดสาตร้องขึ้นว่าดีหลายเพราะไม่ได้ใช้หินเหล็กไฟมาสองเดือนแล้ว หินที่ร้านแจกอยู่กับที่ร้านคนญวนมีแต่หินผุ ๆ ต่อยจนหมดก้อนก็ไม่มีไฟออกสักที พ่อบอกทิดสาตราว่าหินเหล่านี้ได้มาจากบ้านน้ำพลอยที่พ่อไปหาไม้ไผ่มาจักตอกมดมุงหลังคา หินแต่สะกอนโตเท่าหัวแม่มือ ในเนื้อหินมีสีขาวแดงและน้ำเงินปนอยู่บาง ๆ รูปร่างของมันเป็นเหลี่ยมคมไม่เหมือนกัน...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 161)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครพ่อคุณที่เกื้อกูล เอื้อเฟื้อ แบ่งปันหินไฟให้กับเพื่อนบ้าน เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีหินไฟขายและหาได้ยากลำบาก คือ “ก่อนพวกลุงเข้มจะกลับพ่อของคุณเอาหินไฟมาแจกคนละก้อน ทิดสาตร้องขึ้นว่าดีหลายเพราะไม่ได้ใช้หินเหล็กไฟมาสองเดือนแล้ว” การแสดงออกดังกล่าว

ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชนบทที่ต้องเผชิญกับความยากลำบาก ไม่สามารถหาซื้อหินไฟได้ และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่ต้องช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการกระจายความเจริญสู่ชนบท ยกกระตือรือร้นการผลิต กระจายรายได้และบริการสังคม

...พอเข้าไปใกล้ พอใหญ่ลุยก็ยื่นมือเท้าสะเอวอำปากหวาจนเห็นฟันเหลืองติดปาก
สองสามซี่ แล้วพูดว่า

“ได้ยินข่าวว่าสุลีไปหาปลา แม่นบ”

“อ้อ ข้อยเอามีติดอกกับเสียมขุดมาตี สีเอาเท่าใดก็ได้” พอของคุณว่าพลางส่ง
มีติดอกกับเสียมให้

“กูบเอาดอก กลับมาเอาส้มปลาชาวตัวใหญ่ ๆ มาฝากกูก็แล้วกัน” พอใหญ่ลุย
ว่าแล้วก็โยนมีติดอกกับเสียมลงใกล้ ๆ หลานชายของแก บอกให้ซุกเข้าไปในกองไฟ
ที่กำลังแดงอยู่ ส่วนหลานชายที่ยืนสูบลมนั้นสูบลมอยู่พูด ๆ ดูเขาทำเป็นจิ้งหะระ ๆ
สม่าเสมอดีแท้ มือซ้ายดึงลูกสูบขึ้นมามือขวากดลูกสูบลงไป ขณะเดียวกันเจ้าหนูมนั้น
ก็เอียงไหล่ซ้ายขวาไปตามจิ้งหะระ พอบอกให้หนูมนั้นดึงลูกสูบขึ้นมาให้คุณดูเห็นเป็น
ก้อนผ่ำกลม ๆ ติดอยู่ปลายไม้ค้ำสูบ ส่วนไม้ค้ำสูบก็เป็นไม้แก่นยาวสักสองวาของคุณ
ที่ปลายค้ำสูบเป็นรอยมือจับลื่นเป็นมันอยู่วับ ๆ...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 181)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครพอใหญ่ลุย ที่เกื้อกูล มีน้ำใจ ปฏิเสธไม่รับเงินจากพ่อคุณที่เดินทางไปทำมีดกับเสียม
อีกหมู่บ้านหนึ่ง คือ “กูบเอาดอก กลับมาเอาส้มปลาชาวตัวใหญ่ ๆ มาฝากกูก็แล้วกัน”
การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของ
ชาวบ้านชนบทที่ไม่มีอุปกรณ์ทำมาหากินทำให้ต้องเดินทางไปทำอุปกรณ์ที่หมู่บ้านอื่น
และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชนบทที่ช่วยเหลือ มีน้ำใจ พึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการกระจายความเจริญ
สู่ชนบท และเน้นการพัฒนาคน สนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำ เช่นเดียวกันกับการแสดงออก
ของตัวละครที่เกื้อกูล แบ่งปันอาหารให้กับเพื่อนบ้าน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...ก่อนจะกลับลูกสาวผู้ใหญ่ถือห่อของห่อหนึ่งมาส่งให้ลุงกา เมียผู้ใหญ่บอกว่า เป็นปลาตุ๋นย่างกับดอกกระเจียวหนึ่งลูกกาส่งให้จันดีถือไว้แล้วจึงพากันลากลับ 'ดอกกระเจียว' คุณเคยกินมาแต่เนิ่นแล้ว เมื่อคราวมีฝนตกปีก่อนมันจะออกขึ้นในโคก ยามฝนตกดินชุ่มที่แม่ไปเก็บมามันมีสองอย่าง คือ สีขาวกับสีแดง ต้นสูงสักสี่ห้าหนึ่ง ทางโคนเล็กและใหญ่ขึ้นไปทางปลายคล้าย ๆ ดอกอุตุพิต แต่ดอกกระเจียวคุณไม่ชอบกิน เพราะมันมีรสขมและขึ้นเมื่อลงจากเรือนผู้ใหญ่ ลุงกาบอกว่าจะไปขอข้าวหนึ่งไปกินสักหน่อย ให้จันดีไปกับแก เรื่องขอข้าวอย่างลุงกาว่านี่คุณไม่เคยไป จึงให้กระตาดใจ อยู่มาก ทางบ้านคุณก็มีเหมือนกัน คือ คณะขบวนเกวียนไปขายของกินต่าง ๆ จอดพัก เกวียนอยู่ริมบ้าน พอตกค่ำเขาาก็จะแยกย้ายกันเข้าไปหาขอข้าวหนึ่ง แม่ของคุณก็เคย เอาข้าวให้แขกต่างบ้านมาหลายครั้งแล้ว คุณถามพ่อว่าไม่ละอายชาวบ้านหรือที่ไปขอ ข้าวเขา พ่อก็บอกว่าไม่ต้องอาย มันเป็นธรรมเนียมของชาวบ้านเรา และถ้าพากันไปในวัดตอนเช้าก็จะมีข้าวกินหลายอย่าง เพราะเจ้าวัดกับชาวบ้านจะหาของกินมาเลี้ยง จนอิ่มทุกคน...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 224-225)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านผ่านตัวละครลูกสาวผู้ใหญ่บ้านที่เกื้อกูล แบ่งปันห่อข้าวเหนียว ปลาตุ๋นย่าง และดอกกระเจียวให้เพื่อนบ้าน ขณะเพื่อนบ้านเดินทางออกมาจากการหาปลาที่หมู่บ้านอื่น คือ “ก่อนจะกลับลูกสาวผู้ใหญ่ถือห่อของห่อหนึ่งมาส่งให้ลุงกา” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้านและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่ต้องเผชิญกับความยากจน ความยากลำบากในการหาอาหารเพื่อดำรงชีพ และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่มีน้ำใจ เกื้อกูล แบ่งปันอาหารให้กับเพื่อนบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการกระจายความเจริญสู่ชนบท ลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างเมืองและชนบท และเน้นการเร่งรัดพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2 คุณค่าด้านการเกื้อกูลลูกศิษย์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อลูกศิษย์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...ครูอรพินส์ายหน้าด้วยความสังเวชใจบุญรอดหน้าชื่อ ๆ ท่าทางเซ่อ ๆ ถูกกล่าวหาว่ายั่วผู้ชาย แท้ที่จริงหล่อนเป็นเพียงเครื่องมือระบายอารมณ์ของเจ้าแกคนนั้นเท่านั้นเอง

“บุญรอดอยู่กับครูได้ แต่เรื่องเงินเดือนครูไม่แน่ใจว่าจะให้บุญรอดได้เท่า นายจ้างคนเก่าหรือเปล่า บุญรอดได้เท่าไร”

“ครูให้หนูเท่าไรก็ได้คะ หนูรับรองว่าจะทำงานให้คุ้มค่า หนูหุงข้าวทำกับข้าวได้คะ ภูบ้านสะอาด ครูจะใช้ให้หนูทำอย่างอื่นก็ได้”...

(ผู้หญิงคนนี้ชื่อบุญรอด, 2524, หน้า 16)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้หญิงคนนี้ชื่อบุญรอด เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อลูกศิษย์ ความเกื้อกูลที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือต่อลูกศิษย์ อันเนื่องมาจากตัวละครครูอรพินส์ักชวนลูกศิษย์ นั่นคือ บุญรอด มาทำงานดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน และให้ความช่วยเหลือด้วยเงินเป็นค่าตอบแทน คือ “บุญรอดอยู่กับครูได้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อลูกศิษย์และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครลูกศิษย์ที่ต้องดิ้นรน เผชิญกับความยากลำบากหางานทำเพื่อให้ได้ค่าตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ มุ่งขยายการผลิตทางเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม กระจายรายได้และสนับสนุนการมีงานทำในภูมิภาค เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่เกื้อกูล ช่วยเหลือลูกศิษย์ ด้วยการมอบหนังสือวิทยาศาสตร์เพื่อให้โอกาสทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บางกะปิ

...ท่านยื่นหนังสือเล่มนั้นให้ลาวัลย์ “สังเกตอะไรไหม หนูแดง?”

หล่อนเม้มปาก “หนังสือไม่มีคราบฝุ่นเกาะเลย”

ท่านพยักหน้า “ฉันตัดสินใจไม่ผิดเลยที่ทิ้งหนังสือทั้งหมดไว้ที่นี่ ยี่สิบปีก่อน ตอนที่ฉันมาที่นี่ ฉันขนหนังสือมาด้วย เพราะรู้ว่าต้องอยู่นานหลายเดือน หนูแดงก็รู้ ฉันอยู่โดยไม่มีหนังสือไม่ได้ ตอนขากลับฉันเปลี่ยนใจไม่ขนหนังสือไปด้วย เพราะเด็กชายคนหนึ่ง...”

“ไหน?”

“ใช่” เขามาป่วนเป็ยนในแคมป์ของเราทุกวัน ดูการทดลอง การขุดหน้าดิน ตอนนั้นป่าเขียวชอุ่มมาก ฝนตกแทบทุกวัน ครั้งหนึ่งเราต้องหนีน้ำป่าก้นกลางดึก โทนี่มาช่วยฉันขนหนังสือจากเต็นท์ไปไว้ในเรือ น หลังจากนั้นเขาก็มาชลูกกับกอง

หนังสือของฉัน... “เขาชอบหยิบหนังสือดาราศาสตร์มาพลิกดู แม้ว່อ่านภาษาอังกฤษไม่ออก เขาก็ชอบถามฉันหลายคำถามเกี่ยวกับมนุษย์ต่างดาว เขาทำให้ฉันนึกถึงตัวเองตอนเป็นเด็ก เมื่อถึงเวลากลับกรุงเทพฯ ฉันจึงยกหนังสือทั้งหมดให้เขา รวมทั้งกล่องดูดาวตัวนี้ด้วย”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2550, หน้า 25-26)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะปิ เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อลูกศิษย์ผ่านตัวละครอาจารย์ที่มอบหนังสือวิทยาศาสตร์ให้กับลูกศิษย์ จนทำให้ลูกศิษย์เกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนและรักการทดลองตามแนววิทยาศาสตร์ คือ “โทนมาช่วยฉันขนหนังสือจากเต็นท์ไปไว้ในเรือน หลังจากนั้นเขาก็มาชลูกกับกล่องหนังสือของฉัน” และ “ฉันจึงยกหนังสือทั้งหมดให้เขา รวมทั้งกล่องดูดาวตัวนี้ด้วย” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อลูกศิษย์ และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เผชิญกับความยากลำบากทางการศึกษาทำให้ครูหรืออาจารย์ต้องมอบโอกาสทางการศึกษาให้ นั่นคือ มอบหนังสือและกล่องดูดาวที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ลูกศิษย์นำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดกับการทำงานและช่วยเหลือคนอื่นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นนโยบายการพึ่งพาตนเองตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงและลดปัญหาการศึกษา

2.3 คุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง...อันไม้ตรีของชาวคลองสิบเอ็ดส่วนมากนั้นได้ประทับใจชาวคณะเรือชุด ร.ข.8 เป็นอันมาก เรือชุดไปทำงานอยู่ตรงเขตหน้าบ้านของใคร บ้านนั้นก็จะมีสุราอาหารคาวหวานหรือผลไม้ส่งขึ้นไปเลี้ยงคนงานทั้งพลัดกลางวันและพลัดกลางคืนตามควรแก่ฐานะของตน แทบทุกบ้านเรือน... (กาญจนา นาคนันทน์, 2547, หน้า 438)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ความเกื้อกูลที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือแบ่งปันทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน อันเนื่องมาจากตัวละครชาวบ้านที่เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปัน มอบอาหาร เครื่องดื่ม ผลไม้ ให้กับคณะเรือชุดคลองที่ถือเป็นตัวแทนของรัฐที่เข้ามาชุดคลองช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน คือ “เรือชุดไปทำงานอยู่ตรงเขตหน้าบ้านของใคร บ้านนั้นก็จะมีสุราอาหารคาวหวานหรือผลไม้ส่งขึ้นไปเลี้ยงคนงานทั้งพลัดกลางวันและพลัดกลางคืน ตามควรแก่ฐานะของตนแทบทุกบ้านเรือน” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน และสะท้อนวิถีชีวิตของเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน

ที่ต้องช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ของประชาชนภายในประเทศและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครหมอที่เป็นตัวแทนรัฐช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ให้การรักษาแก่ประชาชน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง เขาชื่อกานต์

...แพทย์แนะนำให้หล่อนมาโรงพยาบาล ทั้งที่หล่อนไม่อยากจะมาเลยถ้าไม่ จำเป็น โรงพยาบาลคนไข้มากและตรวจก็เป็นไปอย่างพอให้พ้นตัว และให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทศนคติของหล่อนเกี่ยวแก่โรงพยาบาลก็เป็นเช่นเดียวกับคนส่วนมาก “ผมสงสัยว่าคุณจะเป็นไส้ติ่งอักเสบ” นายแพทย์กด ๆ ที่ส่วนท้องของหล่อนแต่อย่าง เบาลือ

“ถ้าเป็นจริงคลินิกของเราไม่มีเครื่องมือจะทำผ่าตัด ผมจะให้ยาระงับปวดแล้ว รีบไปโรงพยาบาลเร็วเถอะครับ” หยุดยักอีกอักนิตหนอยเมื่อถามถึงค่าตรวจ นายแพทย์ก็เช่นเดียวกัน และบางที่เขาอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเกินกว่า จะคิดเงิน เขาก็บอกว่า “ไม่เป็นไรครับนิต ๆ หนอย ๆ”

หยุดยักทำความเคารพเขาคั้งหนึ่ง ประกติหล่อนไม่เคยเจ็บป่วย เคยแต่ไต่ยีน กิตติศักดิ์มาเข้าหว่าพวกหมอนี้เป็นพวกที่คอยชูตรีตเงินจากคนไข้และส่วนมากร่ำรวย ยากนักที่จะพบหมอตามอุดมคติและมีเมตตา...

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 32-33)

จากตัวอย่างในเรื่องเขาชื่อกานต์ เป็นการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อ เจ้าหน้าทีรัฐกับประชาชน ผ่านตัวละครหมอที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ให้การช่วยเหลือ รักษาประชาชนคนไข้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย คือ “หยุดยักอีกอักนิตหนอยเมื่อถามถึงค่าตรวจ นายแพทย์ก็เช่นเดียวกัน และบางที่เขาอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเกินกว่าจะคิดเงิน เขาก็ บอกว่า “ไม่เป็นไรครับนิต ๆ หนอย ๆ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อ เจ้าหน้าทีรัฐกับประชาชนและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องเผชิญกับความยากจนไม่มีเงิน จ่ายค่ารักษา และสะท้อนวิถีชีวิตของหมอหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องอำนวยความสะดวก ให้การช่วยเหลือและรักษาอาการที่เกิดขึ้นกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนากำลังคนเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนา ประเทศ และพัฒนาการทำงานของรัฐบาลให้ทั่วประเทศและเน้นเขตทุรกันดารหรือห่างไกลความเจริญ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาธาราช ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ลูกอีสาน ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด และบางกะปิ๊ง ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความเกื้อกูล ความมีน้ำใจ ความเมตตา และการช่วยเหลือแบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน การเกื้อกูลต่อลูกศิษย์ และการเกื้อกูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน เพื่อมุ่งหวังสร้างมิตรภาพ อันก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีภายในสังคม และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชามุ่งนำเสนอคุณค่าด้านการเกื้อกูล เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ประชาชนสามารถนำคุณค่าด้านการเกื้อกูล ทั้งการช่วยเหลือชุมชนและการช่วยเหลือสังคมไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างโอกาส สร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน รวมถึงสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับผู้ให้และผู้รับ ตลอดจนทำให้สังคมน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

3. คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม หมายถึง อนุรักษ์ และเห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผสมผสานวิถีแบบใหม่ โดยประยุกต์ใช้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

3.1 คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านการทำนุบำรุงศาสนา หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสาน สืบทอดพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...“เราจะสร้างศาลาวัดก่อนให้ทันรับและฉลองพร้อมกันกับฉันทน์ปี” เขาบอก
สุดใจ

“สำหรับปลูกเรือนใหม่ เอาไว้ที่หลังได้” แต่ในขณะที่บอกบุญขอแรงชาวบ้านไปแล้ว และกำลังเตรียมการจะยกศาลาวัดอยู่นั้นเองข่าวใหม่ก็มาถึง ผู้ใหญ่พูนมาหาเขาที่บ้านในเย็นวันหนึ่งด้วยสีหน้าซึ่งยิ้มแยมแจ่มใสตามอารมณ์ดีของแก ขณะที่รินและครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากัน...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 191)

จากตัวอย่างในเรื่องทุ่งมหาธาราช เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ความรักศิลปะวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการทำนุบำรุงศาสนาผ่านตัวละครที่อนุรักษศิลปวัฒนธรรมด้วยการสร้างศาสนสถานหรือวัด เพื่อทำบุญกุศลและเพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติให้คงอยู่ต่อไป คือ “เราจะสร้างศาลาวัดก่อนให้ทันรับและฉลองพร้อมกันกับฉันทน์ปี” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านการทำนุบำรุงศาสนาและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบชนบทที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับ

ความยากจนและขาดที่พึ่งทางจิตใจ อันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและได้รับความเดือดร้อนจากการยึดครองที่ดินจากเอกชนที่แสวงผลประโยชน์พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน แถบชนบท ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

3.2 คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านศิลปะการป้องกันตัว หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านการฝึกฝนการใช้ศิลปะการป้องกันตัว ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่าง

...เจ้าจุกมีแววเป็นนักมวยมาแต่ยังเล็ก เวลาอยู่ว่าง ๆ เจ้าจุกก็ชวนเด็กอื่นมา ประหมัดประมวยหรือถ้าหากไม่มีใครเล่นด้วยเจ้าจุกก็ตั้งท่าซ้อมชก เตะลมแล้ง ไปคนเดียว สมภารกร่างก็เป็นคนมีฝีมือในทางหมัดทางมวยมาแต่เมื่อยังหนุ่ม ๆ ก่อนบวช เห็นหน่วยก้านเจ้าจุกในทางนี้ก็เกิดเอ็นดูหากระสอบแบ่งใส่ทรายมาแขวนไว้ ที่ใต้ถุนกุฏิ ตกเย็นก็แนะนำให้เจ้าจุกซ้อมกระสอบ เพราะเวลานั้นเจ้าจุกยังเล็กนั้น สมภารกร่างก็เป็นครูสอนมวยให้ได้ไม่ตะขิดตะขวงใจ แต่ต่อมาสมภารกร่างดูนิสัย เจ้าจุกแล้วก็ล้มความคิดที่จะได้เห็นเจ้าจุกเป็นนักมวยสู้ชื่อ เพราะเจ้าจุกเป็นเด็กที่ไม่สู้คน บางทีก็แพ้มแมแต่เด็กที่เล็กกว่าตัว แต่สมภารกร่างก็ตั้งข้อสังเกตไว้อีกอย่าง หนึ่งว่า เจ้าจุกจะสู้คนได้ก็ต่อเมื่อได้เจ็บตัวไปก่อน ทุกครั้งที่เจ้าจุกทำอะไรผิด สมภารเอามือเอาตีนหวดเข้าไปฉาดสองฉาดเป็นการอบรมบ่มนิสัย เจ้าจุกก็ต้องไปหาเรื่องชกกับเด็กอื่นในวัดแล้วก็ชนะทุกทีไป พอเจ้าจุกเติบโตเป็นหนุ่มก็หายหน้าไป จากไผ่แดงพักหนึ่ง นัยว่าไปรับจ้างทำงานในกรุงเทพฯ แต่แล้วเจ้าจุกก็กลับมาไผ่แดง เป็นหนุ่มฉกรรจ์เต็มตัว เมื่อกลับมาถึงไผ่แดง เจ้าจุกก็ไม่ได้ทอที่ตั้งอาจารย์ ยังไปมาหาสู่สมภารกร่างที่วัดเสมอ บางทีก็มานอนค้างที่วัดหลาย ๆ วัน และพอตกบ่ายลง เจ้าจุกก็กระโดดเชือกชกลมซ้อมมวยตามแบบที่ไปจำเขามาจากกรุงเทพฯ...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 168-169)

จากตัวอย่างในเรื่องไผ่แดง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านศิลปะการป้องกันตัว ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการฝึกฝนการใช้ศิลปะการป้องกันตัวผ่าน ตัวละครเจ้าจุกที่อนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ นั่นคือ การชกมวย คือ “เจ้าจุกก็ชวนเด็กอื่นมาประหมัดประมวยหรือถ้าหากไม่มีใครเล่นด้วยเจ้าจุกก็ตั้งท่าซ้อมชก เตะลมแล้ง

ไปคนเดียว” และ “เจ้าจุกก็กระโดดเชือกชกกลมซ้อมมวยตามแบบที่ไปจำเขามาจากกรุงเทพฯ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านศิลปะการป้องกันตัวและสะท้อนศิลปะวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมไทยมายาวนานและศิลปะการป้องกันตัวช่วยเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง และใช้ป้องกันตัวเมื่อยามคับขัน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

3.3 คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีที่ดั้งเดิมของไทย ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...สมภารกร่างผลุนผลันขวัญลูกขึ้นยืนทำท่าเหมือนจะกรากเข้าไปที่เจ้าเทียม แต่รังสติไว้อยู่ ก้าวสวบ ๆ ลงกระโดดและลงเรือกลับไปวัด เย็นวันนั้น สมภารกร่างก็เรียกประชุมอุบาสกอุบาสิกาวัดไผ่แดงบนศาลา พอคนมาทันพร้อม สมภารกร่างก็เล่าปัญหาข่าวในนาของกำนันเจิมให้ฟัง แล้วก็ขอขบถบาทชาวบ้านตรง ๆ ให้ช่วยกัน ลงแขกเกี่ยวข้าวในนากำนันเจิมให้เสร็จ “ประเพณีของไผ่แดงเรา ตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ก็ทำกันมาอย่างนี้ ถึงหน้าดำหน้าเกี่ยวเราก็ลงแขกช่วยกันไปจนเสร็จทั้งบาง แต่เดี๋ยวนี้ มารม้นเข้ามาเกี่ยว มันเอาเงินมาล่อ บดบังหัวใจคนให้หมดเมตตา หมดความเผื่อแผ่ ฉันทขอแรงประสกทั้งหลายให้เลิกคิดเรื่องเงินกันเสียที่เรามาทำงานเอาน้ำใจ เรามาช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกันดีกว่า”...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 203)

จากตัวอย่างในเรื่องไผ่แดง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครสมภาร ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีไทยด้วยการบอกบุญชาวบ้านให้ช่วยกันเกี่ยวข้าวเพื่อช่วยกำนัน เหมือนที่กำนันเคยช่วยชาวบ้าน คือ “สมภารกร่างก็เล่าปัญหาข่าวในนาของกำนันเจิมให้ฟัง แล้วก็ขอขบถบาทชาวบ้านตรง ๆ ให้ช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวในนากำนันเจิมให้เสร็จ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชนบทที่อนุรักษ์ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...“เอ้า ผ่าลงมาอีก ผ่าลงมานาน” พอว่าเท่านั้นก็เปิดประตูครึ่งตลงเรือนหายไป แม่จุดได้ขึ้นสว่างพริบพร้อมก็มีควันลอยขึ้นโขมงไปยังชื่อบ้าน คุณถามแม่ว่าพ่อไปไหน แม่ก็บอกว่าได้ที่มีอยู่ก็กำลังจุดอยู่นี้แล้ว พ่อจึงไปซื้อลำไต้มาไว้เผื่อฝนตกจะได้ไปจับกับ และอึ้งอ่าง ลักครู่ฟ้าบนหัวก็ร้องขึ้นครืนใหญ่อีก คุณลุกผลุดขึ้นไปนั่งที่ประตูพร้อมกับ ร้องขึ้นว่า

“เอ้า ตกลงมา ให้นำกุ๋งให้ช่งกูเปียก”

ความหมายของคำพูดก็คือขอให้ฝนตกลงมามีน้ำชั่งในนานาน ๆ และให้กางเกง เปียกฝนสักที

และคำพูดที่คุณลืมตัวพูดขึ้นนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของคำกลอนซึ่งนางแมวขอฝน ทิดฮาดซี้เไมว่าบ๋อย ๆ จนคุณจำได้

“อย่าเพิ่งพูด” แม่บอกคุณเบา ๆ

“ทำไมล่ะ”

“ขึ้นพูดก่อนดีใจก่อน พระยาเถนข้างบนจะไม่ให้น้ำฝนนะลูก”...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 44-45)

จากตัวอย่างในเรื่องผู้ใหญ่อีกกับนางมา เป็นการแสดงออกถึงความรัก ศิลปวัฒนธรรมด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครครอบครัวคุณ ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีการเซ็ง แทนางแมวเพื่อขอฝน คือ “ขอให้ฝนตกลงมามีน้ำชั่งในนานาน ๆ และให้กางเกงเปียกฝนสักที และคำพูดที่คุณลืมตัวพูดขึ้นนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของคำกลอนซึ่งนางแมวขอฝนทิดฮาดซี้เไมว่าบ๋อย ๆ จนคุณจำได้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีการเซ็งแทนางแมว โดยประเพณี การเซ็งแทนางแมว เป็นการรำรำจังหวะเร็ว ๆ เน้นความสนุกสนาน การเซ็งนางแมวโดยทั่วไป นิยมเลือกแมวที่กำลังท้อง แล้วจับใส่กรงแหไปรอบบ้าน เมื่อผ่านบ้านไหนบ้านนั้นจะสาดน้ำ ทำให้แมวร้อง เชื่อว่าเสียงร้องของแมวจะได้ยินไปถึงหุบภูเขาเถนดลบันดาลให้ฝนตก ซึ่งสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทาง เศรษฐกิจ ยกระดับการผลิตและกระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมสู่ชนบท เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีสงกรานต์ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...อีกสามวันจะถึงวันสงกรานต์ แม่ได้ขนข้าวเปลือกบนเล้าลงมาหลายตะกร้า เพื่อจะตำไว้พอกินสามวันเพราะในสามวันนั้นใครจะตำข้าวไม่ได้นอกจากสุนัขสานเฮสาหรือไปเที่ยวป่า ทุกคนในบ้านจะต้องตื่นนอนก่อนตะวันขึ้น ถ้าตื่นสายจะมีหมิงหมา มาคลุมหัว วันนั้นคุณได้ช่วยแม่เหยียบครกกระเดื่องตำข้าวด้วย ส่วนพ่อเมื่อนั่งสานตบหญ้าคาจนปวดเอวก็มาช่วยแม่เหมือนกัน แม่ของคุณมัดข้าวเก่งมาก คุณสังเกตเห็นเวลาแม่มัดข้าวนั้น จะไม่มีเม็ดข้าวหล่นลงสักเม็ด เวลาแม่ร่อนข้าวเลือกข้าวเปลือกที่ไม่แผลกออกไว้ แม่จะโยนตัวไปมาเป็นจังหวะ ๆ บางทีก็มีเสียงสองเต้านมแม่พัดถูกกันดังปั๊วะ ๆ เมื่อเหงื่อแม่ไหลลงตามใบหน้า แม่ก็จับชายผ้าขึ้นขึ้นเช็ดหน้าแล้วร่อนข้าวต่อไป...

...วันนี้แม่แต่งตัวสวยกว่าทุกวัน ถึงผ้าชิ้นใหม่ของแม่มีจุด ๆ จ้ำ ๆ ก็ยังดูใหม่อยู่ เสื้อผ้าอกสีน้ำตาลตัวที่แม่ใส่ก็เพิ่งดึงออกมาจากหีบหนังเก่า ๆ ส่วนคุณนั้นก็สีกางเกงไม่มีหูสอดเข็มขัดตัวเก่ากับเสื้อตัวเก่าที่นาน ๆ ใส่สวมเข้าไป เมื่อส่องกระจกก็ดูโก้เหมือนกัน...

...เมื่อขึ้นไป ยาน้ำตาไหลอยู่บ้าน ย่าบอกว่า คิดถึงปู่ที่ตายไปก่อน พ่อฉวยขันน้ำจากมือแม่แล้วยกขึ้นเทรดลงที่บ่าย่า ค่อย ๆ ย่าพูดกับพ่อหลายอย่าง ต่อจากนั้นแม่ก็ทำเหมือนพ่อบ้าง แล้วส่งขันน้ำให้คุณกับยี่สุนรดย่ำอีก คุณจำคำพูดของย่าได้ บางตอนว่า ขอให้พ่อแม่และคุณกับน้อง ๆ มีอายุนาน ๆ เกิดชาติหน้าก็ให้เกิดที่มีดินดำน้ำชุ่มและให้ได้พบกับปู่อีก...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 70-72)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรมด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครครอบครัวคุณ ที่ให้ความสำคัญ อนุรักษ์ สืบสานประเพณีสงกรานต์ให้คงอยู่ต่อไป ทั้งการช่วยตำข้าวเพื่อเตรียมไปทำบุญที่วัด การแต่งกายเลือกเสื้อผ้าสีสดใสเพื่อเตรียมรดน้ำผู้เฒ่าที่เคารพนับถือ คือ “อีกสามวันจะถึงวันสงกรานต์ แม่ได้ขนข้าวเปลือกบนเล้าลงมาหลายตะกร้า เพื่อจะตำไว้พอกินสามวัน” “วันนี้แม่แต่งตัวสวยกว่าทุกวัน ถึงผ้าชิ้นใหม่ของแม่มีจุด ๆ จ้ำ ๆ ก็ยังดูใหม่อยู่” และ “พ่อฉวยขันน้ำจากมือแม่แล้วยกขึ้นเทรดลงที่บ่าย่า ค่อย ๆ ย่าพูดกับพ่อหลายอย่าง ต่อจากนั้นแม่ก็ทำเหมือนพ่อบ้าง แล้วส่งขันน้ำให้คุณกับยี่สุนรดย่ำอีก” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีสงกรานต์ ด้วยการทำบุญและการรดน้ำเพื่อเคารพบูชาหรือผู้มีพระคุณ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกระดับการผลิต และกระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมสู่ชนบท

นอกจากลักษณะการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย ผ่านประเพณีสงกรานต์แล้ว ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ลูกอีสาน

...หมอยาวมาแล้วจึงบอกให้ยาของคุณนั่งพนมมือ แล้วจุดเทียนกับธูปขึ้นในกระทง แล้วทุกคนในนั้นก็นั่งฟังหมอยาบนคาถาจึงมำหมอนั่งพนมมือหลับตาว่าไปนานมาก แล้วหมอก็กวาด้ายเส้นใหญ่ ๆ สวมพันเข้าที่หัวยาเส้นหนึ่งแล้วก็พนมมือว่าคาถาอีก คาถาของหมอยาคุณพอจำได้ว่าเป็นคำเชิญให้เทวดากับนางฟ้าบนสวรรค์ สูง ๆ ลงมา เอาความเจ็บไขในตัวยาไปให้หมด และให้พรมยาอายุมันขั้วขั้วยืน ให้อยู่กับลูกหลาน ไปนาน ๆ เมื่อเสร็จจากว่าคาถาหมอยาจึงแกเขือกด้ายที่สวมหัวยาออกวางลงในกระทง แล้วยกกระทงให้ยาขึ้นเสมอหัว

“เอ้า ว่าตามข้อย” หมอยาวว่า

เมื่อยาวว่าตามจบ หมอยาจึงรับเอาวางลงก็เป็นอันเสร็จพิธี

“เอ้า บักคุณกับทิดจุ่นเอาไปทิ้งในป่าผีปู่ตาพุ้น” หมอยาสั่ง...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 144-145)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครครอบครัวคุณ ที่อนุรักษ์ สืบสานพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ปัดเป่า ขับไล่สิ่งชั่วร้ายที่คอยรังควานหรือรบกวนเมื่อเจ็บป่วย คือ “หมอยาวมาแล้วจึงบอกให้ยาของคุณนั่งพนมมือ แล้วจุดเทียนกับธูปขึ้นในกระทง แล้วทุกคนในนั้นก็นั่งฟังหมอยาบนคาถาจึงมำหมอนั่งพนมมือหลับตาว่าไปนานมาก แล้วหมอก็กวาด้ายเส้นใหญ่ ๆ สวมพันเข้าที่หัวยาเส้นหนึ่ง แล้วก็พนมมือว่าคาถาอีก” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่อนุรักษ์ สืบสานพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ และมีความเชื่อ ยึดถือพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เพื่อรักษาโรคทางใจให้มีความเข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกระดับการผลิตและกระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมสู่ชนบท

...วันตรุษและวันสงกรานต์เป็นวันรื่นเริงของชาวบางกะโพ้ง ไปทำบุญกันตั้งแต่วันโกน คือก่อนวันพระ ประเพณีตรุษหรือวันส่งท้ายปีเก่าคือสิ้นเดือนสี่ของทุกปี ชาวบางกะโพ้งฉลองวันสงกรานต์ตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ไปจนถึงวันที่ 15 เมษายน ไปทำบุญตักบาตรที่วัดทุกวัน และปิดท้ายด้วยการสงน้ำพระ เป็นอีกหนึ่งโอกาสที่ชาวบ้านมารวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ทำขนม ทำบุญ และการละเล่นต่าง ๆ...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 180-181)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโพ้ง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโพ้งที่ให้ความสำคัญ เห็นคุณค่าประเพณีตรุษหรือวันสงกรานต์ สืบสานประเพณีไทยให้คงอยู่ต่อไป คือ “วันตรุษและวันสงกรานต์เป็นวันรื่นเริงของชาวบางกะโพ้ง ไปทำบุญกันตั้งแต่วันโกน คือก่อนวันพระ ประเพณีตรุษหรือวันส่งท้ายปีเก่าคือสิ้นเดือนสี่ของทุกปี” และ “ไปทำบุญตักบาตรที่วัดทุกวัน และปิดท้ายด้วยการสงน้ำพระ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีตรุษหรือวันสงกรานต์ ซึ่งประเพณีตรุษหรือวันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านนิยมไปทำบุญตักบาตรที่วัด สงน้ำพระเสริมความเป็นสิริมงคล และสร้างความสามัคคีให้กับหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาเปลี่ยนแปลงประเทศ เตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

...“หลังพระยาแรกนา ข้าราชการกระทรวงเกษตรฯ แต่งเครื่องแบบเต็มยศเชิญเครื่องยศของพระยาแรกนา ซึ่งได้ราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า มีพานหมากทองคำลงยาเครื่องพร้อมมีจอกหมาก จอกยาฝอย ซองพลู ตลับภู มีดเจียนหมาก ทำด้วยทองคำ กระโถนทองคำขอบสลัก กาน้ำทองคำทรงมัน มีพานรองคนโททองคำ มีพานรอง...” วันนี้ชาวนาแห่งบางกะโพ้งร่วมทำพิธีแรกนาขวัญพร้อมกัน ผู้ใหญ่บ้านทองก้อนเป็นประธาน เหตุที่เลือกฤกษ์วันนี้เพราะเห็นว่าเป็นวันที่ราชการเลิกมาดีแล้ว ชาวบ้านตระเตรียมข้าวของมาหลายวันแล้ว ฐูป เทียน ดอกไม้ น้ำมนต์ สำหรับบูชาเจ้าที่เจ้าทางผืนนา บนบานขอให้ทำนาได้ข้าวสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยและนกหนูปูปลา มารบกวน...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 41-42)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโป้ง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโป้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีแรกนาขวัญ จัดพิธีกรรมทำขวัญข้าว คือ “หลังพระยาแรกนา ข้าราชการกระทรวงเกษตรฯ แต่งเครื่องแบบ เต็มยศ เชิญเครื่องยศของพระยาแรกนา ซึ่งได้ราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า มีพานหมาก ทองคำลงยาเครื่องพร้อมมีจอกหมาก จอกยาฝอย ซองพลู ตลับภู มีตเขียนหมากทำด้วย ทองคำ กระโถนทองคำขอบสลัก กาน้ำทองคำทรงมัน มีพานรองคนโททองคำมีพานรอง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและ สะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านชนบทบางกะโป้งที่ประกอบอาชีพทำนาและอนุรักษ์ สืบสานประเพณี แรกนาขวัญให้คงอยู่ต่อไป ขั้นตอนการจัดพิธีแรกนาขวัญนั้น ชาวบ้านจะจัดเตรียมรูป เทียน ดอกไม้ น้ำมนต์ เพื่อไหว้เจ้าที่เจ้าทางให้ทำนาได้ผลผลิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะ เศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเอง ให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรมด้าน ประเพณีไทย ผ่านการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีแรกนาขวัญแล้ว ยังปรากฏในลักษณะ การแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรมด้านประเพณีไทย ผ่านการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี แหนงนางแมว ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บางกะโป้ง

...ตอนบายสีโม่งเย็น ขบวนแห่นางแมวก็เริ่มเคลื่อนตัว ใช้ไม้คานสอดหามข้อง เบ็ดนั้น บางคนใช้ใบตองหรือรางแห่ทุ่งทับกางเกงชั้นในขาถ้วย แล้วเคลื่อนขบวนไป ตามหมู่บ้าน ดึงรับ หิ้ง ซ่อง ให้เกิดเสียงดัง บางคนเอากะดิ่งผูกคอวัวมาแขวนคอ หรือผูกคอไคว่ หนูแดงอยู่ในขบวนแห่ด้วย หลอนตามโตน

“เขาแขวนกะดิ่งทำไมคะ?”

“เพื่อส่งเสียงให้เทวดารับรู้ถึงความแห้งแล้ง เทวดาจะได้บันดาลให้ฝนตก ชาวบ้านว่า เทวดาหลงลืมปล่อยฝนลงมา จึงอ้อนวอนด้วยการแห่นางแมว ร้องรำทำเพลงให้มี เสียงดังขึ้นไปถึงบนสวรรค์ แหกกันสามวัน บางที่เจ็ดวันก็มี”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 293-294)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย ผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโป้งที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีแห่นางแมว คือ “ตอนบายสีโม่งเย็น

ชบวนแห่นางแมวก็เริ่มเคลื่อนตัว ใช้ไม้คานสอดหามข้อเบ็ดนั้น บางคนใช้ใบตองหรือร่างแห ทุ่มทับกางเกงชั้นในซากวัย แล้วเคลื่อนชบวนไปตามหมู่บ้าน ดึงรั้ว ฉิ่ง ฉ้อง ให้เกิดเสียงดัง บางคนเอาระดิ่งผูกคอวัวมาแขวนคอหรือผูกคอไก่อ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่า ด้านด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านชนบทบางกะโป่ง ที่อนุรักษ สืบสานประเพณีแห่นางแมว ประเพณีแห่นางแมวเป็นประเพณีขอฝนจากพระยาแถน จะทำต่อเนื่อง 3-7 วัน เพื่อเป็นการเรียกฝน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลก อย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชน ผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

...พันเดือนสิบ ผ่านการทำบุญสารทกันไปแล้ว ท้องนาเป็นสีเขียวขจี รวงข้าว สีเขียวอ่อนโผล่พ้นลำต้นออกมาเป็นช่อ เรียกว่า ข้าวตั้งท้อง โต๊ะตัวหนึ่งวางที่ริมแปลง หน้าบ้านพ่อตาของเรื่อง บนนั้นมีถาดวางผลไม้ชนิดต่าง ๆ ส้มโอ ส้มเขียวหวาน กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า อ้อย ถั่ว มะพร้าวอ่อน เป็นพิธีทำขวัญข้าวของชาวบางกะโป่ง เมื่อเขายังเป็นเด็ก พ่อแม่เป็นคนเตรียมพิธีทำขวัญ เริ่มที่เตรียมชะลอม ตกแต่งด้วย กระดาษสีสวยงาม พ่อแม่หัวศิลปะที่เดียว เอาไม้ไผ่ลำยาวเสียบชะลอมตรงกลางลำ ปักไว้กลางนา ผูกแพรไหมกับผ้าถุงใหม่ที่ลำไม้ไผ่ด้วย วางดอกไม้ ผลไม้ และจตุรปู เทียนเป็นเครื่องบูชาแม่โพสพและเจ้าที่เจ้าทางให้คุ้มครองต้นข้าว...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 305)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโป่ง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโป่ง ที่อนุรักษ สืบสานประเพณีทำขวัญข้าว คือ “โต๊ะตัวหนึ่งวางที่ริมแปลงหน้าบ้านพ่อตาของเรื่อง บนนั้นมีถาดวางผลไม้ชนิดต่าง ๆ ส้มโอ ส้มเขียวหวาน กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า อ้อย ถั่ว มะพร้าวอ่อน เป็นพิธีทำขวัญข้าวของชาวบางกะโป่ง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านบางกะโป่ง ที่อนุรักษ สืบสานประเพณีทำขวัญข้าว โดยชาวบ้านบางกะโป่ง มีความเชื่อว่า ในนาข้าวมีแม่โพสพที่คอยดูแลและปกป้องรักษาข้าว การอนุรักษ ปฏิบัติตามขั้นตอน ของประเพณี จะทำให้ข้าวในนามีผลผลิตดี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน หรือเจาดาย การประกอบพิธี ทำขวัญข้าวจะจัดที่บริเวณนาข้าว มีชะลอมใส่อาหาร น้ำ จตุรปูเทียนบูชาแม่โพสพ และบอกกล่าว กับเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาล

มุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละคร ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีการเก็บเกี่ยวข้าว และนำข้าวที่เกี่ยวข้องในครั้งแรกมาหุงเพื่อทำบุญข้าวใหม่ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บางกะโพ้ง

...ธรรมเนียมหนึ่งของบางกะโพ้งคือ การหุงข้าวแรกเกี่ยวไ้บ้าตร ชาวบ้านจะนำข้าวที่เกี่ยวข้องในครั้งแรกร้าวห้หรือหกก้ มาตากแดดพอแห้ง นวดด้วยเท้าจนได้ข้าวเปลือก จากนั้นก็ทำให้เป็นข้าวสาร แล้วจึงนำมาหุงเป็นข้าวสวยชาวบ้านนิยมเอาข้าวแรกเกี่ยวที่หุงเสร์จนี้ไปต้กบ้าตร อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่แม่โพสพ และดวงวิญญาณของปู่ย่าตายาย อีกทั้งขอพรให้ได้ผลผลิตข้าวเต็มที่ ไม่มีโรคภัย นก หนู หนอน มาเบียดเบียน ไม่มีโรคภัย นก หนู หนอนมาเบียดเบียน...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 312-313)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย ผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโพ้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีการเก็บเกี่ยวข้าวและนำข้าวที่เกี่ยวข้องในครั้งแรกมาหุงเพื่อทำบุญข้าวใหม่ คือ “การหุงข้าวแรกเกี่ยวไ้บ้าตร ชาวบ้านจะนำข้าวที่เกี่ยวข้องในครั้งแรกร้าวห้หรือหกก้ มาตากแดดพอแห้ง นวดด้วยเท้าจนได้ข้าวเปลือก จากนั้นก็ทำให้เป็นข้าวสาร แล้วจึงนำมาหุงเป็นข้าวสวย” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านบางกะโพ้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีด้วยการนำข้าวที่เก็บเกี่ยวครั้งแรกจากนาที่ตนเองปลูกไปต้และนำข้าวมาหุง ซึ่งนิยมนำข้าวใหม่ที่ได้ไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ และทำบุญให้กับพระแม่โพสพ โดยชาวบ้านบางกะโพ้งมีความเชื่อว่า ในฤดูกาลทำนาจะได้ผลผลิตจากข้าวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

...หล่อนเดินไปเหยียบบนลานกว้าง

“ลานนี้เรียบจ้ง ทำด้วยอะไรคะ?”

“ขี้ควาย”

“ล้อเล่นหรือเปล่า โทน? ลานนี้เรียบและไม่ม่ก้ล้นเหม็นเลย”

“ไม่ล่อเล่นหรือครับ ลานนี้ทำด้วยซี่ควายจริง ๆ นี่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมานานหลายชั่วคนแล้ว ปกติชาวบ้านจะนวดข้าวบนลานแบบนี้ เราไม่มึงบมาก ก็จึงทำลานแบบนี้”

“ทำยังไงคะ?”

“ก็ให้ควายเดินย่ำลานจนแน่น แล้วยาลานโดยเอาซี่ควายผสมน้ำใส่ถังกวนให้เข้ากันและขึ้นกำลังดี เทบนลาน ใช้ไม้กวาดจันทน์กวาดไปให้ทั่วลาน พอแดดร้อน น้ำแห้ง ลานก็เรียบอย่างนี้แหละ”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 259–260)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโป้ง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปวัฒนธรรมด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโป้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาไทยด้วยการนำซี่ควายมาทำลานนวดข้าว คือ “ลานนี้ทำด้วยซี่ควายจริง ๆ นี่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมานานหลายชั่วคนแล้ว ปกติชาวบ้านจะนวดข้าวบนลานแบบนี้ เราไม่มึงบมาก ก็จึงทำลานแบบนี้” การแสดงดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านบางกะโป้ง ที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้วยการนำข้าวไปตากที่ลานนวดข้าวที่ทำจากซี่ควาย ช่วยให้ข้าวที่ตากแห้งเร็ว เพราะลานซี่ควายมีคุณสมบัติช่วยระบายความร้อน อีกทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการเทพื้นด้วยวัสดุอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

...“ประเพณีบุญบั้งไฟนี้มีที่มาจากยังไงคะ ลุง?”

“เป็นประเพณีขอฝนโดยจุดบั้งไฟหรือดอกไม้ไฟบูชาพระยาแถน”

“ใครคือพระยาแถนคะ?”

“เป็นเทพที่ดูแลฝนในโลกมนุษย์จะให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลก็ต้องขอฝน...”

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 276)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโป้ง เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปวัฒนธรรมด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโป้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ คือ “ประเพณีบุญบั้งไฟนี้มีที่มาจากยังไงคะ ลุง?” การแสดงดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรมด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านบางกะโป้ง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยการจุดบั้งไฟหรือดอกไม้ไฟบูชาพระยาแถน ประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อบูชาพระยาแถนนั้น ปรากฏ

ในตำนานพื้นบ้านภาคอีสานเรื่อง พญาคันคาก เรื่อง ผาแดงนางไอ่ ชาวบ้านจึงจัดงานบุญนี้ขึ้นตามความเชื่อ เพื่อให้พญาแถนคอยดูแลให้ฝนตกตรงตามฤดูกาล หากหมู่บ้านใดไม่จัดประเพณีดังกล่าว จะทำให้เกิดภัยแล้งตามความเชื่อในตำนาน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลก อย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่อนุรักษ์สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ที่ได้ประยุกต์อุปกรณ์จากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บางกะโปง

...หลังจากหาอุปกรณ์สังพิเศษมาได้ ปราชญ์บางกะโปงทำดินประสิว โดยใช้ครกไม้และครกกระต๋องตำข้าว ขณะที่ โทน เดช เรื่อง ประกอบโครง เริ่มที่เลาบั้งไฟหรือบรรจุดินปืน ใช้ริ้วไม้ไผ่ปิดเป็นเกลียวเชือกพันรอบเลาบั้งไฟจนแน่น ถัดจากนั้นก็ใช้ซากตำอัดหมื่อลงไปจนแน่น เจาะรู ติดสายชนวน ส่วนนี้โทนและพวก จัดการเสร็จแล้ว นำเลาบั้งไฟมัดเข้ากับส่วนหางบั้งไฟและลูกบั้งไฟ ซึ่งเป็นฝีมือของลูกกำการทดลองครั้งที่สองได้ผลดีขึ้นบ้าง แต่ยังไม่สูงพอที่จะชนะ

ครูหนูแดงถามโทน “เขาวัดกันอย่างไรคะว่า บั้งไฟของใครขึ้นสูงกว่า?”

“ก็ช่วยกันสังเกตเอา บางทีก็จับเวลาเอาว่า บั้งไฟของใครอยู่บนฟ้านานกว่า”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 278)

จากตัวอย่างในข้างต้น กล่าวถึงความรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทยผ่านตัวละครชาวบ้านบางกะโปง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ที่ได้ประยุกต์อุปกรณ์จากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ คือ “ปราชญ์บางกะโปงทำดินประสิวโดยใช้ครกไม้และครกกระต๋องตำข้าว ขณะที่โทน เดช เรื่อง ประกอบโครง เริ่มที่เลาบั้งไฟ หรือบรรจุดินปืน ใช้ริ้วไม้ไผ่ปิดเป็นเกลียวเชือกพันรอบเลาบั้งไฟจนแน่น” การแสดงดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรมด้านประเพณีไทย และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านบางกะโปง ที่อนุรักษ์ สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยการนำความรู้เดิมมาประยุกต์เข้ากับความรู้ใหม่ ตามแนวคิดวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้อุปกรณ์ที่ทันสมัยสำหรับทำบั้งไฟใช้ในประเพณีต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวกับภาวะเศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านดนตรีและการพ่อนรำ หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานดนตรี และการพ่อนรำ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...คุณทำตามพ่อบอก แล้วก็หลับไป เมื่อตื่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งเสียงแคนก็ดัง เจ็ยแจ้วขึ้น คุณลุกพลุ่งขึ้นมาก็เห็นพ่อกับพวกทิดจุ่นนั่งล้อมกองไฟอยู่ใกล้ ๆ กับฝูงวัว คุณโดดลงจากเกวียนไปดูใกล้ ๆ ก็เห็นพ่อนั่งขัดสมาธิเป่าแคนโยกตัวอยู่ไปมา ส่วนทิดจุ่นกับลุงเข้มตบมือรับอยู่พั่ว ๆ ลุงกานั่งอยู่ถัดไป ดึงก้นยาที่คาบอยู่แดงวาบ ๆ ทิ้ง แล้วพูดตั้ง ๆ ว่า

“เฮ้ บัดนี้ภูลิล่าลองโขง”

ครั้นแล้วเสียงตบมือสลับเสียงแคนของพ่อก็ดังขึ้น แล้วกลอนล่ำล่องโขงของลุงกาก็ดังขึ้น “โอ้ยม่วนหลายปานเสียงฆ้องแตกเมืองหลวงพระบาง” เมียลุงการ้องขึ้นในพลัน บักจันดีก็แล่นผลุงเข้ามานั่งใกล้ ๆ ลุงกาพร้อมกับตบมือแปะ ๆ ทำเอาคุณพลอยตบมือสนุกไปด้วย เสียงแคนของพ่อยามนี้ชวนให้วังเวงใจเหลือเกิน เมื่อพ่อยุติเป่า เสียงอีกา ชี้อิมยก็ดังขึ้นเสียงกา ๆ...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 270-271)

จากตัวอย่างในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงความรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านดนตรีและการพ่อนรำ ความรักศิลปะวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการอนุรักษ์ และสืบสานดนตรี และการพ่อนรำผ่านตัวละครพ่อกัน ที่อนุรักษ์ สืบสานเครื่องดนตรีไทย โดยหยิบแคนขึ้นมาเป่า เพื่อสร้างความสนุกสนานถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตของคนอีสาน ผ่านเนื้อหาของเพลง และตัวละครลุงกา ที่อนุรักษ์สืบสานการขับทำนองกลอนล่ำล่องโขง เพื่อขับกล่อมคณะผู้เดินทาง คือ “พ่อนั่งขัดสมาธิเป่าแคนโยกตัวอยู่ไปมา” และ “ครั้นแล้วเสียงตบมือสลับเสียงแคนของพ่อก็ดังขึ้น แล้วกลอนล่ำล่องโขงของลุงกาก็ดังขึ้น” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านดนตรีและการพ่อนรำ และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครแถบชนบท ที่อนุรักษ์ สืบทอด อารังวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านภาคอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการกระจายความเจริญสู่ชนบท ยกกระตักการผลิต กระจายรายได้และบริการสังคมมากยิ่งขึ้น

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ทูมหาราช โฝ่แดง ผู้ใหญ่สีกับนางมา ลูกอีสาน ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด และบางกะโพ้ง ดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านการทำนุบำรุงศาสนา คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม

ด้านศิลปะการป้องกันตัว คุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย และคุณค่าด้านรักศิลปะวัฒนธรรมด้านดนตรีและการพ้อนรำผ่านการอนุรักษ์ เช่น การสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การจัดประเพณีหรือพิธีกรรมตามภูมิภาคหรือท้องถิ่นของตน และการผสมผสานวัฒนธรรมแบบประยุกต์ เช่น การจัดประเพณีบั้งไฟ โดยการใช้จรวดแทนการใช้บั้งไฟ และการสืบทอดศิลปะวัฒนธรรม เช่น การชกมวย ศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย ตลอดจนสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชามุ่งนำเสนอให้ประชาชนรักและให้ความสำคัญ เห็นคุณค่าของศิลปะวัฒนธรรมไทย อันเป็นรากเหง้าที่ช่วยหล่อหลอมความเป็นไทยมาจนถึงทุกวันนี้

4. คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน หมายถึง การปฏิบัติงานที่ตนได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เกิดผลดีต่อคนโดยส่วนรวม ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน ออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

4.1 คุณค่าด้านการปฏิบัติงานตามหน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติงานตามวิถีชีวิตของตน และดูแลที่ต้องรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...เมื่อเดือน 5 ผ่านไป และงานไร่ที่เกาะหน้าบ้านชุกมือขึ้น หญิงสาวก็เกือบไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่อนาคตของชีวิตหล่อนอยู่ได้ เพราะนอกจากพืชผลหลายอย่างจะเริ่มแก่และสุก ภาระที่จะต้องเร่งเก็บไถ่บ่ยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รออยู่ข้างหน้า... (มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 39)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาตจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบพฤติกรรมของตัวละคร โดยตัวละครมีเจตนาที่ชัดเจน ดูแลรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ คือ “ภาระที่จะต้องเร่งเก็บไถ่บ่ยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รออยู่ข้างหน้า” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการปฏิบัติหน้าที่ของตนและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับการทำงานในไร่ทั้งงานเล็กและงานใหญ่ให้ผลงานออกมาได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ และรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ และลดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

...“หลายอาทิตย์นี้ผมศึกษาเรื่องตั๊กแตน ผมพบวิธีกำจัดตั๊กแตน ผมพบวิธีกำจัดตั๊กแตนด้วยวิธีใหม่แล้ว ง่ายและถูกกว่าใช้ยาฆ่าแมลง และไม่มีสารพิษตกค้างด้วย”

“ยังงั้น?”

“ลุงกำเเคยสงสัยไหมว่า พวกมันบินไปมาได้ยังไงโดยไม่ชนกัน ทั้งที่มาเป็นฝูงใหญ่ขนาดนี้?”

“ไม่รู้ ข้าไม่ใช่ตึกแตน”

“สัตว์ชนิดอื่น ๆ ก็เหมือนกัน อย่างฝูงค้างคาวบินไปไหนมาไหนในเวลา กลางคืน ไม่เคยชนกัน และยังบินเข้าออกถ้ำได้อย่างแม่นยำ”

“แล้วไง?”

“พวกมันมีประสาทรับเสียงได้ดี ผมจึงคิดแก้ปัญหาด้วยการใช้เสียง”

“ยังไงของเอ็ง?”

“ผมอัดเสียงตึกแตนไปวิเคราะห์คลื่นความถี่ ตอนนี้ได้เรื่องแล้ว”

“...โทนยกอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งลงมาจากท้ายรถจักรยาน วางบนฐานเรือนอย่าง ระมัดระวัง เครื่องมีชิ้นประกอบด้วยสังกะสี ที่มีวงจรไฟฟ้าสองแผง สายไฟหลายเส้น ลำโพงตัวใหญ่หนึ่งตัว

ลุงกำเถาม “นี่หรือวะ ‘สังข์ทอง’ ของเอ็ง?”

“ใช่”

“ก่อนอื่น ขอถามหน่อย เอ็งได้ทำการทดลองมาก่อนแล้วยัง?”

“ทดลองมาแล้วที่ห้องแล็บสมัชชา”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2550, หน้า 54)

จากตัวอย่างในเรื่องบางกะโป้ง เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ของตน ผ่านตัวละครโทน ที่มุ่งศึกษาแนวการทดลองแบบวิทยาศาสตร์เพื่อนำวิทยาศาสตร์ มาแก้ไขปัญหภายในหมู่บ้านบางกะโป้ง คือ “หลายอาทิตย์นี้ผมศึกษาเรื่องตึกแตน ผมพบวิธี กำจัดตึกแตน ผมพบวิธีกำจัดตึกแตนด้วยวิธีใหม่แล้ว ง่าย และถูกกว่าใช้ยาฆ่าแมลง และไม่มี สารพิษตกค้างด้วย” และ “โทนยกอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งลงมาจากท้ายรถจักรยาน วางบนฐานเรือน อย่างระมัดระวัง เครื่องมีชิ้นประกอบด้วย สังกะสีที่มีวงจรไฟฟ้าสองแผง สายไฟหลายเส้น ลำโพงตัวใหญ่หนึ่งตัว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการปฏิบัติหน้าที่ของตนและ สะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่รับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เกิดผลดีต่อคนโดยส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้น เตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน นำแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนามาดำเนินการพัฒนาประเทศ

4.2 คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานประจำ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...ก่อนที่คืนนั้นจะผ่านไป ทั้งบ้านไร่และคลองเหนือก็รู้กันทั่ว เพราะการบอกเล่ากล่าวขานกันเป็นทอด ๆ ไป รีนเรียกประชุมพวกลูกบ้านทันทีในวันรุ่งขึ้นเพื่อวางกำหนดหน้าที่ในการสร้างพลับพลาประดับเสร็จตามคำสั่งที่เขาได้รับมา

“เรายังมีเวลาเหลือเพื่อสำหรับไม่ให้ชายหน้าทางเมืองเขาได้” เขาบอกลูกบ้านทั้งหลาย

“เจ้าเมืองท่านให้นายอำเภอใช้แรงนักโทษ กำหนดปลูกที่หน้าวัดชินางเกา แต่สำหรับเราจะลงมือกันเอง ท่านกะขนาดและที่ที่จะปลูกให้แล้ว ที่ลานพระธาตุชั้นในใต้ต้นบุนนาค ใครขาดเครื่องมือเอาที่เข้า ข้าวปลาอาหารสำหรับออกป่าไม่พอเบิกได้ วัควายหรือล่อสำหรับลากไม้ก็เหมือนกัน”...

(ทุ่งมหาราชหน้า, 2557, หน้า 342)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาราชจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติหน้าที่ในงานการปฏิบัติหน้าที่ในงานที่ปรากฏออกมาในรูปแบบพฤติกรรมของตัวละคร โดยตัวละครรีน ดำรงตำแหน่งเป็นกำนันของหมู่บ้าน ซึ่งปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบได้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ “รีนเรียกประชุมพวกลูกบ้านทันทีในวันรุ่งขึ้นเพื่อวางกำหนดหน้าที่ในการสร้างพลับพลาประดับเสร็จ ตามคำสั่งที่เขาได้รับมา” และ “แต่สำหรับเราจะลงมือกันเอง ท่านกะขนาดและที่ที่จะปลูกให้แล้ว ที่ลานพระธาตุชั้นในใต้ต้นบุนนาค ใครขาดเครื่องมือเอาที่เข้า ข้าวปลาอาหาร สำหรับออกป่าไม่พอเบิกได้ วัควายหรือล่อสำหรับลากไม้ก็เหมือนกัน” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานประจำ และสะท้อนบริบทสังคมที่ตัวละครต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ภายใต้ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเจอ เพื่อให้งานที่รับผิดชอบสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อน ที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศและลดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครกำนันเจิม ที่ดำรงตำแหน่งกำนันของหมู่บ้านต้องปฏิบัติหน้าที่ดูแลสารทุกข์สุกดิบของคนในหมู่บ้าน จะเห็นได้จากเรื่อง โฝ่แดง

...กำนันเจิมพายเรือมาตะโกนเรียกเขาที่หน้าบ้านแต่เช้ามืด พอแคว่นออกไปยืนที่นอกชาน กำนันก็ร้องบอกว่าตนกำลังจะไปที่อำเภอเพื่อรายงานนายอำเภอให้ทราบเรื่องนี้ เพราะที่รายงานไว้คร่าวๆก่อนก็เงียบหายไป

“เอ็งช่วยบอกใ้พวกนั้นให้มันเงียบ ๆ ไว้บ้าง อย่าเพิ่งไปทำอะไร เดี่ยวเรื่องจะไปกันใหญ่” กำนันร้องสั่งแล้วก็รีบพายไปมิได้รอฟังคำตอบของแคว่นว่า

“ไม่มีประโยชน์หรอกกำนัน สำหรับคนอย่างนายอำเภอที่เป็นคนชั้นศักดิ์ดินาเสียงของเงินย่อมดังกว่าเสียงร่ำร้องและร่ำไห้ของประชาชนผู้ยากจนเสมอ กำนันเองก็เกิด...”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 27)

...“หายไปไหนม๊อด! พวกเราโวย! ทางนี้โวย!” เสียงนั้นทุกคนจำได้ดีว่าเป็นเสียงกำนันเจิม ต่างคนก็เหลียวไปดู พอดีกำนันเจิมโผล่มาจากกอไผ่ที่ขึ้นอยู่เป็นเขตวัดกำนันเจิมพูดพลางหอบพลาง “ปู่โห้! เทียวตามหาเสี่ยย่าแม่ มาจับกลุ่มกันที่นี้เองเข้าไปอำเภอเพิ่งกลับมา เรื่องไม่มีอะไรแล้ว นายอำเภอท่านรายงานเข้าไปที่กรุงเทพฯ ท่านเพิ่งได้รับคำตอบว่าหลวงท่านจะส่งกรรมการมาสอบสวนเรื่องราวไม่ให้ใครมาข่มเหงราษฎรได้ กลับบ้านกลับช่องกันเถิดข้ากั้วพวกเอ็งจะไม่เชื่อเลยกราบไหว้ขอให้นายอำเภอท่านมาด้วย” ขณะนั้นนายอำเภอพร้อมด้วยผู้ติดตามก็โผล่ออกมาจากในวัด นายอำเภอยกมือไหว้สมภารกร่าง แล้วก็พูดกับชาวบ้านที่ยืนบนโคกกว่า

“ไม่เป็นไรหรอกพวกเรา กรรมการสอบสวนเรื่องที่ดินรายนี้จะมาถึงมะรีนนี้ฉันรับรองจะไม่ให้ใครมาทำอะไรพวกเราได้ ฉันรู้เหมือนกันว่าเสี่ยหลังเป็นคนอย่างไรนี่ก็เรียกตัวมาสั่งแล้วว้ออย่ามายุ่งแถวนี่”...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 31)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ในเรื่องไผ่แดง เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติหน้าที่ในงานปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ผ่านตัวละครกำนันเจิมที่ปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือชาวบ้านประสานงานไปยังอำเภอให้หาแนวทางแก้ไขเร่งด่วนและช่วยเหลือชาวบ้านอย่างสุดความสามารถ เพื่อรักษาความสงบสุขในหมู่บ้านไผ่แดง ซึ่งการแสดงออกจากตัวอย่างทั้ง 2 ดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับความยากลำบากจากชนชั้นนายทุนที่เข้ามาเอาเปรียบภายในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...กำนันเจิม ผู้ซึ่งมีอายุมากพอที่จะได้ประสบการณ์เช่นนี้มาไม่น้อยกว่าสามครั้งในชีวิต ได้วิ่งเต้นร้องเรียนทางอำเภอให้หาทางช่วยเหลือระดับทุกข์ของราษฎรชาวไผ่แดง ความพยายามของกำนันเจิมได้รับผลคือ ทางอำเภอด้วยความร่วมมือของทางจังหวัด และสมาคมการกุศลบางแห่ง ได้ส่งห่อของมาแจกแก่ราษฎร ผู้ประสบเคราะห์กรรมของที่แจกกนั้นได้คนละห่อใหญ่เท่ากัน ในห่อนั้นมีทั้งเสื้อผ้า ข้าวสาร และอาหาร ของชำของเค็มต่าง ๆ กำนันเจิมได้ของบรรทุกมาเต็มลำเรือที่ต้องถ่อมาจากปากคลองด้วยความลำบาก เมื่อมาถึงไผ่แดงก็มอบของไว้ให้แก่สมภารกร่างที่วัด ขอให้ช่วยแจกให้แก่ราษฎรแทนแทนตน เพราะตัวกำนันเองจะต้องรีบกลับไปอำเภอและจะต้องค้างที่นั่นสักสองสามวัน เพื่อคอยติดต่อเรื่องขอเรือมาลู่บน้ำเข้านา และเพื่อตกลงเรือหาเช่าเข้ามาให้ราษฎรได้ทำนาแก้ตัวอีกหนหนึ่ง ในระยะนั้นชาวบ้านไผ่แดงอดอยากเจ็ดแปดวันแล้ว ทั้งข้าวและอาหารอัดคัดอย่างที่ไม่เคยมีใครพบเห็นมาแต่ก่อน...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 46)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึง การปฏิบัติหน้าที่ในงาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ผ่านตัวละครกำนันเจิมที่ช่วยเหลือประสานงานขอรับความช่วยเหลือจากทางอำเภอให้ส่งถุงยังชีพ ที่ประกอบด้วย เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่าง ๆ มามอบให้ชาวบ้านหมู่บ้านไผ่แดง คือ “กำนันเจิม ผู้ซึ่งมีอายุมากพอที่จะได้ประสบการณ์เช่นนี้มาไม่น้อยกว่าสามครั้งในชีวิต ได้วิ่งเต้นร้องเรียนทางอำเภอให้หาทางช่วยเหลือระดับทุกข์ของราษฎรชาวไผ่แดง” และ “ตัวกำนันเองจะต้องรีบกลับไปอำเภอและจะต้องค้างที่นั่นสักสองสามวัน เพื่อคอยติดต่อเรื่องขอเรือมาลู่บน้ำเข้านา และเพื่อตกลงเรือหาเช่าเข้ามาให้ราษฎรได้ทำนาแก้ตัวอีกหนหนึ่ง” ซึ่งการแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงาน และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับความยากลำบากในช่วงภัยแล้ง ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...สินวัตรไม่มีเวลาได้พูดเรื่องส่วนตัวกับมารดา พอรับประทานอาหารเช้าเสร็จ ก็ต้องลงมือทำงานทันที พอเสร็จจากดูแลเปิดไถ่ก็ออกท่องนา ตรวจสอบดูความเสียหายจากโรคของข้าวโดยทั่วไป กว่าจะได้กลับมาถึงบ้าน ตะวันตกดินไปนานแล้ว... (กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 452)

“...ขณะนั้นกำลังจะโพล้เพล้ สินวัตรมีหน้าที่จะต้องคุมเครื่องทำไฟ เครื่องทำไฟนี้ ขอยืมมาจากวัด เขากับพรรคพวกได้ช่วยกันขนมาตั้งแต่วันวานนี้ แล้วก็ช่วยกันเดินสายไฟ โยงไปทั่วบริเวณบ้าน แต่เนื่องจากเป็นเครื่องทำไฟค่อนข้างเก่า รั่วใช้มานานแล้ว จึงมักจะทำพิษ เอาเสมอ ต้องอาศัยช่างแก้ที่รู้ใจมัน เพราะกลัวมันจะเสียอีก...” (กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 528)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่วัยสูงกับนางมาจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติหน้าที่ในงาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ผ่านตัวละครผู้ใหญ่วัยหรือสินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติหน้าที่ทั้งงานราชการและงานส่วนตัวอย่างเต็มที่สุดความสามารถ คือ “ต้องลงมือทำงานทันที พอเสร็จจากดูแลเปิดไถ่ก็ออกท่องนา ตรวจสอบดูความเสียหายจากโรคของข้าวโดยทั่วไป” และ “สินวัตรมีหน้าที่จะต้องคุมเครื่องทำไฟ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ทั้งงานประจำของตนเอง นั่นคือ เกษตรกรเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รวมถึงงานผู้คุมเครื่องทำไฟ ดูแลชาวบ้านประชาชนในฐานะดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนภายในประเทศและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

...หนุ่มน้อยคนนั้นกำลังดูแลการปลูกต้นชอบนพื้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งแผ้วถางไว้เรียบร้อยแล้ว เสียดและกางเกงเก่า ๆ ดูชะมุกชะมอมรั้งกับผิวคล้ำที่ปรากฏหยดเหงื่อผุดเต็ม เขาจะเดินขึ้นเขา พาคนงานออกทำงานเป็นระยะทางไกล ไกลเกินกว่าที่จะเชื่อได้ว่าสามารถจะเดินไกลได้ถึงเช่นนั้น ไม่มีวันหยุดราชการสำหรับคนทำงานประเภทนี้ คนที่รักงานจริงจึงจะทำงานเองโดยไม่จำกัดชั่วโมงนาที่ เขาจะมีแผนงานอยู่ในสมองในความมุ่งมาดปรารถนาของเขาเสมอว่าปีหนึ่ง ๆ เขาจะปลูกป่าให้ได้จำนวนเท่าใด เป้าหมายของเขาอยู่ตรงไหน เขาจะผจญประจัญผู้บุกรุก ‘ผู้ทำลาย’ ในลักษณะใด โอนอ่อนปรนต้อไป หรือฮึดสู้ขึ้นมาในวันใดวันหนึ่ง เพื่อที่จะ ‘พ่ายแพ้’ ในอีกวันหนึ่ง...

(กาญจนา อโศกสิน, 2555, หน้า 163)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติหน้าที่ในงาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ผ่านตัวละครภิกษุพรายที่ปฏิบัติงานกับสามภพ ช่วยกันดูแลป่าไม้ตามบทบาทหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าไม้ได้เป็นอย่างดี ทั้งเดินป่าดูแลคนงาน ปลุกต้นไม้ ดับไฟป่า คือ “หนุ่มน้อยคนนั้นกำลังดูแลการปลุกต้นไม้ขึ้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งแผ้วถางไว้เรียบร้อยแล้ว” และ “เขาจะเดินขึ้นเขา พาคนงานออกทำงานเป็นระยะทางไกลไกลเกินกว่าที่จะเชื่อได้ว่าสามารถจะเดินไกลได้ถึงเช่นนั้น ไม่มีวันหยุดราชการสำหรับคนทำงานประเภทนี้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านกรปฏิบัติหน้าที่ในงานและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ตามงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับ การแสดงออกของตัวละครสามภพที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลด้านป่าไม้ เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บุษบกใบไม้

...สามภพลอบยืมในความมืด ชีวิตหนุ่มโสดก็เป็นอย่างนี้แหละ ชื่อกินจนอึด สำราญ พอถึงวันทำงานก็กลับเข้าป่า อยู่นอยู่กับดินกับน้ำและต้นไม้ใบไม้ตามเดิม ด้วยเหตุที่ว่ามันเป็นงานไม่รู้จบ จะต้องฟันกล้าไม้ให้เป็นต้นไม้ ฟันใบอ่อนให้เป็นใบแก่ ไม้เล็กให้เป็นไม้ใหญ่ เพื่อกระจายความเย็นขึ้นไปสู่ท้องฟ้า และผันไอน้ำจากท้องฟ้าให้ตกลงมาเป็นฝน เพื่อว่าต้นไม้จะได้ชุ่มน้ำฝนเหล่านั้นไว้ไม่ให้ไหลกรากกลงล่างอย่างรวดเร็ว หรือเพื่อมิให้ความแรงของน้ำฝนพัดพาหน้าดินอันเต็มไปด้วยปุ๋ยกระจายหายสูญจนกลายเป็นดินที่แล้งกรียม เออหนอ...ใครสักก็คนจะรู้ว่างานป่าเป็นงานเชื่อมประสานระหว่างคนกับธรรมชาติอย่างแท้จริง เมื่อธรรมชาติได้หยิบยื่นผลประโยชน์มหาศาลให้แล้ว ‘คน’ ซึ่งรับช่วงมา...จะต้องเข้าใจหลักแห่งการผสมกลมกลืน ส่วนไหนเหมาะจะเก็บงำ ส่วนไหนจำเป็นต้องจ่ายออก หากรู้และปฏิบัติไปตั้งนั้นแล้วคนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติจึงจะคบหากับธรรมชาติได้ และมีมิตรภาพระหว่างคนกับธรรมชาติจึงจะยืนยงชั่ววันรันดร...

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 254-255)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติหน้าที่ในงาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ ผ่านตัวละครสามภพที่มีบทบาทที่เป็นผู้พิทักษ์

ป่าไม้ ดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป และตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของป่าไม้ เพื่อให้ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ คือ “พอถึงวันทำงานก็กลับเข้าป่า ำวนอยู่กับดินกับน้ำและต้นไม้ใบไม้ตามเดิมด้วยเหตุที่ว่ามันเป็นงานไม่รู้จบ จะต้องผันกล้าไม้ให้เป็นต้นไม้ ผันใบอ่อนให้เป็นใบแก่ ไม้เล็กให้เป็นไม้ใหญ่ เพื่อกระจายความเย็นขึ้นไปสู่ท้องฟ้า และผันไอน้ำจากท้องฟ้าให้ตกลงมาเป็นฝน เพื่อว่าต้นไม้จะได้อุ้มน้ำฝนเหล่านั้นไว้ไม่ให้ไหลกรากกลงล่างอย่างรวดเร็วหรือเพื่อมิให้ความแรงของน้ำฝนพัดพาหน้าดินอันเต็มไปดด้วยปุ๋ยกระจายกระจายหายสูญจนกลายเป็นดินที่แล้งเกรียม” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องรับผิดชอบในหน้าที่อย่างสุดความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่

4.3 คุณค่าด้านการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง การมอบหมายงานให้ปฏิบัติ และปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...สิ้นวัตรเหลียวมาดูเด็กชายแวบหนึ่งแล้วก็ก้มลงดูเครื่องต่อไป ถามเสียงเอื่อย ๆ
ว่า
“มาทำไมบ๊ิด ช่วยทางโน้นเสร็จแล้วเรอะ?”
“ยังอะ คนอื่น ๆ กำลังช่วยกันอยู่”
“อ้าว-งั้นเราก็หลบงานนะสิ ลูกของพ่อจะต้องไม่ทำอย่างนี้ ที่ไหนมึงงานเราต้องอยู่ช่วยจนเสร็จ และช่วยอย่างเต็มอกเต็มใจเข้าใจไหม”
“ฮะ”
“รีบกลับไปสิ”
“ฮะ-แต่พ่อฮะ พ่อสบายดีหรือ?”
“สบาย-ทำไมรี?” คราวนี้เขาเงยหน้าขึ้นถามและมองเด็กชายอย่างเต็มตา
“เปล่าฮะ-คุณมาสั่งไม่ให้ผมบอกพ่อว่าคุณมาเป็นห่วง กลัวพ่อไม่สบาย”
เด็กชายตอบแล้วก็วิ่งกลับไปที่บ้านทรงกลมของคุณนายวันโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย
เข้าไปรายงานแก่คุณมา พลังหอบแฮก ๆ ไปพลาบว่า
“พ่อบอกว่า พ่อสบายดีฮะ”...

(กาญจนา นาคินทร์, 2547, หน้า 189)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่วัยกับนางมาจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายและปฏิบัติตามด้วยความตั้งใจ ผ่านตัวละครผู้ใหญ่วัยที่อบรมสั่งสอนในฐานะบิดา ให้ปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ นั่นคือการช่วยเหลือมาลินีจัดงานศพที่วัด ดังชุดคำวลี “อ้าว-งั้นเราก็กินงานนะซี ลูกของพ่อจะต้องไม่ทำอย่างนี้ ที่ไหนมีงานเราต้องอยู่ช่วยจนเสร็จ และช่วยอย่างเต็มอกเต็มใจเข้าใจไหม” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ปลูกฝังอบรมสั่งสอนให้ลูกปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่นายทองใบที่ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะลูกจ้าง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่วัยกับนางมา

...“ในยามค่ำคืนทุกคืน นายทองใบจะต้องเดินตรวจไปรอบ ๆ บ้าน ดังที่เขาเคยเห็น สนิวตรปฏิบัติเมื่ออยู่บ้านนั้น มาลินีได้มอบปิ่นให้เขาไว้กระบอกหนึ่งสำหรับใช้ในยามค่ำคืน ขณะที่เด็กหนุ่มสองคนไปสนุกเพลิดเพลินกับโทรทัศน์ที่บ้านนั้น นายทองใบจะเดินท่อม ๆ ไปในความมืด เหน็บปิ่นไว้ที่เอว มือหนึ่งถือไฟฉายท่อม ซึ่งยาวและหนักพอจะเป็นอาวุธได้ยามฉุกเฉิน”...

(กาญจนา นาคพันธ์, 2547, หน้า 264)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่วัยกับนางมาจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายและปฏิบัติตามด้วยความตั้งใจ ผ่านตัวละครนายทองใบในฐานะลูกจ้าง ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือความเรียบร้อย ตรวจตราบริเวณรอบ ๆ บ้าน คือ “นายทองใบจะต้องเดินตรวจไปรอบ ๆ บ้าน” และ “นายทองใบจะเดินท่อม ๆ ไปในความมืด เหน็บปิ่นไว้ที่เอว มือหนึ่งถือไฟฉายท่อม ซึ่งยาวและหนักพอจะเป็นอาวุธได้ยามฉุกเฉิน” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ปฏิบัติหน้าที่ตามงานที่ได้รับมอบหมายสุดความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาต ไผ่แดง ผู้ใหญ่วัยกับนางมา บุษบกใบไม้ และบางกะโพ้ง ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นการปฏิบัติหน้าที่

ของตัวละคร หากได้รับมอบหมายงานหรือต้องรับผิดชอบงานใด ๆ ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เพื่อมุ่งหวังให้ผลงานนั้นประสบความสำเร็จและเกิดผลดีต่อคนโดยส่วนรวม และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้น ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นจากกล่าวได้ว่า ศาสตราจารย์ราชา มุ่งเน้นให้ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่หรือข้าราชการ หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ช่วยเหลือประชาชน เป็นที่พึ่งให้กับประชาชนในยามที่ประชาชนเดือดร้อน เพื่อให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชนและสังคมของประเทศ

5. คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน หมายถึง การพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้ออยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

ขณะที่คอยหม้อข้าวเดือด นายปืดเสนอบริการใหม่ว่า

“คุณครับ ไช้โก๋สด ๆ จากเล้า ทอดไข่ดาวกินกับข้าวร้อน ๆ อร่อยนะครับ”

“ทำจะดี” มาลินียิ้มและพยักหน้ากับเด็กชายผิวหมึกนัยน์ตาคม

“ผมจะไปเก็บไข่มาให้ครับ”

“จ๊ะ” นายปืดฉวยตะกร้าไม้ไผ่สานอย่างหยาบ ๆ วิ่งไปที่เล้าไก่ อีกประเดี๋ยวก็กลับมา มีไข่เกือบครึ่งตะกร้า

“โอ้โฮ มากจริง ทำยังไงจะกินหมดล่ะปืด”

“เหลือกินก็ขายสิครับ มีเรือมารับไปขายในกรุงเทพฯ พ่อเคยมาเก็บไปขายทุกวันนะแหละครับ ทำบัญชีไว้เรียบร้อย กลัวคุณจะว่าเรายักยอกเหมือนกัน”

“แหม พ่อเธอรอบคอบจริง ๆ นะนายปืด”

“พุทไธ้ คุณครับ พ่อผมยอดจริง ๆ อยากให้คุณรู้จักจัง”

(กาญจนา นาคันทน์, 2547, หน้า 23)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่นั่งกับนางมาจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครปืดที่นำไข่ไก่จากคุณนายวันมาประกอบอาหาร และแนะนำให้มาลินีนำไข่ไก่ที่เหลือไปขาย คือ “คุณครับ ไช้โก๋สด ๆ จากเล้า ทอดไข่ดาวกินกับข้าวร้อน ๆ อร่อยนะครับ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกินและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบชนบทที่ต้องต่อสู้กับความยากจน ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาประกอบอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ เช่นเดียวกัน

กับการแสดงออกของตัวละครแม่บ้านของมาลินีที่อยากช่วยมาลินีประหยัดค่าใช้จ่ายจึงหาผักและปลามาประกอบอาหาร ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา

...หญ้ามันขึ้นมากมายต่างชนิด มีผักบุ้ง หญ้าแดงทรงกระเทียม ตะกรับ ซึ่งเธอเพิ่งทำความรู้จักกับมันเป็นครั้งแรกนอกจากผักบุ้ง หญ้าพวกนี้ไม่ดีดิ่งให้ต้องออกแรงถอนมากมายนัก ถอนง่าย ๆ พอได้เต็มหอบแล้วก็ขึ้นไปไถบนคันนาทำให้คันนาสูงขึ้นเท่านี้เป็นเสร็จพิธี ขณะที่ถอนหญ้า ถ้าเห็นตรงไหนข้าวขึ้นหนา ก็ถอนขึ้น เอาไปปักดำบริเวณที่มันขึ้นบาง ขณะที่เดินลุยน้ำถอนหญ้า ปลาหมอตัวหนึ่งกระโดดแผล้วเข้ากระเป่าเสื้อพอดี มาลินีสนุกมาก ร้องบอกแม่พินซึ่งอยู่ใกล้ ๆ แม่พินรีบมาจับออกให้เอาไปใส่ช่องไว้ เย็นวันนั้นมันก็กลายเป็นอาหารแม่พินโคลนพอกแล้วเผาไฟ มันเป็นอาหารรสแปลกที่จะหากินไม่ได้ในกรุงอย่างแน่นอน แม่พินเป็นคนขยันหาอาหารจากท้องร่องท้องคู ทั้งผักทั้งปลา ทำให้ประหยัดเงินค่าอาหารได้ไม่น้อย นอกจาก 2-3 วัน มาลินีก็ขอร้องให้จ่ายอาหารจำพวกหมูหรือเนื้อสักครั้งหนึ่ง แม่พินทำท่าอิดออดซื้ออย่างไม่เต็มใจ บางครั้งก็ทำเฉพาะให้เธอรับประทานคนเดียว เมื่อมาลินีทราบเธอได้ขอร้องให้แม่พินจัดทำให้ทุกคนได้บริโภคเหมือน ๆ กัน เธอบอกแม่พินว่า

“คนอื่นเขาควรกินดีกว่าฉันเสียอีก เพราะเขาทำงานหนักกว่า ถ้ากินอาหารไม่ดี เขาจะเอาเรี่ยวแรงจากไหนมาทำงานให้ฉัน”...

(กาญจนา นาคพันธ์, 2547, หน้า 309-310)

จากตัวอย่างในข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้ออยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครแม่พินแม่บ้านของมาลินีที่อยากช่วยมาลินีประหยัดค่าใช้จ่าย จึงหาผักและปลามาประกอบอาหาร คือ “แม่พินเป็นคนขยันหาอาหารจากท้องร่องท้องคู ทั้งผักทั้งปลา ทำให้ประหยัดเงินค่าอาหารได้ไม่น้อย” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบชนบทที่ต้องปลูกผักและเลี้ยงสัตว์แล้วนำมาประกอบอาหารเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ

...อาหารมื้อเช้าแรกของคู่สมรสใหม่อยู่บนรถไฟ กานต์เลือกเดินทางโดยรถไฟ ขบวนเข้าธรรมดา แทนที่จะเป็นเครื่องบินซึ่งสะดวกและรวดเร็ว เขาไม่ต้องการทำตัวให้สะดวกสบายกว่าคนอื่นโดยไม่จำเป็น ตู้อเสบียงของขบวนรถธรรมดาที่มีโต๊ะอยู่สี่ห้าโต๊ะมองปราดเดียวก็เห็นว่าคร่ำคร่าแล้วสกปรก ลังโซดาและเครื่องดื่มต่าง ๆ วางอยู่บนทางเดิน และใต้โต๊ะระเกะระกะ ผ้าปูโต๊ะเป็นพลาสติกเก่าจนแข็ง มีรอยอาหารที่ยังเซ็ดไม่หมดตามซอกหน้าต่างและที่ม้านั่งเป็นรอยกระดำกระด่าง...

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 49)

...“โทรเลขธรรมดานะคะ ไม่ต้องด่วน” หล่อนส่งเงินให้ หฤทัยมีนิสัยประหยัด เพราะมารดาเข้มงวดถึงจะตามใจหล่อนในเรื่องอื่น ๆ อยู่มากก็ตามที มาบัดนี้หล่อนก็ต้องประหยัดยิ่งกว่าเดิม เพราะหล่อนต้องใช้จ่ายของสามี... (สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 104)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ในเรื่องเขาชื่อกานต์ เป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครกานต์ที่เลือกเดินทางโดยรถไฟขบวนธรรมดาแทนการเดินทางโดยเครื่องบิน ซึ่งรวดเร็ว สะดวกสบาย และตัวละครภรรยาของกานต์ที่ประหยัดค่าใช้จ่าย โดยเลือกส่งโทรเลขแทนการส่งโทรเลขแบบด่วน คือ “กานต์เลือกเดินทางโดยรถไฟขบวนเข้าธรรมดา แทนที่จะเป็นเครื่องบินซึ่งสะดวกและรวดเร็ว” และ “โทรเลขธรรมดานะคะ ไม่ต้องด่วน” การแสดงออกทั้ง 2 ตัวอย่างดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เลือกใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด เพื่อไม่ให้กระทบกับรายได้ภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นขยายขอบเขตการพัฒนาให้ครอบคลุม พัฒนาพื้นที่ทุรกันดาร และพื้นที่ห่างไกลความเจริญ

...เราไม่ค่อยได้ใช้เงินกันหรอกค่ะ พี่มีเขาหาปลาได้เอง มีเหลือกินก็ขาย ทำปลา
ย่าง ปลาเกลือไปตามเรื่อง”

‘เสื้อผ้าก็ต้องใช้มานานัก คนละชุดสองชุด ถ้าถึงหน้าหนาวคงจะหมัผ้าเท่านั้น คงไม่มีเสื้อกันหนาวแน่ ๆ’ หฤทัยนึก

“ถ้าพี่มีเงินเดือนมากอย่างหม่อ ฉันคงรวย” หฤทัยไม่ได้ตอบ หล่อนเฝ้าแต่คิดว่า หล่อนคงใช้เงินไม่เป็น หล่อนใช้ของฟุ่มเฟือยมากเกินไป เช่นพวกขนมมณเฑียรต่าง ๆ

ไข่ไก่ นมสดกระป๋อง ของกินต่าง ๆ อาจจะมีมากเกินไปก็ได้กระมัง แต่มันก็จำเป็นสำหรับกานต์...

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 125-126)

จากตัวอย่างเรื่องเขาซื้อกานต์ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครนายมีที่หาปลาในแม่น้ำมาประกอบอาหารเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และนำเงินที่หามาได้จากการขายปลาไปเก็บออมไว้เพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉิน คือ “เราไม่ค่อยได้ใช้เงินกันหรอกค่ะ พี่มีเขาหาปลาได้เอง มีเหลือกินก็ขาย ทำปลาย่างปลาเกลือไปตามเรื่อง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องประหยัดอดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นขยายขอบเขตการพัฒนาให้ครอบคลุม พัฒนาพื้นที่ทุรกันดารและพื้นที่ห่างไกลความเจริญ

...แม่หยิบไข่ไก่ต้มสองฟองขึ้นมาปอกเปลือกเสร็จเอาอิโต้ผ่าครึ่งทุกฟอง แล้วส่งให้คูณกับยี่สุนคนละซีก ส่วนซีกที่สี่แม่เก็บไว้บนหิ้งที่แขวนอยู่บนหัว

“อันนั้นเอาไว้ให้ใครล่ะแม่” ยี่สุนถาม

“เอาไว้กินตอนบ่าย ๆ ใครหิวก็กินกัน” แม่ว่า

คูณควักข้าวเหนียวในกระติบที่สานด้วยไม้ไผ่ขึ้นมาแล้วปั้นเป็นก้อนจิ้มปลาปากร้าด้วยความอโรยอีกครั้งหนึ่ง กลิ่นของมันมีกลิ่นหอมปนหัวข้าวอ่อนและตะไคร้สดปนกัน เมื่อคูณซัดปากเพราะเผ็ด แม่ก็บอกว่า “ไม่เผ็ดเท่าใดหรอกใส่พริกสีห้าเม็ดเท่านั้น ลูกผู้ชายต้องหัดกินเผ็ด ๆ ไว้

“ครับแม่ผมจะหัดกินเผ็ดเพราะพ่อบอกว่าโตขึ้นจะเก่งใช้ไหมแม่”

“ใช่แล้วลูก” แม่พยักคอ

ส่วนยี่สุนนั้นแม่ก็สอนให้ปั้นข้าวเหนียวก้อนเล็ก ๆ จิ้มปลาปากร้าไม่ปนเครื่องในถ้วยหนึ่ง พอคูณเห็นยี่สุนอ้าปากจะกัดไข่ต้มมาก ๆ จึงร้องห้ามว่า

“อย่ากัดคำใหญ่ ๆ ซิ ยี่สุน ต้องกินข้าวมาก ๆ กว่าไข่”

“จริงซึ่ลูก กินกับแต่น้อยกินข้าวมาก ๆ โตมาจึงจะเป็นคนเก่งและคนดี”...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 31-32)

...กับข้าวมือค้ำวันนี้ก็เป็นลาบปลาร้าที่เด็กน้อยคุณช่วยแม่ทำในตอนเช้าผ่านมายอดกระโดนที่คุณเคยเอาห่อตัวจักจั่นจิ้มแจ่ว พ่อได้มาบ้างเหมือนกัน แต่มีใบอ่อน ๆ ไม่มากนัก แม่ยกกระดังใบเท่าฝาปิดโถงม้งกรที่มีถ้วยลาบปลาร้ากับผักวางอยู่มาวางลงกลางเรือ คุณจึงไปหิ้วกระติบข้าวในครัวออกมาสองกระติบเมื่อนั่งลงพร้อมกัน คุณก็หยิบยอดกระโดนม้วนเป็นก้อนจ้ำลาบปลาร้าเคี้ยวกรุบ ๆ

“ใบแก่หน่อยก็ดี จะทำให้เสียดผาดทนแดดทนฝน” พ่อบอกคุณ

“ไม่กลัวแดดกลัวหนาวใช้ไหมพ่อ”

“ແ່ນແລ້ວ” พ่อว่าแล้วจ้ำปลาร้าเบา ๆ ...

(คำพูด บุญทวี, 2562, หน้า 41-42)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ในเรื่องลูกอีสาน เป็นการแสดงออกถึงถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครแม่คุณที่แบ่งใช้ต้มหนึ่งฟองให้แก่ลูกทั้งสาม และสอนให้ลูก ๆ ทานกับข้าวน้อย ๆ และทานข้าวมาก ๆ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และเรียนรู้ความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ รวมถึงตัวละครคุณที่ช่วยแม่ทำลาบปลาร้า เก็บผักกระโดนมาจิ้มแจ่ว เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย เรียนรู้ความพอเพียง คือ “แม่หยิบใช้โก๋ต้มสองฟองขึ้นมาปอกเปลือก เสริจเอาอิโตผ้าครึ่งทุกฟอง แล้วส่งให้คุณกับยี่สุนคนละซีก ส่วนซีกที่สี่แม่เก็บไว้บนหิ้งที่แขวนอยู่บนหัว” “จริงซีกกินกับแต่น้อยกินข้าวมาก ๆ โตมาจึงจะเป็นคนเก่งและคนดี” “กับข้าวมือค้ำวันนี้ก็เป็นลาบปลาร้าที่เด็กน้อยคุณช่วยแม่ทำในตอนเช้าผ่านมา” และ “คุณก็หยิบยอดกระโดนม้วนเป็นก้อนจ้ำลาบปลาร้าเคี้ยวกรุบ ๆ” การแสดงออกทั้ง 2 ตัวอย่างดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องต่อสู้กับความยากจน นำวัตถุดิบที่มีมาประกอบอาหารให้ได้ประหยัดที่สุด และต้องรู้จักความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกระดับการผลิตและรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้น และเน้นการพัฒนาคน สนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำ

...“แต่มื้อนี้ไป ไผลิมาโรงเรียนต้องส่องแว่นเสียก่อน ไผมีซี้มูกแห้งติดตามแก้มกับมือสิถูกเสียนลิปที” มีเสียงคร่ำกับคะขึ้นพร้อม ๆ กัน

“ยามมีซี้มูกไหลออกมา อย่าเอามือเช็ดไปป้ายกับกันให้สั่งออกให้หมดจำไว้” ต่อจากนั้นหลวงพ่อก็บอกว่า “มือนีโถงน้ำกินบนโรงเรียนยังไม่ต้องคอยให้ชบวนเกวียนขายหม้อขายไหบ้านอื่นมาถึง จึงจะมีโถงใส กินน้ำบนกุฏิไปก่อนแต่อย่าตักน้ำให้มาก

ให้กะดูพออ้อมเพราะน้ำกินหายาก พวกจวน้อยหรือสามเณรต้องไปหาดักมาแต่ไกล ๆ ส่วนกระบวยตักน้ำนั้นวางให้ดี ระวังอย่าให้ตกแตกเพราะกะละมาะพร้าวมันหายาก...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 92-93)

จากตัวอย่างเรื่องลูกอีสานจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครหลวงพ่อกที่สอนให้เด็ก ๆ ตักน้ำดื่มอย่างพอดี เพราะน้ำกินหายาก คือ “มีอันนี้โองน้ำกินบนโรงเรียนยังไม่มี ต้องคอยให้ขบวนเกวียนขายหม้อขายไหบ้านอื่นมาถึง จึงจะมีโองใส่ กินน้ำบนกุฎิไปก่อน แต่อย่าตักน้ำให้มาก ให้กะดูพออ้อมเพราะน้ำกินหายาก” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่อบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าความสำคัญของการประหยัด รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกกระตักการผลิตและรายได้ประชาชาติ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ยังปรากฏในลักษณะการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ประหยัดคอดออม ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด

...“วันนี้เงินเดือนออกแล้วไซ้ใหม่” หล่อนถามต่อ ไม่ทึ่งจ้งหะให้้องชายถามอะไรอื่น “ตอนฝึกงานเบี่ยเลี้ยงนิตเดียวข้าไม่ยุ่งด้วย ตอนนี้ได้เงินเดือนแล้วแบ่งครึ่งหนึ่งไปฝากออมสินไว้จะอีกครึ่งถึงจะไซ้ได้”

“อะไร เงินเดือนของฉั้น ให้ไซ้ครึ่งเดียว” บุญสินคัดค้าน

“ไซ้ครึ่งเดียวพอ ข้าไม่ยึดมาเก็บเองก็ตีเท่าไรแล้ว กินอยู่ฟรี ข้าออกให้หมดทุกอย่าง ทำไม่ถึงไม่พอไซ้ เก็บไว้ครึ่งหนึ่ง จะได้มีไว้ตั้งตัว แล้วเวลาไปหาแม่เอาเงินให้แก่มั่ง ซักเดือนละร้อยสองร้อย อย่าไปเบิกในออมสินออกมาอะ” นัยน์ตาของบุญรอดสอแววเอาจริงเอาจ้งกับคำสั่ง

“แหม จะตัดกางเกงใหม่สักตัว” บุญสินเสียงอ่อย

“กางเกงยังใส่ได้ ไว้เดือนหน้าเดือนโน้นค่อยตัด งวดนี้เอาให้แม่สักร้อยก่อน แกจะได้ชื่นใจว่าทำงานได้แล้วยังนึกถึงแก่มั่ง ให้ไอ้ทั้งมันสักยี่สิบ ไอ้เจ้าทำนี่สักยี่สิบหาเงินได้แล้วเพื่อแผ่นองนุ่งมั่ง”...

(ใบตื้น, 2543, หน้า 109)

จากตัวอย่างเรื่องผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครบุญรอดที่อบรมสั่งสอนให้บุญสินรู้จักความพอเพียง รู้จักบริหารจัดการเงินเดือนของตนเอง โดยแบ่งฝากที่ธนาคารและอีกส่วนนำไปให้แม่และหลาน เพื่อเป็นกำลังใจให้กับคนในครอบครัว คือ “ตอนฝึกงานเบี้ยเลี้ยงนิดเดียวข้าไม่ยุ่งด้วย ตอนนี้ได้เงินเดือนแล้วแบ่งครึ่งหนึ่งไปฝากออมสินไว้ละ อีกครึ่งถึงจะใช้ได้” และ “ใช้ครึ่งเดียวพอ ข้าไม่ยึดมาเก็บเองก็ดีเท่าไหนแล้ว กินอยู่ฟรี ข้าออกให้หมดทุกอย่าง ทำไม่ถึงไม่พอใช้ เก็บไว้ครึ่งหนึ่ง จะได้มีไว้ตั้งตัว แล้วเวลาไปหาแม่ เอาเงินให้แก่มั่ง ซักเดือนละร้อยสองร้อย อย่าไปเบิกในออมสินออกมานะ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เห็นคุณค่าความสำคัญของการประหยัดเงินและรู้จักอดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ กระจายรายได้ และสนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตของประชาชน ลดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท เช่นเดียวกันกับการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครบุญรอดที่ประหยัดค่าใช้จ่ายด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด

...“พี่ให้เอากระป๋องนมมาทำไม” บุญทำปิดสมุดถาม คำถามที่เขาอยากถามมาแต่ตอนเย็น

“เอามาปลูกอะไรหน่อย”

“ปลูกอะไร ทำไมไม่ปลูกบนดิน ตรงหลังบ้านวางนี่นะ”

“ขี้เกียจพรวนดิน จะเจาะกระป๋องทำกระถางแล้วปลูกวางไว้ได้หน้าต่างครัว ดินก็เอาดินปนทราย พรวนนี้แะซื้อทรายหยาบให้หน่อยนะ จะปลูกพวกข้าตะไคร้อะไรพวกนี้ ใบมะกรูด”

“ฉันจะเห็นใจพี่จริง ๆ จะตัดไปถึงไหน” บุญทำถอนใจ

“ไม่ได้ตัดหรอก ไม่อยากไปตลาดเท่านั้นเอง ปลูกเองได้ก็ปลูกสิ ซื่อเลียมเล็ก ๆ ให้อันด้วย ถ้าแกขยันก็พรวนดินตรงที่วางหลังบ้านให้หน่อยสิ”...

(โบตั๋น, 2543, หน้า 150)

จากตัวอย่างเรื่องผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอดจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการกินอยู่อย่างพอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้ออยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต ผ่านตัวละครบุญรอด

ที่สนใจปลูกพืชผักสวนครัว ไม่ว่าจะเป็นครีโหวระพา ใบมะกรูด พริก ชিং ข่า เพื่อนำมาประกอบอาหารและรับประทานภายในครัวเรือน คือ“ซีเกียจพรอนดิน จะเจาะกระป๋องทำกระถางแล้วปลูกวางไว้ใต้หน้าต่างครัว ดินก็เอาดินปนทราย พรุ่งนี้แวะซื้อทรายหยาบให้หน่อยนะ จะปลูกพวกข่า ตะไคร้อะไรพวกนี้ ใบมะกรูด” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เห็นคุณค่าความสำคัญของการประหยัดเงิน รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างพออยู่พอกิน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ กระจายรายได้และสนับสนุน ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตของประชาชน ลดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา เขาชื่อ กานต์ ลูกอีสาน และผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด ดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงความประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อ และอยู่ด้วยความพอดีในการดำเนินชีวิต อีกทั้งสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ โดยเน้นการดำเนินชีวิตให้อยู่ในทางสายกลาง ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชานำเสนอให้ประชาชนไม่ฟุ้งเฟ้อ หรือใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น ซึ่งหากประชาชนตระหนักและเห็นความสำคัญของความพอดี จะส่งผลทำให้ประชาชนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่ต้องเบียดเบียนผู้อื่น

6. คุณค่าด้านรักแผ่นดิน หมายถึง การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มั่นคง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...“ข้าจะกลับมา ปากคลองจะเป็นเรือนตายของข้าต่อไป เมื่อขายของเก็บ

เงินที่ติดค้างอยู่เสร็จแล้ว ข้าจะมาสร้างบ้านใหม่ที่นี้ เป็นเรือนหอของเรา

การถอดกำไลของเอ็งจะไม่ต้องอับอายขายหน้าใคร เราจะอยู่กินด้วยกัน มีลูกเต็มบ้าน หลานเต็มเมือง เราจะทำคลองให้เจริญรุ่งเรืองกว่านี้ และบางทีนานไปวันหนึ่ง ปากคลองจะเป็นของเรา ปากคลองที่เต็มไปด้วยป่าไม้ ข้าว ใต้ น้ำมันยาง สีเสียด ยาสูบ หนังสัตว์”...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 29)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาตจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ผ่านตัวละคร รื่น ที่รักแผ่นดิน มุ่งหวังจะสร้างเรือนหอและทำให้ปากคลองสวนหมากเจริญรุ่งเรือง คือ “ปากคลองจะเป็นเรือนตายของข้าต่อไป เมื่อชายของเก็บเงินที่ติดค้างอยู่เสร็จแล้ว ข้าจะมาสร้างบ้านใหม่ที่นี้ เป็นเรือนหอของเรา” และ “เราจะทำคลองให้เจริญรุ่งเรืองกว่านี้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับความยากลำบาก และตัวละครมีความสำนึกรัก หวงแหนแผ่นดินบรรพบุรุษของตน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อน ที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาล ยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครสมภารกร่างที่มีความหวงแหนสำนึกรักบ้านเกิด ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ไผ่แดง

...มันไม่ใช่เรื่องเชื่อหรือไม่เชื่อหรือแกว่าน” สมภารพูดแล้วก็กวาดตาดูคนที่อยู่รอบ ๆ ตัว พลังยิ้มอย่างพอใจ “เรื่องมันอยู่ที่ฉันไม่ยอมหนี ฉันเกิดมาในบ้านไผ่แดงไม่เคยคิดจะไปอยู่ที่อื่น เพราะเห็นว่าบางนี่เป็นที่เกิด ฉันก็รักของฉัน เมื่อเกิดที่นี่ฉันก็ตั้งใจจะตายที่นี่ ถึงฉันจะเป็นพระ ฉันก็ยังเป็นคนไทย บ้านเมืองของฉันฉันก็รัก แกว่าน บอกว่าใครก็ไม่รู้กำลังบุกกรุกเข้ามาจะยึดบ้านเมืองของเรา อย่างนี้ถ้าฉันเป็นฆราวาสฉันก็ต้องคิดต่อสู้ที่จะหนีเป็นไม่มี จะเป็นตายก็ให้รู้กันไปที่จะยอมเขาง่าย ๆ นั้นเห็นจะไม่ได้แต่บังเอิญฉันเป็นพระก็จใจ เพราะจะไปสู้รบกับใครก็ได้ แต่นั่นแหละแกว่าน เมื่อฉันเป็นพระวัดไผ่แดง ฉันก็จะอยู่ที่วัดนี้ ไม่ยอมหนี ไม่ถอยแม่แต่ก้าวเดียว ถ้าต่อไปไผ่แดงและบ้านเมืองของเราจะต้องตกเป็นของคนอื่นถึงฉันเป็นฆราวาสหรือเป็นพระ ฉันก็แทบไม่อยากมีชีวิตอยู่เสียแล้ว แต่ถ้าต่อไปศาสนาจะหมดสิ้นลงจริงอย่างแกว่านว่า ฉันก็ยอมตายทั้งเป็นพระดีกว่าที่จะสึก ฉันจะอยู่ไปอย่างนี้ และถ้าฉันจะเป็นพระองค์สุดท้ายที่ได้อยู่สืบพระศาสนาของพระบรมมาครูของฉัน ฉันก็จะตายตาหลับ ใครจะเอาฉันไปแขวนคอหรือไปทิ้งที่ไหนก็ตามใจ คนเราเกิดมาก็ตายหนเดียว แต่เราทุกคนถ้าใครเลือกตายได้ด้วยวิธีที่ตนอยากตาย คนนั้นก็นับว่าเคราะห์ดีอยู่... และยิ่งได้เห็นแกว่านเทียมและสาย กับคนอื่น ๆ ยังเมตตาฉันอยู่ อุตส่าห์มาเตือนอย่างนี้ ฉันก็พอใจแล้ว ตายก็ช่างมัน...”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 67)

จากตัวอย่างเรื่องไฟแดงจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ผ่านตัวละคร สมภารกร่าง ที่มีความหวงแหนสำนึกรัก และยอมตายในแผ่นดินเกิดของตนเอง ถึงแม้คอมมิวนิสต์หรือเอกชนที่แสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ทำกินของชาวบ้านจะเข้ามา ยึดครองที่ดินภายในหมู่บ้าน คือ “เรื่องมันอยู่ที่ฉันไม่ยอมหนี ฉันเกิดมาในบ้านไฟแดง ไม่เคยคิดจะไปอยู่ที่อื่น เพราะเห็นว่าบางนี่เป็นที่เกิด ฉันก็รักของฉัน เมื่อเกิดที่นี่ฉันก็ตั้งใจจะตายที่นี่” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดินและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละคร ที่สำนึกรัก หวงแหนแผ่นดินเกิด และพยายามต่อต้านการยึดครองที่ดินจากเอกชน ซึ่งสอดคล้อง กับบริบทสังคมในสมัยก่อน ที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาล ยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...“ฝนตกใหม่ ๆ ดินมันหอมครับหลวงพ่อบ้านนี้ทางบ้านก็คงไถคงหว่าน ผมอยู่ก็คงได้ช่วยพ่อกว่าผมยังจำได้เลย พอถึงหน้าไถดินก็เริ่มเปียกส่งกลิ่นเข้าจมูก พอไถเสร็จแล้วก็คราด พอคราดดีแล้วก็ดำนา...เอากล้ามาตัดยอด เล็มรากเสียหน่อย หยิบกล้ามากำหนึ่งแล้วก็เอาซัดที่ขาแล้วดำ...ซัดแล้ว...ดำหมดแล้วก็เห็นกล้ายืนต้น เหลือไป เพราะอีกสองสามวันฝนไซยมาก็แตกยอดใหม่เขียวไปหมดน่าดู...กรุงเทพฯ มันแห้งครับหลวงพ่อกว่าฝนไม่ตกดินมันเหลืออง ๆ พอฝนตกดินก็เฉอะแฉะ ไม่เห็น เหมือนบ้านเรา หลวงพ่อกับ ปีนี้บ้านเราเป็นอย่างไร

ครับ?” “เออ! ดืออยู่วะไอ้จ้อย...ดืออยู่” สมภารกร่างตอบตะกุกตะกัก

“สายบัวล่ะครับหลวงพ่อบ้านนี้” เจ้าจ้อยถาม “สายบัวในหนองหลังบ้านน้ำแฉ่วน ล่ะครับ”

“มันก็มากเหมือนปีก่อน ๆ ล่ะจ้อย” แก่วนตอบแทนอย่างตะกุกตะกักเช่นเดียวกับ สมภารกร่าง

“นั่นชื่อน้ำแฉ่วน” เจ้าจ้อยว่า “ดอกสีชมพูก็มี สีแดงก็มี แลดูสวยงามไปหมด ฉันเคยนั่งหัวเรือไปกับแม่ ไปเก็บสายบัวน้ำแฉ่วนจำได้ไหม?”

“เออ! จำได้ดีทีเดียวจ้อย” แก่วนตอบแล้วก็เปื้อนหน้าไม่มองมาทางจ้อย...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 144)

จากตัวอย่างเรื่องไฟแดงจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ผ่านตัวละคร จ้อย ที่มีความสุขกับการคิดถึงบ้าน คิดถึงแผ่นดินเกิดของตนเอง คิดถึงกลิ่นดิน บ้านเกิด คือ “ฝนตกใหม่ ๆ ดินมันหอมครับหลวงพ่อ ป่านนี้ทางบ้านก็คงไถคองหว่าน” และ “กรุงเทพฯ มันแห้งครับหลวงพ่อ เวลาฝนไม่ตกดินมันเหลือง ๆ พอฝนตกดินก็เฉอะแฉะ ไม่เห็นเหมือนบ้านเรา” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดินและสะท้อนวิถีชีวิต ของตัวละครที่สำนึก หวงแหนแผ่นดินเกิด ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชน ต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิตแล้ว ยังปรากฏในลักษณะ การแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน พรารถนาให้คนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา

...สินวัตรไม่เคยฝันหวานถึงขนาดจะให้ชาวนาไทยขับคาคิลแล็คของตนเอง เข้ามาจอดในลานบ้านได้อย่างชาวนาต่างประเทศที่เขาเคยเห็นในภาพยนตร์นั้นเลย เขาเพียงแต่ปรารถนาจะให้พี่น้องชาวนาของเขาได้มีที่นาของตนเองพอสมควรได้รับการศึกษาและเอาใจใส่ในด้านสาธารณูปโภค เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้...

(กาญจนา นาคินทร์, 2547, หน้า 444)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน พรารถนาให้คนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผ่านตัวละครผู้ใหญ่ลีที่รักและหวงแหนแผ่นดินเกิด และปรารถนาให้ชาวบ้านมีที่นาเป็นของตนเอง ชาวบ้านได้รับโอกาสทางการศึกษาและได้รับการดูแลทางด้านสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น คือ “เขาเพียงแต่ปรารถนาจะให้พี่น้องชาวนาของเขาได้มีที่นาของตนเองพอสมควร ได้รับการศึกษาและเอาใจใส่ในด้านสาธารณูปโภค เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เห็นคุณค่าและสำนึกในแผ่นดินเกิด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ

...ถ้าไม่ลงมือทำด้วยมือของตัวเอง แผ่นดินแห่งนี้คงไม่มีความหมายมาก เหมือนกับที่มันมีความหมายต่อเขายิ่งขึ้นทุกวัน... กลิ่นต้นไม้ใบหญ้าที่ถูกเผายังกรุ่นอยู่ ตลอดเวลา จลาจลกายเต็มที่สุดกลิ่นที่เขารู้สึกว่าหอมเข้าไปในปอด พวกคนงาน ตื่นกันแต่มีด หุงข้าวด้วยกระทะใบบัว กับข้าวของเขาส่วนมากหนีไม่พ้นเนื้อบึงเนื้อย่าง และน้ำพริกกับผักต่าง ๆ ที่พวกเขาช่วยกันปลูกไว้

“...จลาเพิ่งรู้ว่าชาวไร่ชาวนาบางคนนั้นคงรักแผ่นดินที่ทำมาหากินของพวกเขา ด้วยความรู้สึกแบบที่เขากำลังรู้สึก สีเขียวข่มแม่งว้างมองดูเกือบสุดสายตาต่อกับ ผืนดินสีน้ำตาลที่กำลังบุกเบิกขยายออกไปทุกที่ด้วยกำลังกาย และหยาดเหงื่อของเขา กับคนอื่นเพียงลึบกว่า คน... กำลังกายแท้ ๆ ผืนดินส่วนหนึ่ง ต้นมันท์ที่เขากำลัง ทดลองปลูกด้วยไหลของมันกำลังงอกงาม รออีกหน่อยเถิด รอให้ถึงฝนหน้า คงได้ไหล จากต้นที่นำมาขยายพันธุ์มากมาย และเมื่อนั้นที่ดินนับร้อยไร่ของเขา คงเขียวข่ม ด้วยมันท์...”

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 209–210)

จากตัวอย่างเรื่องแผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน และปกป้องแผ่นดิน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ผ่านตัวละครจลาที่รักและห่วงแหนแผ่นดินหรือพื้นที่ที่ได้ร่วมช่วยกันบุกเบิกกับชาวบ้านเพื่อปลูกต้นมันท์และทำไร่ข้าวโพด คือ “ถ้าไม่ลงมือทำด้วยมือของตัวเอง แผ่นดินแห่งนี้คงไม่มีความหมายมาก เหมือนกับที่มันมีความหมายต่อเขายิ่งขึ้นทุกวัน” และ “รออีกหน่อยเถิด รอให้ถึงฝนหน้า คงได้ไหลจากต้นที่นำมาขยายพันธุ์มากมาย และเมื่อนั้นที่ดินนับร้อยไร่ของเขา คงเขียวข่มด้วยมันท์” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดินและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่เห็นคุณค่าและสำนึกรักในแผ่นดินเกิด พร้อมปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และกระจายบริการเศรษฐกิจสู่ชนบท เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละคร ที่ปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยไม่ให้ใครมาฉกฉวยหรือหาผลประโยชน์จากพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์

...“ผมไม่ทิ้งหรือครับครู่ เสียตายแรงเสียตายเหงื่อแผ่นดินมันเป็นของผม ผมบอกครู่ตรง ๆ ว่าผมรักมันมากเสียแล้ว...ก็ให้มันรู้ไปว่าแผ่นดินที่ผมอุตสาหะเอา หยาดเหงื่อเพื่อพลิกพื้นมันขึ้นมา มันจะไม่ช่วยให้ผมได้อะไรตอบแทนเสียเลย” จลาหัวเราะอีกครั้งหนึ่ง

“หัวเด็ดตีนขาดผมก็ไม่ยอมให้ใครมาซุบมือเปิบเอากับความลำบากของผม ง่าย ๆ”...

(ศรีฟ้า ลดาวรรณ, 2519, หน้า 333)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดินและปกป้องแผ่นดิน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิต ผ่านตัวละครจลาที่รักและหวงแหนพื้นที่ที่จลาได้ทุ่มเทลงแรงพัฒนา ให้แผ่นดินเกิดมีผลลัพธ์ที่ดีขึ้น และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยไม่ให้ใครมาถล่มถลายหรือ หาผลประโยชน์จากพื้นที่ของตนได้ คือ “ผมไม่ทิ้งหรือครับครู่ เสียตายแรงเสียตายเหงื่อ แผ่นดินมันเป็นของผม ผมบอกครู่ตรง ๆ ว่าผมรักมันมากเสียแล้ว” และ “หัวเด็ดตีนขาด ผมก็ไม่ยอมให้ใครมาซุบมือเปิบเอากับความลำบากของผมง่าย ๆ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ปกป้องแผ่นดิน และสำนึกรักในแผ่นดินเกิด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 โดยรัฐบาล มุ่งเน้นปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกระจายบริการเศรษฐกิจสู่ชนบท

...“บางกะโป้งกำลังยุ่ง ชาวบ้านระดมพลมาสร้างพิพิธภัณฑสถาน เป็นอาคารชั้นเดียว ล้อมสวนตรงกลางโครงสร้างไม้ หลายคนตัดไม้มากองไว้หน้าสถานที่ก่อสร้าง

“ระบบการเข้าชมพิพิธภัณฑสถานของเราจะเดินเป็นวงกลม เข้าที่จุดหนึ่ง เดินชมไปเรื่อย ๆ และกลับมาออกที่จุดเดิม จะได้ไม่พลาดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง” อาร์คิมิดีสตบไหล่เดซ

“เอ็งเข้าใจออกแบบ”

“ก็ต้องสุดฝีมือหน่อย นี่เป็นพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์แห่งแรกของพื้นที่นี้”

“วันเปิดต้องทำให้ยิ่งใหญ่”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 247)

จากตัวอย่างเรื่องบางกะโป้งจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักแผ่นดิน การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าแผ่นดินเกิด ผ่านตัวละครโทนและชาวบ้านที่รักแผ่นดินเกิด และเห็นคุณค่าของแผ่นดินเกิดจนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยจัดตั้งพิพิธภัณฑ

วิทยาศาสตร์ ที่ให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์และความเป็นมาไดโนเสาร์ คือ “บางกะโป้งกำลังยุ่ง ชาวบ้านระดมพลมาสร้างพิพิธภัณฑน์ เป็นอาคารชั้นเดียว ล้อมสวนตรงกลางโครงสร้างไม้หลายคนตัดไม้มากองไว้หน้าสถานที่ก่อสร้าง” และ “ก็ต้องสุดฝีมือหน่อย นี่เป็นพิพิธภัณฑน์ วิทยาศาสตร์แห่งแรกของพื้นที่นี้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักแผ่นดิน และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าแผ่นดินเกิด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชน ผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียงและให้ความสำคัญต่อความร่วมมือพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาต ไร่แดง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ และบางกะโป้ง ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการรักและห่วงใยในถิ่นที่อยู่อาศัย โดยมุ่งพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชามุ่งเน้นให้ประชาชนรักและเห็นคุณค่าของแผ่นดินเกิดของตน เพราะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งสร้างอาชีพให้แก่ตนเองและครอบครัว

7. คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม หมายถึง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถแยกแยะถูกผิดได้ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...“คุณหลวงเข้าใจว่ากฎหมายสร้างขึ้นจากอะไร ?” ท่านผู้ว่าราชการนั่งตัวตรง นัยน์ตาอันขรธาของท่านเป็นประกาย “ถ้าไม่จากประเพณี ? ถ้าไม่ใช่จากขนบธรรมเนียม ที่คนเรายึดถือและปฏิบัติกันมาจนเคยชิน? ถ้าไม่ใช่จากชีวิตประจำวันที่ทำให้คนเรา อยู่ด้วยกันมาด้วยดี” ท่านข้าเลื่องดูเสถียรซึ่งกระสับกระส่าย และละเมียดผู้อยู่ในกิริยา สงบเสงี่ยม แล้วก็หันมาเผชิญนายอำเภอของท่านอีก “จริง ตามกฎหมายที่มีอยู่ คนพวกนั้นไม่มีสิทธิ์อะไรในป่าป้อน้ำร้อน ผมอาจจะวินิจฉัยรายงานขึ้นไปทางกระทรวง ให้อนุมัติบริษัทของคุณหลวง นายเสถียร แม่ละเมียดหรือพะไป เขายึดถือสัมปทานได้ แต่อะไรบางอย่างจะเกิดขึ้นกับคนพวกนั้น นอกจากความเดือดร้อนอย่างที่เคยได้รับกันมา แต่คราวก่อน เมื่อนายเสถียรสำคัญผิดคิดว่าสัมปทานของพะไปกินอาณาเขตลงมาถึง ฝั่งใต้ปากคลอง จริงอีกเหมือนกัน คนพวกนั้นจะไม่มีปากเสียงอะไรเลย เมื่อว่าผม วินิจฉัยให้สัมปทานแก่คนหนึ่งคนใดไป แต่ผมทนดูคนพวกนั้นเดือดร้อนไม่ได้ นั่นไม่ใช่ การปกครองที่ดี นั่นไม่ใช่แม้แต่วิธีที่นายอำเภอหรือเจ้าเมืองจะปฏิบัติแก่ราษฎร ในท้องที่ของตัวเอง--”...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 389)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาตจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึก ความเป็นธรรมในสังคม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถ แยกแยะถูกผิดได้ ผ่านตัวละครผู้ว่าราชการจังหวัดที่ให้ความเป็นธรรมและเป็นผู้ตัดสินการยื่นขอ สัมปทานของนายทุน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเล็งเห็นประโยชน์การใช้จ่ายของประชาชนมากกว่า การยกให้นายทุนครอบครองหรือนำไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ คือ “จริง ตามกฎหมายที่มีอยู่ คนพวกนั้นไม่มีสิทธิ์อะไรในป่าปิ้งน้ำร้อน ผมอาจจะวินิจฉัยรายงานขึ้นไปทางกระทรวงให้อนุมัติ บริษัทของคุณหลวง นายเสถียร แม่ละเมียคหรือพะโป้ เขายึดถือสัมปทานได้ แต่อะไรบ้าง จะเกิดขึ้นกับคนพวกนั้น นอกจากความเดือดร้อนอย่างที่เคยได้รับกันมาแต่คราวก่อน เมื่อนายเสถียรสำคัญผิด คิดว่าสัมปทานของพะโป้กินอาณาเขตลงมาถึงฝั่งใต้ปากคลอง จริงอีกเหมือนกัน คนพวกนั้นจะไม่มีปากเสียงอะไรเลย เมื่อว่าผมวินิจฉัยให้สัมปทานแก่คนหนึ่ง คนใดไป แต่ผมทนดูคนพวกนั้นเดือดร้อนไม่ได้ นั่นไม่ใช่การปกครองที่ดี นั่นไม่ใช่แม้แต่วิถีที่ นายอำเภอหรือเจ้าเมืองจะปฏิบัติแก่ราษฎรในท้องที่ของตัวเอง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม และสะท้อนบทบาทหน้าที่ผู้ว่าราชการ จังหวัด ที่รู้จักผิดชอบชั่วดี มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ และให้ความเป็นธรรมแก่ ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความไม่เป็นธรรม หรือพยายามต่อต้านการยึดครองที่ดินจากเอกชน และรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่รับฟังและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับประชาชน ชาวบ้านที่เดือดร้อน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ทุ่งมหาธาต

...“ฉันเข้าใจกำนันริน--ฉันเข้าใจ” ท่านเจ้าคุณเอ่ยอย่างตรึงตรอง สีหน้าของท่าน หม่นหมองและอึดอัดเหมือนได้ข่าวซึ่งเคยคาดคะเนไว้นานแล้วว่าเกิดขึ้น “ฉันเชื่อว่า ทุกอย่างที่กำลังบอกให้รู้ อย่างไม่เสียก็ต้องเป็นความจริง ฉันรู้จักคนในบังคับบัญชา ของฉันดี เพียงแต่ไม่คิดว่าเขาจะถือเอาความปรานีของฉันไปเป็นความรู้ไม่เท่าทัน หูหนวก ตาบอด อย่างนั้น นี่เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นการกระทำไปในนามของ คณะกรรมการจังหวัดและอำเภอเมือง นั่นหมายถึงปลัดจังหวัดร่วมงานด้วย” ท่านถอนใจ ความอึดโรยซึ่งไม่หายดีจากการเดินทางปรากฏขึ้นมาอีก ทั้งจากกิริยา นัยน์ตา และน้ำเสียง “เป็นกันไปได้—เป็นไปอย่างไม่น่าเชื่อ! เอาชื่อฉันเข้าไปพัวพัน— แต่ไว้ใจฉัน ริน” ท่านหันมามองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันลึกใส มองด้วยความปรานี เหมือนบิดาจะพึงมองบุตร “เรื่องนี้อาจต้องถึงเทศา มิเช่นนั้นก็จะทรว ฉันเท่ากับ

ตกเป็นจำเลยคนหนึ่งของรีนเหมือนกัน แต่ฉันอยู่ในฐานะไหนหรือเรื่องจะไปไกลถึง
ทูลเกล้าถวายฎีกา รื่นไว้ใจได้อย่างหนึ่งว่ารีนจะได้รับความเป็นธรรม ฉันจะพยายาม
ดูแลให้มันเป็นไปตามนั้น ถ้าฉันไม่ตายเสียก่อน--”...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 444-445)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาต จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึก
ความเป็นธรรมในสังคม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถ
แยกแยะถูกผิดได้ ผ่านตัวละครผู้ว่าราชการจังหวัดที่รับปากและจะตรวจสอบดำเนินการให้
ความเป็นธรรมกับชาวบ้านที่เดือดร้อนประสบปัญหาการครอบครองที่ดิน คือ “เรื่องนี้อาจต้อง
ถึงเทศา มิเช่นนั้นก็กระทรวง ฉันเท่ากับตกเป็นจำเลยคนหนึ่งของรีนเหมือนกัน แต่ฉันอยู่ใน
ฐานะไหนหรือเรื่องจะไปไกลถึงทูลเกล้าถวายฎีกา รื่นไว้ใจได้อย่างหนึ่งว่ารีนจะได้รับความเป็น
ธรรม ฉันจะพยายามดูแลให้มันเป็นไปตามนั้น ถ้าฉันไม่ตายเสียก่อน” การแสดงออกดังกล่าว
ถือเป็นคุณค่าการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคมและสะท้อนบทบาทหน้าที่ผู้ว่าราชการ
จังหวัด ที่รู้จักรับฟัง มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ และให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน
ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อน ที่ประชาชนต้องเผชิญกับความไม่เป็นธรรมหรือ
พยายามต่อต้านการยึดครองที่ดินจากเอกชน และรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

นอกจากจะเห็นลักษณะการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม
รู้จักรับฟัง มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ และให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนแล้ว
ยังปรากฏในลักษณะการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม รู้จักผิดชอบชั่วดี รักษา
จรรยาบรรณวิชาชีพ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง เขาชื่อกานต์

...“हत्य...हत्य ผมคิดถึงहत्यเหลือเกิน ผมมันก็โหมมนุษย์คนหนึ่งที่ยังตัดกิเลส
ไม่ได้ บางทีก็อยากจะทำอย่างที่ทำहत्यขอร้องเหมือนกัน ตั้งร้านชุดรีดคนไข้แพง ๆ แล้วก็คงจะ
ล้มตาอำปากได้ แต่ผมทำไม่ได้ ทำไม่ได้ มันอายุตัวเอง ผมคงเสียहत्यจนได้”... (สุวรรณี สุคนธา,
2540, หน้า 335-336)

จากตัวอย่างเรื่องเขาชื่อกานต์ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึก
ความเป็นธรรมในสังคม รู้จักผิดชอบชั่วดี รักษาจรรยาบรรณวิชาชีพผ่านตัวละครหมอกานต์ที่มี
ความตระหนักรู้จักผิดชอบชั่วดีและศรัทธาต่อจรรยาบรรณวิชาชีพ ต้องการช่วยรักษาคนไข้ที่
เจ็บป่วยให้หายเป็นปกติมากกว่าการคิดเงินค่ารักษาพยาบาลแพง ๆ คือ “บางทีก็อยากจะทำ
อย่างที่ทำहत्यขอร้องเหมือนกัน ตั้งร้านชุดรีดคนไข้แพง ๆ แล้วก็คงจะล้มตาอำปากได้ แต่ผมทำ

ไม่ได้ ทำไม่ได้ มันอายุตัวเอง ผมคงเสียหุทัยจนได้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่า การปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม และสะท้อนบทบาทหน้าที่ของหมอหรือแพทย์ที่รู้จัก ผิดชอบชั่วดี เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นขยายขอบเขตแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ให้ครอบคลุมถึงพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ

...กานต์สีหน้าเข้มขึ้น “เพราะฉะนั้นผมถึงให้หมอช่วย” เขาชะงักหน้าเข้ามาใกล้ จนได้กลิ่นบุหรี “ลากไ้มารหัวชนออกทีเถอะหมอ แล้วผมจะไม่ยุ่งกับเชื้ออีกเลย ผมสัญญา” กานต์นิ่ง

“มันยังไม่เป็นตัวหอก เพิ่งจะขาดเลือดไปได้ไม่เท่าไร ฉีดยาซ้ำเข็มสองเข็มก็ออก”

“ผมไม่เคยทำ” กานต์พูดขึ้น “ผมทำไม่ได้หรอกคุณ” “โธ่” นายตำรวจอด

“คิดดูซิหมอ อนาคตผมคงยับเยินกันคราวนี้ ผมนายร้อย

ตำรวจโทตำเก็งมีเมียเป็นอีเด็กเชื้อ ลูกไ้มีภารโรง แม่ยายหอมขายปลาร้า

ปลาเจ้าอยู่ในตลาด” เขาคร้าครวญ “ผมจะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน”

“ทำไมคุณไม่คิดเสียก่อนละ” กานต์เติมโซดาแลดูพรายเดือดปุดอยู่คู้หนึ่ง

“ผมเคยบอกคุณแล้วไม่ใช่หรือ”

“โธ่ ผมมันก็หนุ่ม ใครละจะอดได้ ผมบอกแล้วไงว่าถ้าไ้อำเภอรามันมีอีตัวมั่ง ผมก็คงจะไม่ทำระย่ายังนี้หรอก”...

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 357-358)

...“อย่าไปเอาออกเลยนะ” กานต์ตัดสินใจพูดขึ้น หลังจากที่คิดแล้วคิดอีกว่า ควรจะพูดดีหรือไม่

“ทำไมละ ให้มันโย้ขึ้นมาประจานผมหรือ ไม่แต่ผมคนเดียวนะนา เชื้ออยู่บ้านหมอ ไม่ใช่หรือ” กานต์หน้าเข้มขึ้น

“ไอ้ข้อนั้นนะช่างเถอะ คนจะสือกันว่ายังไงก็ช่างมัน คุณไม่เลี้ยงออกมาผมจะเลี้ยงเองก็ได้”

“หมอนี้จะบ้าแล้ว เวลานี้มันยังไม่เป็นตัวด้วยซ้ำไป เอมันออกดีกว่าจะปล่อยไว้ ให้เป็นตัวออกมา”

“ผมสงสาร ลูกคุณแท้ ๆ นะคุณตำเก็ง” กานต์เรียกชื่อเขาเป็นครั้งแรก

“ถึงแม้มันจะเป็นเพียงเชื่อเด็กคนใช้ของผม มีตาเป็นภารโรง แต่คุณก็เป็นพ่อ ถ้าไม่มีคุณ ไ้เด็กคนนี้ก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ คุณน่าจะมีความเวทนาอยู่บ้าง”...

(สุวรรณณี สุคนธา, 2540, หน้า 359)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ในเรื่องเขาซื้อกานต์จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม รู้จักผิดชอบชั่วดี รักษาจรรยาบรรณวิชาชีพ ผ่านตัวละครหมอกานต์ ที่มีความตระหนักรู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่ยอมทำตามคำขอร้องของร้อยตำรวจโทดำเกิงที่ต้องการให้ฉีดยาเพื่อขับเลือดเด็กออก และตัวละครหมอกานต์ขอร้องให้ร้อยตำรวจโทดำเกิงเลิกความคิดที่จะทำร้ายเด็กซึ่งเป็นลูกของตนเอง คือ “ผมไม่เคยทำ” “ผมทำไม่ได้หรอกคุณ” “อย่าไปเอาออกเลยนะ” และ “ถึงแม้มันจะเป็นเพียงเชื่อเด็กคนใช้ของผม มีตาเป็นภารโรง แต่คุณก็เป็นพ่อ ถ้าไม่มีคุณ ไ้เด็กคนนี้ก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ คุณน่าจะมีความเวทนาอยู่บ้าง” การแสดงออกทั้ง 2 ตัวอย่างดังกล่าว ถือเป็นเป็นคุณค่าการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคมและสะท้อนบทบาทหน้าที่ของหมอหรือแพทย์ที่รู้จักผิดชอบชั่วดี ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นขยายขอบเขตแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ครอบคลุมถึงพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ

...“ตาอยากตั้งคำถามอะไรสักข้อหนึ่ง” หญิงสาวเอ่ยขึ้น หล่อนนั่งขัดสมาธิ ทุ่มัดทะแมง สนใจฟังเรื่องเคราะห์ร้ายที่ยังไม่กระจ่างของวัฒนาทุกประโยค

“คืออยากถามว่า เมื่อไหร่เราจะมีผู้ใหญ่ที่เป็นตัวอย่างดี ๆ ที่ได้ชขาด เอาโทษคนทำผิดอย่างชนิดไม่วางหน้ามากกว่านี้อีกเยอะ ๆ แล้วก็ส่งเสริมสนับสนุนคนทำดีกันเสียที เพราะที่แล้ว ๆ มามันเหมือนกับว่าเราสนับสนุนให้มีการทำดีแล้วได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี อยู่ตลอดเวลา”...

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 168)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถแยกแยะถูกผิดได้ผ่านตัวละคร ชะตา ที่อยากเห็นผู้ใหญ่ในสังคมเป็นต้นแบบที่ดีและไม่เกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพล คือ “เมื่อไหร่เราจะมีผู้ใหญ่ที่เป็นตัวอย่างดี ๆ ที่ได้ชขาด เอาโทษคนทำผิดอย่างชนิดไม่วางหน้ามากกว่านี้อีกเยอะ ๆ แล้วก็ส่งเสริมสนับสนุนคนทำดีกันเสียที เพราะที่แล้ว ๆ มามันเหมือนกับว่าเราสนับสนุนให้มีการทำดีแล้วได้ชั่ว ทำชั่วได้ดีอยู่ตลอดเวลา” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็น

คุณค่าการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคมและสะท้อนบทบาทหน้าที่ของตัวละครที่มีเหตุมีผล ในการวินิจฉัยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถแยกแยะถูกผิดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นมีบทบาทและระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน เน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่อธิบายการปลูกจิตสำนึกและสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม ดังจะเห็นได้จากในเรื่อง บุษบกใบไม้

...สาเหตุที่นักโค่นป่ามีแต่ความเหิมเกริมเพียงนั้น ไม่ใช่ด้วยตัวเองอย่างเดียว หากได้รับความร่วมมือจากเจ้าพนักงานผู้มีอิทธิพล อาจจะเป็นพวกป่าไม้ พวกข้าราชการระดับสูง และพวก ‘สี’ ต่าง ๆ อย่างสีของท่านนี่แหละ เขาอยากจะทำอย่างนี้ แต่เขาก็ไม่อาจบอกได้ ชายหนุ่มอยากจะทำอะไรอีกหลาย ๆ อย่างแก่ ‘คนดี’ ทหารตำรวจที่ดี ข้าราชการที่ดี พ่อค่านักธุรกิจผู้ยังเหลือคุณธรรมในหัวใจ อยากจะบอกว่า ถ้าพวกคุณชวนกันยึดมั่นที่จะใช้ธรรมะเป็นเครื่องนำทางอย่างเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็คงจะเหมือนรวบรวมน้ำไม่ไหลเล็ก ๆ หลายสิบลำมามัดเข้าด้วยกัน ใครเลยจะหักได้...

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 481)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม ผ่านตัวละครนายทหารและทีมผู้สำรวจป่า ที่ได้อธิบายถึงปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเกิดจากผู้มีอิทธิพล ข้าราชการระดับสูง หรือกลุ่มผู้มีสีต่าง ๆ คือ “ถ้าพวกคุณชวนกันยึดมั่นที่จะใช้ธรรมะ เป็นเครื่องนำทางอย่างเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็คงจะเหมือนรวบรวมน้ำไม่ไหลเล็ก ๆ หลายสิบลำมามัดเข้าด้วยกัน ใครเลยจะหักได้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม และสะท้อนบทบาทหน้าที่ของตัวละครที่มีเหตุมีผลในการวินิจฉัยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถแยกแยะถูกผิดได้ และมีจิตสำนึกความเป็นธรรมต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นมีบทบาทและระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน เน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมประเทศ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช ไผ่แดง เขาชื่อกานต์ และบุษบกใบไม้ ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการรู้จักผิดชอบชั่วดี เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และไม่เอารัดเอาเปรียบหรือเบียดเบียนผู้อื่น และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า

ศาสตราจารย์พระราชา มุ่งนำเสนอการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม การสร้างจิตสำนึกให้รู้จักผิดชอบชั่วดี และมีเหตุผลสามารถพิจารณาแยกแยะถูกผิดได้ หากประชาชนมีจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม ย่อมส่งผลทำให้สังคมปราศจากปัญหาการทุจริตหรือปัญหาการคอร์รัปชัน และพบเจอกับความสงบสุข ประเทศชาติเกิดการพัฒนาจนสามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างยั่งยืน

8. คุณค่าด้านความมีสติ หมายถึง การตั้งสติ การใช้สติแก้ไขปัญหา การใช้สติเตือนตน การไม่เพลอพลาด และประมาทในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านความมีสติออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

8.1 คุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหา หมายถึง การใช้สติคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...ขณะนั้นเอง รื่นก็นึกขึ้นได้ถึงทางเกวียนแคบ ๆ สายนั้น มันเป็นทางเส้นเดียวที่กั้นอยู่ระหว่างป่าหิมพานต์และไร่กล้วยทางทิศตะวันตก กับเห่าเรือทั้งหลายทางทิศตะวันออก เขารู้ดีว่าถ้าสามารถตัดเชื้อเพลิงที่ลูกลไฟจะปลิวข้ามมาตกลงติดต่อดีทันท่วงที ความหวังก็ยังมียู่ที่ หมู่บ้านจะรอดพ้นจากความวอดวายไปได้

“ทำไมถึงไม่มีใครคิดตัดต้นไฟ อย่าให้มันลุกลามเข้ามาที่นี่?” เขาตะโกน

“มัวแต่มาขนของเอาตัวรอดกันอยู่อย่างนี้เดี๋ยวก็วอดไปด้วยกันทั้งบ้าน พวกผู้หญิงเอาครุต์ก้นน้ำช่วยกันสาดหลังคาอยู่ทางนี้ พวกผู้ชายออกไปทลายหลังคา กระจาเรือริมทางล่อให้หมด”...

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 199)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาต จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการมีสติในการแก้ไขปัญหา ใช้สติคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องผ่านตัวละคร รื่น ที่ตั้งสติเมื่อเกิดไฟไหม้ ลุกลามไปหลายพื้นที่และได้คิดหาวิธีเพื่อลดการเกิดไฟไหม้ นั่นคือ การตัดเชื้อเพลิงด้วยการให้ผู้หญิงเอาครุต์ก้นน้ำสาดหลังคา และให้ผู้ชายทลายหลังคาและกระจาเรือริมทางล่อให้หมด คือ “เขารู้ดีว่าถ้าสามารถตัดเชื้อเพลิงที่ลูกลไฟจะปลิวข้ามมาตกลงติดต่อดีทันท่วงที ความหวังก็ยังมียู่ที่ หมู่บ้านจะรอดพ้นจากความวอดวายไปได้” และ “พวกผู้หญิงเอาครุต์ก้นน้ำช่วยกันสาดหลังคาอยู่ทางนี้ พวกผู้ชายออกไปทลายหลังคา กระจาเรือริมทางล่อให้หมด” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครที่มีสติ รู้จักคิดหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกับ การแสดงออกของตัวละครที่มีสติในการแก้ปัญหาที่ท่วมฉับพลันภายในหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จาก เรื่อง ไผ่แดง

...สมภารกร่างไม้รีรออีกต่อไป รีบลงเรือพายไปที่บ้านกำนันเจิม และแนะนำให้กำนันเจิมออกป่าว่าร้องให้ชาวบ้านเก็บข้าวของออกจากบ้าน หนีน้ำไปอยู่บนเนินสูง ชายทุ่งชั่วคราวจนกว่าน้ำจะลด วัว ควาย และสัตว์เลี้ยงบรรดาที่ตนมีก็ให้ตอนไปด้วย ฝ่ายกำนันเจิมก็เห็นจริง รีบออกไปว่าร้องให้ชาวบ้านทำตามที่สมภารกร่างแนะนำ การอพยพชาวบ้านไผ่แดงไปสู่ที่ปลอดภัยก็เริ่มขึ้น ขณะนั้นน้ำในทุ่งมีระดับสูงขึ้นแล้ว การขนข้าวของต้องทำทางเรือ สมภารกร่างกลับมาถึงวัดก็อำนาจการให้เด็กวัดกับเณรเอาหลวงตาหุ้มใส่เรือเอาไปไว้ที่บนดอนก่อน เพราะกฐิพระที่วัดไผ่แดงน้ำต่ำอยู่เกรงว่าจะไม่พื่อน้ำ อพยพพระและเณรเสร็จสมภารกร่างก็บอกให้เด็กเอาเรือกลับมารับหมาวัดอีกหลายตัวไปไว้บนเนินด้วย...

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2552, หน้า 229-230)

จากตัวอย่างในข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการมีสติในการแก้ไขปัญหา ใช้สติคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ผ่านตัวละครสมภารกร่าง ที่ใช้สติแก้ไขปัญหาน้ำท่วม โดยแจ้งข่าวให้ชาวบ้านทราบและช่วยเหลืออพยพผู้คน และสัตว์ไปอยู่ที่สูงได้ทัน คือ “สมภารกร่างไม้รีรออีกต่อไป รีบลงเรือพายไปที่บ้านกำนันเจิม และแนะนำให้กำนันเจิมออกป่าว่าร้องให้ชาวบ้านเก็บข้าวของออกจากบ้าน หนีน้ำไปอยู่บนเนินสูง ชายทุ่งชั่วคราวจนกว่าน้ำจะลด วัว ควาย และสัตว์เลี้ยงบรรดาที่ตนมีก็ให้ตอนไปด้วย” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครที่มีสติ รู้จักคิดหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากน้ำท่วม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนโครงสร้างทางยุทธศาสตร์ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

...47 ปี ครั้งกระโน้น...มีเรือนเสาไม้กลมหลังหนึ่ง ยืนอาบแดดอันระอุอ่าวอยู่ใต้ ต้นมะพร้าวอันสูงลิ่ว ยามลมพัดฉิวมาแรง ๆ ผู้เป็นพ่อจะบอกลูกเล็กทั้งสามคนให้รีบลงไปอยู่ที่อื่น มะพร้าวต้นนี้อาจจะหักลงมาทับเรือนเอาก็ได้ เด็ก ๆ ที่อยู่บนเรือนอาจจะแขนขาหัก ถ้าลมพัดไม้แรงนัก เด็กทั้งสามก็จะพากันนอนฟังเสียงซู่ซ่าตามข้างฝา และมองหลังคาสายตาเขม็ง ฝากันดับหญ้าคามุงหลังคาถูกแดดเผาจนแห้งกรอบ เมื่อโดนลมพัดมันจึงมีเสียงซ่า ๆ ถ้ามีเสียง พ่อบอกว่าแล่นลงไปไว ๆ ก็จะได้วิ่งลงไปเร็วที่สุด...

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 9-10)

จากตัวอย่างเรื่องลูกอีสานจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการมีสติในการแก้ไขปัญหา ใช้สติคิดและเตือนสติตน ผ่านตัวละครพ่อคนที่มีความสติ คิดพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดความรุนแรงขึ้น อันเนื่องมาจากลมแรงคล้ายจะเกิดพายุ จึงรีบเรียกลูก ๆ ออกมาจากเรือน เพราะเกรงว่าต้นมะพร้าวจะล้มทับแขนขาหัก คือ “มีเรือนเสาไม้กลมหลังหนึ่ง ยืนอาบแดดอันระอุอ่าวอยู่ใต้ต้นมะพร้าวอันสูงลิ่ว ยามลมพัดฉิวมาแรง ๆ ผู้เป็นพ่อจะบอกลูกเล็กทั้งสามคนให้รีบลงไปอยู่ที่อื่น มะพร้าวต้นนี้อาจจะหักลงมาทับเรือนเอาก็ได้” การแสดงออกดังกล่าวถือเป็นคุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครที่มีสติ คิดพิจารณา ตัดสินใจอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกกระตือรือร้นการผลิตและรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้น และเน้นการพัฒนาคน เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่ตั้งข้อสังเกตและหาสาเหตุเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บางกะปิ

...“เรื่องหายไ้ไหน?” โทณถามเดช

“มันป่วย นอนซมที่บ้านมาสองวันแล้ว”

“เป็นอะไร?”

“ไม่รู้เหมือนกัน เห็นบ่นว่าครั้นนี้ครั้นตัว แน่นหน้าอก หายใจไม่สะดวกแล้วก็...”

“พามันไปหาหมอในเมืองเถอะ”

“มันไม่ไป มันว่าไม่เป็นไร”

“ดวงละ?”

“ดวงไม่ได้ไปทำงานมาหลายวันแล้ว ป่วยเหมือนกัน”

“อืม”

“อ้อ! เฒ่าจันไม่สบายเหมือนกัน เจ็บหน้าอก หายใจติดขัด...”

หนูแดงว่า “โทนสังเกตเห็นว่า สองเดือนนี้ลูกบ้านเราป่วยกันมาก เด็กในชั้น
หยุดไปหลายคน อาการแต่ละคนก็คล้าย ๆ กัน” ...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2550, หน้า 159)

จากตัวอย่างในข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการมีสติในการแก้ไขปัญหา ใช้สติคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ผ่านตัวละคร หนูแดง ที่สังเกตเห็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน และนำปัญหามาคิดพิจารณาถึงสาเหตุเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน จนพบว่าเกิดจากโรงงานที่ปล่อยสารพิษทำให้คนในชุมชนเริ่มมีอาการเจ็บป่วย คือ “โทนสังเกตเห็นว่าสองเดือนนี้ลูกบ้านเราป่วยกันมาก เด็กในชั้นหยุดไปหลายคน อาการแต่ละคนก็คล้าย ๆ กัน” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครที่มีสติ คิดพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาและคิดหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเองให้กับประชาชน ผ่านวิถีสถิติเศรษฐกิจพอเพียงและให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

8.2 คุณค่าด้านการให้สติ หมายถึง การตรึกตรองพิจารณาให้รอบด้านด้วยการใช้สติและให้สติแก่ผู้อื่น เพื่อสร้างความเข้าใจและลดข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...“ผู้ใหญ่คะ ประทับกับผู้ใหญ่โหมดไม่สบาย หายไปทั้งคู่เลยคะ เข้านี้ผู้ใหญ่เดินไปดูหนอยสิคะ ตอนนี้งำลังวางไข่ไหมคะ”

“ไม่ได้หรอก ผมกำลังคิดวางแผนจะจับพวกเลนสลากกินรวบ”

มาลีนี้หัวเราะลั่น “ตายตาย ถ้าขึ้นจับ โรงพักไม่มีที่ซึ่งหรอกคะ แล้วไรนาพวกนี้ ก็คงจะไม่มีใครดูแล หมาน้อยของผู้ใหญ่สิคะจะต้องโตกเพราะอดข้าวอย่างแน่นอน”

“ผมไม่รู้จะทำยังไงถึงจะให้พวกนี้เลิกบ้ากันได้”

“ผู้ใหญ่คะ ปัญหาอย่างนี้มันไม่ใช่ปัญหาของผู้ใหญ่สิหรือคะ เป็นเรื่องของเจ้าบ้านผ่านเมืองท่าน ถ้าท่านต้องการจะให้เลิกจริง ๆ ทำไมท่านจะจัดการไม่ได้คะ”

สินวัตรยืนงออยู่ครู่หนึ่งแล้วจึงยิ้มออก

“จริง ๆ นะคุณมา คุณพูดทำให้ผมได้สติ มันไม่ใช่เรื่องของผู้ใหญ่สิจริง ๆ นะแหละ”...

(กาญจนา นาคพันธ์, 2547, หน้า 518-519)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการมีสติในการแก้ไขปัญหา ตรีกตรองพิจารณาให้รอบด้านด้วยการใช้สติและให้สติแก่ผู้อื่น เพื่อสร้างความเข้าใจและลดข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นผ่านตัวละครมาลีนี้ที่ให้สติและอธิบายให้สินวัตรเข้าใจถึงการแก้ไขปัญหาการเล่นพนันภายในงานศพนั้น ต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ สินวัตรจะดำเนินการโดยลำพังคงไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ คือ “ปัญหาอย่างนี้มันไม่ใช่ปัญหาของผู้ใหญ่ลีหรอกคะ เป็นเรื่องของเจ้าบ้านผ่านเมืองท่าน ถ้าท่านต้องการจะให้เลิกจริง ๆ ทำไมท่านจะจัดการไม่ได้คะ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการมีสติในการแก้ไขปัญหา และสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครที่ใช้สติและให้สติแก่ผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรมภายในประเทศ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาพระราช ไผ่แดงผู้ใหญ่ลีกับนางมา ลูกอีสาน และบางกะโพ้ง ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง การใช้สติในการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ จนสามารถบรรเทาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งเกิดประโยชน์แก่คนโดยส่วนรวม และการให้สติกับผู้อื่นเพื่อสร้างความเข้าใจ ลดข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้น ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชามุ่งนำเสนอคุณค่าด้านความมีสติ เพื่อช่วยให้ทุกคนสามารถแก้ไขปัญหาหรือให้สติผู้อื่น เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันอันจะส่งผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

9. คุณค่าด้านการรักษารักรวมชาติ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และใช้ประโยชน์ตามความต้องการอย่างคุ้มค่าและมีเหตุผล โดยคำนึงถึงการรักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของคุณค่าด้านการรักษารักรวมชาติ ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

9.1 คุณค่าด้านการรักษารักรวมชาติการรักษารังดิน หมายถึง การบำรุงรักษาดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยการไถกลบตอซังข้าว ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...มาลีนี้เงยหน้าขึ้นมองไปทางอื่นซึ่งไม่มีสินวัตร คู่สนทนาของเธอ รถไถนาจอดอยู่แต่ไกล รอคอยการกลับไปของผู้ควบคุม ดินสีดำถูกขุดขึ้นมากระจาย บางตอนยังแน่น มีตอข้าวเก่า ๆ โผล่ขึ้นมากระเถาะกระเถาะ อีกไม่ช้ามันก็จะถูกขุดกลับลงไปจมดิน

กลายเป็นปุ๋ยของต้นข้าวใหม่วนเวียนกันไปดังนี้ แลเห็นต้นมะขวิดและต้นตาลที่คั่นมาข้างหน้าโน้นแต่ไกล นั่นคือจุดสุดเขตที่นาของคุณยาย ทางด้านทิศใต้ของคุณยายปลูกต้นตาลแสดงอาณาเขตของที่นาของท่านไว้สามด้าน สูงขึ้นไปจากพื้นนาและทิวไม้ก็คือท้องฟ้าอันแจ่มใส ต่างกว่าทางด้านตะวันออกซึ่งมีแผ่นเมฆหนาที่บั้งแสงอาทิตย์ไว้ตั้งแต่เข้ามาแล้ว...

(กาญจนา นาคินทร์, 2547, หน้า 216)

จากตัวอย่างเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการรักธรรมชาติ การรักษาบำรุงดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยการไถกลบตอซังข้าว ผ่านตัวละครมาลินี ที่มองดูตอข้าวที่ผู้ใหญ่อลีไถนาด้วยวิธีไถกลบตอซังข้าว คือ “ดินสีดำถูกขุดขึ้นมากระจายบางตอนยังแน่น มีตอข้าวเก่า ๆ โผล่ขึ้นมากระเกระจาย อีกไม่ช้ามันก็จะถูกขุดกลับลงไปจมดินกลายเป็นปุ๋ยของต้นข้าวใหม่วนเวียนกันไปดังนี้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านการรักธรรมชาติ การรักษาบำรุงดินและสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่ไถพรวนดินเพื่อเตรียมทำนารอบใหม่ ตอข้าวต่าง ๆ ในนาที่โผล่ขึ้นมาจะถูกไถกลบเพื่อกลับไปเป็นปุ๋ยให้กับดิน ซึ่งตอข้าวเหล่านี้สร้างประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อการบำรุงดินและทำให้พืชเจริญเติบโตด้วยวิธีธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นส่งเสริมการผลิตในด้านการเกษตร ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนภายในประเทศและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

9.2 คุณค่าด้านการรักธรรมชาติการเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้
หมายถึง การรักษา ดูแล และเห็นประโยชน์ของต้นไม้ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...สามภพลงมือปลูกต้นไม้เหล่านั้นด้วยตนเอง คนใช้ของซึ่งวันจัดแจงชุดหลุมเตรียมไว้ให้แล้วตามที่เขากระระยะให้ชุด ชายหนุ่มใช้ดินสีดารองไว้ก้นหลุม ต่อจากนั้นจึงเอาต้นไม้ออกจากกระถาง วางลงไปแล้วกลบ สักครู่สนามเล็ก ๆ หน้าบ้านซึ่งวันก็ดูแลพริ้งด้วยกลุ่มไม้ใบไม้ประดับ

“ความจริง ขอบสนามนี้ถ้าปลูกกุหลาบได้ก็คงสวยดี กุหลาบพวกนี้ก็เหมาะเพราะเลี้ยงง่าย ดอกดก”...

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 39)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ ผ่านตัวละครสามภพที่รักธรรมชาติ รักต้นไม้ ค่อย ๆ บรรจงปลูกไม้ดอกและไม้ประดับให้พอเหมาะกับพื้นที่เล็ก ๆ ภายในบริเวณหน้าบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศให้บ้านร่มรื่น น่าอยู่ คือ “ชายหนุ่มใช้ดินสีดารองไว้กันหลุม ต่อจากนั้นจึงเอาต้นไม้ ออกจากกระถาง วางลงไปแล้วกลบ สักครู่สนามเล็ก ๆ หน้าบ้านซึ่งวันก็ดูสะพรั่งด้วยกลุ่มไม้ใบไม้ประดับ” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่มีจิตใจอ่อนโยน รักธรรมชาติ เห็นคุณค่าความสำคัญ ของต้นไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้น ความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่รักธรรมชาติ เห็นคุณค่า และให้ความสำคัญต่อการปลูกต้นไม้ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บุษบกใบไม้

“แหม...ฤทัยผสมนี้สวยมาก” เขตหันไปทางซ้าย ที่มีไม้ประดับเกาะกันเป็นหมู่ ทั้งเฟิร์น ทั้งฤทัยผสม เล็บครุฑ โกสน และบอน “ช่างไปเสาะหามาจากไหนกันนี้ครับ ถึงได้มีหลายสีขนาดนี้”

“ส่วนมากเขาให้” สามภพชี้ให้ดูเล็บครุฑซึ่งก็มีหลายชนิดเช่นกัน “คุณยาย ไม่สะสมอย่างอื่นนอกจากต้นไม้ ใครเขารู้ว่าท่านชอบปลูกต้นอะไรแปลก ๆ ก็เอามาให้ แลกเปลี่ยนกัน”

“นี่เล็บครุฑอะไรกันครับ...สวยแปลกดี”

“เล็บครุฑลูกไม้ขาว อันนั้นเล็บครุฑหนู นั่นเล็บครุฑกระเจก” พวกที่อยู่ใต้ถุน สองในสี่เริ่มนิทานตามเคย

“นั่นเขาจะวิจัยต้นไม้หรือไงกัน” ชีวันบ่น

“ที่สามคงยืนได้เป็นชั่วโมงนะคะ” ปัทมาเสริม “คุณเขตก็เลยพลอยเป็นไปด้วย”

“แม่พี่เราเขาชอบต้นหมากรากไม้เหมือนกัน เห็นหรือเปล่าล่ะว่าบ้านเกือบเป็นป่า อยู่แล้ว” ชะตาว่า

“บ้านเป็นป่าดีกว่าบ้านเป็นทะเลทรายนะ ตา” สาสิรัตน์บอก “จิตใจของคน ที่อยู่ในร่มไม้จะเยือกเย็นกว่าคนอยู่กลางแจ้ง ที่หันไปทางไหนก็เห็นแต่สีน้ำตาล แล้งไปหมดแหละ อยู่นานไปหัวอกหัวใจก็เหงาหงอยเหี่ยวแห้ง”

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 65-66)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ ผ่านตัวละครครอบครัวสามภพที่มีใจรักธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการปลูกต้นไม้เพื่อให้บ้านร่มเย็นสดชื่นและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากได้รับร่มเงา ทำให้เกิดความสุขสบายทางจิตใจ คือ “บ้านเป็นป่าดีกว่าบ้านเป็นทะเลทรายนะ ตา” และ “จิตใจของคนที่อยู่ในร่มไม้จะเยือกเย็นกว่าคนอยู่กลางแจ้ง ที่หันไปทางไหนก็เห็น แต่สีน้ำตาล แล้งไปหมดแหละ อยู่นานไปหัวอกหัวใจก็เหงาหงอยเหี่ยวแห้ง” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่รักธรรมชาติ เห็นคุณค่าความสำคัญของการปลูกต้นไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

...โทนถอนใจ “...ข้าเบื่อตัวเองเหลือเกินที่ต้องพูดเรื่องมองภาพกว้างซ้ำซาก อย่างนี้มาหลายครั้ง เราต้องบอกพวกนั้นว่าป่าคือหัวใจของชีวิตที่นี่ การตัดป่าเป็นการทำลายอนาคตในระยะยาว ลูกหลานของเราจะไม่มีกิน เมื่อนั้นอาจต้องเดือดร้อน ต้องไปทำงานรับจ้าง คนแก่ต้องไปขอทานในกรุง ผู้หญิงต้องไปขายตัวเพราะการตัดป่าแท้ ๆ ที่เดียว”...

(วินทร์ เลียววาริณ, 2555, หน้า 124)

จากตัวอย่างเรื่องบางกะปิจะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ ผ่านตัวละครโทน ที่รักธรรมชาติ ปกป้องอนุรักษ์รักษาป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป และอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ หากชีวิตไม่มีป่าไม้ทุกคนจะไม่มีที่ทำกิน คือ “เราต้องบอกพวกนั้นว่าป่าคือหัวใจของชีวิตที่นี่ การตัดป่าเป็นการทำลายอนาคตในระยะยาว ลูกหลานของเราจะไม่มีกิน เมื่อนั้นอาจต้องเดือดร้อนต้องไปทำงานรับจ้าง คนแก่ต้องไปขอทานในกรุง ผู้หญิงต้องไปขายตัวเพราะการตัดป่าแท้ ๆ ที่เดียว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าการรักธรรมชาติ การเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ และสะท้อนวิถีชีวิตของตัวละครที่รักธรรมชาติ พยายามปกป้องอนุรักษ์รักษาป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยรัฐบาลมุ่งเน้นเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสในการ

พึ่งพาตนเองให้กับประชาชนผ่านวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา บุษบกใบไม้ และบางกะปิ้ง ดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของธรรมชาติ เช่น การนำตอซังข้าวมาไถกลบเพื่อทำเป็นปุ๋ยแทนการเผาทิ้งที่ทำให้เกิดมลพิษทางธรรมชาติและ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองใหญ่ด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อสร้างบรรยากาศในบริเวณที่อยู่อาศัยและสร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนดิน ตลอดจนการรักษา การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ภายในชุมชน และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้น ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ศาสตราจารย์พระราชา มุ่งนำเสนอการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ประชาชนรักธรรมชาติด้วยการช่วยกันดูแลและอนุรักษ์ เพราะธรรมชาติเป็นแหล่งพักพิง เป็นแหล่งอาหาร และสร้างอากาศที่สะอาดให้กับผู้อยู่อาศัย

10. คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน หมายถึง การมุ่งมั่นที่ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

...การลองแพครั้งนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่นตลอดทาง นอกจากครั้งเดียวเมื่อผ่านแสนตอ และแพหวุดหวิดจะชนหัวเกาะแตกทั้งพื้นเพราะพรวนหลักเอกขาด ขณะที่เข้าจอดที่ท้ายเกาะ ท่ามกลางพายุที่พัดแรงกล้า แต่ด้วยความชำนาญและการตัดสินใจเด็ดขาดของตาแดงผู้เป็นนายท้าย ในที่สุดก็พาแพเข้าเทียบกับตลิ่งจนได้

“หลักมันติดตอ จะไถก็ไม่ได้ จะปล่อยก็ไม่ทัน” มิ่งซึ่งเป็นคนประจำหลักนั้นอธิบาย

“ถีบพรวดลงไปถึงพื้นครั้งแรกมึงควรจะรู้ว่าถูกทราย ถูกดิน หรือ ตอ” ตาแดงบ่นพึม “ดีแต่รีนแกขึ้นลวดสังกะสีโรยกะอ้ายหว้าตั้นนั้นทัน ไม่งั้นก็ฉิบหาย...”

(มาลัย ชูพินิจ, 2557, หน้า 99)

จากตัวอย่างเรื่องทุ่งมหาธาตุ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความบากบั่นวิริยะอดทน มีมุ่งมั่นที่ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ผ่านตัวละคร รื่นและพรรคพวกที่มีทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยช่วยกันลองแพจนสามารถรอดพ้นจากการแพแตกได้อย่างปลอดภัย คือ “ท่ามกลางพายุที่พัดแรงกล้า แต่ด้วยความชำนาญและการตัดสินใจเด็ดขาดของตาแดงผู้เป็นนายท้าย ในที่สุดก็พาแพเข้าเทียบกับตลิ่งจนได้” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทนและสะท้อนวิถีชีวิต

ของตัวละคร ที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคหรือความยากลำบากเพื่อให้ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมในสมัยก่อนที่ประชาชนต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ และรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกันกับการแสดงออกของตัวละครที่มีความบากบั่นวิริยะในการปฏิบัติหน้าที่ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง บุษบกใบไม้

...สามภพและภิปราयขัรบรมาถึงบริเวณโหล่เขาซึ่งไฟกำลังลุกโผลง พร้อมด้วย พนักงานและคนงานของหน่วยทั้งหมดซึ่งถูกปลุกกะทันหันให้ลุกขึ้นมาช่วยกันดับไฟ ต้นซ้อปลูกใหม่กำลังเจริญแข็งแรงให้งารมได้แล้วตกอยู่ในทะเลเพลิง แม้ภายในรัศมี ยี่สิบห้าเมตร ก็ยังส่งความแรงร้อนมาถึงตัวเขาจนแทบทนไม่ไหว ต้นซ้อสด ๆ ที่เขา เคยเห็นมันสูงสล้างอยู่ในอากาศเมื่อไม่นานมา กำลังยุบยอบยื่นเกรียมอยู่ในแสงแดง ฉานของ อาณาจักรไฟ ไฟลุกสูงท่วมถึงเจ็ดแปดเมตร พนักงานและคนงานต่างก็มี จอบและไม้ตีดมือมาทุกคน สามภพสั่งให้ชุดดินสกัดไฟอย่างเร่งรีบ แม้วารอบบริเวณ ป่าที่เขาควบคุมอยู่นี้ จะมีแนวกันไฟอยู่แล้วก็ตาม หากเวลาเกิดไฟไหม้ก็ยังคง ต้อง ช่วยเหลือต้นไม้ด้วยการชุดดินเป็นร่องกว้างและถากถางวัชพืชแห้ง ๆ บริเวณนั้น ให้โล่งเตียน มิให้หลงเหลืออยู่เป็นเชื้อไฟได้แม้แต่กระหย่อมเดียว...

(กฤษณา อโศกสิน, 2555, หน้า 438)

จากตัวอย่างเรื่องบุษบกใบไม้ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความบากบั่น วิริยะอดทน มิมีมุนะที่ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ผ่านตัวละคร สามภพ ที่ต้องเผชิญกับปัญหาไฟไหม้ป่าขณะปฏิบัติหน้าที่ดูแลป่าไม้ ซึ่งสามภพมีความมุ่งมั่นอดทน แก้ไขปัญหาไฟไหม้ป่าได้ด้วยการชุดดินเป็นร่องกว้างและถากถางวัชพืชแห้ง ๆ บริเวณที่กำลังจะเกิดไฟไหม้ ให้โล่งเตียน เพื่อสกัดไฟ คือ “สามภพสั่งให้ชุดดินสกัดไฟอย่างเร่งรีบ แม้วารอบบริเวณป่าที่เขาควบคุมอยู่นี้ จะมีแนวกันไฟอยู่แล้วก็ตาม หากเวลาเกิดไฟไหม้ก็ยังคงต้องช่วยเหลือต้นไม้ด้วยการชุดดินเป็นร่องกว้างและถากถางวัชพืชแห้ง ๆ บริเวณนั้นให้โล่งเตียน มิให้หลงเหลืออยู่เป็นเชื้อไฟได้แม้แต่กระหย่อมเดียว” การแสดงออกดังกล่าว ถือเป็นคุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะ อดทนและสะท้อนบทบาทหน้าที่ของตัวละครที่ต้องอดทน คิดแก้ไขปัญหาเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดย รัฐบาลมุ่งเน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเน้นการแปลงแผน

ไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาต และบุษบกใบไม้ ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง ความบากบั่นวิริยะอดทน การต่อสู้กับสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่น และการไม่ยอมแพ้กับอุปสรรคที่ถาโถมเข้ามาในชีวิต และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ศาสตราจารย์พระราชฯ มุ่งนำเสนอให้ประชาชนมีความวิริยะอดทน ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามา ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งซึ่งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

ดังนั้น จากการศึกษาคุณค่าศาสตราจารย์พระราชฯ ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตัวละครได้แสดงออกถึงคุณค่าด้านความเพียรในการทำกิจการงานต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งที่ทำนั้นประสบความสำเร็จ พบ 20 ข้อความ คุณค่าด้านการเกื้อกูล การช่วยเหลือชุมชนและการช่วยเหลือสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างโอกาส สร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน รวมถึงสร้างความสุขให้เกิดขึ้นทั้งผู้ให้และผู้รับ พบ 18 ข้อความ คุณค่าด้านรักในศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้ประชาชนรักและเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นรากเหง้าที่ช่วยหล่อหลอมความเป็นไทยมาจนถึงปัจจุบัน พบ 15 ข้อความ คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ตนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ พบ 12 ข้อความ คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกินรู้จักประมาณตนไม่ฟุ้งเฟ้อในสิ่งที่ไม่จำเป็น พบ 10 ข้อความ คุณค่าด้านการรักแผ่นดิน มุ่งเน้นให้ประชาชนรักและเห็นคุณค่าของแผ่นดินเกิดของตน เพราะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งสร้างอาชีพให้แก่ตนเองและครอบครัว พบ 7 ข้อความ คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม การสร้างจิตสำนึกให้รู้จักผิดชอบชั่วดี และมีเหตุผลสามารถพิจารณาแยกแยะถูกผิดได้ พบ 7 ข้อความ คุณค่าด้านความมีสติ สติจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม พบ 5 ข้อความ คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามา ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งซึ่งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ พบ 2 ข้อความ

บริบทสังคมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ สอดคล้องกับนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก อันเนื่องมาจากการขาดแคลนข้าว และได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์อุทกภัยใน พ.ศ. 2485 ในสมัยนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาในสมัยนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงจำเป็นต้องเร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการกู้ยืมเงินจาก

ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 10 ล้านดอลลาร์ จากประเทศอินเดีย 50 ล้านรูปี เพื่อแก้ไขและบรรเทาปัญหาในประเทศ แต่ปัญหาเศรษฐกิจยังไม่ได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เกิดการรัฐประหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในปี พ.ศ. 2491-2492 เกิดปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อประเทศจีนได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบคอมมิวนิสต์ ประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดความกังวลอย่างหนักเพราะเกรงว่าประเทศจีน จะมีอิทธิพลขยายระบบคอมมิวนิสต์ไปยังประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นขั้วอำนาจฝั่งประชาธิปไตยจึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ความช่วยเหลือประเทศแถบนี้ รวมถึงประเทศไทยด้วย โดยมีเจตนาเพื่อต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์ของจีน (มติชน, ออนไลน์) และเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้เขียนนวนิยายได้สะท้อนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้ นวนิยาย เรื่อง ทุ่งมหาธาราช เขียนโดย มาลัย ชูพินิจ ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2497 ได้สะท้อนสภาพวิถีชีวิตในแถบชนบท ตัวละครต้องต่อสู้กับความยากจนแร้นแค้น อีกทั้งในหมู่บ้านเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้นวนิยายได้สะท้อนการสำนึกกรักและหวงแหนแผ่นดินบรรพบุรุษของตน ประชาชนพยายามต่อต้านการยึดครองที่ดินจากเอกชน ซึ่งแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ทำกินของบรรพบุรุษ และในปี พ.ศ. 2498 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนนวนิยาย เรื่อง ไร่แดง ซึ่งนำเสนอการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประกอบด้วยชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมกรชีพ ตัวละครแคว้น แก่นกำจร เป็นตัวละครที่ยึดถืออุดมการณ์ต่อสู้กับความยากจนด้วยวิธีของตนเอง และต่อต้านการขูดรีดจากระบบศาสนา โดยมีตัวละครสมภารกร่าง เป็นภาพแทนของระบบชนชั้น และกำนันเจิม เป็นภาพแทนของรัฐ นวนิยายจึงสะท้อนสภาพสังคมที่เกิดขึ้นจากการเมืองการปกครองในขณะนั้น ในปี พ.ศ. 2508 กาญจนา นาคพันธ์ ได้เขียนนวนิยาย เรื่อง ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา นวนิยายสะท้อนภาพการดำเนินชีวิตของชาวเกษตรที่อยู่กับท้องไร่ท้องนา ผู้ใหญ่ลี้ผู้จบการศึกษาด้านการเกษตรได้นำการเลี้ยงสัตว์เข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้านเพื่อหารายได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป.) นโยบายหลักด้านการเกษตรและการนำเครื่องจักรเข้ามาลดแรงงานมนุษย์ โดยรัฐมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2513 สุวรรณี สุคนธา ได้เขียนนวนิยาย เรื่อง เขาชื่อกานต์ ซึ่งเป็นนวนิยายที่สะท้อนปัญหาสังคม ตัวละครยึดถืออุดมการณ์และดำรงความถูกต้อง นวนิยายสะท้อนปัญหาความยากจน ปัญหาของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และปัญหาการคอร์รัปชันในภาครัฐ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2510-2514 สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-12 (ม.ป.ป) ยึดแนวทางแผน 1 โดยขยายขอบเขตของแผนให้ครอบคลุมถึงการพัฒนาของรัฐ

โดยสมบูรณ์ กระจายให้บังเกิดผลไปทั่วประเทศ เน้นเขตทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ เช่น โครงการพัฒนาภาค โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท และโครงการช่วยเหลือชาวนา ฯลฯ ในปี พ.ศ. 2519 คำพูน บุญทวี เขียนนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน นวนิยายได้สะท้อนวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนต่อความแร้นแค้นจากสภาพของพื้นที่ในแถบภาคอีสาน การแสดงออกซึ่งความรัก การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในชุมชน และการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น และในปีเดียวกัน ศรีฟ้า ลดาวรรณ เขียนนวนิยาย เรื่อง แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์ กล่าวถึงการต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งถูกกดขี่ข่มเหงจากอำนาจรัฐ จนตัวละครเอกต้องลาออกจากระบบราชการไปบุกเบิกที่ดินแถบชนบทที่ทุรกันดารเพื่อทำไร่ต้นมันท์ นวนิยายจึงสะท้อนเรื่องบทบาทของคนในครอบครัวและการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรเป็นอุตสาหกรรม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 พิเชษฐ ใจปวน (ม.ป.ป.) เน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และยกระดับการผลิต กระจายรายได้และบริการทางสังคม ซึ่งสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในยุคการฟื้นตัวหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในปี พ.ศ. 2524 โบตัน ได้เขียนนวนิยาย เรื่อง ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด กล่าวถึงตัวละครเอกที่มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน รักครอบครัว จนสามารถมีธุรกิจโรงกลึง ทำให้ชีวิตของคนในครอบครัวไม่ลำบาก สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 พิเชษฐ ใจปวน (ม.ป.ป.) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิต กระจายรายได้และการมีงานทำในภูมิภาค ในปี พ.ศ. 2528 กฤษณา อโศกสิน ได้เขียนนวนิยาย เรื่อง บุษบกใบไม้ กล่าวถึงตัวละครที่มุ่งมั่น มีอุดมการณ์อนุรักษ์ป่าไม้ โดยต่อสู้กับผู้มีอำนาจในท้องถิ่น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 พิเชษฐ ใจปวน (ม.ป.ป.) เน้นความสมดุลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบท และในปี พ.ศ. 2550 วินทร์ เลียววาริณ ได้เขียนนวนิยายเรื่องบางกะโพ้ง โดยตัวละครเอกมุ่งใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ลดการใช้สารเคมี และให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม นวนิยายจึงมุ่งเน้นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ซึ่งตรงกับสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นยุคประชาธิปไตยระบบตัวแทนและแนวโน้มความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ 40 ต้องขึ้นต่อสถาบันการเงินทุนนิยมโลก อย่างไอเอ็มเอฟ และระบบเศรษฐกิจไทยได้ล้มละลายและเริ่มมีนโยบายการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ในที่สุดจึงใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”

บทที่ 5

บทสรุป

งานวิจัยเรื่องศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และเพื่อศึกษาคูณค่าศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และบทที่ 5 บทสรุป สำหรับการนำเสนอในบทนี้ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ประเด็นตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ตัวบทในการวิเคราะห์ “ศาสตร์พระราชชาติ” ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จากหนังสือนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราชชาติ จำนวน 9 เรื่อง โดยศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชชาติและศิลปะการใช้ภาษา ด้านจินตภาพ ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และศึกษาคูณค่าศาสตร์พระราชชาติปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยสรุปดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

1.1 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งนำเสนอแนวทางในการดูแลรักษา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากดิน และข้อจำกัดของการใช้ดินตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง และสามารถแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรดินได้ 2 ประเภท ได้แก่ การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาและการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์

1.1.1 การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกัน บางพื้นที่สภาพของดินไม่เอื้ออำนวยต่อการเกษตรกรรม เนื่องจากเกิดปัญหาดินเสื่อมโทรม ขาดคุณภาพ ดังนั้นการฟื้นฟูสภาพดินจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาดินให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ นวนิยายจึงนำเสนอเนื้อหาด้านการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาที่พบจากดิน อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร

1.1.2 การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ ดินเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต เพราะดินเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างปัจจัยสี่ให้แก่มนุษย์รวมถึงสัตว์ เพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ดินยังส่งผลทางด้านเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์ประกอบกิจกรรมที่ต้องใช้ประโยชน์จากผืนดินหลายรูปแบบ

1.2 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ คือ การดูแลรักษา การปรับปรุงและการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากน้ำ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง โดยสามารถแบ่งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา และการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์

1.2.1 การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา น้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สำหรับกิจกรรมการเกษตร และการเพาะปลูกพืชประเภทต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำแตกต่างกัน นวนิยายจึงนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตโดยสภาพปัญหาน้ำที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค

1.2.2 การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ น้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยน้ำ รวมถึงพืชก็ต้องใช้น้ำในการเจริญเติบโต และเพื่อการดำรงอยู่ ดังนั้นทรัพยากรน้ำจึงมีคุณประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย นวนิยายเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ ทั้งในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

1.3 แนวคิดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ คือ การดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าไม้ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากป่าไม้ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยายทั้ง 9 เรื่อง โดยสามารถแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรป่าไม้ได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหาและการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์

1.3.1 การบริหารทรัพยากรป่าไม้จากสภาพปัญหา ป่าไม้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิต การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ พบกับปัญหาหลายประการ

1.3.2 การบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ ป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ล้วนต้องอาศัยพึ่งพิงป่าไม้ ป่าไม้จึงมีประโยชน์มากมาย อาทิ การนำต้นไม้มาแปรรูปสร้างที่อยู่อาศัย หรือการนำผลผลิตจากป่าไม้มาอุปโภคบริโภค

2. ศึกษากลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาและศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

2.1 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่านฉาก

กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชาผ่านฉาก คือ การถ่ายทอดแนวทางหรือหลักการการจัดการปัญหาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยถ่ายทอดผ่านการจำลองสถานที่ที่เรียกว่าฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การแสดงผลสมจริงยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมเห็นภาพเหตุการณ์ชัดเจน ส่งผลให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับเหตุการณ์ โดยองค์ประกอบของฉาก (Setting) ประกอบด้วยสถานที่ เวลา และบรรยากาศ ตามท้องเรื่องที่คุณเขียนบอกให้ทราบว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ณ ที่ใด แบบใด เมื่อใด ซึ่งใช้วิธีการบรรยายให้เห็นภาพชัดเจนตรงไปตรงมา

2.2 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการสร้างตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในนวนิยาย เนื่องจากทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง รวมถึงเป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินเรื่อง เพราะต้องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึกและเรื่องราวต่าง ๆ ถ้าหากไม่มีตัวละครแล้ว (character) เรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

2.3 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านบทสนทนา

บทสนทนาเป็นคำพูดของตัวละครที่โต้ตอบหรือเจรจาระหว่างตัวละครในนวนิยาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยดำเนินเรื่อง ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปด้วยดี ลดความเบื่อหน่ายของผู้อ่าน ที่จะต้องอ่านบทบรรยายหรือบทพรรณนาที่ยืดยาวติดต่อกัน นอกจากนี้บทสนทนา (Dialogue) ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ต่อเหตุการณ์นั้น ๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากบทสนทนาจะช่วยสร้างความสมจริงให้กับเนื้อเรื่อง และยังทำให้เนื้อเรื่องให้น่าติดตาม อีกทั้งยังทำให้ทราบลักษณะบุคลิกภาพของตัวละครผ่านคำพูดจากการสนทนา

2.4 กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชผ่านการบรรยาย

การบรรยายเป็นการอธิบายหรือพรรณนา ที่ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบเรื่องราว เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นอย่างชัดเจน ซึ่งผู้เขียนใช้ลีลาในการประพันธ์สำหรับการนำเสนอแบบบรรยาย คือเน้นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เห็นภาพ เพื่อให้ได้บรรยากาศในการอ่าน

2.5 ศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพ

เป็นการมุ่งเน้นการสร้างบรรยากาศผ่านภาษา ให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึก คล้อยตามไปกับบทประพันธ์ การใช้ภาษาสื่อจินตภาพจึงถือเป็นศิลปะการประพันธ์ที่ทำให้งานเขียนมีคุณค่า มีความงดงามทางภาษา อีกทั้งยังแสดงความสามารถในการประพันธ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษา สร้างจินตภาพของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจน ตลอดจนเพื่อชี้ให้เห็นว่าการสร้างจินตภาพในนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามศาสตร์พระราชเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้สารของเรื่องสื่อมายังผู้อ่านได้ชัดเจน มีความโดดเด่นน่าประทับใจ และเข้มข้นด้วยพลังความคิด

3. ศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

3.1 คุณค่าด้านความเพียร หมายถึง ความพากเพียร พยายามเพื่อให้สิ่งที่ทำนั้นประสบความสำเร็จ

3.1.1 คุณค่าด้านความเพียรในการทำงาน หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน โดยมุ่งให้ประสบความสำเร็จ

3.1.2 คุณค่าด้านความเพียรในการดำรงชีวิต หมายถึง การพากเพียรทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อการดำรงชีวิต หรือเลี้ยงชีพตน

3.1.3 คุณค่าด้านความเพียรในการเรียน หมายถึง ความพากเพียรในการศึกษาเล่าเรียน จนประสบความสำเร็จ

3.2 คุณค่าด้านการเกื้อกูล หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน อุดหนุน

3.2.1 คุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อเพื่อนบ้าน

3.2.2 คุณค่าด้านการเกื้อกูลลูกศิษย์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อลูกศิษย์

3.2.3 คุณค่าด้านการเกื้อกูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน

3.3 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม หมายถึง อนุรักษ์ และเห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผสมผสานวิถีแบบใหม่โดยประยุกต์ใช้ร่วมกัน

3.3.1 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านการทำนุบำรุงศาสนา หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสาน สืบทอดพระพุทธศาสนา

3.3.2 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านศิลปะการป้องกันตัว หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านการฝึกฝนการใช้ศิลปะการป้องกันตัว

3.3.3 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านประเพณีไทย หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีที่ดีงามของไทย

3.3.4 คุณค่าด้านรักศิลปวัฒนธรรม ด้านดนตรีและการฟ้อนรำ หมายถึง อนุรักษ์ และสืบสานดนตรี และการฟ้อนรำ

3.4 คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ของตน หมายถึง การปฏิบัติงานที่ตนได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เกิดผลดีต่อคนโดยส่วนรวม

3.4.1 คุณค่าด้านการปฏิบัติงานตามหน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติงานตามวิถีชีวิตของตน และดูแลที่ต้องรับผิดชอบงานอย่างเต็มที่

3.4.2 คุณค่าด้านการปฏิบัติหน้าที่ในงานประจำ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามกรอบงานที่ต้องรับผิดชอบ

3.4.3 คุณค่าด้านการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง การมอบหมายงานให้ปฏิบัติ และปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ

3.5 คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน หมายถึง การพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้ออยู่ในความพอดีในการดำเนินชีวิต

3.6 คุณค่าด้านรักแผ่นดิน หมายถึง การมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่า หวงแหน และปกป้องแผ่นดินซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มั่นคง

3.7 คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม หมายถึง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีเหตุมีผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ สามารถแยกแยะถูกผิดได้

3.8 คุณค่าด้านความมีสติ หมายถึง การตั้งสติ การใช้สติแก้ไขปัญหา การใช้สติเตือนตน การไม่เผลอพลาด และประมาทในสิ่งต่าง ๆ

3.8.1 คุณค่าด้านความมีสติในการแก้ไขปัญหา หมายถึง การใช้สติคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง

3.8.2 คุณค่าด้านการให้สติ หมายถึง การตรึกตรองพิจารณาให้รอบด้านด้วยการใช้สติและให้สติแก่ผู้อื่น เพื่อสร้างความเข้าใจและลดข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น

3.9 คุณค่าด้านการรักธรรมชาติ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และใช้ประโยชน์ตามความต้องการอย่างคุ้มค่าและมีเหตุผล โดยคำนึงถึงการรักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติ

3.9.1 คุณค่าด้านการรักธรรมชาติการรักษาบำรุงดิน หมายถึง การบำรุงรักษา ดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยการไถกลบตอซังข้าว

3.9.2 คุณค่าด้านการรักธรรมชาติการเห็นประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ หมายถึง การรักษา ดูแล และเห็นประโยชน์ของต้นไม้

3.10 คุณค่าด้านมีความบากบั่นวิริยะอดทน หมายถึง การมุ่งมั่นที่ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า นวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามศาสตร์พระราชชา จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา ทุงมหาราช ไม้แดง เขาชื่อกานต์ ลูกอีสาน แผ่นดินนี้ยังรื่นรมย์ ผู้หญิงคนนั้น ชื่อบุญรอด บุษบกใบไม้ และบางกะโพ้ง ได้สอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชชา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงคิดค้นวิธีการบริหารทรัพยากรดิน การบริหารทรัพยากรน้ำ และการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ผ่านกลวิธีการนำเสนอแนวคิด ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยาย

จากการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชชาที่ปรากฏในนวนิยาย ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติในการนำองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงคิดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการอภิปรายออกเป็น 2 ประเด็น คือ ทฤษฎีหรือแนวคิดที่นำมาวิเคราะห์และข้อค้นพบใหม่ ดังนี้

1. ทฤษฎีหรือแนวคิดที่นำมาวิเคราะห์

การวิจัยเรื่องศาสตร์พระราชชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่าใช้แนวคิดศาสตร์พระราชชาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม โดยพบบางงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดศาสตร์พระราชชาในช่วง พ.ศ. 2542 ไปจนถึง 2562 จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2542); สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551); วรลักษณ์ ชมพู (2556); สุภาวดียาดี (2559); สำนักกรมมาธิการสำนักเลขาธิการผู้แทนราษฎร (2560); คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติรวบรวม กฎหมายที่สนับสนุนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2560); สมบัติ นพรัก (2561); พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร กิตติคุณ) (2561); วัชรนันท์ ชูทัพ (2562) มีความสอดคล้องกัน คือ ล้วนเป็นการนำเสนอองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ประทานให้แก่ประชาชนชาวไทย ผ่านโครงการพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นทั้งความคิด วาทกรรม หรือการลงมือปฏิบัติ ให้นำไปแก้ไขปัญหาชีวิต มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดำเนินความเพียร ปลูกป่าในใจคน รวมถึงเพื่อให้เห็นความสำคัญและมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศของธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้ล้วนครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จเหล่านี้ยังมีความแตกต่างกัน คือ

ถึงแม้จะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา แต่จะเน้นในเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักอย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม อันเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยที่จะศึกษาในครั้งนี้

ส่วนแนวคิดกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม พบงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีในช่วง พ.ศ. 2527 ไปจนถึง 2547 จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ ธวัช ปุณโณทก (2527); สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534); ประรตนา บัวเชย (2537); ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2539); จิตรจำนงค์ และวนิดา มุสิโก (2545) และอิงอรสุพันธ์ุวณิช (2547) มีความสอดคล้องกัน คือ ถึงแม้วรรณกรรมเหล่านี้จะต่างกัน ทั้งด้านเนื้อเรื่อง แนวความคิด และจุดมุ่งหมายของการนำเสนอ แต่ผู้แต่งมีลักษณะร่วมกัน คือ ใช้องค์ประกอบของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดที่สำคัญเดียวกัน ได้แก่ นำเสนอผ่านตัวละคร โดยใช้การบรรยาย บทสนทนา อีกประการหนึ่งคือ ผู้แต่งไม่แสดงแนวคิดสำคัญของเรื่องและไม่แสดงใจความสำคัญในเนื้อเรื่องโดยตรง แต่จะปรากฏในทางอ้อมจะสอดแทรกในพฤติกรรม คำพูดหรือบทสนทนา โดยศึกษาผ่านตัวละครหลัก ฉะนั้นเพื่อให้ทราบจุดมุ่งหมายและเข้าใจการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรม ผู้อ่านจึงต้องทำหน้าที่ค้นหาแนวคิดสำคัญของเนื้อเรื่องด้วยตนเอง นอกจากนี้ งานวิจัยทั้ง 6 เรื่องจำแนกประเภทของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรมไว้ 6 ประเภทเช่นเดียวกัน หากแต่มีความแตกต่างกันเพียงจุดเดียว คือ งานวิจัยของ ธวัช ปุณโณทก (2527) ได้นำเสนอ “การปิดเรื่อง” เป็นองค์ประกอบ ส่วนงานวิจัยของ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534) นำเสนอ “บรรยายภาค” เป็นองค์ประกอบ แต่ความสอดคล้องกันเหล่านี้ยังมีความแตกต่างกันกับงานของผู้วิจัย คือ ผู้วิจัยจำแนกประเภทของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรม ไว้ 5 ประเภท ได้แก่ กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามาก กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามาก ผ่านการสร้างตัวละคร กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามากผ่านบทสนทนา กลวิธีนำเสนอแนวคิดศาสตร์พระราชามากผ่านการบรรยาย และที่แตกต่างกับงานวิจัยอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัดคือ ศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำความเข้าใจการนำเสนอภาพรวมกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในงานวรรณกรรมที่ผู้แต่งต้องการถ่ายทอดได้ว่า ต้องปรากฏการนำเสนอผ่านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก การปิดเรื่อง และที่สำคัญต้องปรากฏการนำเสนอผ่านตัวละคร บทสนทนา บรรยายภาค เป็นสำคัญ

และการวิเคราะห์คุณค่าในงานวรรณกรรมพบงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีในช่วง พ.ศ. 2527 ไปจนถึง 2551 จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ธวัช ปุณโณทก (2527); วันเพ็ญ พิณอักษร (2546); ชำนาญ รอดเหตุภัย (2552); พรพรม บุญถนอม (2551) มีความสอดคล้องกัน คือ วรรณกรรมมีคุณค่าหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศีลธรรม โดยสอดแทรก คติคำสอน และ

ศีลธรรมไว้ในเนื้อเรื่อง ตลอดจนถ้อยคำบรรยาย ถ้อยคำสนทนา ผู้อ่านรับคติ ข้อคิดอันดีงาม คุณค่าทางปัญญา ขยายทัศนคติให้กว้างขวางขึ้น คุณค่าทางอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติ ของมนุษย์ในเรื่องความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ความดีใจ ความเสียใจ ความโกรธ ความรัก ความกลัว และความรุนแรง ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างมาก ทั้งในสังคมอดีตและในสังคม ปัจจุบัน ยังทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามหรือสะท้อนใจ ไปด้วย คุณค่าทางวัฒนธรรม วรรณคดีทำหน้าที่สืบต่อวัฒนธรรมของชาติ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วรรณคดีจะสอดแทรก วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ของสังคม ทั้งวัฒนธรรมการกิน การอยู่ และการไม่ยอมแพ้กับ อุปสรรคที่ถาโถมเข้ามาในชีวิต สะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมที่สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จชีวิตความเป็นมนุษย์ และคุณค่าในด้านวรรณศิลป์คือคุณค่าด้าน การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะมีการบรรยาย การเปรียบเทียบ ได้ชัดเจนทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ มีถ้อยคำสำนวนที่ให้อรรถรส คติสอนใจ ผู้อ่านสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้วรรณกรรมไทยมักจะมีการสอดแทรกคุณค่าหลากหลายด้าน เข้าอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งเป็นความชอบธรรมจากวัฒนธรรมที่มีลักษณะของการครอบงำทางความคิด ความเชื่อ และแบบแผนในการดำเนินชีวิตโดยผ่านโครงสร้างทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึง ความบึกบึนวิริยะอดทน การต่อสู้กับสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่น แต่ทั้งนี้งานของผู้วิจัยยังคงมี ส่วนที่แตกต่างไปจากงานวิจัยข้างต้น คือ การศึกษาคุณค่าศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรม รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จากหนังสือนวนิยาย ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามศาสตร์พระราช จำนวน 9 เรื่อง เป็นหนังสือที่เน้นให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต มีการใช้เทคนิคการนำเสนอในรูปแบบผสมผสาน อีกทั้งยังแฝงเรื่องราวในอดีตที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในยุคสมัยนั้น ๆ นำเสนอผ่านสื่อสาธารณะชน ได้อย่างเรียบง่าย ทั้งที่เป็นวรรณกรรมหรือที่ถูกนำไปสร้างเป็นหนัง ละคร ในจอโทรทัศน์ โดยแฝงเค้าเงื่อนของคุณค่าศาสตร์พระราชผ่านกลวิธีการให้ความรู้อย่างแยบยล และนอกจากนี้ งานวิจัยของผู้วิจัยปรากฏคุณค่าที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น คุณค่าด้าน ความเพียร คุณค่าด้านการเกื้อกูล คุณค่าด้านรักแผ่นดิน คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึก ความเป็นธรรมในสังคม คุณค่าด้านความมีสติ และคุณค่าด้านการรักษาวัฒนธรรมชาติ

2. ข้อค้นพบใหม่

การวิจัยเรื่องศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่า ทำให้สะท้อนการเน้นปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ การบริหารทรัพยากรดิน การบริหาร ทรัพยากรน้ำ และการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยการบริหารทรัพยากรดิน ศาสตร์พระราช

เป็นศาสตร์ที่ช่วยแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาดินจากสภาพปัญหาต่าง ๆ อันทำให้เข้าใจสภาพของดิน และแก้ไขได้ตรงจุดเพื่อสามารถ ใช้ประโยชน์จากดินและสามารถเพาะปลูกพืชทางการเกษตรได้ รวมถึงสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนดินเพื่อการใช้ประโยชน์ในภาคหน้า รวมถึงได้แนะนำวิธีการใช้ประโยชน์จากดินอย่างคุ้มค่าผ่านฉลาก ตัวละคร บทสนทนา การบรรยาย และศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพในนวนิยาย ส่วนการบริหารทรัพยากรน้ำ ศาสตร์พระราชามุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและบรรเทาสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำ และพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึงและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคแก่ประชาชน รวมถึงการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการจัดสรรน้ำในการอุปโภคบริโภคเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ศาสตร์พระราชากล่าวถึง การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ที่ถูกทำลายอย่างหนัก เพื่อป้องกันวิกฤตภัยแล้ง สภาพอากาศแปรปรวน ปัญหาแมลงและศัตรูพืช การไร่ที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์ป่า และกล่าวถึงการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ซึ่งถูกบุกรุกแผ้วถางจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จำต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนจากส่วนพื้นที่ที่ลดน้อยลง นอกจากนี้ศาสตร์พระราชายังเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนได้รู้ถึงประโยชน์ของป่าและการอยู่ร่วมกับป่าไม้อย่างเกื้อกูลกัน คุณค่าด้านการกินอยู่อย่างพอมีพอกิน

กล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชานี้ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร เป็นศาสตร์แห่งการพัฒนา พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถที่ล้ำลึก พระองค์ไม่จำกัดลงเฉพาะเรื่องของเกษตรกรรม การเพาะปลูก แต่พระองค์ยังสนพระทัยเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ประเทศชาติ ซึ่งการศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาช่างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ในทุกยุคทุกสมัย นอกจากนี้การวิเคราะห์กลวิธีนำเสนอแนวคิดมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ต้องปรากฏกลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านการเล่าเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านการบรรยาย กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านฉลาก และกลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านด้านจินตภาพ ร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์เรื่องศาสตร์พระราชานี้ที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร: การศึกษาแนวคิด กลวิธีนำเสนอและคุณค่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจ รวมถึงยังสามารถศึกษาได้อีกหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม แม้ว่า นวนิยาย

จะเป็นวรรณกรรมที่เป็นเครื่องมือบันทึก สะท้อน และชี้นำสังคมได้อย่างเด่นชัด แต่ยังมีวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ที่มีบทบาทสะท้อนให้เห็น สภาพสังคมเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามแนวคิดศาสตร์พระราชานในหนังสือนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมประเภทอื่น เช่น เรื่องสั้น สารคดี โฆษณา ภาพยนตร์ และวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อให้เห็นแนวคิดที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชานในวรรณกรรมยอดเยี่ยมประเภทอื่น ๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกับนวนิยายหรือไม่ อย่างไร และนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้อย่างไร

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2562). **วรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวความคิดศาสตร์**

พระราชชา. กรุงเทพฯ: แพค เพลส.

กระแสร มาลายาภรณ์. (2529). **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

กฤษณา อโศกสิน [นามแฝง]. (2528). **บุษบกใบไม้.** กรุงเทพฯ: แสงดาว.

กาจนา นาคนันทน์ [นามแฝง]. (2508). **ผู้ใหญ่อีกกับนางมา.** กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.

กุลวดี มกราริมย์. (2558). 72 ปี มก. **ผู้ใหญ่อีกกับนางมา และศาสตร์แห่งแผ่นดิน.**

วารสารมนุษยศาสตร์. 22(2), 7-26.

กุลลาบ มัลลิกะมาส. (2522). **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). “**ศาสตร์ของ**

พระราชชา: ผู้นำโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมกฎหมายสนับสนุนโครงการอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรม

นาถบพิตร. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2498). **ไม้แดง.** กรุงเทพฯ: ชัยฤทธิ์

คำพูน บุญทวี. (2519). **ลูกอีสาน.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. (2552). **การวิจัยทางภาษาไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ดวงมน จิตรจางค์ และวนิดา มุสิกโก. (2545). **วิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายของ “ศรีฟ้า
ลดาว์ลัย”.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). **นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัช ปุณโณทก. (2527). **แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. (2517). **วรรณวรรณกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
สยามบุ๊คส์.

ไต้ต้น [นามแฝง]. (2524). **ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด.** กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.

ปรารธนา บัวเชย. (2537). **วิเคราะห์แนวคิดและศิลปะการใช้ภาษาของประภัสสร เสวิกุล.**
วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

- ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์. (2561). **6 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาต้นแบบเรียนรู้ศาสตร์พระราชายังยืน 23 หลักการทรงงานเพื่อ 'เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา'**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- พรพรม บุญถนอม. (2551). **ลักษณะเด่นและคุณค่าของนวนิยายไทยรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (พ.ศ. 2522-2546)**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร กิตฺติคุโณ). (2561). **แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยิ่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พลังคนสร้างสรรค์โลก. (ม.ป.ป.). **ศาสตร์พระราช**. สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2565, จาก <https://ajourneyinspiredbytheking.org/th/knowledge/>.
- พอเพียง. (20 ธันวาคม 2564). **โครงการแก่งดิน**. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2565, จาก <https://www.porpeang.org/content/4960/>.
- พิทยา ว่องกุล. (2540). **พลาณภาพแห่งวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- พงษ์จันทร์ สุขยิ่ง และคณะ. (2550). **ศิลปะการอ่านอย่างมืออาชีพ**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ภนิดา จิตนุกูล. (2547). **วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- ภนิดา จิตนุกูล. (2539). **แวนวรรณกรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สยามบุ๊คส์.
- มติชน. (10 ธันวาคม 2559) **พระราชดำรัส ร.9 'ควรจะไม่ปลุกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นจะพากันปลุกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน'**. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/court-news/news_390136.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2542). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. *โตมทัศน์*, 20(1), 22-32.
- มันทนา ใบชา. (2541). **วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของนักเรียนสตรี ช่วง 6 ตุลาคม 2519-23 กุมภาพันธ์ 2534**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- มาลัย ชูพินิจ. (2497). **ทุ่งมหาธาตุ**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2554.**

กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

รีนฤทัย ลัจจพันธุ์. (2562). **กรมศิลปากรของวรรณกรรมยอดเยี่ยม-ดีเด่นรวม 350 เรื่องในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวความคิดศาสตร์พระราชา.** สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2563.

จาก <https://siamrath.co.th/n/121957>.

ลัดดา ราตรีพุกษ์. (2541). **วิเคราะห์แนวคิด กลวิธีเสนอแนวคิด และศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรม ของปิยะพร คักดีเกษม.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

วรลักษณ์ ชมพู่. (2556). **ภาพสะท้อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเพอร์มาในละครโทรทัศน์เรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วันเพ็ญ พิณอักษร. (2546). **คุณค่าของมนุษย์ในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

วัชรนันทน ชูทัพ. (2562). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในนวนิยายเรื่องลุงเย็น คนสามัญ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 217-232.**

วาสนา ไชยรัตน์. (2534). **การวิเคราะห์เรื่องสั้นของ สุรชัย จันทิมาธร.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

วิจิตรา รุ่งแสง และสารภี ชาวดี. (2562). **คุณค่าในวรรณกรรมเขาวงกตของสุมาลี บำรุงสุข.** **วิถัวรรณสาร, 4(3), 87-118.**

วิทย์ วิศทเวทย์. (2535). **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม.** กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วินทร์ เสียววาริณ. (2550). **บางกะโพ้ง.** กรุงเทพฯ: อัมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

ศรีฟ้า ลดาวัลย์ [นามแฝง]. (2519). **แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์.** กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

สมบัติ นพรัก. (2561). **ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาศาสตร์การบริหาร.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สยามรัฐออนไลน์. (23 ธันวาคม 2559). **“น้ำคือชีวิต”พระราชดำริรัชกาลที่ 9 ที่เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนอย่างยั่งยืน(1).** สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2565,

จาก <https://siamrath.co.th/n/6774>.

ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 6 (สงขลา). (ม.ป.ป.). **โครงการ**

พระราชดำริ. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2565,

จาก http://paro6.dnp.go.th/paro6_forestfire/Kingforest.html.

สายทิพย์ นุกุณิกิจ. (2539). **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เอส อาร์

สายทิพย์ นุกุณิกิจ. (2543). **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สำนักกรรมการธิการ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). **รายงานของคณะกรรมการ**

ขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาสภာขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ

เรื่อง “การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ”.

กรุงเทพฯ: รัฐสภา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). **แผนพัฒนา**

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559. กรุงเทพฯ: สำนักงาน

นายกรัฐมนตรี.

สุขพothi ให้อ. (19 กันยายน 2556). **แนวพระราชดำริเกี่ยวกับป่าไม้**. สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม

2565, จาก <https://www.forest.go.th>.

สุธาทิพย์ แห่งบุญ. (ม.ป.ป.). **ภาษาจินตภาพในนวนิยายเรื่องเลื่อมสลับลาย : การใช้คำ**

แสดงอารมณ์ความรู้สึก. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ., มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร,

กำแพงเพชร.

สุภาวดี ยาศี (ผู้บรรยาย). (22 กรกฎาคม 2559). **วรรณกรรมไทยแนวปรัชญาเศรษฐกิจ**

พอเพียง. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 (หน้า 890–902). เพชรบูรณ์:

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สุวรรณณี สุคนธา [นามแฝง]. (2513). **เขาชื่อกานต์**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

เสาวคนธ์ อุปพงศ์. (2537). **วิเคราะห์กลวิธีการเขียนนวนิยายของ ประภัสสร เสวิกุล**.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

อัมรา เล็กเรียงสินธุ์. (2549). **พระผู้เป็นครูแห่งโลก. วารสารสวนดุสิต**, 3(10), 16–21.

อารยา ทองเพชร. (2550). **การวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิด**

ในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นางใจ ปริญญาวัช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

อำพล เสนาณรงค์. (2558). “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.)

อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2547). **วรรณกรรมวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.

MGR Online. (26 ตุลาคม 2560). **พระบรมราชาวาทในหลวง ร.9 อันสำคัญยิ่งต่อโลก
และชีวิตคนไทย แต่ไม่มีอยู่ในหนังสือที่รัฐบาล คสช.พิมพ์แจก ปชช.** สืบค้นเมื่อ 28
กันยายน 2565, จาก <https://mgronline.com/south/detail/9600000108834>.

Plookphak.com. (10 กุมภาพันธ์ 2564). **ดินเปรี้ยว หรือ ดินกรดจัด (Acid Soil)**. สืบค้นเมื่อ 29
กันยายน 2565, จาก <https://www.plookphak.com/acid-soil>.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	อุบลวรรณ สายทอง
วัน เดือน ปี เกิด	12 กรกฎาคม 2527
สถานที่เกิด	พิษณุโลก
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2554 ศศ.ม., (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก พ.ศ. 2548 ศษ.บ., (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
ที่อยู่ปัจจุบัน	127 หมู่ 4 ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
ผลงานตีพิมพ์	อุบลวรรณ สายทอง, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, เอี่ยมพร ทิพย์เดช และ วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (2565). “แนวคิดศาสตร์พระราชากับปรากฏการณ์ นิยายเรื่อง ลูกอีสาน”. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. 9(1), 154-171. อุบลวรรณ สายทอง, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, เอี่ยมพร ทิพย์เดช และ วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (อยู่ระหว่างตีพิมพ์). “วรรณกรรมยอดเยี่ยมสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตาม แนวคิดศาสตร์พระราชากับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดและ ศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพ (KING RAMA IX’S BEST NOVELS WITH THE CONCEPTS OF THE KING’S PHILOSOPHY: THE ANALYSIS OF THE PRESENTATION STRATEGIES OF CONCEPTS AND THE USE OF THE LANGUAGE OF IMAGERY)”. วารสารบริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์ราชภัฏวชิรเวศน์. 11(1).
รางวัลที่ได้รับ	-